

Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásokról – 2015

Magyarországi eredmények

Elekes Zsuzsanna (szerk.)

Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásokról – 2015

Magyarországi eredmények

Elekes Zsuzsanna (szerk.)

Készült az OTKA (K111740) és az EMMI támogatásával

Budapesti Corvinus Egyetem
Társadalomtudományi és Nemzetközi Kapcsolatok Kar
Szociológia és Társadalompolitika Intézet
Budapest, 2016

A kötetet szerkesztette:

Elekes Zsuzsanna, Budapesti Corvinus Egyetem

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

A kötet szerzői:

Demetrovics Zsolt, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet

Domokos Tamás, Magyar Városkutató Intézet

Elekes Zsuzsanna, Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézet

Király Orsolya, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet

Nyírády Adrienn, Nemzeti Drog Fókuszpont

Zsila Ágnes, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Intézet és

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai Doktori Iskola

ISBN - bekérés alatt

Nyomdai munka: CCPrinting Kft.

Nyomdai vezető: Könczey Áron

Tartalom

Az ESPAD kutatás módszertana (Elekes Zsuzsanna)	
Előzmények	7
Az adatfelvétel mintája	8
A kérdőív	10
Az adatfelvétel lebonyolítása	10
Etikai megfontolások	11
Módszertani eredmények	12
Válaszmegtagadások, érvénytelen kérdőívek	12
A kérdőív érthetősége	13
Érvényesség és megbízhatóság	13
Irodalomjegyzék	16
Dohányzás (Elekes Zsuzsanna)	
A dohányzás elterjedtsége	18
A dohányzás főbb mutatói társadalmi háttér szerint	19
Egyéb dohányzásra ható tényezők	22
A dohányzásban bekövetkezett változások	23
Összegzés	28
Irodalomjegyzék	29
Alkoholfogyasztás (Elekes Zsuzsanna)	
Az alkoholfogyasztás elterjedtsége	31
A fogyasztás főbb mutatói: mennyiség és gyakoriság	31
Nagyívás és lerészegedés	34
Az alkoholfogyasztással kapcsolatos egyéb problémák	35
Az alkoholfogyasztás egyéb jellemzői	37
Az alkoholfogyasztás főbb jellemzői társadalmi háttér szerint	40
Egyéb alkoholfogyasztásra ható tényezők	42
Az alkoholfogyasztásban bekövetkezett változások	44
Összefoglalás	53
Irodalom	55
Egyéb drogok, új pszichoaktív szerek (Nyírády Adrienn)	
Hozzáférhetőség	57
A szerfogyasztás elterjedtsége	57
A szerfogyasztás gyakorisága	59
Szerenkénti prevalencia értékek	59
Társadalmi különbségek	61
Iskola	61
Szabadidő	63
Család	64
Lakóhely	66
Együttes fogyasztás	67
A drogfogyasztással kapcsolatos attitűdök	67
A designer droghasználat további jellemzői	68
A legveszélyeztetettebb diákok jellemzői a főbb szercsoportok szerint	69

Trendek a 16 éves diákok körében	69
Összegzés	73
Irodalomjegyzék	74
Viselkedési addikciók (Király Orsolya, Zsila Ágnes, Demetrovics Zsolt)	
Bevezető	75
Elemzési módszerek	76
Mérőeszközök	76
Eredmények	79
Az internethasználat jellemzői a kilenc és tizedikesek körében	79
Az interneten töltött idő alakulása	80
Problémás internethasználat	83
Problémás internethasználat és különböző online tevékenységek	85
Problémás közösségioldal-használat	85
Problémás onlinejáték-használat	88
Szerencsejáték	89
Diskusszió	91
Korlátok	92
Irodalomjegyzék	93
Különböző fogyasztási/viselkedési csoportok és jellemzőik (Elekes Zsuzsanna)	
Fogyasztói/viselkedési csoportok	95
A különböző fogyasztási/viselkedési csoportok jellemzői	98
Összegzés	102
Egyéb problémák (Elekes Zsuzsanna)	
Energiaital és kávé	104
Iskolai bántalmazás	107
A drogfogyasztó tanulók társadalmi kirekesztettségének vizsgálata (Domokos Tamás)	
Az elemzés célja	109
A kirekesztettség mérésének módszertani alapjai	111
Jövedelem alapú indikátorok	111
Életminőség alapú indikátorok	112
ESPAD alapján képzett indikátorok	113
A drogfogyasztó tanulók kirekesztettségének faktorai	119
Családi faktorok	119
Közösségi faktorok	122
Individuális faktorok	130
A kirekesztettség klaszterei	136
Összegzés	138
Irodalomjegyzék	142
Rövid összefoglaló	
Főbb eredmények	144
Mellékletek	147

Az ESPAD kutatás módszertana

Elekes Zsuzsanna

Előzmények

Az ESPAD (European School Survey on Alcohol and other Drugs) program 1994-ben indult azzal a céllal, hogy négyévente ismétlődően *időben és nemzetközileg összehasonlítható* adatokat gyűjtsön a fiatalok dohányzásáról, alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól. A program legfontosabb hosszú távú célja, *a fiatalok fogyasztási szokásaiban bekövetkezett változások mérése, az országoként eltérő trendek összehasonlítása*. Az első adatfelvételre 1995-ben került sor 26 európai ország részvételével. Ezt követően 1999-ben, 2003-ban, 2007-ben és 2011-ben készült adatfelvétel. 2015-ben tehát az ESPAD kutatások hatodik hullámára került sor. A résztvevő országok száma 30-35 között változott a különböző adatfelvételek során. A nemzetközi eredmények önálló kötetekben jelentek meg (Hibell et al 1997, Hibell et al. 2000, Hibell et al. 2004, Hibell et al. 2009, Hibell et al. 2012) valamint letölthetőek az ESPAD honlapjáról (www.espad.org). A magyar eredményekből számos hazai publikáció készült, többek között: Elekes és Paksi 1996, 2000, 2003; Elekes 1997, 1999, 2000, 2004a, 2004b, 2005a, 2005b, 2007, 2009, 2014.

A korábbi ESPAD-kutatások a The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN) szervezésében, az Európa Tanács Pompidou Csoportja, valamint a European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA) eszmei támogatásával készültek. A 2015-től az ESPAD koordinálását az EMCDDA vette át. A koordináló bizottság tagjai: *Julian Vicente* (EMCDDA Lizsaban), *Ludwig Kraus* (Institut für Therapieforschung München), *Håkan Leifman* (CAN Stockholm). A szakmai koordinálásban részt vesz egy operatív bizottság is, amely tagjait a résztvevő országok vezető kutatói maguk közül választják.

Az ESPAD-program a résztvevő kutatók közös szellemi terméke. Az adatfelvételekkel kapcsolatos minden lényegi döntés a résztvevő kutatók program megbeszélésein, többségi szavazással történik. A kezdetben csak az adatfelvételeket megelőző és követő, ma már évi rendszerességgel szerveződő találkozókön kívül, az adatfelvételek előtti évben, regionális szemináriumokon országok kisebb csoportjai részleteikben egyeztetik a kutatás lebonyolítását. A személyes találkozót a rendszeres e-mail kapcsolat egészíti ki, amely különösen az adatfelvételeket megelőző, és azt követő időszakban válik rendkívül intenzívvé. Mindez azt jelenti, hogy az ESPAD-ban mintegy 40-50, különböző európai országban élő kutató állandó együttgondolkodása és együttműködése nyilvánul meg.

Az ESPAD magyarországi adatfelvételei a Budapesti Corvinus Egyetemen Szociológia és Társadalompolitika Intézetében készültek. Vezető kutató: Elekes Zsuzsanna. 2015-ben a Magyarországi adatfelvételben részt vettek:

- Domokos Tamás (Magyar Városkutató Intézet): minta kialakítása, módszertani szakértő
- Szilágyi Eszter (BCE doktorandusz): kutatásszervező
- Szűcsné Kovács Zita: terepmunka vezető
- Kosztolnyik Tamás: adatrögzítő

A kérdőív hazai adaptálásában és a saját kérdések kidolgozásában közreműködött Nyírády Adrienn (Nemzeti Drog Fókuszpont) és Demetrovics Zolt (ELTE PPK Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszék)

A 2015. évi magyarországi adatfelvételt az OTKA (K111740) és az EMMI támogatta.

Az adatfelvétel mintája

Az ESPAD-adatfelvételek célcsoportja *az adatfelvétel évében 16. évüket betöltő, nappali tagozaton, iskolában tanuló fiatalok*. A korcsoport kiválasztásában meghatározó szempont volt, hogy erre a korra a fiatalok már nagy valószínűséggel kapcsolatba kerültek a vizsgálandó szerek egy részével, és ez az a korcsoport, amely még a legtöbb európai országban elérhető az iskolarendszerben.

2015-ben az adatfelvétel *az 1999-ben született, nappali tagozatos normál iskolai képzésben résztvevő fiatalokra* terjedt ki, és nem vonatkozott azokra, akik tanulási rendellenesség vagy valamilyen egyéb szellemi és fizikai korlát miatt speciális képzésben vesznek részt. Az ESPAD protokollja szerint *az adatfelvétel osztályos lekérdezéssel, önkitöltős módszerrel történt*. Az osztályos lekérdezés következtében, az ESPAD módszertani előírásainak megfelelően, mind azok az iskolai osztályok részét képezték a mintakeretnek, ahol az 1999-ben született korosztály *legalább 10 %-a tanul*. Magyarországon a célpopuláció 10%-nál nagyobb arányban csak az iskolák 9. és 10. évfolyamain található. Tanulnak még 1999-ben születettek a 7. és 8. évfolyamokon is, de arányuk ezeken az évfolyamokon csupán 3,3%. A végső mintakeret, a 9. és 10. évfolyamon, nappali tagozatos, normál iskolai képzésben tanuló diákok száma az adatfelvétel idején 89 882 fő volt, amely a teljes célpopuláció (1999-ben született Magyarországon lakó népesség) 95%-át, a normál iskolai képzésben tanuló 1999-ben született diákoknak pedig a 96,7%-át reprezentálja.¹

¹ Az alapsokaságra és a mintavételi keretre vonatkozó adatforrásunk a kutatás során KIR-STAT 2014/15 volt, melyet a KLIK bocsátott rendelkezésünkre. A létszámadatok a 2014. október 1.-i állapotot mutatják.

A szükséges mintanagyságot az ESPAD protokollnak megfelelően határoztuk meg, mely szerint, a nemzetközi összehasonlításban országonként legalább 2400 16 éves válaszolóra van szükség. Figyelembe véve az osztályos lekérdezést (valamennyi, az osztályban lévő diákot le kellett kérdeznünk, nem csak a 16 éveseket) és a korábbi évek válaszmegtagadásai alapján becsült várható mintaveszteséget, a rendelkezésre álló statisztikák alapján becsült osztálylétszám szerint alakítottuk ki a minta nagyságát. (1. táblázat)

A mintavétel *rétegzett véletlen mintavételi eljárással* készült. A rétegzés régió (Budapest, Nyugati Régió, Keleti Régió), évfolyam (9. és 10.) és az osztály típusa (szakiskola, szakközépiskola, gimnázium) szerint történt. A mintavétel egysége az iskolai osztály volt, az osztályon belül pedig minden jelenlévő hallgatót megkérdeztünk.

1. táblázat: A minta megoszlása iskolatípusonként (az iskolatípusba tartozó osztályok száma)

Az osztály típusa	mintakeret	kiválasztott/ megkeresett osztályok száma (bruttó minta)	résztevő osztályok száma (nettó minta)	visszaautasítási arány (%)
gimnázium	3211	124	110	11,3
szakközépiskola	2692	104	99	4,8
szakiskola	2666	101	97	4,0
összesen	8569	329	306	7,0

A megkeresett 329 osztályból összesen 23 osztály, a bruttó minta 7%-a utasította el a kutatásban való részvételt. A visszaautasítási arány sokkal magasabb volt a gimnáziumokban, mint a másik két iskolatípusban. Összességében a válaszolási hajlandóság kedvezőbb volt, mint 2011-ben, akkor az osztályok 15%-a utasította el a közreműködést, de valamivel kedvezőtlenebb, mint 2007-ben, amikor a visszaautasítási arány 5,9% volt.

A visszaautasítás leggyakoribb okai voltak:

- túl sok hasonló kutatás
- csak a kötelező adatszolgáltatásokban (mint pl. PISA felmérés) hajlandóak részt venni az iskolák,
- „kutatással úgysem lehet megoldani a problémát”
- túl sok adminisztratív teendő miatt nincs idejük az iskoláknak.

A kérdőív

Az ESPAD központi kérdőív összesen 318 változóból állt, ebből 194 volt kötelező. *A magyar kérdőív valamennyi kötelező kérdést tartalmazta*, valamint a közös választható kérdésekből megkérdeztünk néhányat az alkoholfogyasztás körülményeire és az energia ital fogyasztására vonatkozóan. 2015-ben először tartalmazott a kötelező kérdéssor *viselkedési addikciókkal és új pszichoaktív szerekkel* kapcsolatos kérdéseket.

Az ESPAD protokollnak megfelelően az angol nyelvű közös kérdőívet lefordítottuk magyarra, majd külső, független fordító visszafordította azt angolra. Az eltérések tisztázása után véglegesítettük az ESPAD-kérdőív magyar változatát. A Magyarországon használt kérdőívet kiegészítettük néhány további kérdéssel a viselkedési addikciókra és az új pszichoaktív szerekre vonatkozóan.²

Az adatfelvétel lebonyolítása

Az adatfelvétel az ESPAD-országok többségében egy időben, *2015 márciusában-májusában* történt.

Magyarországon az adatfelvétel előkészítése 2014 őszén kezdődött. A kérdőív első változatát 3 középiskolai osztályban kipróbáltuk és az ott szerzett tapasztalatok alapján véglegesítettük.

2015 februárjában levelet írtunk a mintába került iskolák igazgatóinak, kérve őket a kutatásban való részvételre. Az igazgatókat tájékoztattuk a kutatás céljairól, rövid ismertetőt kaptak a 2011. évi ESPAD eredményeiről, valamint megküldtük nekik az EMCDDA, az Európa Tanács valamint a KLIK támogató leveleit.

Az adatfelvétellel *2015 márciusában* került sor, az iskoláktól független külső kérdezőbiztosok közreműködésével. A kérdés *csoportos formában iskolai tanóra keretében történt önkitöltős módszerrel*. A kérdezők feladata a diákok tájékoztatására, a kérdőívek kiosztására, összeszedésére korlátozódott³. Valamennyi résztvevő osztályról készült egy „osztályadatlap”, ahol az osztály létszámát, a hiányzók számát és egyéb benyomásaikat rögzítették a kérdezőbiztosok⁴. A kérdés idején tanár nem lehetett jelen az osztályban.

A terepmunka végétével a kérdőíveket szociológia szakos egyetemi hallgatók átnézték, véleményezték a megbízhatóságukat és néhány kérdést utólagosan kódoltak.

2 1. számú melléklet

3 2. számú melléklet

4 3. számú melléklet

A kérdőívek rögzítése manuálisan történt. Az adatbázis címkézése és az egységes nemzetközi formátumhoz történő igazítása után került a CAN-hez, ahol valamennyi résztvevő ország adatbázisát egységes szempontok szerint tisztították.

Etikai megfontolások

Az adatfelvételben 16 éves, tehát kiskorú diákokat kérdeztünk olyan szokásokról, amelyek számukra tiltottak, hiszen ebben az életkorban nemcsak a kábítószer fogyasztása, hanem a cigaretta és alkohol vásárlása is tiltott. Ezért a kutatás során kiemelt figyelmet fordítottunk a válaszolók anonimitására és jogainak védelmére. Ezt az alábbiak szerint biztosítottuk:

- A kérdőívek névtelenek voltak, és semmi olyan információt nem tartalmaztak, amellyel azonosítani lehet a diákokat. A számítógépes feldolgozást követően az adatok csak összesített formában kerülnek publikálásra, tehát sem egyénekre, sem pedig az egyes osztályokra, illetve iskolákra vonatkozó információkat nem kaphat senki.
- Az adatgyűjtés ideje alatt tanár nem volt jelen a tanteremben, csak a kutatási asszisztens. A kérdőívek kitöltése előtt a kérdezőbiztos tájékoztatta a diákokat a kutatás céljáról, arról hogy a részvétel önkéntes és arról, hogy a válaszaikat a kutatókon kívül senki nem ismerheti meg. Az adott osztály diákjai által kitöltött kérdőíveket egy közös borítékba gyűjtöttük, majd az utolsó kérdőív beérkezése után az asszisztens az osztály szeme láttára lezárta a borítékot, melyet csak a kutatók nyithattak ki.
- A kutatásról tájékoztattuk a KLIK elnökét, aki támogatta a kutatást és erről a tankerületeket is értesítette. Az adatfelvétel lebonyolítását az iskolaigazgató engedélyezte.
- Amennyiben az iskola igazgatója szükségesnek tartotta, a szülőktől passzív bejegyzést kértünk.
- A kérdőív kitöltése önkéntes volt, ha egy diák nem kívánt részt venni a kérdőív kitöltésében, minden további nélkül megtehetette ezt.

Az adatfelvétel lebonyolításához a Budapesti Corvinus Egyetem Társadalomtudományi Kar Etikai Bizottsága állásfoglalását kértük, amely azt jóváhagyta.

Módszertani eredmények

Válaszmeztagadások, érvénytelen kérdőívek

Korábban már volt szó arról, hogy a közvetlen visszautasítás az iskolák/osztályok részéről viszonylag alacsony volt: a felkeresett osztályok 7%-a nem vállalta a kutatásban való részvételt. A diákok részéről is alacsony volt a visszautasítás: 13 osztályban összesen 26 diák (a kutatásban résztvevők 0,4%-a) nem volt hajlandó kitölteni a kérdőívet.

A 306 megkérdezett osztályból 20 osztályban (6,5%) kellett passzív szülői bejegyzést kérni. 7 osztályban összesen 18 gyerek szülője nem járult hozzá a kutatásban való részvételhez.

A kérőív hiányos vagy komolytalan kitöltése jelezhet *közvetett válaszmeztagadást* és jelezheti azt is, hogy a diák *nem tudta elolvasni, megérteni vagy megválaszolni* a kérdéseket.

A kérdőívek *manuális/vizuális átnézése* során a kérdőívek érvényességét 5 kategóriába soroltuk. Ennek alapján a kódolók a kérdőívek 96,8%-át egyértelműen érvényesnek, megbízhatónak találták. Az érvénytelennek minősítés leggyakoribb oka a láthatóan komolytalan, valamilyen szisztéma szerint, sormintászerűen megválaszolt kérdések voltak. (2. táblázat)

2. táblázat: A kérdőívek érvényességének megoszlása a vizuális ellenőrzés eredménye alapján

A kérdőív megítélése	%
A kérdőív érvényes	96,8
A kérdőív nem érvényes: gyakorlatilag üres kérdőív, csak 1-2 kérdést válaszolt meg	0,6
A kérdőív nem érvényes: nyilvánvalóan komolytalanul töltötte ki a kérdőívet	2,1
A kérdőív nem érvényes: megjegyzések beírások, firkálgatások vannak benne	0,2
A kérdőív nem érvényes: olvashatatlan	0,0
A kérdőív nem érvényes: egyéb	0,2
Összesen (N)	100,0 (6736)

Az adatbázis *számítógépes tisztítása* során azokat a kérdőíveket töröltük az adatbázisból, ahol:

- hiányzott a válaszoló neve,
- a kötelező kérdések több mint 50%-a megválaszolatlan volt,
- a kérdések több mint felénél ismétlődően szélsőséges – 40 vagy többszöri – gyakoriságok szerepeltek a válaszokban.

A fenti tisztítási szempontok alapján a teljes magyar adatbázisból a kérdőívek 1,1%-a, a 16 évesek almintájából pedig a kérdőívek 0,8%-a került kidobásra. A tisztítás során kidobott kérdőívek aránya akár a teljes mintát, akár a 16 évesek almintáját tekintve alacsonyabb, mint a kutatásban résztvevő országok egészének az átlaga (európai átlag a teljes mintára: 2,4%, a 16 évesekre vonatkozóan 1,9%).

3. táblázat: A végső adatbázis megoszlása nem és iskolatípus szerint (fő)

	9-10. évfolyamosok teljes mintája	16 évesek almintája
Fiú	50,9	50,3
Lány	49,1	49,7
Gimnázium	42,0	45,1
Szakközépiskola	33,3	34,8
Szakiskola	24,7	20,1
Összesen (N)	100,0 (6664)	100,0 (2647)

A kérdőív érthetősége

A kérdőívek kitöltéséről az osztályadatlapok is adnak információt. A kérdőívek kitöltése átlagosan 30 és 47 perc közötti időt vett igénybe. A gimnáziumokban általában rövidebb, a szakiskolákban pedig valamivel több időre volt szükség.

A kérdezőbiztosok osztályadatlapon rögzített véleménye szerint az osztályok csupán 3,4%-ában találták a diákok nehéznek a kérdőívek kitöltését, *az osztályok kétharmadában pedig könnyűnek vagy nagyon könnyűnek ítélték azt*. Szintén a kérdezőbiztosok véleménye szerint a diákok túlnyomó többsége komolyan vette a kérdőív kitöltését. Az osztályok 90%-ában vélte úgy a kérdezőbiztos, hogy valamennyi vagy a legtöbb diák komolyan töltötte ki a kérdőívet. Ritkán fordult elő valamilyen rendezavarás a kitöltés közben, összesen az osztályok 10%-ában számolt be ilyenről a kérdezőbiztos.

Összességében az osztályadatlapokról származó információk alapján megállapíthatjuk, hogy a rendelkezésre álló egy tanítási óra – 45 perc – elegendő volt a kérdőív kitöltésére, a diákok többsége nem találta nehéznek a kitöltést és komolyan vette azt.

Érvényesség és megbízhatóság

Az adatok érvényességét részben a marihuána fogyasztás „bevallási hajlandóságára” vonatkozó kérdéssel, részben egy dummy (nem létező) drog – a relevin –

fogyasztására vonatkozó kérdéssel, valamint a logikailag inkonzisztens válaszok arányával vizsgáltuk.

2015-ben a 9-10. évfolyamos diákok 0,9%-tól kaptuk azt a választ, hogy kipróbálta már élete során a relevin nevű drogot. Ez az arány a 16 évesekre viszonyítva 0,6%. Ez valamelyest alacsonyabb, mint a 2011. évi magyar és a 2015. évi előzetes európai átlag (0,7% volt mind két adat), viszont valamelyest magasabb, mint amit a korábbi hazai adatfelvételek során tapasztaltunk (2007: 0,5%, 2003:0,3%, 1999:0,3%, 1995:0,1%).

2015-ben a 9-10. évfolyamos fiatalok 8,4%-a válaszolta azt, hogy semmiképpen nem vallaná be a kérdőív kitöltésekor, ha fogyasztott volna életében marihuánát. A 16 évesekre vonatkozó 9%-os arány egyértelműen magasabb, mint a korábbi évek megfelelő mutatói voltak (1995-ben és 1999-ben 5-5%, 2003-ban 6,2%, 2007-ben 6,5%, 2011-ben 7%). A rendelkezésre álló előzetes 2015. évi európai átlag 9,6%, amihez képest a magyar diákok bevallási hajlandósága még mindig kedvezőbbnek látszik.

Az inkonzisztencia arány⁵ meglehetősen nagy stabilitást mutatott az elmúlt 20 évben Magyarországon. Mindig az alkoholfogyasztásra vonatkozó élet- éves és havi prevalencia érték inkonzisztenciája volt a legnagyobb. 2011-hez képest *2015-ben valamelyest nőtt az alkoholfogyasztásra adott válaszok inkonzisztenciája és ez az arány csekély mértékben meghaladja a 2015. évi európai átlagot is.* A le-részegezésre adott inkonzisztens válaszok aránya megegyezik a 2011. évi magyar adattal és valamelyest alacsonyabb volt, mint az európai átlag. Az egyéb drogokra adott válaszok mindig sokkal nagyobb konzisztenciát mutattak, mint az alkohollal kapcsolatos válaszok. *2015-ben mind a három vizsgált egyéb drog esetében nullához közeli volt az inkonzisztens válaszok aránya.* (4. táblázat)

⁵ Inkonzisztens válasznak tekintettük a következőket: a szerenkénti havi prevalencia értékek nagyobbak, mint az éves és/vagy életprevalencia értékek, a szerenkénti éves prevalencia értékek nagyobbak, mint az életprevalencia értékek. 2015-ben az ecstasy esetében csak az éves és életprevalencia értékét tudtuk vizsgálni, mivel havi fogyasztásra vonatkozó kérdést nem tartalmazott a kérdőív

4. táblázat: Inkonzisztens válaszok aránya az élet, éves és havi prevalencia értékekre adott válaszok alapján a 16 évesekre vonatkozóan 1995-2015 Magyarország és 2015 Európai átlag (%)

	Alkohol	Lerészegedés	Marihuána	Ecstasy	Inhalánsok
1995	4	1	0	..	0
1999	5	2	1	..	0
2003	4	2	1	..	0
2007	6	3	1	0	0
2011	4	2	1	0	1
2015	5	2	0	0	0
2015 Európa	3,9	2,3	0,7	0,20	0,3

A válaszok megbízhatóságát szintén inkonzisztencia arányokkal vizsgáltuk. A kérdőívben az életprevalenciára vonatkozóan két kérdés ad információt: fogyasztotta-e a kérdezett az élete során az adott szert (cigaretta, marihuána stb.) és mikor fogyasztotta először. A válaszok megbízhatóságának a vizsgálatához azt néztük meg, hogy a két kérdés között milyen arányú az inkonzisztencia, azaz a diákok hány százaléka válaszolt ugyanazon a kérdőívben belül inkonzisztensen: az egyik kérdés alapján fogyasztott, a másik alapján pedig nem. Ennek alapján azt állapíthatjuk meg, hogy az elmúlt 20 év alatt *csökkent az inkonzisztens válaszok aránya a cigaretta, a marihuána és a nyugtatók/altatók esetében és nőtt az inhalánsok esetében*. Az inkonzisztens válaszok csökkenéséhez mindenképpen hozzájárult az, hogy 2007-től kezdődően az első fogyasztás életkorára vonatkozó kérdések a kérdőívben helyileg közelebb kerültek a „fogyasztottál-e az életedben” kérdésekhez. Mivel ez a változás az utóbbi két adatfelvétel eredményeit már nem érinti, megállapíthatjuk, hogy e mutató alapján *a kérdőív megbízhatósága nem romlott 2011 és 2015 között, és valamennyi szer esetében a magyar eredmények jobbak vagy azonosak, mint a 2015. évi nemzetközi mutatók*. (5. táblázat)

5. táblázat: Inkonzisztens válaszok aránya az az első fogyasztás életkora és az eddigi életben valaha fogyasztók aránya alapján a 16 évesekre vonatkozóan 1995-2015 Magyarország és 2015 Európai átlag (%)

	Cigaretta	Marihuána	Ecstasy	Inhalánsok	Nyugtatók/ altatók
1995	29	2	..	2	4
1999	4	4	..	2	5
2003	4	5	..	2	4
2007	2	1	2	2	3
2011	2	2	2	3	2
2015	2	1	1	4	2
2015 Európa	3	1	1	4	3

Összességében megállapíthatjuk, hogy a korábbi évek adatfelvételeihez képest nem változtak lényegesen a 2015. évi magyar kutatás módszertani paraméterei. A válaszmegtagadások aránya, a kérdőívek vizuális és számítógépes ellenőrzése, a kérdezőbiztosok értékelései valamint a megbízhatóság és érvényesség mutatói mind arra utalnak, hogy *a 2015. évi magyar eredmények megbízhatóan összehasonlíthatóak az ESPAD korábbi magyar eredményeivel*. Bár e tanulmány készítésekor a 2015. évi nemzetközi elemzések még nem készültek el, az előzetesen rendelkezésre álló európai adatok alapján azt valószínűsítjük, hogy *adatink jól összehasonlíthatóak a nemzetközi eredményekkel is*.

A következő tanulmányokban a 2015-re vonatkozó eredményeket a 9-10. évfolyamosokra vonatkozóan, a trendeket pedig a 16 évesek adatai alapján mutatjuk be.

Irodalomjegyzék

- Andersson, B., Hibell, B., (2007): *Drunken Behaviour, Expectancies and Consequences among European Students*. In: Järvinen, M., Room, R (eds.). *Youth Drinking* Ashgate Publishing Limited, Gower House, Hampshire. 41-64.
- Elekes Zs. (1997): *Devianciák, mentális betegségek*. in: Lévai K., Tóth I. Gy. Szerk: *Szerepváltozások – Jelentés a nők helyzetéről*. Budapest TÁRKI-Munkaügyi Minisztérium-Egyenlő Esélyek Titkársága,151-169.
- Elekes Zs. (1999): *Önbevallásos vizsgálatok Magyarországon a kilencvenes években*. In: Ritter I. szerk.: *Jelentés a magyarországi kábítószer-helyzetről*. Budapest. ISMertető Ifjúsági és Sportminisztérium,121-153.
- Elekes Zs. (2000): *Alkoholprobléma az ezredvégi Magyarországon* in: Elekes Zs., Spéder Zs. (szerk.): *Törések és kötések a magyar társadalomban* Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság, Századvég Kiadó, Budapest, 152-169.
- Elekes Zs. (2004a): *A középiskolás fiúk és lányok dohányzási és alkoholfogyasztási szokásaiban bekövetkezett változások 1992-2003 között*. *Addiktológia*, 4, 515-532.
- Elekes Zs. (2004b): *Alkohol és társadalom*. Országos Addiktológiai Intézet, Budapest, 215.
- Elekes Zs. (2005a): *A drogfogyasztás nemek közötti különbségei és hasonlóságai*. In: Nagy I., Pongrácz T., Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről*. TÁRKI – Ifjúsági, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 177-193.
- Elekes Zs. (2005b): *A drogfogyasztás elterjedtsége és a fogyasztásra ható társadalmi tényezők iskolában tanuló fiatalok körében*. *Demográfia*, 4, 345-374.

- Elekes Zs. (2007): Serdülőkorú fiatalok alkoholfogyasztása az ESPAD-kutatások eredményei alapján. In: Demetrovics Zsolt,
- Elekes Zs. (2009): *Egy változó kor változó ifjúsága. Fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása Magyarországon – ESPAD 2007.* NDI – L'Harmattan, Budapest p: 220
- Elekes Zs., Paksi B. (1996): *A magyarországi középiskolások alkohol és drogfogyasztása.* ESPAD The European School Survey Project on Alcohol and Drugs 1995. Budapest 1996. Népjóléti Minisztérium p: 126
- Elekes Zs., Paksi B. (2000): *Drogok és fiatalok. – A középiskolások droghasználata, alkoholfogyasztása és dohányzása az évezred végén Magyarországon* Budapest ISMertető Ifjúsági és Sportminisztérium Kábítószerügyi Koordinációért felelős helyettes államtitkárság. P:136.
- Elekes Zs., Paksi B. (2003): *The ESPAD'03 Country Report – Hungary* – kézirat.
- Elekes Zs. (2014): A család szerepe egyes serdülőkori problémák megjelenésében. in: Spéder Zsolt szerk: A család vonzásában. Tanulmányok Pongrácz Tiborné tiszteletére. KSH NKI 2014, Budapest p:25-48
- Hibell, B., Andersson, B., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., Morgan, M.(2000): *The 1999 ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.* Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries Stockholm. CAN, Council of Europe p: 362.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A., Morgan, M (2004): *The ESPAD Report 2003.* Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries Stockholm . CAN, Council of Europe p: 436.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., Morgan, M., Narusk, A.(1997): *The 1995. ESPAD Report – Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries.* The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs Stockholm. CAN, Council of Europe p: 294
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2009): *The 2007 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 35 European Countries.* Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe. P:406
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2012): *The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries.* Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe. P:390
- Székely Levente szerk (2013): *Magyar Ifjúság 2012.* Kutatópont, 2013. Budapest

Dohányzás

Elekes Zsuzsanna

A dohányzás elterjedtsége

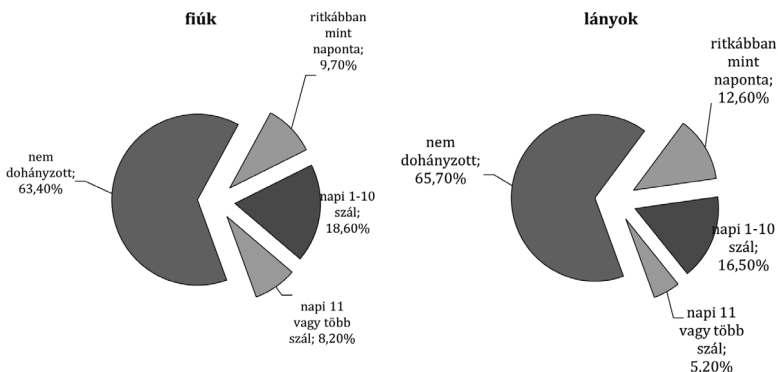
A dohányzásra vonatkozóan az ESPAD kutatások csak a cigaretta használatát kérdezik. A dohányzás mértékét két mutatóval mértük, egyrészt az eddigi életre vonatkozó gyakoriságot, másrészt az előző hónapra vonatkozó mennyiséget kérdeztük. Vizsgáltuk ezen kívül a cigaretta vélt hozzáférhetőségét, a veszélyesség megítélését és az első fogyasztás életkorát.

Bár a cigaretta 16 éves korban törvényesen nem lenne beszerezhető, *a diákok közel háromnegyed része (72,4%) úgy véli, hogy elég könnyen vagy nagyon könnyen tudna cigarettát szerezni, ha akarna.* Csupán 5,4%-uk gondolja azt, hogy lehetetlen vagy nagyon nehéz lenne cigarettához hozzá jutnia.

A 2015-ben megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok közel kétharmada (62,5%) *legalább egyszer kipróbálta már a cigarettát az élete során.* A valaha legalább egyszer dohányzók arányában a lányok és fiúk között nincs különbség (fiúk: 62,8%; lányok: 62,2%). A diákok több mint egynegyede inkább csak kipróbálta a dohányzást: 1-9 alkalommal cigarettázott 26,2%, 10-39 alkalommal dohányzott 10,2%. Rendszeres dohányzónak tekinthető (40 vagy több alkalommal cigarettázott) 26,2%. A próbálkozók és az alkalmi dohányzók aránya magasabb a lányoknál (38,5%), mint a fiúknál (34,2%), a rendszeresen (40 vagy több alkalommal) cigarettázók aránya pedig a fiúknál magasabb (fiúk:28,7%; lányok: 23,7%). Összességében, bár a soha nem dohányzók arányában a fiúk és lányok nem különböznek egymástól, a gyakoriság alapján szignifikáns különbséget találunk: a fiúk gyakrabban dohányoznak, mint a lányok.

A diákok több mint egyharmada (35,5%) dohányzott a kérdézt megelőző hónapban. A fiúknál az arány valamelyest magasabb (36,6%), mint a lányoknál (33,3%). *A diákok egynegyede (24,4%) napi rendszerességgel dohányzik.* A fiúknál a napi dohányzók aránya (26,8%) magasabb, mint a lányoknál, de a lányoknak is több mint egyötöde (21,7%) naponta szív el legalább egy cigarettát. (1. ábra)

1. ábra: Előző havi dohányzás gyakorisága, 9-10. évfolyamon tanulóknál

Az első cigaretta elszívásának átlagos életkora 13,3 év, nemenként szignifikáns különbséget mutat ($p=0.000$). A fiúk valamivel korábban, átlagosan 13 évesen, a lányok pedig kicsit későbbben, átlagosan 13,5 évesen szívják el az első cigarettát. Ugyanakkor a fiúk 22,1%-a és a lányok 15,4%-a 12 éves koráig már elszívta első cigarettáját.

A napi rendszeres dohányzás több mint egy évvel később kezdődik, mint ahogy az első cigarettát elszívják a diákok. A nemek közötti különbségek itt is szignifikánsak ($p<0,005$): a fiúknál a rendszeres dohányzás kezdete 14,4 év, a lányoknál pedig 14,6 év. Bár nem gyakori a napi dohányzás nagyon korai életkorban történő elkezdése, a fiúk 4,3%-a és a lányok 2,2%-a már legkésőbb 12 éves korára napi dohányzóvá válik.

A dohányzás főbb mutatói társadalmi háttér szerint

A dohányzás főbb mutatói a vizsgált társadalmi háttér változók többségével szignifikáns kapcsolatot jeleznek függetlenül attól, hogy a mutató a dohányzás kipróbálására vagy a rendszeresebb formájára vonatkozik-e.

Iskolatípusok szerint nézve az adatokat, egyértelmű, hogy a gimnáziumban tanuló diákok között kevesebb a kipróbáló, az alkalmi dohányzó és a napi rendszerességgel cigarettát szívó. A rendszeres dohányzás is valamivel később kezdődik náluk, mint más iskolákban tanuló társaiknál. Legelterjedtebb a dohányzás a szakiskolákban, ahol a fiatalok háromnegyede kipróbálta már a cigarettát és közel minden második fiatal napi rendszerességgel dohányzik. A szakiskolások a rendszeres dohányzást is korábban kezdik, mint társaik.

Az iskola székhelye Budapest-vidék megosztásban nem mutat szignifikáns kapcsolatot a dohányzás mutatóival. Ugyanakkor az iskola székhelyére vonatkozó részletesebb településadatok azt valószínűsítik, hogy Budapesten és nagyobb városokban kevésbé elterjedt a dohányzás, mint kisebb városokban és a néhány községi iskolában tanulók között. Ezt támasztják alá a megkérdezettek családjának lakóhelyére vonatkozó adatok is. A lakóhely a rendszeresebb dohányzásra vonatkozó mutatókkal szintén szignifikáns kapcsolatot mutat, ennek alapján azonban azt találjuk, hogy *a községekben élők között a legelterjedtebb a dohányzás, de a fővárosi fiatalok is nagyobb mértékben dohányoznak, mint más városokban élő társaik.*

Az eddig készült valamennyi ESPAD vizsgálatban azt tapasztaltuk, hogy a szerfogyasztás minden formája és így a dohányzás is stabilan szoros kapcsolatot mutat a családszerkezettel. *Azok a fiatalok, akiket mindkét édes szülő együtt nevel, sokkal kisebb arányban próbálják ki a cigarettát, kisebb közöttük a havi vagy napi rendszerességgel dohányzók aránya.* Azok a diákok, akik nevelésében nem vesz részt édes szülő (a diákok 7,2%-a tartozik ebbe a csoportba) a legveszélyeztetettebbek közé tartoznak. Ebben a csoportban a megkérdezettek fele dohányzott az előző hónapban és 40,6% napi rendszerességgel dohányzik. A mozaik családban és csonka családban élők dohányzásra vonatkozó mutatói nem különböznek egymástól. Mind két családformában élők veszélyeztetettebbek, mint az épp családban élők, és védettebbek azoknál, akik nevelésében nincs jelen édes szülő. (1. táblázat)

Az apa és az anya iskolai végzettsége szintén szignifikáns kapcsolatban van a dohányzással. A magasabb iskolai végzettségű szülők gyerekei között kevesebb az alkalmi és a rendszeres dohányzó, és ha dohányoznak, akkor is későbbi életkorban kezdik el a rendszeres dohányzást, mint a többiek. *Minél alacsonyabb a szülő iskolai végzettsége, annál elterjedtebb a dohányzás a gyerekek között.* Hasonló irányú kapcsolatot mutat a szubjektív anyagi helyzet is: bár a család anyagi helyzetét átlagosnak vagy átlag felettinek tartók dohányzási szokása nem különbözik jelentősen, azok a diákok, akik *a családjuk anyagi helyzetét átlag alattinak ítélték, nagyobb arányban dohányoznak alkalmilag és rendszeresen és korábban is kezdik el a rendszeres dohányzást, mint a többiek.*

1.táblázat: A dohányzás főbb mutatói társadalmi változók szerint a 9-10. évfolyamon

	Dohányzott az életben (%)	Dohányzott az előző hónapban (%)	Napi dohányzó (%)	Napi dohányzás kezdete (életkor)
Az iskola típusa**				
gimnázium	52,3	23,6	11	14,85
szakközépiskola	66,1	37	25,5	14,45
szakiskola	75	53	45,5	14,3
Az iskola székhelye				
Budapest	60,8	33,8	22	14,6
vidék	62,8	35,9	25,1	14,45
Lakóhely				
Budapest	60,5	34,9*	24,5**	14,69*
város	61,5	32,9*	20,9**	14,53*
község	63,1	37,1*	26,8**	14,41*
Családszerkezet**				
teljes család	58,3	30,7	19,4	14,61
mozaik család	68,2	42,5	30	14,48
csonka család	68,3	40,9	30,6	14,46
nincs édes szülő	72,7	49,4	40,6	13,92
Apa iskolai végzettsége**				
kevesebb, mint érettség	65,8	39,1	28,9	14,41
érettségi	62,5	34,4	21,8	14,57
felsőfok	54,7	26,7	14	14,8
nem tudja, nincs apja	62	37,3	28,8	14,4
Anyai iskolai végzettsége**				
kevesebb, mint érettségi	66,4	40	30,5	14,44
érettségi	63,7	35,3	23,2	14,54
felsőfok	54,5	27,6	14,9	14,74
nincs anya, nem tudja	62	35,7	26,1	14,04
Szubjektív anyagi helyzet*				
legjobb vagy sokkal jobb az átlagnál	62,1	36	23,8	14,53
átlagos, vagy valamivel jobb az átlagnál	61,5	34	23,3	14,53
átlag alatti	68,6	40,8	29,3	14,29
Összesen				
összesen	62,5	35,5	24,4	14,48
(N)	4152	2361	1621	

* p<0,05 ** p<0,001

Egyéb dohányzásra ható tényezők

A továbbiakban néhány egyéb, a fiatalok fogyasztási szokásait befolyásoló tényező hatását vizsgáljuk az előző havi dohányzás gyakoriságának alakulására.

A vizsgált változók:

Iskolai lógás napjainak száma az előző hónapban. Ezt a mutatót az ESPAD kutatások kezdetétől az *iskolához való kötődés hiánya*, illetve a *problémás viselkedés* indikátoraként használtuk. A mutató 1 és 6 közötti értéket vehet fel, ahol 1= nem hiányzott, 6= 7 vagy több napot hiányzott.

A szülőkhöz és a barátokhoz fűződő viszonyal való elégedetlenség mértéke. A *családi élet* és a *baráti kapcsolatok min*

2. táblázat: Az előző havi dohányzás gyakorisága valamint az egyéb mutatók közötti kapcsolatot kifejező Spearman korrelációs együttható értéke

Mutató	Korrelációs együttható
az előző hónapban az iskolából hiányzott napok száma lógás miatt	0,257**
elégedetlenség a barátokhoz fűződő viszonyal	-0,036**
elégedetlenség az anyához fűződő viszonyal	0,081**
elégedetlenség az apához fűződő viszonyal	0,129**
szülői kontrol hiánya	0,228**
elmenős szabadidős tevékenységek gyakorisága	0,299**
könyv/hobbyi tevékenységek gyakorisága	-0,170**
sport gyakorisága	-0,174**
szabadidős internethasználat gyakorisága	-0,111**
depresszió mértéke	0,109**
önbecsülés hiánya	0,076**

* p . < 0,05 ** p. < 0,01

Valamennyi vizsgált mutató szignifikáns kapcsolatban van az előző havi dohányzás gyakoriságával. Legszorosabb kapcsolatot az elmenős szabadidős tevékenységek, a szülői kontrol hiánya és az apához fűződő viszonyal való elégedetlenség mutat. Azaz, *a gyakoribb lógás, az apához fűződő viszonyal való nagyobb mértékű elégedetlenség és az elmenős szabadidős tevékenységek (diszko, buli, barátokkal való mászkálás) gyakoribb dohányzással jár együtt.* A baráti kapcsolatokkal való elégedetlenség, valamint az egyéb szabadidős tevékenységek szignifikáns negatív kapcsolatban vannak a dohányzás gyakoriságával. Azaz *minél elégedettebb valaki a baráti kapcsolataival, és minél inkább jellemzi szabadidejét a sport, könyv/hobbyi vagy internethasználat, annál kevésbé jellemző rá a rendszeresebb dohányzás.*

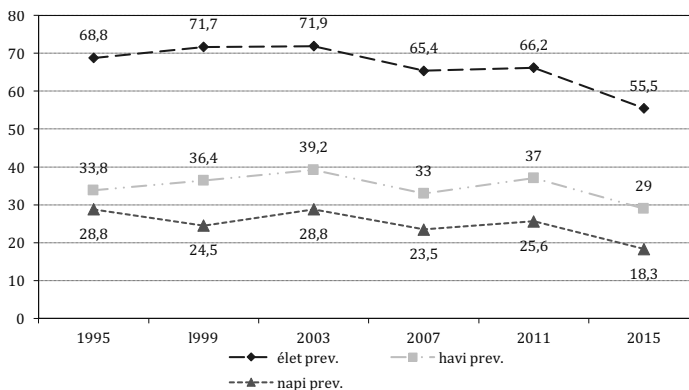
A dohányzásban bekövetkezett változások⁶

A 16 éves fiatalokra vonatkozó összehasonlító adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a valaha dohányzók és az előző hónapban dohányzók aránya is nőtt 1995 és 2003 között. Bár a napi dohányzók aránya 1995-ben is magas volt, *mind a három mutató 2003-ban érte el a legmagasabb értéket.* 2003 után némi ingadozásokkal, de mégis inkább csökkenő tendencia figyelhető meg. A 2011-ben regisztrált kisebb növekedés után *a 2015. évi adatok egyértelműen a dohányzás visszaszorulását, mérséklődését jelzik a fiatalok körében.* Akár a valaha dohányzók arányát, a havi

6 A korábbi évek adatainak forrása: Elekes, Paksi 1996, 2000, 2003, Elekes 2005a, 2005b, 2007, 2009, 2012, Hibell et al 1997, 2000, 2004, 2009, 2012

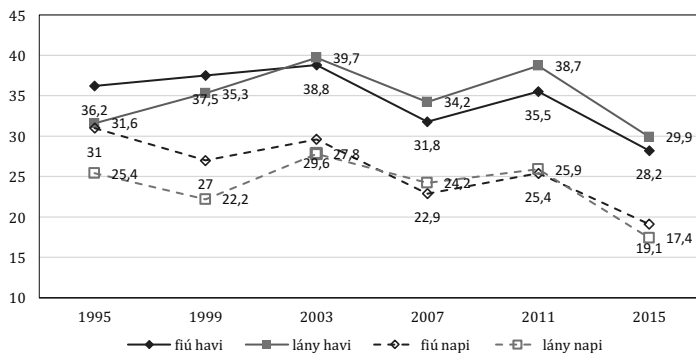
dohányzókat vagy a napi rendszerességgel dohányzókat tekintjük, egyértelműen megállapítható, hogy az *ESPAD kutatások 20 éve alatt 2015-ben regisztráltak a legalacsonyabb prevalencia értékeket.* (2. ábra)

2. ábra: A dohányzás főbb prevalencia értékeinek változása a 16 éveseknél (%)

A csökkenés egyaránt megfigyelhető a lányoknál és a fiúknál. Bár az előző hónapban fogyasztók aránya 2003-tól kezdődően mindig a lányok között volt magasabb, a 2015. évi csökkenés a lányoknál nagyobb mértékű volt, mint a fiúknál. 2015-ben az előző hónapban dohányzó lányok aránya megközelíti a fiúkét, a naponta dohányzó lányok aránya pedig immár ismét alacsonyabb, mint a fiúk azonos mutatója. (3. ábra)

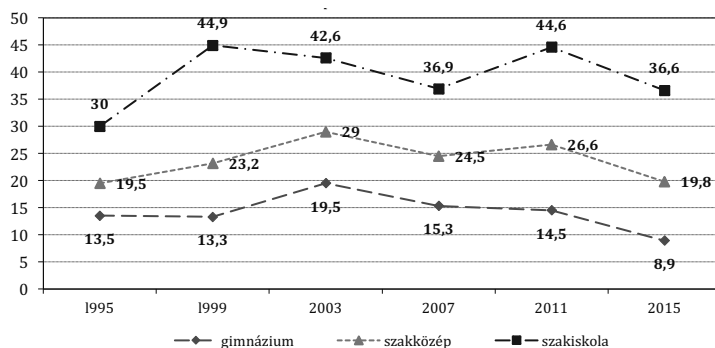
3. ábra: A dohányzás havi prevalencia értéke és a napi rendszerességgel dohányzók aránya nemeként a 16 éveseknél

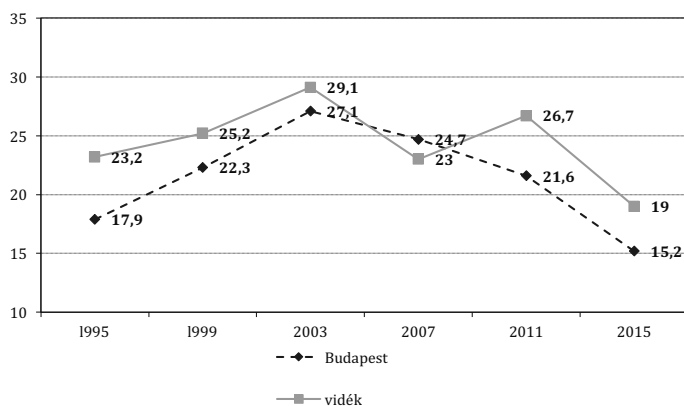
Az iskolatípusok közötti különbségek nagy stabilitást mutattak az elmúlt 20 évben. Mindig a gimnáziumokban volt a legkisebb, a szakiskolákban pedig a legnagyobb mértékű a dohányzás. Az iskolatípusok közötti különbségek 2015-ben sem változtak. A csökkenés mind a három iskolatípusban kimutatható és nagyjából hasonló mértékű volt. (4. ábra)

A 2015-ben megfigyelt csökkenés az iskola székhelye szerint sem mutat különbséget. Egyaránt csökkent a napi dohányzók aránya a fővárosi és a vidéki székhelyű iskolákban, bár a csökkenés mértéke valamelyest nagyobb volt a vidéki iskolákban. (5. ábra)

4. ábra: A dohányzás havi prevalenciája a 16 éveseknél az iskola típusa szerint

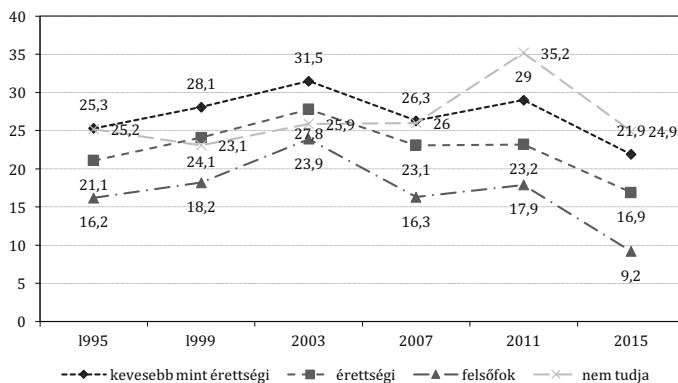

5. ábra: A dohányzás havi prevalenciája a 16 éveseknél az iskola székhelye szerint

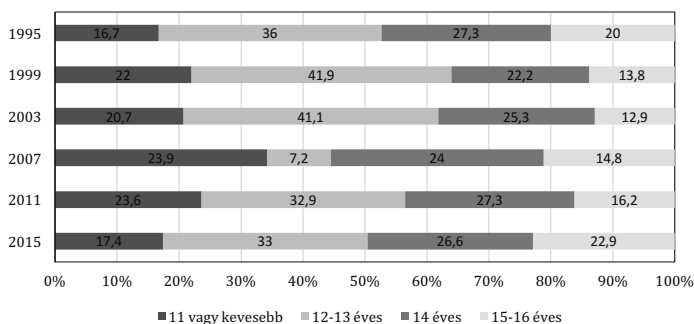

A család társadalmi státusának hatását a dohányzás trendjére az apa iskolai végzettségével ábrázoljuk. A különbségek ebben az esetben is állandók: az elmúlt 20 évben mindig a legalacsonyabb iskolai végzettségű apák gyerekei között volt a legelterjedtebb és a legmagasabb iskolai végzettségű apák gyerekei között a legkevésbé elterjedt a dohányzás. Ez a különbség 2015-ben sem módosult. Az egész mintát jellemző dohányzáscsökkenés egyformán érintette a különböző iskolai végzettségű apák gyerekeit, bár a felsőfokú végzettségű apák gyerekei és azok a diákok, akik nem ismerik apjukat vagy annak iskolai végzettségét, enyhén nagyobb mértékű csökkenést jeleznek a napi rendszeres dohányzás tekintetében, mint a többiek. (6. ábra)

6. ábra: A dohányzás havi prevalenciája a 16 éveseknél az apa iskolai végzettsége szerint

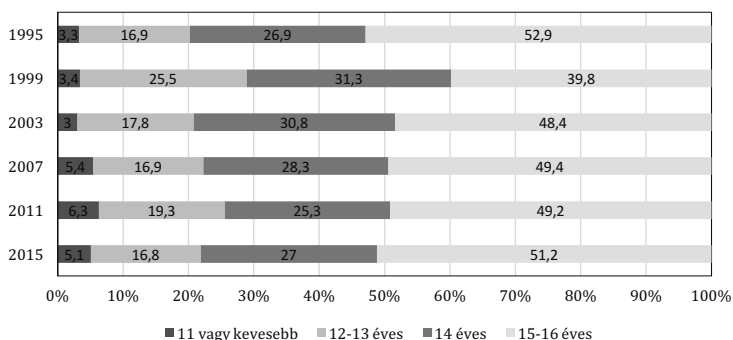
7. ábra: Első cigaretta elszívásának életkora a fogyasztók százalékában, 1995-2015

A cigarettázás elkezdésének korábbi életkorra való helyeződése elsősorban 1995 és 1999 között következett be: ekkor nőtt a 13 éves kor előtt először dohányzók aránya és csökkent a 15 éves kor után kipróbálók aránya. Az *első cigarettát 11 éves kor előtt elszívók aránya 2007-ben* érte el a legnagyobb arányt. 2007-től kezdődően egyértelműen csökken a dohányzást nagyon korai életkorban és nő a késői életkorban elkezdők aránya. Így 2015-ben is tovább csökkent a dohányzás korai *elkezdése*. (7. ábra)

A rendszeres dohányzás elkezdésének életkora szintén 1999-ben jelez lényegesebb változást, amikor 1995-höz képest jelentősebben megnő azoknak az aránya, akik 12-14 éves korukig elkezdik a napi rendszerességű dohányzást. Bár 2003 és 2011 között nő a 11 éves kor előtt már rendszeresen dohányzók aránya, de ebben az időszakban, 1999-hez képest szintén nőtt a rendszeres dohányzást csak 15 éves kor után elkezdők aránya is. A *2015 évi adatok egyértelműen javuló tendenciát jeleznek: csökken a rendszeres dohányzást korán elkezdők aránya és nő a később rendszeres dohányzókká válók aránya*. (8. ábra)

8. ábra: A rendszeres dohányzás kezdésének életkora a rendszeresen dohányzók százalékában, 1995-2011

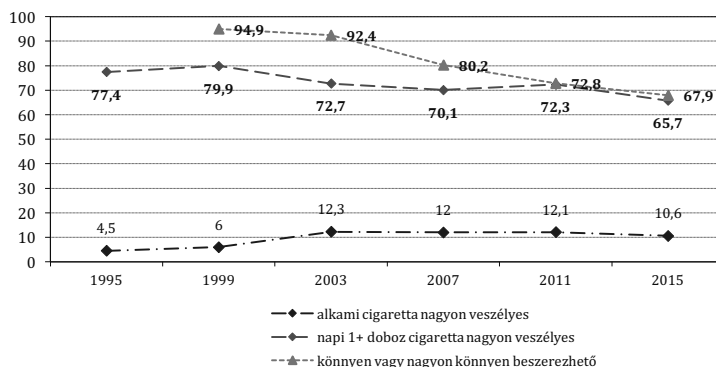

A *cigaretta vélt beszerezhetősége a kutatási periódusban jelentősen csökkent*. 1999-ben, amikor először szerepelt ez a kérdés a kutatásban, a megkérdezett 16 évesek túlnyomó többsége (94,9%) gondolta azt, hogy a cigaretta könnyen vagy nagyon könnyen beszerezhető. 2015-ben már csak a diákok kétharmada (67,9%) gondolja ezt. Figyelembe véve azt, hogy ebben az életkorban cigarettát még nem lehet vásárolni, a kétharmados arány még mindig magas. Ugyanakkor a diákok megítélésében egyértelműen visszatükröződik a jogszabályi környezet változása.

Az alkalmi dohányzás veszélyességének a megítélése nem változott jelentősen az utóbbi években: 2003 óta a diákok alig több, mint 10%-a tartja nagyon ve-

szélesnek az alkalmi dohányzást. A rendszeres, nagyobb mennyiségű (napi egy doboz vagy több cigaretta) elszívásának a megítélése jelentősebb mértékben változott, mégpedig oly módon hogy a 16 éves diákok egyre kisebb aránya véli nagyon veszélyesnek a napi rendszeres, nagyobb mennyiségű cigaretta elszívását. (9. ábra)

9. ábra: A cigaretta veszélyességének és beszerezhetőségének szubjektív megítélése

Összegzés

A 2015. évi ESPAD-kutatás eredményei azt mutatják, hogy a dohányzás még mindig igen elterjedt a magyar fiatalok között. A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok 62,5%-a legalább egyszer kipróbálta már a dohányzást, egynegyedük napi rendszerességgel cigarettázik. Bár a ritkább, alkalmi dohányzás tekintetében a fiúk és a lányok nem különböznek jelentősen, a gyakoribb, rendszeresebb dohányzás elterjedtebb a fiúk között. A dohányzás, a korábbi kutatási eredményeknek megfelelően egyértelmű társadalmi különbségeket mutat: az *alacsonyabb presztízsű szakiskolákba járó, községekben, és átlag alatti anyagi körülmények között élő diákok, akiknek a szülei alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek és akiknek nincs jelen mindkét édes szülő a mindennapi nevelésben, egyértelműen veszélyeztetettebbek a dohányzás szempontjából.* Nagyobb fokú veszélyeztetettséget jelez a gyakori iskolai lógás, a gyakori bulizás és barátokkal való „lógás”, valamint a szülői kontrol hiánya.

A trendek kedvezőek: a 2015. évi adatok a dohányzás visszaszorulását, mérséklődését jelzik a fiatalok körében. A csökkenés egyaránt megfigyelhető a fiúknál és a lányoknál és minden társadalmi csoportban. Csökkent a dohányzást korán elkezdők aránya és csökkent a cigarettát könnyen beszerezhetőnek tartók aránya

is. Kedvezőtlen változás ugyanakkor, hogy a cigarettához kapcsolódó veszélytudat is csökkent: *nemcsak az alkalmi dohányzást, hanem a rendszeres cigarettázást is kevesebben tartják veszélyesnek 2015-ben, mint 2011-ben.* Azaz, a cigaretta veszélyeinek tudatosulása semmiképp sem járulhatott hozzá a dohányzás visszaszorulásához a fiatalok körében.

Irodalomjegyzék

- Elekes Zs. (2005a): A drogfogyasztás nemek közötti különbözőségei és hasonlóságai. In: Nagy I., Pongrácz T., Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről.* TÁRKI – Ifjúsági, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 177-193.
- Elekes Zs. (2005b): A drogfogyasztás elterjedtsége és a fogyasztásra ható társadalmi tényezők iskolában tanuló fiatalok körében. *Demográfia*, 4, 345-374.
- Elekes Zs. (2007): Serdülőkorú fiatalok alkoholfogyasztása az ESPAD-kutatások eredményei alapján. In: Demetrovics Zsolt,
- Elekes Zs. (2009): *Egy változó kor változó ifjúsága. Fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása Magyarországon – ESPAD 2007.* NDI – L'Harmattan, Budapest p: 220
- Elekes Zs. (2012): *Kutatási beszámoló a 2011. évi EASPAD kutatás magyarországi eredményeiről.* Kézirat
- Elekes Zs., Paksi B. (1996): *A magyarországi középiskolások alkohol és drogfogyasztása.* ESPAD The European School Survey Project on Alcohol and Drugs 1995. Budapest 1996. Népjóléti Minisztérium p: 126
- Elekes Zs., Paksi B. (2000): *Drogok és fiatalok. – A középiskolások droghasználata, alkoholfogyasztása és dohányzása az évezred végén Magyarországon* Budapest ISMertető Ifjúsági és Sportminisztérium Kábítószerügyi Koordinációért felelős helyettes államtitkárság. P:136.
- Elekes Zs., Paksi B. (2003): *The ESPAD'03 Country Report – Hungary* – kézirat.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., Morgan, M., Narusk, A. (1997): *The 1995. ESPAD Report – Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries.* The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs Stockholm. CAN, Council of Europe p: 294
- Hibell, B., Andersson, B., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., Morgan, M. (2000): *The 1999 ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs.* Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries Stockholm. CAN, Council of Europe p: 362.

- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A., Morgan, M (2004): *The ESPAD Report 2003*. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries Stockholm . CAN, Council of Europe p: 436.
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2009): *The 2007 ESPAD Report*. Substance Use Among Students in 35 European Countries. Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe. P:406
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2012): *The 2011 ESPAD Report*. Substance Use Among Students in 36 European Countries. Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe. P:390
- Kokkevi, A., Fotiou, A., (2009): *The ESPAD Psychosocial Modul*. In: Hibell et al.: *The 2007 ESPAD Report* CAN EMCDDA. Council of Europe Stockholm, 172-183.

Alkoholfogyasztás

Elekes Zsuzsanna

Az alkoholfogyasztás elterjedtsége

A fogyasztás főbb mutatói: mennyiség és gyakoriság

A korábbi évekhez hasonlóan a 2015. évi ESPAD adatfelvétel is az alkoholfogyasztás jellemzőit az alkohol eddigi életben, előző évben és előző hónapban történt fogyasztásának gyakoriságával, az előző havi fogyasztás italfajtánkkénti gyakoriságával, valamint az utolsó fogyasztási alkalom időpontjával, és az akkor elfogyasztott italok mennyiségével vizsgálta.

A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok 94%-a fogyasztott már legalább egyszer életében alkoholt. Az előző évben alkoholt fogyasztók aránya 86,1%. A fiúk és a lányok közötti különbség mind két mutató esetében szignifikáns ($p=0,000$). Bár az eddigi életben, illetve az előző évben legalább egyszer alkoholt fogyasztók aránya a fiúk és a lányok között alig különbözik (az eddigi életben legalább egyszer fogyasztók aránya fiúk: 94,3%, lányok: 93,7%, az előző évben legalább egyszer fogyasztók aránya fiúk: 86,6%, lányok 85,6%), a nagyobb gyakoriságú fogyasztás mindkét mutató esetében a fiúkra jellemző inkább. Az eddigi életben a fiúk 32%-a és a lányok 18,1% fogyasztott legalább 40 alkalommal valamilyen alkoholtartalmú italt. Az előző évre vonatkozóan rendszeresebb (20 vagy több alkalommal történt) alkoholfogyasztásról a fiúk 21%-a és a lányok 12,7%-a számolt be.

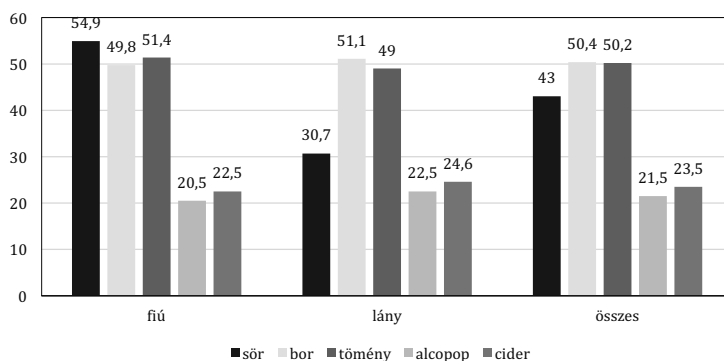
A kérdést megelőző hónapban a megkérdezett diákok 60,9%-a fogyasztott legalább egyszer alkoholt, 46,7% csupán 1-5 alkalommal, 14% viszont legalább hat alkalommal, azaz heti rendszerességnél gyakrabban fogyasztott alkoholt. A nemek közötti különbség ennél a mutatónál is szignifikáns ($p=0,000$). A lányoknál kisebb arányú az előző hónapban alkoholt fogyasztók aránya (58,2%) és a 6 vagy több alkalommal ivók aránya (10,6%), mint a fiúknál (havi prevalencia: 63,4%, hat vagy több alkalommal fogyasztók aránya: 17,4%).

Az előző hónapra vonatkozó gyakoriságot italfajtánkként külön is kérdeztük. A megelőző hónapban a fiatalok legnagyobb arányban bort és tömény italt fogyasztottak. Ettől kis mértékben elmarad azok aránya, akik sört ittak. A havi prevalencia értékek alapján az alcopop még most sem túlzottan elterjedt a magyar fiatalok körében. 2015-ben először kérdeztük a cider fogyasztását. Ahhoz képest, hogy a cider viszonylag rövid ideje van jelen a hazai italkínálatban (korábban azért nem

kérdeztük, mert a magyar kereskedelmi forgalomban nem nagyon volt jelen ez az ital), elterjedtsége meghaladja az alcopop elterjedtségét.

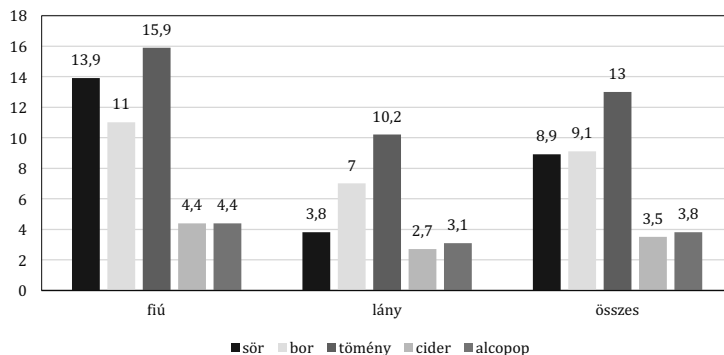
Az *italfajtánkénti havi prevalencia értékek szintén szignifikáns eltérést mutatnak a fiúk és a lányok között (p=0,000). Ennek alapján a fiúknál, a korábbi kutatásokhoz hasonlóan, a sör fogyasztása a legelterjedtebb, de csak alig marad el ettől a bor és a tömény fogyasztás. A lányok között a bor valamelyest elterjedtebb, de a bort fogyasztók aránya csupán 1,1 százalékponttal magasabb, mint a töményt fogyasztóké. A sör fogyasztása a lányoknál, szintén a korábbi kutatások eredményeihez hasonlóan kevésbé elterjedt. (1. ábra)*

1. ábra: Havi prevalencia értékek italfajtánként és nemeként a 9-10. évfolyamon (%)

Valamelyest eltérő képet kapunk az italtípusok kedveltségéről, ha a nagyobb gyakoriságú, havi hat vagy több alkalommal történő fogyasztás arányát nézzük. A nagyobb gyakoriságú fogyasztás fiúknál és lányoknál is elsősorban tömény ital formájában történik. A fiúknál a sör, a lányoknál pedig a bor a második legelter-

2. ábra: Havi hat vagy többszöri fogyasztás italfajtánként és nemeként 9-10. évfolyamon

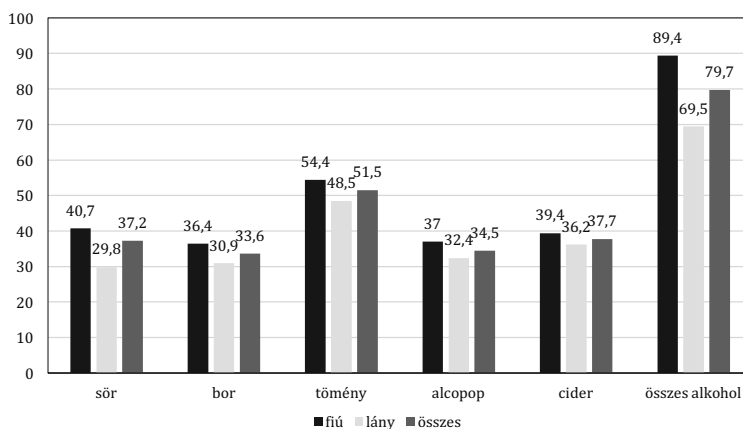

jedtebben fogyasztott italfajta. Bár a lányok között a havi rendszerességgű és a havi hat vagy több alkalommal történő fogyasztás esetében is elterjedtebb a cider és az alcopop fogyasztása, összességében úgy látszik, hogy e két újonnan terjedő italfajta nem veszi át a hagyományos bor, sör és töményital helyét a fiatalok fogyasztási szerkezetében. (2. ábra)

Az *alkoholfogyasztás mennyiségére* vonatkozó adatot az utolsó fogyasztási alkalomra vonatkozóan kérdeztünk.

A szokásosan kért élet/év/hó gyakoriságok és az *utolsó alkoholfogyasztás ideje* alapján a főbb prevalencia értékek nem mutatnak jelentős eltéréseket. Az utolsó alkoholfogyasztás időpontjára adott válaszok szerint a fiatalok közel fele (49,5%) a megelőző két hétben, több, mint egyharmaduk (35,7%) pedig a megelőző héten fogyasztott utoljára alkoholt. Az utolsó alkoholfogyasztás időpontjára vonatkozó válaszok a fiúknál valamelyest gyakoribb alkoholfogyasztást valószínűsítnek, mint a lányoknál ($p=0,000$).

3. ábra: Az utolsó alkalommal elfogyasztott alkohol átlagos mennyisége italfajtánként (tisztá szeszen ml/fogyasztó) 9-10. évfolyamosok

Az utolsó fogyasztási alkalom mennyiségi adatai alapján a fiatalok átlagosan egy főre jutóan 72 ml tiszta szeszt tartalmazó alkoholmennyiséget fogyasztottak⁷. Az elfogyasztott alkohol mennyiségét csak a *fogyasztókra* számolva, az előbbinél magasabb értéket, 79 millilitert kapunk. Azaz *egy átlagos 9-10. évfolyamos diák, amikor utoljára fogyasztott alkoholt összesen 79 milliliter tiszta szeszt tartalmazó alkohol mennyiséget ivott meg.* Ez a mennyiség közel duplája annak, amit

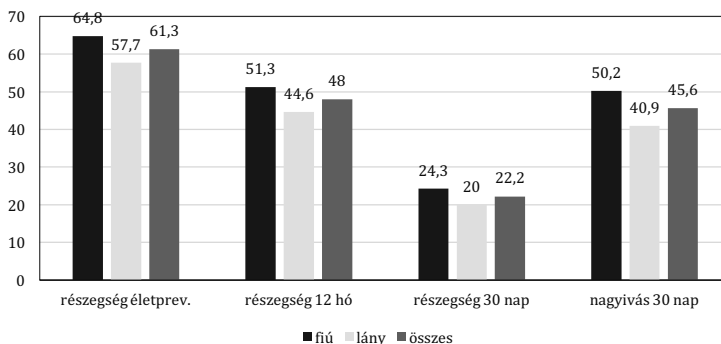
⁷ A számításnál használt italfajták szerinti alkoholtartalom: sör 4,5%, bor 11,5%, tömény 40%, alcopop 5%, cider 5%.

egészségügyi szakemberek felnőttek számára elfogadhatónak tartanak. A fiúk és a lányok közötti különbségek minden italtípusra szignifikánsak ($p=0,000$), azaz a lányok minden italfajtából szignifikánsan kevesebbet fogyasztanak, mint a fiúk. Míg a gyakorisági adatok közül csak a nagyobb (hat vagy többszöri) fogyasztásra vonatkozó adat utalt a tömény ital dominanciájára, addig a mennyiségi adatok egyértelműen azt mutatják, hogy *fiúk és lányok is a legtöbb alkoholt tömény ital formájában fogyasztják el*. A fiúknál a sör, a lányoknál pedig a cider az az italfajta, amely fogyasztása során a fiatalok a második legnagyobb mennyiségű tiszta szeszt fogyasztják el. (3. ábra)

Nagyivás és lerészegedés

Az ESPAD kutatások során *nagyivásnak* kezdetektől fogva a legalább öt ital elfogyasztását tekintettük, amikor egy ital 5 dl sört, vagy 1,5 dl bort, vagy fél dl töményt jelentett, azaz a tiszta szesz tartalom alapján közelített a 20 milliliter (16 gramm) standard ital mennyiséghez. 2003-ig a kérdés az „egymás utáni” (in a row) fogyasztásra vonatkozott. A 2007. évi adatfelvétel során változott a megfogalmazás és az „egymás után” történő öt ital fogyasztása a fogyasztás időintervallumának bizonytalansága miatt „*egy alkalommal*” (on one occasion) történő fogyasztásra módosult.

4. ábra: A lerészegedés és a nagyivás prevalencia értékei a 9-10. évfolyamosok körében nemeként (%)

A problémás alkoholfogyasztás mérésére használt másik mutató a *lerészegedés* eddigi életre, előző 12 hónapra és előző 30 napra vonatkozó gyakorisága volt. Az ESPAD kutatások kezdetétől fogva problémát jelentett a lerészegedés, „*drunk*” kultúránként eltérő jelentése. Egyik országban jelentheti az enyhe „becsípetség-

get”, és a másikban jelentheti a súlyos ittasságot (Andersson, Hibell 2007). Ezért 2007-ben a kérdés további pontosítására került sor. Míg korábban a kérdés a lerészegedés értelmezését a megkérdezettekre bízta, addig 2007-től kérdés definiálja, mit értünk lerészegedés alatt („támolyogtál, akadozott a beszéded, hánytál, nem emlékeztél mi történt veled előzőleg”).

A nagyívás a fiatalok közel felével (45,6%) fordult elő legalább egyszer a kérdezést megelőző hónapban. Három vagy többszöri nagyivásról a hónap folyamán 14,8% számolt be. Fiúk és lányok közötti különbség szignifikáns ($p=0,000$): a lányok között a nagyívás havi prevalencia értéke alacsonyabb és kisebb arányban fordul elő a nagyobb gyakoriságú nagyívás is.

A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok *közel kétharmada legalább egyszer volt már részeg az életben.* Az előző évben lerészegedők aránya 48%. *A kérdezést megelőző hónapban a megkérdezett diákok 22,2% legalább egyszer ivott anynyit, hogy lerészegedett,* a három vagy többször lerészegedők aránya pedig 6%. A részegség valamennyi mutatója szignifikáns különbséget mutat a lányok és fiúk között. Minden mutató alapján megállapíthatjuk, hogy lányok között ritkábban fordul elő lerészegedés, mint a fiúk között. (4. ábra)

Az alkoholfogyasztással kapcsolatos egyéb problémák

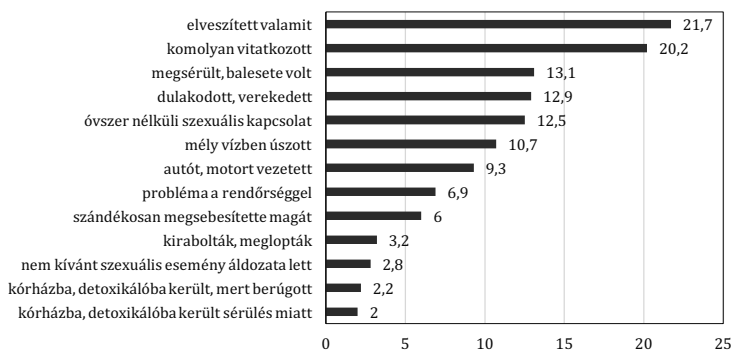
A fogyasztás szélsőséges formáin kívül az alkohol káros következményeit két módon vizsgáltuk. Egyrészt megkérdeztük a diákokat, hogy a kérdezést megelőző 12 hónapban előfordultak-e velük az általunk felsorolt problémák a *saját* alkoholfogyasztásuk miatt. A környezet alkoholfogyasztásának a káros hatásait próbáltuk vizsgálni azzal, hogy azt is megkérdeztük, mely problémák fordultak elő velük az elmúlt 12 hónapban *mások* alkoholfogyasztása miatt.

Saját alkoholfogyasztás miatt a diákok 38,6%-a említett valamilyen problémát, káros következményt. Fiúk és lányok között a különbség szignifikáns ($p=0,000$): a fiúk jóval nagyobb aránya, 43% említett valamilyen problémát, míg a lányoknál az arány csupán 34,1%. A valamilyen problémát említők többsége kettőt, hármat említett, de 17% azok aránya, akik legalább 5 általunk felsorolt problémát megta-pasztaltak a kérdezést megelőző évben.

Legnagyobb arányban valaminek az elvesztését vagy valamilyen személyes tárgynak a sérülését említették a fiatalok. Szintén magas azok aránya, akik alkohol hatása alatt komoly vitatkozásban vettek részt. Nagyjából hasonló arányban említenek sérülést, balesetet; dulakodást, verekedést illetve óvszer nélküli szexuális kapcsolatot a megkérdezettek. Kifejezetten súlyos, kórházi beavatkozást is igénylő

következményről csupán néhányan számoltak be a megkérdezettek közül. A fiúk minden felsorolt problémát szignifikánsan nagyobb arányban említenek, mint a lányok. Különösen nagy különbséget találtunk a dulakodás/verekedés előfordulásában (fiúk 17,9%; lányok 7,7%), az óvszer nélküli szexuális kapcsolat említésében (fiúk 17,1%; lányok 7,6%), az ittas vezetés esetében (fiúk 14,6%, lányok 3,6%) és a mély vízben való úszás tekintetében (fiúk 14,3%; lányok 7%). (5. ábra)

5. ábra: Saját alkoholfogyasztás hatása alatt előfordult problémák az elmúlt 12 hónapban (%)

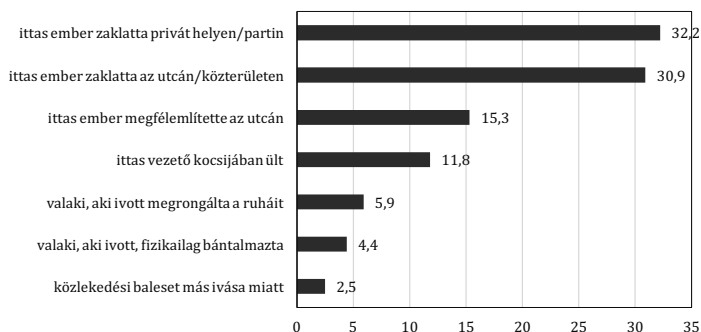
A diákok több, mint fele válaszolt igennel arra a kérdésünkre, hogy van-e a hozzá közel álló személyek (barát, rokon, ismerős) között olyan, aki sokat iszik. A lányoknál az arány valamivel magasabb (53,3%), mint a fiúknál (48%). A diákok közel egyötöde (18,2%) nyilatkozott úgy, hogy az életében okozott problémát a közelálló személy ivása. A különbség ebben az esetben is szignifikáns: a lányok nagyobb arányban (21,9%) számoltak be a sokat ivó személy miatti gondokról, mint a fiúk (14,5%).

Szintén magas azoknak az aránya (53,9%), akik más, nem feltétlenül ismerős személy alkoholfogyasztása miatti problémákat említenek. A fiúk és lányok közötti különbség ebben az esetben is szignifikáns, míg azonban a saját alkoholfogyasztás miatt több fiú, addig a mások alkoholfogyasztása miatt több lány tapasztalt meg valamilyen gondot. Az említett problémák száma többnyire egy vagy kettő.

Figyelemre méltó, hogy a mások alkoholfogyasztása miatt megtapasztalt problémák közül legnagyobb arányba a privát helyen történt zaklatást, bosszantást említik a fiatalok. Hasonlóan magas azoknak az aránya, akik utcán, közterületen találtak ilyen problémával. Bár az említések számát tekintve nem emelkedik ki, a veszélyessége miatt kifejezetten soknak tartjuk, hogy a diákok 11,8%-a leg-

alább egyszer ült olyan ember kocsijában az elmúlt évben, aki a vezetés előtt túl sokat ivott. Ugyanakkor viszonylag kevesen számolnak be fizikai bántalmazásról, illetve ittas vezetés miatti balesetben való érintettségről. Lányok szignifikánsan nagyobb arányban említenek privát helyeken történt zaklatást és utcán történt megfélemlítést. (6. ábra)

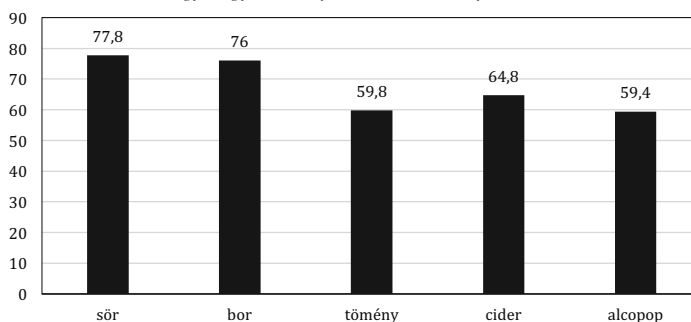
6. ábra: Mások alkoholfogyasztása miatt megtapasztalt problémák az elmúlt 12 hónapban (%)

Az alkoholfogyasztás egyéb jellemzői

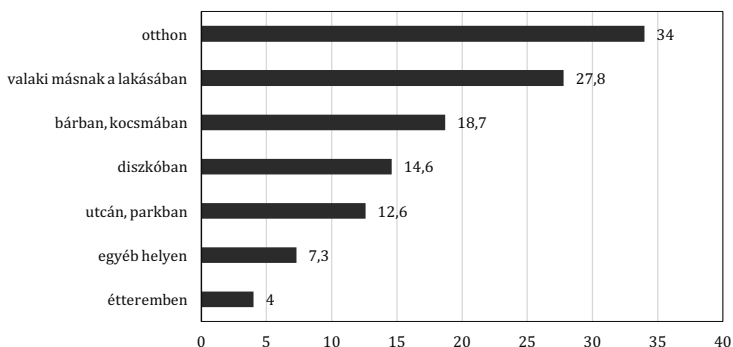
Annak ellenére, hogy 18 éves kornál fiatalabbak részére az alkoholtartalmú italok vásárlása jogilag nem megengedett, a diákok jelentős része úgy véli, hogy a különböző italfajtákat könnyen vagy nagyon könnyen tudná beszerezni, ha akarná. Leginkább a bort és a sört vélik könnyen beszerezhetőnek, a megkérdezettek háromnegyede mindkét italfajtról úgy gondolja, hogy nem okozna gondot a beszerzés. Figyelemre méltó, hogy bár a töményital fogyasztása az egyik legelterjedtebb a megkérdezett diákok között, a borhoz és a sörhöz képest kevesebben vélik a tömény italokat könnyen beszerezhetőnek. Az alcopop beszerezhetőségének a megítélése azonos a töményitalokéval. Az alcopop esetében azt feltételezzük, hogy a vélt beszerezhetőség alacsonyabb értékéhez hozzájárul ezen italok magas ára, és kisebb ismertsége (annak ellenére, hogy a kérdőívben részletes tájékoztatást adtunk arról, hogy mely italok tartoznak ebbe a csoportba). A diákok közel kétharmada a cidert is könnyen beszerezhetőnek tartja. Ezzel a cider vélt beszerezhetősége magasabb értéket mutat, mint a tömény italoké. Amint azt már a fogyasztási adatoknál is láttuk, a cider nagyon rövid idő alatt elég jelentős mértékben részévé vált a fiatalok fogyasztási szerkezetének. A gyors elterjedésben és a könnyűnek ítélt beszerezhetőségben nyilván szerepet játszik az a marketing tevékenység, amely a cider magyarországi megjelenését kísérte. (7. ábra)

7. ábra: A különböző italtípusok beszerzését könnyűnek vagy nagyon könnyűnek tartók aránya (%)

Az utolsó fogyasztás helyszíne alapján a megkérdezett fiatalok többnyire otthon *isznak*. Ez nem meglepő akkor, ha figyelembe vesszük az Ifjúságkutatások eredményeit (Székely 2012), amelyek évről évre azt mutatják, hogy a magyar fiatalok túlnyomó többsége hét közben és hétvégén is otthon tölti a szabadidejét, legfeljebb barátaihoz megy el és azok lakásában töltik idejüket. Így érthető az is, hogy az alkoholfogyasztás *második leggyakrabban említett helyszíne valaki másnak a lakása*. A megkérdezett diákok alacsony arányban nevezik meg a közterületeket, szórakozóhelyeket alkoholfogyasztásuk helyszínéként. A fiúk és lányok között csak az utcán/közterületen, illetve bárban/kocsmában történő alkoholfogyasztás említése mutat szignifikáns különbséget. Míg bárban/kocsmában a lányok valamelyest kisebb arányban, otthon nagyobb arányban fogyasztanak alkoholt, mint a fiúk. (8. ábra)

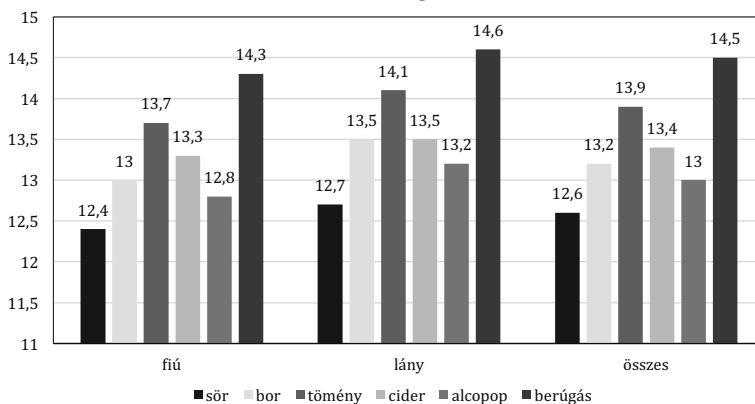
8. ábra: Az utolsó alkoholfogyasztás helyszíne (%)
(Több válasz is adható volt)

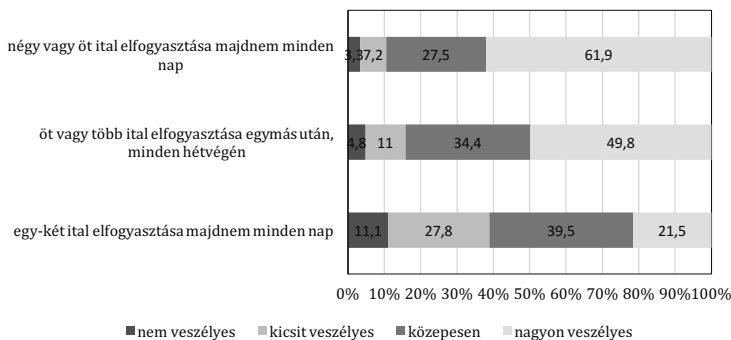
A különböző italfajták *első fogyasztásának átlagos életkora* fiúk és lányok között szignifikáns különbséget mutat ($p=0,000$): a fiúk minden italfajtát valamelyest

korábban próbálnak ki, mint a lányok. Ugyanakkor a különböző italtípusok első kipróbálásának sorrendje azonos a két nem között. Fiúk és lányok is legkorábban a sört kezdik el fogyasztani, az összes megkérdezett 22,4%-a 11 éves korára már megismerkedett a sörrel. Alig valamivel később történik az első alcopop kipróbálása, és ez az az italfajta, amit a sör után a legnagyobb arányban próbálnak ki 11 éves kor előtt (15,2%). Bort és cidert átlagosan nagyjából azonos életkorban fogyasztanak először a fiatalok. Ugyanakkor a 11 éves korig bort kipróbálók aránya magasabb (13,9%), mint a cidert kipróbálók aránya (7,2%). Legkésőbb, fiúknál és lányoknál egyaránt a tömény ital első fogyasztása történik. 11 éves kor előtt csak a megkérdezettek 5,9 %-a ivott töményt. Az első berúgás történik a legkésőbb, általában a középiskola első éveiben. Alig fordul elő korai, 11 éves kor előtti berúgás. (9. ábra)

9. ábra: Az első fogyasztás átlagos életkora nemeként és italfajtánként, valamint az első berúgás életkora

10. ábra: A különböző alkoholfogyasztási formák veszélyességének megítélése a válaszolók százalékában

A napi rendszeres, de mérsékelt alkoholfogyasztást a fiatalok alig több mint egyötöde tartja nagyon veszélyesnek. És ezt a típusú alkoholfogyasztást tartják a legtöbben teljesen veszélytelennek vagy csak kicsit veszélyesnek. A fiatalokra leginkább jellemző hétvégi nagyivást már a fiatalok fele veszélyesnek véli és kevesen vannak azok, akik ezt a fogyasztási formát egyáltalán nem gondolják veszélyesnek. Egyértelműen a legveszélyesebbnek ítélt fogyasztási forma a napi rendszerességű 4-5 ital elfogyasztása. A veszélyesség megítélése fiúk és lányok között szignifikáns különbséget mutat. Mindegyik vizsgált fogyasztási formát a lányok nagyobb arányban tartják veszélyesnek, mint a fiúk. (10. ábra)

Az alkoholfogyasztás főbb jellemzői társadalmi háttér szerint

A következőkben az alkoholfogyasztás néhány kiemelt mutatóját nézzük meg fontosabb társadalmi háttérváltozók szerint. Az alkoholmutatók közül az elemzésbe *az előző hónapban legalább egyszer alkoholt fogyasztók, legalább egyszer lerészegedők, legalább egyszer nagyivók arányát vontuk be, valamint az utolsó alkalommal elfogyasztott alkohol egy főre jutó átlagos mennyiségét tiszta szeszen, milliliterben számolva. (1. táblázat)*

A középiskola típusa a lerészegedéssel a nagyivással és a fogyasztott mennyiséggel is szignifikáns kapcsolatot mutat. A gimnáziumban tanulók körében kisebb arányú a lerészegedés és a nagyivás, és kisebb az egy alkalommal elfogyasztott alkohol mennyisége is. A szakiskolásokra vonatkozó valamennyi mutató arra utal, hogy ebben az iskolatípusban a legelterjedtebbek az alkoholfogyasztás problémásabb formái és itt a legnagyobb az elfogyasztott mennyiség is. Az iskola székhelye a nagyivás előző havi prevalenciájával és az elfogyasztott mennyiséggel van szignifikáns kapcsolatban. A nagyivás elterjedtebb a vidéki középiskolákban, viszont az utolsó alkalommal elfogyasztott mennyiség a Budapesten tanuló diákok között valamelyest magasabb, mint vidéken.

A család lakóhelye az alkoholfogyasztás egyetlen vizsgált mutatójával sincs szignifikáns kapcsolatban. Ugyanakkor a család szerkezete minden alkoholmutatóval szignifikáns kapcsolatban van. A dohányzáshoz hasonlóan az alkoholfogyasztás esetében is azt látjuk, hogy a teljes családban élő diákok körében minden mutató kedvezőbb: ritkább a nagyivás, a lerészegedés, alacsonyabb a fogyasztott mennyiség és még az előző hónapban ivók aránya is kisebb. A nagyivás, lerészegedés és a fogyasztás mennyisége is az édes szülő nélkül nevelkedő fiatalok között a legnagyobb arányú. Ugyanakkor az előző hónapban alkoholt fogyasztók aránya náluk a legkisebb. Ennek alapján azt valószínűsítjük, hogy ezek a diákok egyrészt ritkábban isznak a társaiknál, de amikor alkoholt fogyasztanak az mértéktelenebb formát ölt, mint a többieknél.

1. táblázat: Az alkoholfogyasztás főbb mutatói társadalmi változók szerint a 9-10. évfolyamon

	Ivott az előző hónapban (%)	Volt nagyívás az előző hónapban (%)	Volt részeg az előző hónapban (%)	Utolsó fogyasztás átlagos mennyisége (ml/fő)
Az iskola típusa				
gimnázium	59,4	37,7**	18,1**	69,3**
szakközépiskola	62,5	45,8**	22,8**	81,5**
szakiskola	61,2	59,0**	28,4**	95,8**
Az iskola székhelye				
Budapest	60,1	41,4**	21,9	79,7**
vidék	61,0	46,7**	22,3	79,2**
Lakóhely				
Budapest	60,6	44,2	23,0	78,9
város	62,3	44,3	21,6	78,7
község	60,1	47,1	22,3	79,8
Családszerkezet				
teljes család	59,8*	42,9**	20,3**	76,3**
mozaik család	63,8*	49,6**	22,4**	82,6**
csonka család	63,0*	48,4**	26,3**	84,0**
nincs édes szülő	59,4*	54,4**	27,4**	92,9**
Apa iskolai végzettsége				
kevesebb, mint érettség	59,1*	47,3**	22,8	81,3**
érettségi	63,6*	48,2**	23,2	81,3**
felsőfok	62,9*	38,9**	19,7	73,0**
nem tudja, nincs apja	55,9*	42,9**	21,3	75,6**
Anyai iskolai végzettsége				
kevesebb, mint érettségi	57,9**	48,6**	22,5**	80,4**
érettségi	63,4**	46,9**	24,2**	82,8**
felsőfok	62,6**	39,5**	19,0**	73,7**
nincs anya, nem tudja	53,9**	39,9**	20,8**	77,0**
Szubjektív anyagi helyzet				
legjobb vagy sokkal jobb az átlagnál	63,3	50,8**	24,9**	86,1**
átlagos, vagy valamivel jobb az átlagnál	60,1	43,6**	20,5**	76,3**
átlag alatti	60,9	45,4**	26,4**	91,2**
összesen (N)	60,8 (4013)	45,6 (3038)	22,2 (1454)	79,7

*p<0,05, ** p<0,001

A korábbi évektől eltérően, amikor a szülők iskolai végzettsége nem mutatott egyértelmű kapcsolatot a fiatalok alkoholfogyasztási szokásaival, 2015-ben arra az eredményre jutottunk, hogy az anya iskolai végzettsége valamennyi vizsgált mutatóval, az apa iskolai végzettsége pedig a havi prevalenciával, a nagyivással és a fogyasztott mennyiséggel is szignifikáns kapcsolatot mutat. Bár az előző hónapban alkoholt fogyasztók aránya a legalacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyerekeinél, valamint a szülei iskolai végzettségét nem ismerők között a legalacsonyabb, *a problémásabb alkoholfogyasztásra utaló mutatók a magasabb iskolai végzettségű szülők gyerekeinél kedvezőbbek, azaz a felsőfokú végzettségű szülők gyerekeinél ritkábban fordul elő lerészegedés, nagyivás és kisebb az elfogyasztott mennyiség is, mint a középfokú vagy ennél alacsonyabb végzettségű szülők gyerekeinél.* A korábbi adatfelvételek során azt tapasztaltuk, hogy azok a diákok, akik nem ismerik szülei iskolai végzettségét (feltehetően nincs vagy csak gyenge kapcsolat fűzi őket a szülőkhöz) a többiekhez képest problémásabb alkoholfogyasztók voltak. A 2015. évi adatok alapján azt látjuk, hogy *a szüleiket nem ismerők alkoholmutatói kedvezőbbek, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyermekeié.*

A család szubjektív anyagi helyzete a korábbi kutatások során nem volt kapcsolatban a fiatalok alkoholfogyasztási szokásaival. A 2015. évi eredmények azt mutatják, hogy a szubjektív anyagi helyzet a nagyivás és a lerészegedés havi prevalenciájával, valamint az egy alkalommal fogyasztott mennyiséggel is szignifikáns kapcsolatban van, mégpedig oly módon, hogy *az átlagos, vagy az átlagnál valamivel jobb anyagi helyzetben lévő fiatalok között a legritkább a nagyivás és a lerészegedés, és ők fogyasztják el a legkisebb mennyiséget is.* Az átlag alatti anyagi helyzetben élők körében a legnagyobb a lerészegedők aránya és az egy alkalommal elfogyasztott mennyiség, viszont a legjobb anyagi helyzetben élők között a legelterjedtebb a nagyivás.

Egyéb alkoholfogyasztásra ható tényezők

Ebben a fejezetben az elégedettség, iskolai lógás, szabadidő, az önbecsülés és a depresszió kapcsolatát⁸ vizsgáljuk az alkoholfogyasztás főbb mutatóival: az előző havi alkoholfogyasztás, az előző havi nagyivás és az előző évi lerészegedés gyakoriságával.

A 2. táblázat a különböző mutatók közötti kapcsolat erősségét kifejező Spearman korrleációs együtthatók értékeit tartalmazza.

⁸ A mutatók részletes ismertetése megtalálható az Egyéb dohányzásra ható tényezők című fejezetben.

2. táblázat: Az alkoholfogyasztás főbb mutatói, valamint az egyéb mutatók közötti kapcsolatot kifejező Spearman korrelációs együttható értékei

Mutatók	Korrelációs együtthatók értékei		
	az előző havi alkoholfogyasztás gyakorisága	nagyívás gyakorisága az előző hónapban	lerészegedés gyakorisága az előző évben
az előző hónapban az iskolából hiányzott napok száma lógás miatt	0,169**	0,218**	0,192**
elégedetlenség a barátokhoz fűződő viszonyal	-0,053**	-0,070**	-0,038**
elégedetlenség az anyához fűződő viszonyal	0,041**	0,027**	0,077**
elégedetlenség az apához fűződő viszonyal	0,037**	0,048**	0,103**
szülői kontrol hiánya	-0,053**	0,257**	0,289**
elmenős szabadidős tevékenységek gyakorisága	0,422**	0,401**	0,382**
könyv/hobbi tevékenységek gyakorisága	-0,140**	-0,199**	-0,187**
sport gyakorisága	-0,060**	-0,080**	-0,089**
szabadidős internethasználat gyakorisága	-0,128	-0,160**	-0,139**
depresszió mértéke	0,100**	0,082**	0,124**
önbecsülés hiánya	0,002	0,012	0,024

* p . < 0,05, ** p. < 0,01

A kapcsolatok erősségét jelző mutatók a dohányzásnál megfigyelthez hasonló eredményeket mutatnak. Az iskolai lógás az alkoholfogyasztás mind három mutatójával pozitív kapcsolatot jelez. A legszorosabb kapcsolatot az előző havi nagyívás gyakoriságánál találtuk. A barátokhoz fűződő viszonyal való elégedetlenség mind a három alkoholmutató esetében negatív, a szülőkhöz fűződő viszonyal való elégedetlenség pedig pozitív kapcsolatot mutat. Azaz, *minél elégedettebbek a fiatalok a barátaikhoz fűződő viszonyal és minél elégedetlenebbek a szülőkhöz fűződő viszonyal annál nagyobb gyakoriságú az előző havi alkoholfogyasztás, a nagyívás és az előző évi lerészegedés gyakorisága is.*

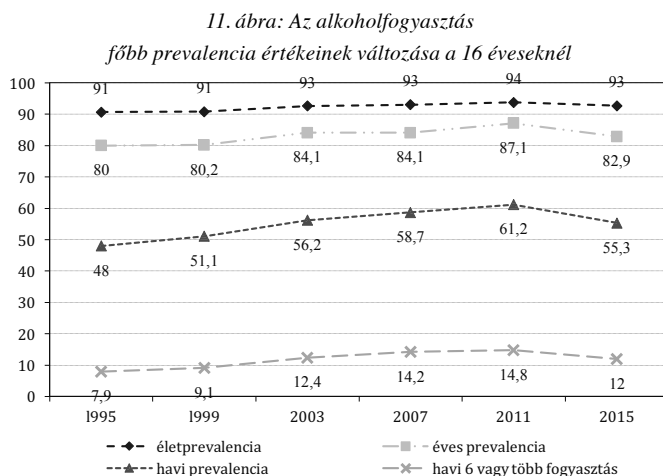
A szülői kontrol hiánya a nagyívás és a lerészegedés gyakoriságával is erős pozitív kapcsolatot mutat, ugyanakkor a szülői kontrol hiánya negatív összefüggést jelez a fogyasztás gyakoriságával.

Az alkoholfogyasztás mindhárom mutatójával a legszorosabb kapcsolatot az elmenős szabadidős tevékenységek gyakoriságánál találtuk. Ugyanakkor, a dohányzáshoz hasonlóan, az alkoholfogyasztás különböző mutatói is negatív kapcs-

latban vannak az egyéb szabadidő eltöltési formákkal. A depressziós tünetek előfordulása gyakoribb alkoholfogyasztással/nagyivással/lerészegedéssel jár együtt, azonban az önbecsülés hiánya nincs szignifikáns összefüggésben az ivással.

Az alkoholfogyasztásban bekövetkezett változások⁹

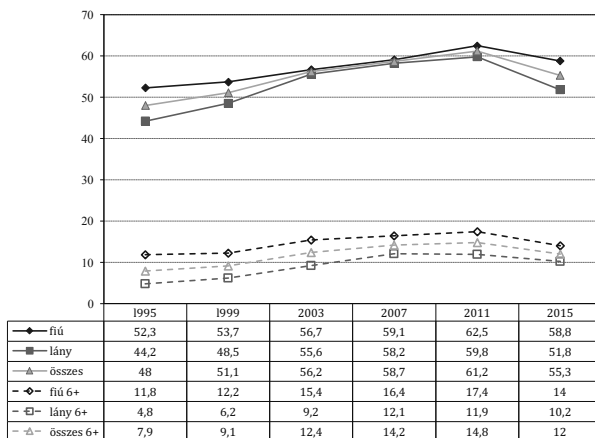
A 16 évesekre vonatkozó, korábbi évekkal összehasonlítható adatok alapján az alkoholfogyasztás valamennyi fontosabb prevalencia értéke 2011-ig nőtt. A 2015. évi adatfelvétel eredményei változást jeleznek a trendekben: az életprevalencia érték 1 százalékpontos csökkenése inkább stabilitást jelez, viszont az *előző évi és az előző havi prevalencia* értékek egyértelműen csökkentek a korábbi adatfelvételekhez képest. Csökkent a nagyobb gyakoriságú, havi hat vagy több alkalommal fogyasztók aránya is, azonban itt a csökkenés mértéke nem éri el a két százalékpontot. (11. ábra)

A havi legalább egyszeri és a havi hat vagy többszöri fogyasztás értékei alapján a csökkenés a fiúknál és a lányoknál is megfigyelhető. A havi prevalencia érték csökkenése a lányoknál, a hat vagy többszöri fogyasztás aránya pedig a fiúknál volt valamelyest nagyobb mértékű. Így a havi prevalencia értékek alapján a két nem közötti különbség enyhén nőtt, a nagyobb gyakoriságú fogyasztás esetében pedig enyhén csökkent.

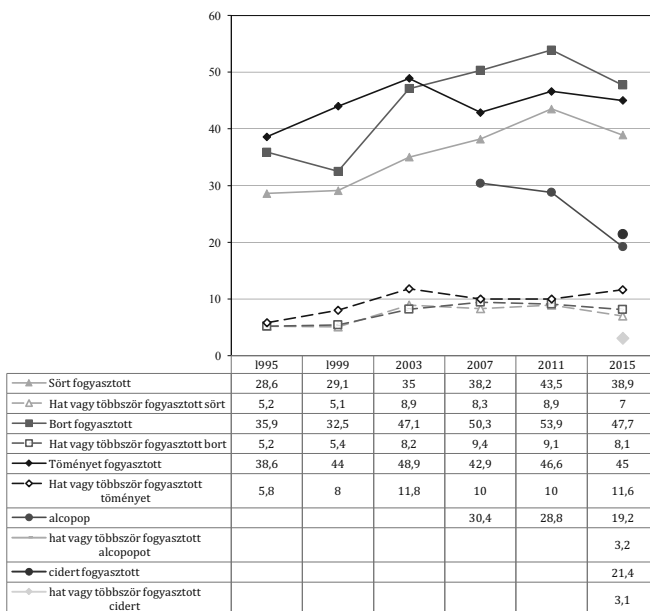
⁹ A korábbi évek adatainak forrása: Elekes, Paksi 1996, 2000, 2003, Elekes 2005a, 2005b, 2007, 2009, 2012, Hibell et al 1997, 2000, 2004, 2009, 2012

12. ábra: Az alkoholfogyasztás havi prevalenciája és a havi 6 vagy többször fogyasztók aránya nemeként a 16 éveseknél

Az italfajták szerinti havi prevalencia értékek alapján elsősorban az alcopop valamint a bor fogyasztása mérséklődött, de visszaesett a sörfogyasztás is. A *töményt fogyasztók aránya csökkent a legkevésbé*: alig két százalékponttal volt kevesebb a tömény fogyasztás havi prevalenciája 2015-ben, mint 2011-ben.

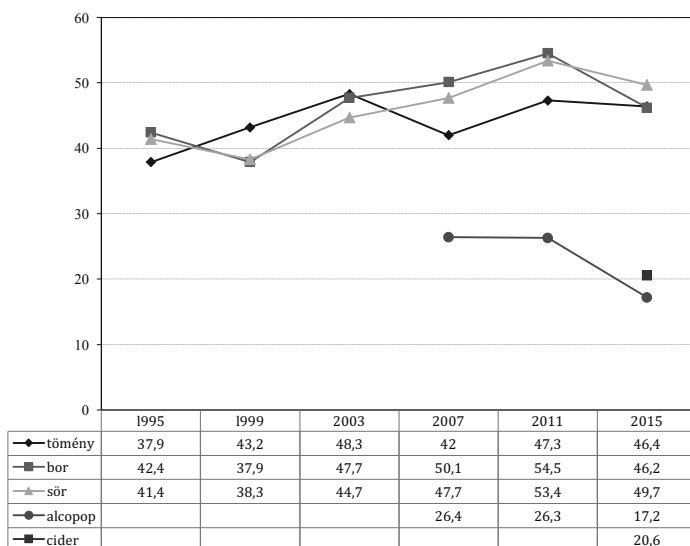
13. ábra: Italfajtánkénti havi prevalencia értékek -16 évesek, összes diák (%)

A nagyobb gyakoriságú, havi hat vagy többszöri fogyasztás elsősorban a sört fogyasztók között mérséklődött. A nagyobb rendszerességgel bort fogyasztók aránya csupán egy százalékponttal lett levesebb, viszont a hat vagy több alkalommal tömény italt fogyasztók aránya 1,6 százalékponttal *nőtt*. (13. ábra)

Nemenként vizsgálva az egyes italfajták havi prevalencia értékének a változását, a fiúknál jelentősebben mérséklődött a bor és az alcopop fogyasztása, kisebb mértékű volt a sörfogyasztás visszaesése, és alig csökkent a tömény italok havi prevalencia értéke. (14. ábra)

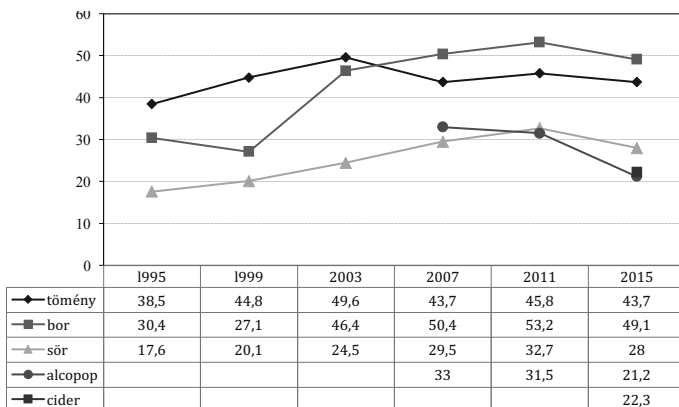
14. ábra: A havi fogyasztás prevalencia értékei italfajtánként – 16 éves fiúk

Hasonló irányú változásokat figyelhetünk meg a lányoknál is: legnagyobb mértékű az alcopop havi prevalencia értékének visszaesése volt, kisebb mértékű volt a bor és a sör prevalencia értékének a csökkenése és legkevésbé az előző hónapban tömény italt fogyasztók aránya csökkent. (15. ábra)

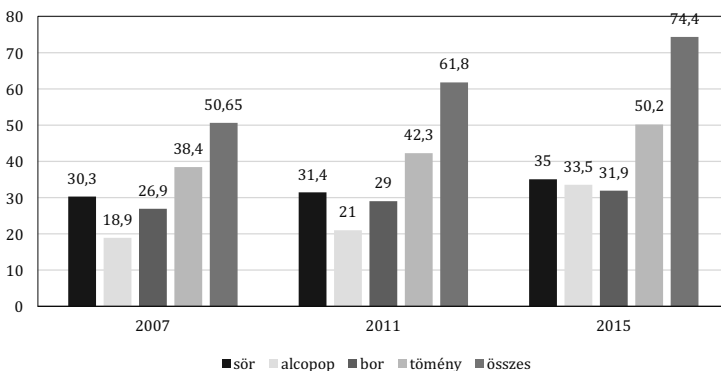
Míg a prevalencia értékek egyöntetűen mérséklődést jeleznek az alkoholfogyasztásban, addig az utolsó alkalommal elfogyasztott alkohol egy főre jutó mennyisége tiszta szeszre átszámolva azt mutatja, hogy *2007-től folyamatosan és határozottan nő a fiatalok által egy alkalommal elfogyasztott alkohol mennyisége*. A 2007. évi 50,65 ml/főről 2015-ben az egy fogyasztó által egy alkalommal elfogyasztott átlagos mennyiség 74,4 ml/főre emelkedett. A növekedés valamennyi italfajtánál megfigyelhető, de *a legnagyobb mértékű az alcopopnál és a tömény*

15. ábra: Havi fogyasztás prevalencia értékei italajtánként – 16 éves lányok

italnál volt. Mindez pedig arra utal, hogy a diákok 2015-ben ritkábban fogyasztottak alkoholt, mint a korábbi adatfelvételek során, de amikor ittak, akkor egyszerre sokkal nagyobb mennyiséget, mint amit a korábbi években fogyasztottak. (16. ábra)

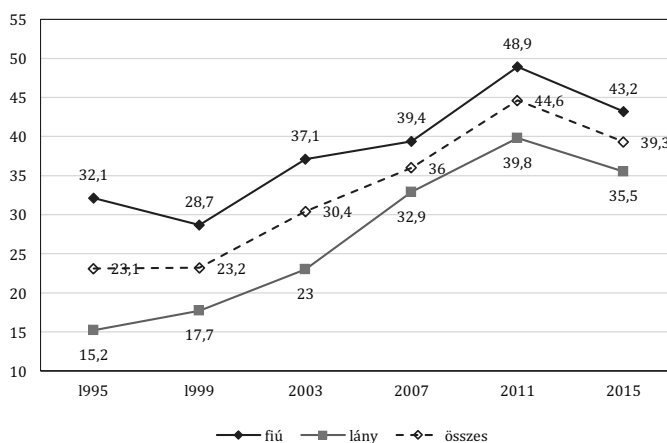
16. ábra: Az utolsó alkalommal elfogyasztott alkohol egy fogyasztóra jutó mennyisége tiszta szeszben ml

Az előző feltételezésünknek valamelyest ellentmond, hogy a nagyívás előző havi prevalencia értéke szintén csökkent 2015-ben. A nagyívás 1995-től folyamatosan nőtt a magyar fiatalok körében. 2007-ben, amikor a legtöbb vizsgált szer fogyasztása mérséklődött, vagy növekedése megállt, a nagyívás volt az egyetlen olyan mutató Magyarországon és Európában egyaránt, amelynek havi prevalencia értéke változatlan növekedést mutatott. 2011-ben Európa számos országában a nagyívás terjedése is megállt, ám a hazai adatok további növekedést jeleztek.

2015 az első olyan év a hazai ESPAD kutatások történetében, amikor a nagyivás havi prevalencia értéke nem hogy nem nőtt tovább, hanem csökkent a korábbi évekhez képest. A csökkenés a fiúknál és a lányoknál egyaránt tapasztalható, és mértéke sem különbözik jelentősen. (17. ábra)

17. ábra: A nagyivás havi prevalenciája a 16. éveseknél, 1995-2015

Összességében az alkoholfogyasztás gyakoriságára utaló prevalencia értékek csökkenése, a nagyivás havi prevalenciájának mérséklődése és az utolsó alkalom alkoholfogyasztásának növekedése alapján azt feltételezzük, hogy ritkult a fiatalok alkoholfogyasztása (az előző havi nagyivás csökkenése azt valószínűsíti, hogy a nagy fogyasztási alkalmak sokszor ritkábban, mint havonta történnek), de amikor isznak, akkor azt a korábbi éveket jóval meghaladó mennyiségben teszik. Ráadásul minden mutató arra utal, hogy a kisebb alkoholtartalmú italok fogyasztása csökkent és nem a tömény italé. Azaz a 16 évesek ritkábban isznak mint korábban, de nagyobb mennyiséget és nagyobb arányban töményitalt.

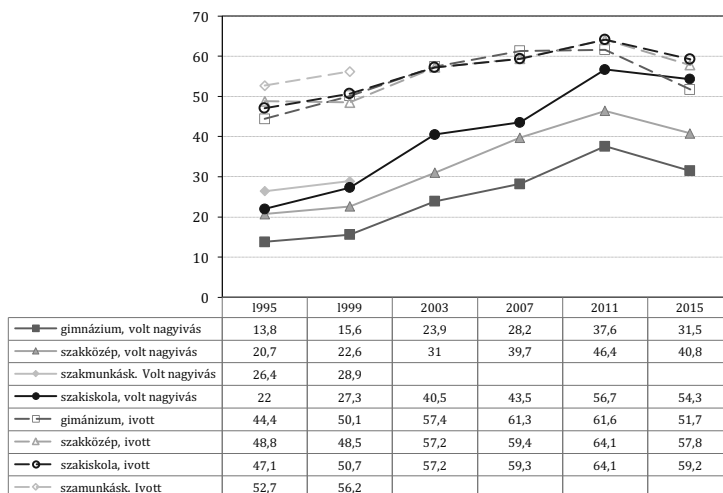
A továbbiakban az alkoholfogyasztás két fontosabb mutatójának, az előző hónapban legalább egyszer alkoholt fogyasztók és a legalább egyszer nagyivók arányának változását mutatjuk be az iskola típusa, az iskola székhelye és az apa iskolai végzettsége szerint.

Az elmúlt 20 évben a középiskolák szerkezetében változások történtek. Az adatok alakulása szempontjából legfontosabb változás volt a szakmunkásképző intézetek megszűnése. Ez nem csak azt jelenti, hogy a szakmunkásképzőkre vonatkozóan csupán az első két adatfelvétel időpontjára vonatkozóan van adatunk, de azt is feltételezzük, hogy azon társadalmi csoportok gyermekei, akik korábban

a szakmunkásképzőkben jártak, ezek megszűnése után más iskolatípusokba kerültek át, befolyásolva ezzel a többi iskolatípus fogyasztási jellemzőit.

A vizsgált időszak nagy részében az alkoholfogyasztás havi prevalencia értéke nem mutatott jelentős iskolatípusonkénti különbséget (18. ábra). A grafikomból egyértelműen látszik, hogy amíg voltak szakmunkásképzős diákok, addig közöttük volt a legelterjedtebb a legalább havi rendszerességgel alkoholfogyasztás. A 2015. évi adatok arra utalnak, hogy a havi prevalencia érték csökkenése a gimnazisták körében nagyobb mértékű volt, mint a másik két iskolatípusban. Hasonlóan növekvő különbséget tapasztalunk a nagyívás iskolatípusonkénti prevalencia értékében is. A vizsgált 20 évben mindig a gimnazisták között volt a legkisebb arányú a havi rendszerességgel nagyívás, legelterjedtebb pedig kezdetben a szakmunkásképzőkben, később pedig a szakiskolákban volt. A 2011 évig tartó növekedés nagyobb mértékű volt a szakiskolákban, a 2015. évi csökkenés pedig alig érintette az itt tanulókat, ugyanakkor a szakközépiskolákban és a gimnáziumokban kisebb mértékű volt a korábbi növekedés és nagyobb mértékű a 2015. évi csökkenés. Azaz, az alkoholfogyasztás két kiemelt mutatója alapján az iskolatípusok szerinti különbségek nőttek az utóbbi időben oly módon, hogy a gimnáziumokban tanulók között a javulás jobban érzékelődik, mint a többi iskolatípusban.

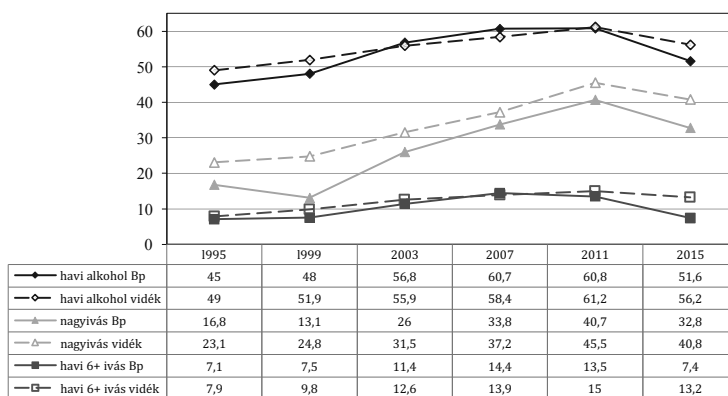
18. ábra: Az előző hónapban legalább egyszer alkoholt fogyasztók és a legalább egyszer nagyívók aránya az iskola típusa szerint a 16 éveseknél

Kevésbé egyértelmű különbséget jeleznek az alkoholfogyasztás főbb mutatói az iskola székhelye (Budapest – vidék) szerint. Az alkoholfogyasztás előző havi prevalencia értéke az ESPAD kutatások első két évében a vidéki, majd a követ-

kező két adatfelvétel évében a fővárosi iskolákban volt magasabb, a különbség azonban soha nem volt szignifikáns. 2015-ben Budapesten és vidéken is egyaránt csökkent az előző hónapban alkoholt fogyasztók aránya, de a csökkenés egyértelműen nagyobb volt a fővárosban. A nagyobb gyakoriságú, havi hat vagy több alkalommal történő alkoholfogyasztás és a legalább havi rendszerességgű nagyivás is a vidéki iskolákban volt elterjedtebb. 2015-ben a havi 6 vagy többször történő alkoholfogyasztás a vidéki székhelyű iskolákban alig több mint egy százalékponttal csökkent, Budapesten azonban a csökkenés jóval jelentősebb volt, a 2011. évi 13,5%-ról 7,4%-ra 2015-ben. (19. ábra)

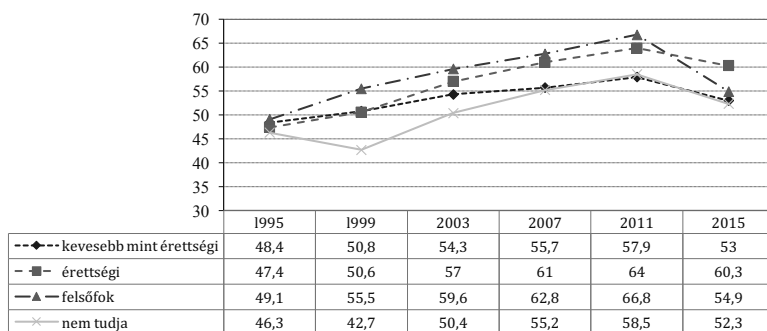
19. ábra: Az alkoholfogyasztás főbb havi prevalencia értékei a 16 éveseknél az iskola székhelye szerint

Az alkoholfogyasztás előző havi prevalencia értéke 1995 és 2011 között mindig azt mutatta, hogy a magasabb iskolai végzettségű apák gyerekei között elterjedtebb a legalább havi rendszerességgű alkoholfogyasztás, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű apák gyerekei között. A legalacsonyabb prevalencia értékeket a legalacsonyabb iskolai végzettségű apák gyerekeinél figyeltük meg, valamint azoknál a diákoknál, akik nem tudták apjuk iskolai végzettségét, vagy nem ismerték apjukat. A 2015. évi adatfelvétel eredményei némi változást mutatnak a korábbiakhoz képest: az előző hónapban alkoholt fogyasztók aránya a felsőfokú végzettségű apák gyermekeinél csökkent a leginkább. (20. ábra)

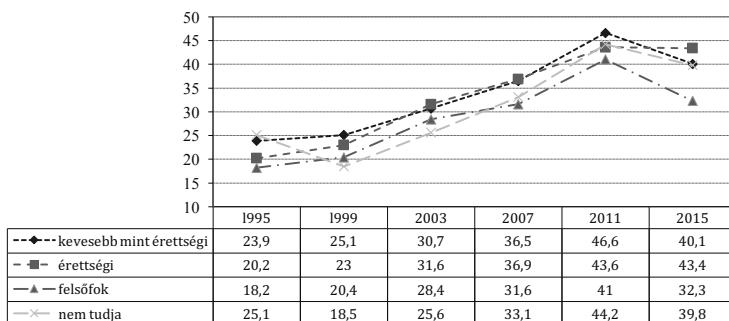
A korábbi években az előző hónapban ivók aránya legmagasabb a felsőfokú végzettségű apák gyerekei között volt, az előző havi nagyivás pedig, az 1999 és 2003 évek kivételével ebben a csoportban volt a legkisebb. 2015-ben az előző havi alkoholfogyasztás és a nagyivás arányának a csökkenése is a felsőfokú végzettségű apák gyermekeinél volt a legjelentősebb. Nagyobb mértékű volt a nagyivás prevalen-

20. ábra: Az előző hónapban alkoholfogyasztók aránya az apa iskolai végzettsége szerint a 16 éveseknél

ciájának a csökkenése a 2011-ben legmagasabb értéket mutató, érettséggel nem rendelkező apák gyerekeinél is. Nem változott a nagyivás előző havi aránya az érettséggel rendelkező apák gyerekeinél, esetükben a prevalencia érték 2015-ben megegyezik a 2011. évi értékkel. (21. ábra)

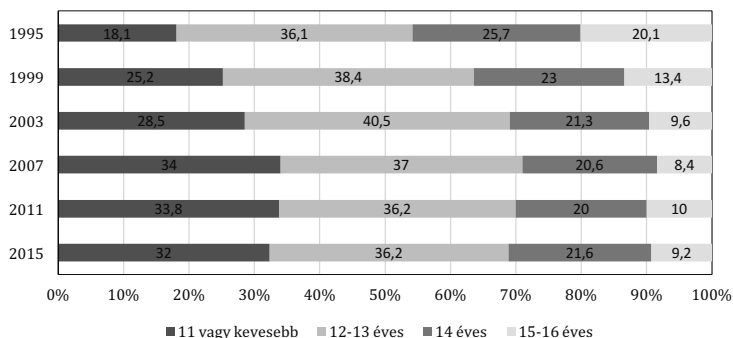
21. ábra: A nagyivás havi prevalencia értéke az apa iskolai végzettsége szerint a 16 éveseknél

Az első alkoholfogyasztás életkora 2015-ben nem változott jelentősen a korábbi két adatfelvételhez képest. 1995 és 2007 között folyamatosan nőtt a nagyon korai, 11 éves vagy fiatalabb életkorban először alkoholt fogyasztók aránya. Ebben az időszakban kisebb mértékű növekedést figyelhettünk meg a 12-13 éves korban először alkoholt fogyasztók arányában is. Ezzel párhuzamosan, 2007-ig csökkent a később, 14 éves kor fölött először alkoholt fogyasztók aránya. Ez egyértelműen azt jelezte, hogy 1995 és 2007 között az első alkoholfogyasztás időpontja egyre korábbi életkorra tevődött. 2007 után ez a tendencia megállni látszik: 2007 és 2011 között gyakorlatilag nem változott az első fogyasztás életkora. A 2015. évi

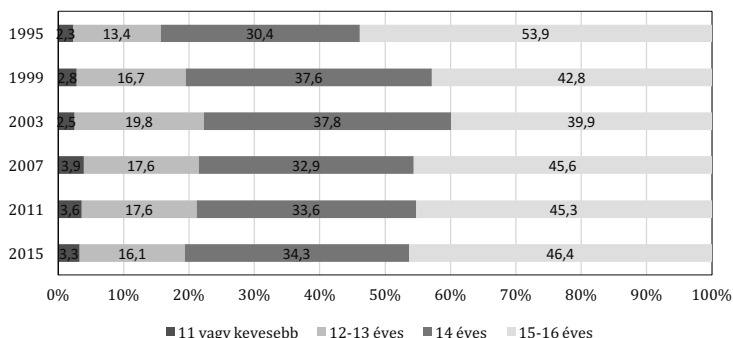
eredmények a korai életkorban fogyasztók arányának enyhe csökkenését és a későbbi – 14 éves – korban először fogyasztók enyhe növekedését jelzik. (22. ábra)

22. ábra: Az első alkoholfogyasztás életkora a fogyasztók százalékában, 1995-2015

A korai életkorban először lerészegedők aránya szintén elsősorban a kilencvenes évek végén és a kétezres évek elején nőtt. 2003-ban a részegséget már megtapasztalt diákok 60%-a 14 éves korára legalább egyszer lerészegedett. A 2011. évi adatok elsősorban a nagyon korai, 11 éves kor előtti lerészegedés arányában mutattak némi javulást, 2015-ben pedig egyaránt csökkent a 11 éves kor előtt illetve a 12-13 éves korban először lerészegedők aránya, és 1995 után ebben az évben volt a legmagasabb a 15 éves kor után először lerészegedők aránya. (23. ábra)

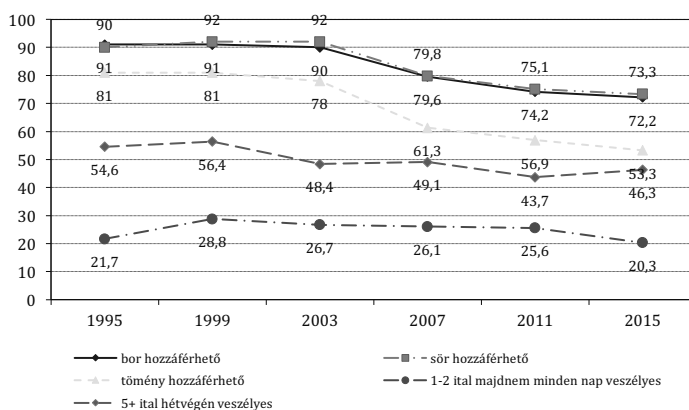
23. ábra: Az első lerészegedés életkora a lerészegedők százalékában, 1995-2015

A különböző italfajták vélt hozzáférhetősége 2003-ig nem változott jelentősen, azóta viszonyt a megkérdezett 16 évesek egyre csökkenő aránya gondolja úgy, hogy az alkoholtartalmú italok könnyen vagy nagyon könnyen hozzáférhetőek. A sör és a bor vélt hozzáférhetősége soha nem különbözött jelentősen egymástól. A tömény italt mindig kisebb arányban gondolták könnyen hozzáférhetőnek

a diákok. 2015-ben, bár mindhárom italfajta esetében csökkent azok aránya, akik az italokat könnyen hozzáférhetőnek vélik, a csökkenés a tömény ital esetében nagyobb mértékű volt. Azaz, annak ellenére, hogy a fogyasztási adatok alapján azt feltételezzük, hogy a tömény italok fogyasztásának gyakorisága csökkent a legkevésbé, a fogyasztott mennyiség pedig egyértelműen nőtt, *a tömény italokat tartják a legkevésbé könnyen beszerezhetőnek nemcsak más italfajtákhoz képest, hanem a korábbi évekkkel összehasonlítva is.* (24. ábra)

24. ábra: A különböző italfajtákat könnyen vagy nagyon könnyen hozzáférhetőnek tartók aránya és az különböző ivási formákat nagyon veszélyesnek tartók aránya (%), 1995-2015

Szintén a fogyasztási adatok változásával ellentétes irányban változott a veszélyesség megítélése. Míg a fogyasztási adatok alapján azt feltételeztük, hogy a diákok ritkábban, de nagyobb mennyiséget fogyasztanak egyszerre, addig a veszélyességre vonatkozóan *nőtt azok aránya, akik a ritkább, de nagyobb mennyiségű fogyasztást veszélyesnek tartják, és csökkent azok aránya, akik a rendszeresebb, de kisebb mennyiségű fogyasztást tartják veszélyesebbnek.*

Összefoglalás

A 2015. évi ESPAD kutatás eredményei szerint a 9-10. évfolyamos magyar diákok túlnyomó többsége fogyaszt valamilyen rendszerességgel alkoholt. A kérdezést megelőző hónapban legalább egyszer ivott a diákok 55,3%-a, hat vagy több alkalommal fogyasztott alkoholt 12%. *A nagyobb gyakoriságú fogyasztás jellemzőbb a fiúkra és elsősorban tömény ital formájában történik.* Az utolsó fogyasztási alkalomra vonatkozó mennyiségi adatok alapján *az egy alkalommal elfogyasztott mennyiség tiszta szeszen számolva 79 mlflő,* ami jelentősen meghaladja a felnőtt-

tekre vonatkozó hasonló adatokat és jóval több annál, amit az egészségügyben dolgozó szakemberek elfogadhatónak tartanak. A mennyiségi adatok alapján *a tömény ital dominálja a fiatalok alkoholfogyasztását.*

A diákok közel kétharmada legalább egyszer volt már részeg az élete során, *az előző hónapban lerészegedők aránya pedig 22,2%.* Ennél jóval magasabb, 45,5% azok aránya, akik a megelőző hónapban legalább egyszer 5 vagy több italt fogyasztottak el egy alkalommal. Meglehetősen sokan számolnak be valamilyen alkohol okozta problémáról. *A diákok 38,6%-a említi olyan problémát/következményt, ami saját alkoholfogyasztása miatt történt vele.* Ennél jóval magasabb (53,9%) azok aránya, akiknek más alkoholfogyasztása okozott valamilyen negatív következményt. Saját alkoholfogyasztás miatt több fiú, mások alkoholfogyasztása miatt több lány említett valamilyen megtapasztalt negatív következményt. A fiatalok nem csak maguk isznak sokat, hanem sokan a környezetükben is ezt a mintát látják. *A diákok több, mint fele gondolja azt, hogy a hozzá közel álló személyek között van olyan, aki túl sokat iszik.*

Az alkoholfogyasztás legfőbb színtere a saját vagy a barátok lakása. A diákok kisebb arányban isznak szórakozóhelyeken és köztereken.

A korábbi adatfelvételekhez képest határozottabb társadalmi különbségek rajzolódnak ki az alkoholfogyasztási szokásokban. A gimnáziumban tanulókra, a magasabb iskolai végzettségű szülők gyerekeire, a teljes családban élőkre mérsekeltebb, kevésbé problémás alkoholfogyasztás jellemző. Az iskola székhelye (Budapest – vidék) és a család lakóhelye nem mutat egyértelmű kapcsolatot az alkoholfogyasztási szokásokkal.

Hasonlóan a korábbi hazai és nemzetközi kutatási eredményekhez a mostani kutatás is azt mutatja, hogy a *szülői kontrol hiánya*, a különböző iskolai/családi problémákra utaló *iskolai lógás* és a talán ezek következményeként is *gyakoribb „elmenős” szabadidő eltöltési formák növelik az alkoholfogyasztás problémásabb formáinak a gyakoriságát.*

2015-ben az alkoholfogyasztás főbb mutatói egyértelműen csökkentek a 2011. évi adatokhoz képest. Ugyanakkor növekedést tapasztaltunk az egy alkalommal elfogyasztott egy főre jutó mennyiségben. Ennek alapján azt valószínűsítjük, hogy *a fiatalok ritkábban fogyasztanak alkoholt, mint korábban, de határozottan nagyobb mennyiséget isznak meg egy alkalommal.*

A 2015-ben mért javulás kimutatható minden vizsgált társadalmi csoportban. A csökkenés mértéke azonban eltér: nagyobb mértékű a javulás a gimnáziumban tanuló, fővárosban élő, felsőfokú végzettségű apával rendelkező diákoknál.

A 2015. évi eredmények a korai életkorban fogyasztók arányának enyhe csökkenését és a későbbi – 14 éves – korban először fogyasztók enyhe növekedését

jelzik. Hasonló tendenciák figyelhetőek meg az első lerészegedés életkorával kapcsolatban is.

Irodalom

- Andersson, B., Hibell, B., (2007): Drunken Behaviour, Expectancies and Consequences among European Students. In: Järvinen, M., Room, R (eds.). *Youth Drinking* Ashgate Publishing Limited, Gower House, Hampshire. 41-64.
- Elekes Zs. (2005a): A drogfogyasztás nemek közötti különbözőségei és hasonlóságai. In: Nagy I., Pongrácz T., Tóth I. Gy. (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a nők és a férfiak helyzetéről*. TÁRKI – Ifjúsági, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium, 177-193.
- Elekes Zs. (2005b): A drogfogyasztás elterjedtsége és a fogyasztásra ható társadalmi tényezők iskolában tanuló fiatalok körében. *Demográfia*, 4, 345-374.
- Elekes Zs. (2007): Serdülőkorú fiatalok alkoholfogyasztása az ESPAD-kutatások eredményei alapján. In: Demetrovics Zsolt,
- Elekes Zs. (2009): *Egy változó kor változó ifjúsága. Fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása Magyarországon – ESPAD 2007*. NDI – L'Harmattan, Budapest p: 220
- Elekes Zs. (2012): *Kutatási beszámoló a 2011. évi EASPAD kutatás magyarországi eredményeiről*. Kézirat
- Elekes Zs., Paksi B. (1996): *A magyarországi középiskolások alkohol és drogfogyasztása*. ESPAD The European School Survey Project on Alcohol and Drugs 1995. Budapest 1996. Népjóléti Minisztérium p: 126
- Elekes Zs., Paksi B. (2000): *Drogok és fiatalok. – A középiskolások droghasználata, alkoholfogyasztása és dohányzása az évezred végén Magyarországon* Budapest ISMertető Ifjúsági és Sportminisztérium Kábítószerügyi Koordinációért felelős helyettes államtitkárság. P:136.
- Elekes Zs., Paksi B. (2003): *The ESPAD'03 Country Report – Hungary* – kézirat.
- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., Morgan, M., Narusk, A. (1997): *The 1995. ESPAD Report – Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries*. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs Stockholm. CAN, Council of Europe p: 294
- Hibell, B., Andersson, B., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnasson, T., Kokkevi, A., Morgan, M. (2000): *The 1999 ESPAD Report. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries Stockholm. CAN, Council of Europe p: 362.

- Hibell, B., Andersson, B., Bjarnasson, T., Ahlström, S., Balakireva, O., Kokkevi, A., Morgan, M (2004): *The ESPAD Report 2003*. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries Stockholm . CAN, Council of Europe p: 436.
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2009): *The 2007 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 35 European Countries*. Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe. P:406
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2012): *The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries*. Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe. P:390
- Székely Levente szerk (2013): *Magyar Ifjúság 2012*. Kutatópont, 2013. Budapest

Egyéb drogok, új pszichoaktív szerek

Nyírády Adrienn

2015-ben – reagálva az új pszichoaktív szerek térnyerésére, a szerfogyasztási szokások változására – először szerepelt az ESPAD kérdőívben *designer drogfogyasztásra* vonatkozó kérdéssor, amely a szintetikus kannabinoidok és a szintetikus katinonok használatát vizsgálta.

Hozzáférhetőség

A hozzáférhetőség szubjektív megítélését olyan népszerű tiltott szerek, mint a marihuána, az amfetaminok, az ecstasy és a kokain esetében vizsgáltuk. A 9-10. évfolyamon tanulók harmada (37,6%) nyilatkozta, hogy nagyon nehéz vagy lehetetlen marihuánát vagy hasist szerezni. Ugyanakkor közel ugyanennyien (29,7%) vélték úgy, hogy könnyen vagy nagyon könnyen tudnának kannabisz-származékokhoz hozzájutni. A többi tiltott szerről a megkérdezettek fele (49,1%) gondolta, hogy lehetetlen vagy nagyon nehezen beszerezhető, és csak 13,6%-uk valószínűsítette, hogy be tudná szerezni, ha akarná. Meg kell jegyeznünk, hogy a tanulók közel negyede pedig úgy nyilatkozott, hogy nem tudja megítélni a kért szerek hozzáférhetőségét.

A szerfogyasztás elterjedtsége

A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok 19,5%-a fogyasztott már valamilyen *tiltott szert*¹⁰ életében legalább egyszer, a fiúk 22,1%-a, a lányoknak pedig 16,8%-a próbált már ki kábítószerrel.

Biztosan *droghasználati céllal*¹¹ fogyasztott a kategóriába tartozó valamilyen szert a diákok 21,8%-a, az életprevalencia érték a fiúknál 23,8%, a lányoknál 19,7%.

2015-ben külön kérdésként szerepelt a kérdőívben a fájdalomcsillapító fogyasztása kifejezetten azzal a céllal, hogy feldobjon. A válaszadó tanulók 14,5%-a vett már be *altatót, nyugtatót vagy fájdalomcsillapítót orvosi javaslat nélkül (és esetleg ivott rá alkoholt)*¹², a lányoknak 18,1%-a, a fiúknak pedig 10,9%-a próbálta.

10 *Tiltott szerek* közé az ESPAD-ban kezdetektől megkérdezett, és valamennyi ESPAD beszámolóban tiltott szerek között szereplő drogokat soroltuk: marihuána/hasis, ecstasy, amfetaminok, LSD vagy más hallucinogének, crack, kokain, heroin.

11 *Droghasználati célú szerfogyasztásnak* tekintjük az „ESPAD tiltott szereken” kívül a mágikus gomba, GHB, egyéb opiátok (pl. máktea), szerves oldószerek, patron/lufi és a mefedron használatát.

12 A *orvosi javaslat nélküli gyógyszerek* kategóriája a nyugtatók/altatók, fájdalomcsillapítók és az alkohol gyógyszerrel történő együttes fogyasztását jelenti.

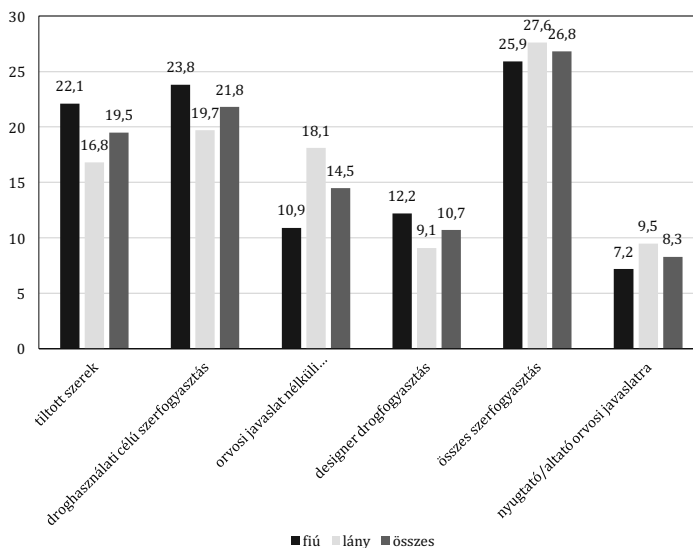
Ugyanakkor vizsgáltuk az orvosi javaslatra bevett gyógyszerfogyasztás elterjedtségét is. A diákok 8,3%-a szedett már altatót/nyugtatót orvosi rendelvényre. A lányok körében valamivel magasabb az arány, 9,5%, a fiúk körében 7,2% az életprevalencia érték.

A tanulók 10,7%-a vallotta, hogy fogyasztott már életében valamilyen *designer drogot*¹³, a fiúk 12,2%-a, a lányoknak pedig 9,1%-a próbált ki új pszichoaktív szert.

Az összes (tiltott és legális) szerfogyasztás életprevalencia értéke a megkérdezett 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 26,8%. A fiúk esetében 25,9%, a lányoknál 27,6%. (1. ábra)

A nemenkénti különbségek minden kérdezett szercsoport esetében szignifikánsak ($p=0,000$). Többségében a fiúkra jellemző inkább a szerfogyasztás, ugyanakkor az összes szer együttes életprevalencia értéke mégis a lányoknál magasabb. Köszönhető ez annak, hogy a lányok körében a gyógyszerek orvosi javaslatra vagy anélkül történő fogyasztása jóval népszerűbb, mint a fiúknál.

1. ábra: A különböző típusú szerfogyasztás életprevalencia értéke a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben, nemenként (%)

13 A *designer drogok* elnevezés a szintetikus kannabinoidok és a szintetikus katinonok használatát foglalja magában.

A szerfogyasztás gyakorisága

A vizsgált szercsoportok fogyasztásának gyakorisága többnyire néhány alkalomra korlátozódik. A tiltott szereket fogyasztók több mint fele kipróbálónak, alkalmi fogyasztónak tekinthető, 20-nál többször egyötödük használt már, bár a fiúk körében valamivel magasabb ez az arány (26,1%). A droghasználati célú szerfogyasztásra is ugyanez jellemző. A próbálkozók aránya 60% körüli, míg 20-nál többször a fogyasztók alig ötöde használt drogot. A visszaélésszerű gyógyszerhasználat tekintetében is inkább a kipróbálás jellemző, a fogyasztók kétharmada legfeljebb 5 alkalommal próbálta, a 20-nál többször használók aránya 11,7%. A designer drogokat fogyasztók kétharmada is legfeljebb alkalmi fogyasztó, a gyakori szerfogyasztás aránya körükben 15% körüli. (1. táblázat) A nagyobb gyakoriságú fogyasztás mind a négy szercsoport esetében szignifikánsan a fiúkra jellemzőbb, közöttük közel kétszer annyian vallották magukat rendszeres fogyasztónak, mint a lányok között.

1. táblázat: A szerhasználat gyakorisága a fogyasztók körében 2015-ben, nemeként (%)

	összes	fiú	lány
tiltott szerek	<i>N=1283</i>	<i>N=741</i>	<i>N=542</i>
1-5 alkalom	56,5	51,6	63,2
20+alkalom	20,9	26,1	13,8
droghasználati célú szerek	<i>N=1417</i>	<i>N=785</i>	<i>N=632</i>
1-5 alkalom	58,2	54,3	63,1
20+alkalom	18,4	23,4	12,1
orvosi javaslat nélküli gyógyszer	<i>N=960</i>	<i>N=369</i>	<i>N=591</i>
1-5 alkalom	65,3	62,8	66,8
20+alkalom	11,7	15,7	9,3
designer drogok	<i>N=691</i>	<i>N=403</i>	<i>N=288</i>
1-5 alkalom	67,8	63,0	74,6
20+alkalom	15,6	19,3	10,4

Szerenkénti prevalencia értékek

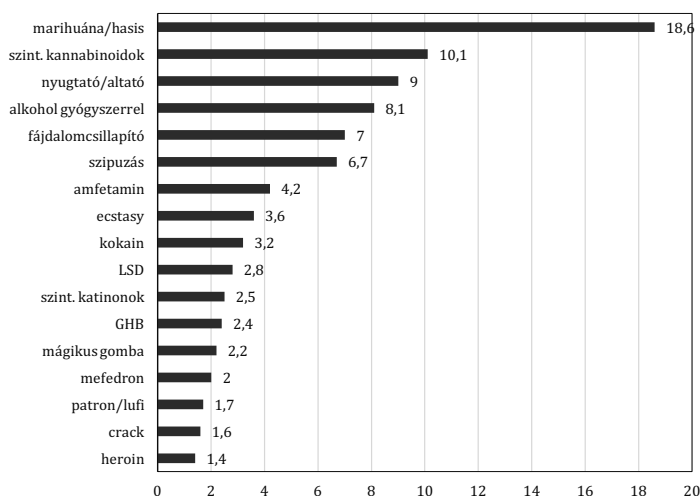
Az életprevalencia értékek alapján a korábbi évekhez hasonlóan (Elekes 2009), 2015-ben is a legelterjedtebb kábítószer a marihuána volt a 9-10. évfolyamon tanulók körében. A marihuána esetében kérdeztünk éves és havi gyakoriságot is. A megkérdezett diákok 12,5%-a vallotta, hogy használt marihuánát vagy hasist az adatfelvételt megelőző 12 hónapban és 5,7%-a, hogy a megelőző 30 napban is. Ha csak a valaha használókat vizsgáljuk, kétharmaduk használt marihuánát a meg-

előző 12 hónapban és közel harmaduk a megelőző 30 napban is. Mind a megelőző évben is használók, mind a megelőző hónapban is használók 70%-a legfeljebb 5 alkalommal tette a kérdezett időszak alatt. Az adatfelvételt megelőző évben marihuánát fogyasztó diákok háromnegyede nem érzékelte, hogy lettek volna problémái a szerhasználatával összefüggésben.

A marihuánát követően legelterjedtebb drogok sorra legális, vagy részben legális szerek. A második helyen új pszichoaktív szer áll, a 2015-ben először kérdezett szintetikus kannabinoid származékokat takaró szercsoport, melynek tagjai a jogszabályi változásoknak megfelelően részben legális, részben ellenőrzött, illetve illegális vegyületek. Majd az orvosi javaslat nélkül szedett nyugtatók/altatók, ezek alkohollal történő együttes fogyasztása következik. A szintén először kérdezett, hangulatjavító szándékkal bevett fájdalomcsillapítók is hasonlóan népszerűek a tanulók körében. Hatodik helyen a szerves oldószerek belélegzése szerepel.

A következő kábítószer az amfetamin, amely így a hetedik helyre került. Hasonlóan elterjedt még az ecstasy, a kokain és az LSD fogyasztása. A többi kérdezett szer életprevalencia értéke 2% körüli. A designer drogok másik nagy csoportjának, a szintetikus kationoknak a fogyasztása kevésbé elterjedt a középiskolások körében. (2. ábra)

2. ábra: Szerenkénti életprevalencia értékek a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

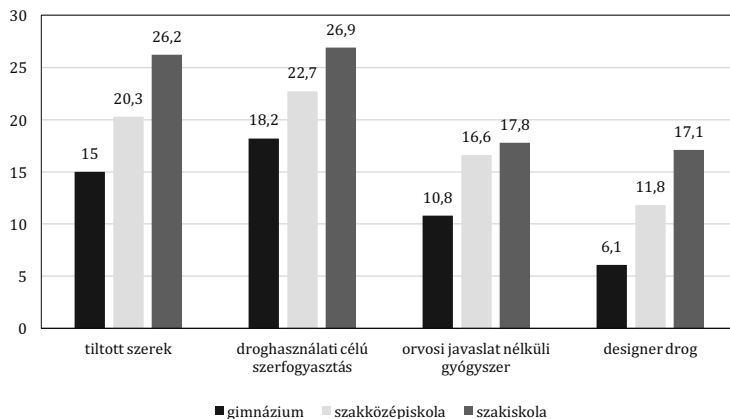
Az első fogyasztás jellemző életkora a 9-10. évfolyamon mind a legális, mind az illegális szerek esetében 15 éves korra tehető, kivéve a szipuzást, amit 14 évesen próbáltak ki a legtöbben.

Társadalmi különbségek

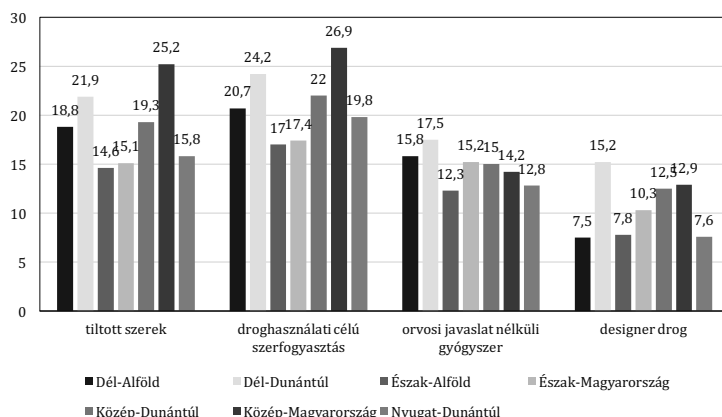
Iskola

Az iskola típusa minden vizsgált szertípus fogyasztásának életprevalencia értékével szignifikáns kapcsolatot mutat ($p=0,000$), a szerfogyasztás szempontjából meghatározó tényező, hogy mely iskolatípusba jár a diák. Ez a kapcsolat a korábbi kutatásokban is kimutatható volt (Elekes, Nyírády 2012). Mind a négy szertípus fogyasztásában legkevésbé érintettek a gimnáziumok tanulói, a legelterjedtebb pedig a szerfogyasztás a szakiskolákban. Az orvosi javaslat nélküli gyógyszerfogyasztás tekintetében viszont kicsi a különbség a szakközépiskolába és a szakiskolába járók között. (3. ábra)

3. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke iskolatípusonként a 9-10. évfolyamon tanulók körében 2015-ben (%)

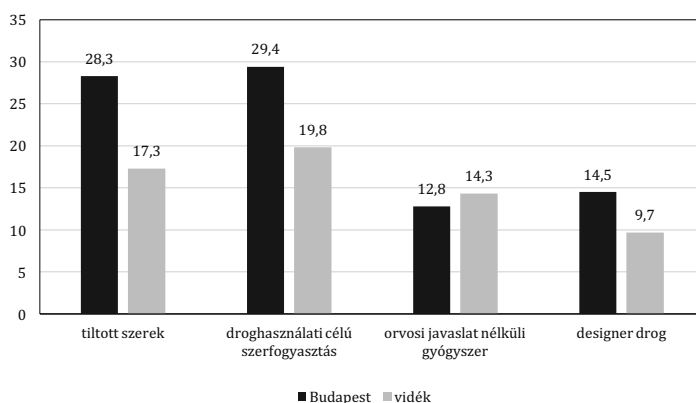
4. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke az iskola régiója szerint a 9-10. évfolyamon tanulók körében 2015-ben (%)

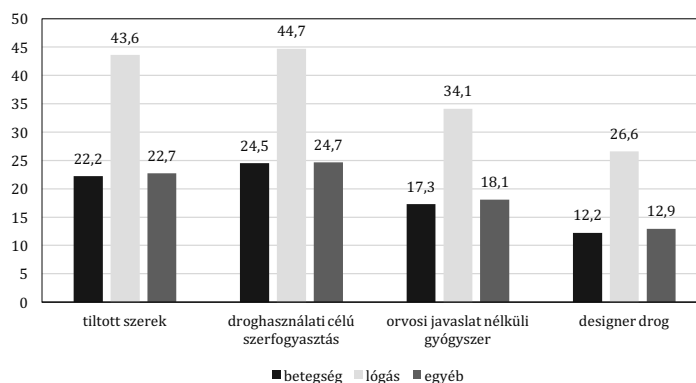
Magyarország 7 régióját tekintve a legális szerfogyasztás kivételével a többi szertípus elterjedtsége szignifikáns ($p=0,000$) kapcsolatban áll azzal, hogy hol található az iskola. Más hazai adatok is alátámasztják ezt az összefüggést (Horváth et al. 2015). Leginkább a Dél-Dunántúlon és Közép-Magyarországon (Budapesttel együtt) jellemző a visszaélésszerű szerhasználat és legkevésbé az észak-alföldi iskolákban. Különösen elterjedt a designer drogok fogyasztása a dél-dunántúli régióban a többi régióhoz viszonyítva. (4. ábra)

További bontásban azt vizsgáltuk, hogy a Budapesten található iskolákban jellemző-e inkább a szerfogyasztás vagy a vidéki iskolákban. Szignifikáns különbség a tiltott,

5. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke az iskola székhelye szerint a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

6. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke az adatfelvételt megelőző 30 napban legalább 1 napot hiányzó 9-10. évfolyamos diákok körében 2015-ben (%)

a droghasználati és a designer szerfogyasztás esetében figyelhető meg ($p=0,000$), Budapesten lényegesen elterjedtebb e szerek használata, mint vidéken. Az orvosi javaslat nélküli gyógyszerek fogyasztása éppúgy jellemző vidéken, mint Budapesten. (5. ábra)

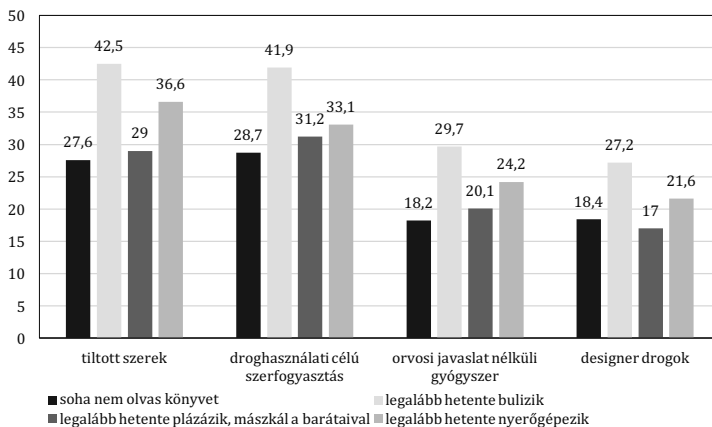
A szerfogyasztó magatartással minden vizsgált szertípus esetében szignifikánsan ($p=0,000$) összefügg a diákok iskolába járási hajlandósága. Ez megegyezik Paksi (2011) kutatási eredményeivel. A saját bevallásuk szerint is lógó diákok körében közel duplája a szerfogyasztás elterjedtsége, mint a betegség vagy más ok miatt hiányzók körében. (6. ábra)

Szabadidő

A szabadidő eltöltésének módja és a drogfogyasztás közötti kapcsolatot a korábbi ESPAD-kutatások is vizsgálták (Elekes 2009). A 2015. évi adatok szerint 9-10. évfolyamon tanuló diákok szabadidejükben leggyakrabban sportolnak, valamilyen hobbijukkal foglalkoznak (pl. zene, tánc, rajzolás) vagy interneteznek. Ezek a tevékenységek jellemzőek a drogokat kipróbálókra és a nem fogyasztókra egyaránt.

Különbség mutatkozik viszont a könyv olvasást, az esti bulizást, az esti mászkálást a barátokkal és a nyerőgéppel játszást illetően. A legalább heti vagy csaknem napi gyakoriságú esti lődörgés, bulizás, esetleg nyerőgépezés, illetve a könyv olvasás hiánya szignifikánsan ($p<0,011$) jellemzőbb minden vizsgált szertípust fogyasztókra. A legerősebb a kapcsolat a bulizás gyakorisága és a szerfogyasztás között. A gyakran bulizók körében kétszer többen próbáltak már tiltott és legális szert, és csaknem háromszor többen designer szert a populáció átlagához képest. (7. ábra)

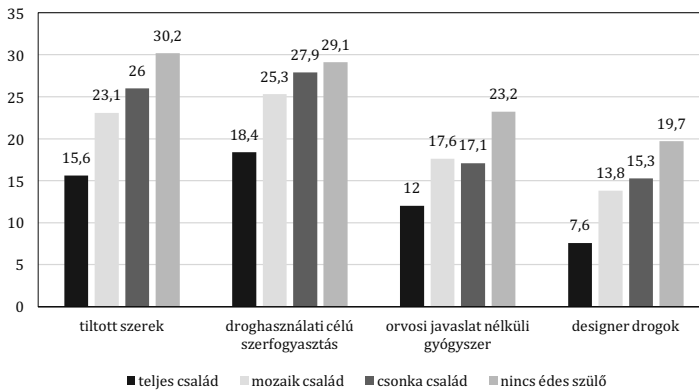
7. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke a különböző szabadidős tevékenységek gyakorisága szerint a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

Család

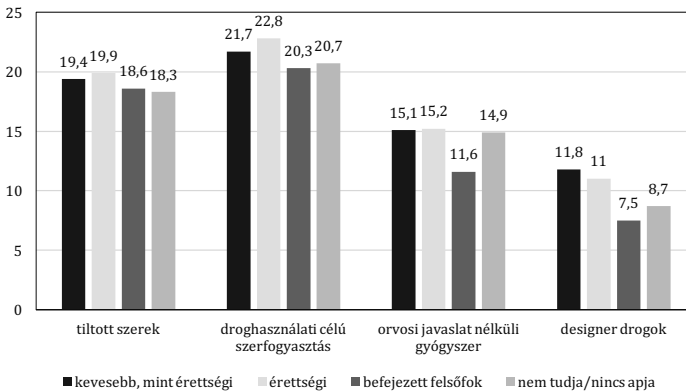
A családszerkezet és a szerfogyasztás összefüggését több hazai kutatás is dokumentálta (Elekes 2014). A 2015. évi adatok is alátámasztják ezt az összefüggést: a szerfogyasztás minden formája szignifikáns ($p=0,000$) kapcsolatot mutat a családszerkezettel. Azok a fiatalok, akik mindkét édes szülővel együtt élnek lényegesen kevésbé fogyasztanak bármilyen drogot, mint a mozaik családban nevelőszülővel élő társaik. Leginkább pedig az egyszülős családban vagy édes szülő nélkül élők vannak kivéve annak, hogy kipróbáljanak különféle szereket. (8. ábra)

8. ábra: A főbb szerfogyasztási típusok életprevalencia értéke a különböző családtípusokban a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

A családi környezet másik meghatározó tényezője a szülők iskolai végzettsége. Az apa iskolai végzettsége a négy vizsgált szerfogyasztási típus közül az orvosi javaslat

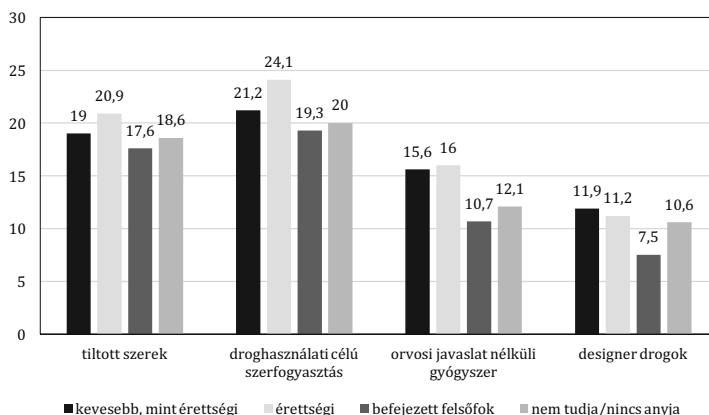
9. ábra: A főbb szerfogyasztási típusok életprevalencia értéke az apa iskolai végzettsége szerint a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

nélküli gyógyszerek és a designer drogok esetében mutat szignifikáns ($p < 0,017$) kapcsolatot a szerhasználattal. Míg a tiltott és a droghasználati célú szerfogyasztás hasonló mértékben elterjedt bármilyen végzettségű apa esetén, addig a legális és a designer szerek fogyasztása legkevésbé azokban a családokban jellemző, ahol az apa felsőfokú végzettséggel rendelkezik. (9. ábra)

Az anya iskolai végzettsége sem bizonyul meghatározónak a tiltott szerfogyasztás tekintetében, viszont a másik három szertípussal szignifikáns ($p < 0,004$) kapcsolatot mutat. Leginkább veszélyeztetettek azok a diákok, akiknél az anya legmagasabb végzettsége érettségi vagy annál kevesebb, és legkevésbé azoknak a családoknak a gyerekei fogyasztanak drogot, ahol az anya felsőfokú végzettséggel rendelkezik. (10. ábra)

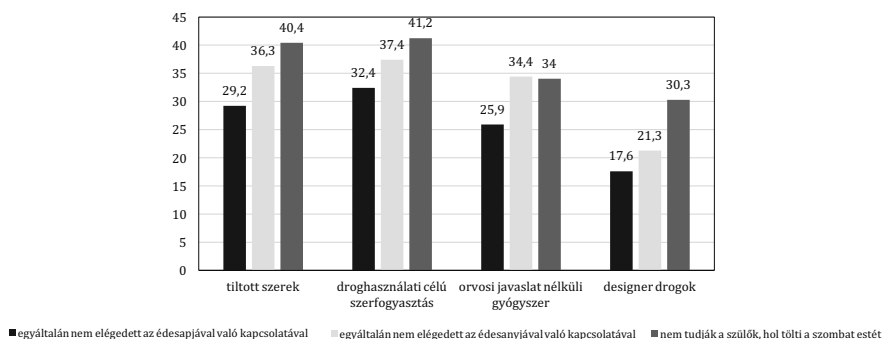
10. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke az anya iskolai végzettsége szerint a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

A szerfogyasztás kockázatát alapvetően befolyásolja a családi élet minősége. Minden szertípus fogyasztása szignifikáns ($p = 0,000$) kapcsolatot mutat azzal, hogy a megkérdezett mennyire elégedett a szüleihez fűződő viszonyával. Emellett a szerfogyasztó magatartás szempontjából meghatározó ($p = 0,000$) tényező a szülői kontroll megléte vagy hiánya. A megkérdezett diákok körében a szülők közül az apához fűződő viszony valamivel erősebb kapcsolatot mutat a szerfogyasztással. Minél elégedetlenebb a tanuló az édesapjával való kapcsolatával, annál nagyobb valószínűséggel fogyaszt bármilyen drogot. Ennél is erősebb a korreláció a szülői kontroll hiányával, vagyis amikor a szülők nem tudják, hogy hol tölti a gyermek a szombat estét. Különösen igaz ez a designer szereket kipróbálókra.

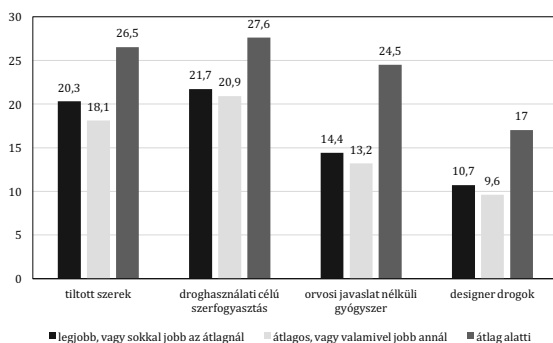
A szülőkhöz fűződő viszonytal elégedetlen tanulók körében minden kérdezett szertípus életprevalencia értéke másfél-kétszerese, a kortoll hiányáról beszámoló tanulók körében két-háromszorosa az átlagnak. (11. ábra)

11. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke a családi élet minőségét negatívan értékelő 9-10. évfolyamos diákok körében 2015-ben (%)

A család szubjektív, a megkérdezett diák által érzékelt, anyagi helyzete csak a legális szerek esetén mutat szignifikáns ($p=0,022$) kapcsolatot a szerfogyasztással. A család anyagi helyzetét átlag alattinak tartók körében lényegesen jellemzőbb az orvosi javaslat nélküli szerfogyasztás, mint átlagos vagy annál jobb anyagi helyzetű családoknál. Az összes többi szertípus fogyasztásának elterjedtsége bár az ábrában különbözik, mégis hibahatáron belüli eltérést jelez csak. A tiltott, a droghasználati és a designer szerek fogyasztása éppúgy jellemző bármilyen szubjektív anyagi helyzetű család gyermekeinek körében. (12. ábra)

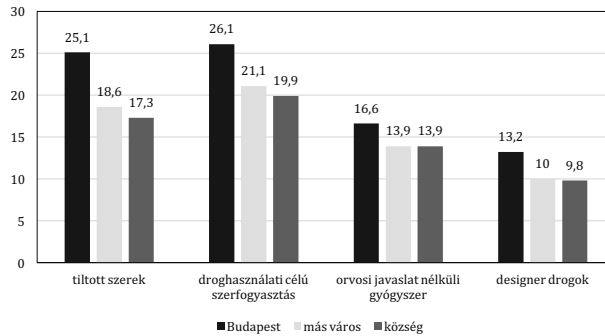
12. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke a család szubjektív anyagi helyzete szerint a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

Lakóhely

A tanuló lakóhelye szintén meghatározó a szerfogyasztás szempontjából (Felvinczi, Nyírády 2009). Leginkább elterjedt mindenféle drog kipróbálása a Budapesten élők között. Az illegális szerek elterjedtebbek a városokban, ugyanakkor az orvosi javaslat nélküli gyógyszerek, illetve a designer drogok fogyasztása éppúgy jellemző a városokban, mint a községekben élő diákok körében. (13. ábra)

13. ábra: A főbb szertípusok életprevalencia értéke a lakóhely településtípusa szerint a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

Együttes fogyasztás

A korábbi ESPAD kutatások már kimutatták, hogy ebben a korcsoportban a legális és a tiltott szerek fogyasztói nem különülnek el jelentősen egymástól. (Hibell et al. 2009) 2015-ben a tiltott szereket kipróbálók 40,1%-a fogyasztott már legális szert és a legális szereket fogyasztók fele kipróbált már illegális szert is. 2010 után jelentek meg a drogpiacon az új pszichoaktív szerek. A legális szerfogyasztóknak 38,3%-a próbált már designer szert. Ennél is szorosabb a tiltott szerek és a designer drogok együtt járása. Míg a tiltott szert fogyasztók fele kipróbált már designer drogot is, addig a designer szerekkel próbálkozók 92,6%-a használt már tiltott szert. (2. táblázat)

2. táblázat: Drogfogyasztók aránya egyes csoportokon belül (%)

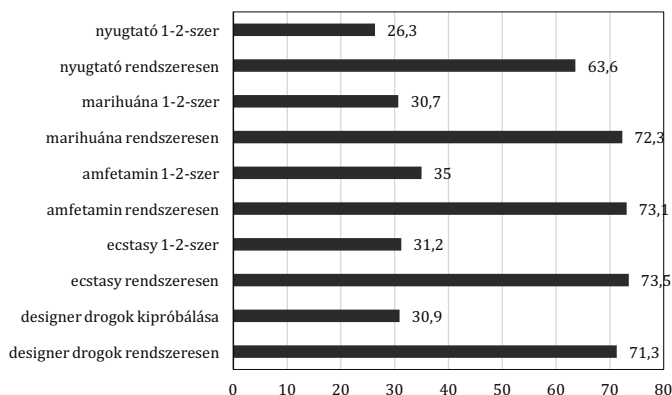
Drogfogyasztók aránya (%)	tiltott szerfogyasztók csoportján belül	legális szerfogyasztók csoportján belül	designer szerfogyasztók csoportján belül
tiltott szert fogyasztott	-	55	92,6
legális szert fogyasztott	40,1	-	50,3
designer szert fogyasztott	51,5	38,3	-

A drogfogyasztással kapcsolatos attitűdök

Egyes legális és illegális, valamint a designer szerek fogyasztását nagyon veszélyesnek tartók aránya jól szemlélteti, hogy a megkérdezett diákok egyértelműen különbséget tettek a tiltott és a legálisan fogyasztható szerek, valamint a fogyasztási gyakoriságok megítélése között. Az egy-két alkalommal történő fogyasztást minden felsorolt szer esetében jóval kevésbé vélik veszélyesnek. A nyugtatók és a

résben legális designer drogok rendszeres fogyasztását pedig kevésbé gondolják veszélyesnek, mint a tiltott szerekét. (14. ábra)

14. ábra: A különféle szerek fogyasztását nagyon veszélyesnek tartók aránya a 9-10. évfolyamon tanuló diákok körében 2015-ben (%)

A designer droghasználat további jellemzői

A 9-10. évfolyamon tanulók 10,7%-a vallotta, hogy fogyasztott már életében valamilyen designer drogot, a fiúk 12,2%-a, a lányoknak pedig 9,1%-a. A fogyasztók közel 40%-a füstölésre, dohányzásra alkalmas növényi keverékként írta le a használt szert. 11,6%-uk por, kristály vagy tableta formát, 1,8%-uk pedig folyadékot jelölt meg.

A válaszadók 10,1%-a tudomása szerint szintetikus kannabinoidokat próbált, 2,5%-a valamilyen szintetikus katinon-származékot. Mindkét szertípust többségében 15 évesen próbálták ki először. A designer drogot fogyasztók kétharmada legfeljebb alkalmi fogyasztó, a gyakori szerfogyasztás aránya körükben 15% körüli. A nagyobb gyakoriságú fogyasztás a fiúkra jellemző.

A megkérdezett tanulók közel fele gondolta, hogy dílertől (44,1%) vagy barátától/ ismerőstől (42,5%) tudna beszerezni designer drogot, negyedük pedig az internetről. A hozzájárulás tényleges módjaként a szerekét már próbálók többsége (70%) baráti kapcsolatot említett. A fogyasztók fele (48,1%) dílert, és csak 15,9%-a jelölte meg az internetet beszerzési forrásként.

A kipróbálás fő okaként a válaszadók a kíváncsiságot, a vélelmezett kisebb egészségügyi kockázatot, és a könnyű beszerezhetőséget említették. A kipróbálás tényleges okaként a már fogyasztók szintén a kíváncsiságot, a könnyű hozzáférést és az alacsony árat jelölték meg.

A legveszélyeztetettebb diákok jellemzői a főbb szercsoportok szerint

Összegezve a fent leírtakat elmondható, hogy a tiltott és a droghasználati célú szereket kipróbálók jellemzően fiúk, Budapesten élnek és tanulnak, nagy valószínűséggel szakiskolába járnak és egyszülős családban élnek. Ugyanakkor szülei iskolai végzettsége vagy anyagi helyzetük nem meghatározó, lehetnek alacsonyan vagy magasan képzett szülők gyermekei, és élhetnek nagyon jó vagy nagyon rossz anyagi körülmények között is. A designer szereket próbálók inkább fiúk, legnagyobb eséllyel a Dél-Dunántúlon élnek, de élhetnek akár Budapesten is. Nagy valószínűséggel szakiskolába járnak, és csonka családban élnek. Az apa iskolai végzettsége nem mérvadó, az anya iskolai végzettsége valószínűsíthetően kevesebb, mint érettségi, esetleg érettségi. Anyagi helyzetük lehet átlag feletti, átlagos vagy az alatti is.

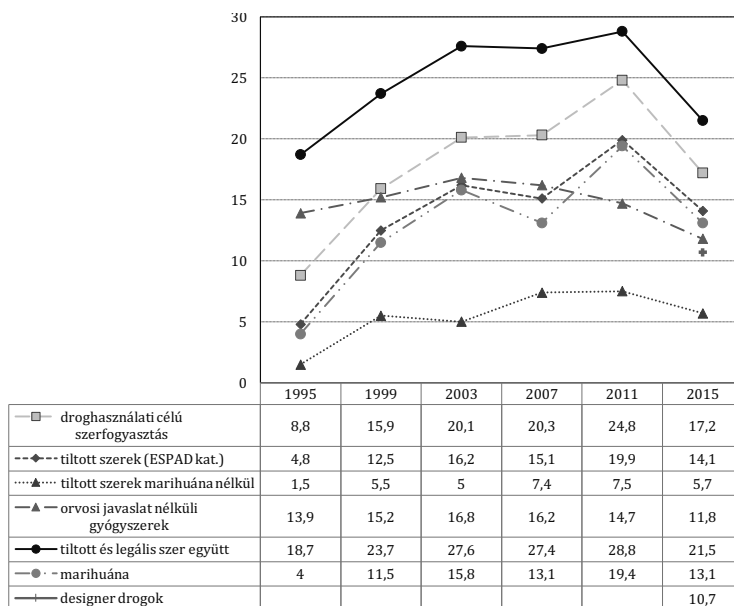
A gyógyszereket orvosi javaslat nélkül fogyasztók jellemzően lányok, esetükben nem meghatározó sem a lakóhely, sem az iskola elhelyezkedése, bárhol lehet az országban. Legnagyobb eséllyel szakiskolába vagy szakközépiskolába járnak. Valószínűleg mozaik családban élnek, vagyis az egyik szülő nevelőszülő. Mind az apa, mind az anya iskolai végzettsége érettségi vagy annál kevesebb. Anyagi helyzetük leginkább átlag alatti.

Trendek a 16 éves diákok körében

2011-ig változó ütemben és mértékben, de nőtt majdnem minden típusú drogfogyasztás életprevalencia értéke a 16 éves diákok körében. (Hibell et al. 2012) Kivétel ez alól az orvosi javaslat nélküli gyógyszerfogyasztás, amely az adatok alapján 2007 körül volt a leleterjedtebb, azóta a fogyasztás aránya fokozatos csökkenést mutat. (Elekes 2009) A többi szercsoport esetében a korábbi növekvő tendencia 2015-re látszik megfordulni. A vizsgált szertípusok életprevalencia értéke rendre csökkent a 2011-es eredményekhez képest, legnagyobb mértékben a marihuána elterjedtsége, 32,5%-kal. Emellett megjelentek a designer drogok a fogyasztási struktúrában, túlnyomó részt a szintetikus kannabinoidok. (15. ábra) Szerváltásról azonban nem beszélhetünk, mivel az összes szer fogyasztásának életprevalencia értéke is csökkent 25%-kal, és az adatokból az is kiderül, hogy a designer drogokat kipróbálók többsége tiltott szerfogyasztó is.

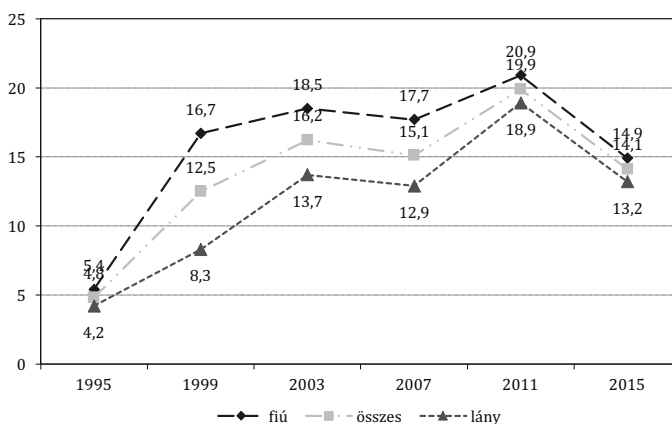
A 2011-es adatfelvétel a tiltott szerfogyasztás életprevalencia értékének újabb növekedését mutatta. (Elekes, Nyírády 2012) A növekedés meredekebb volt a lányok esetében, mint a fiúknál. A 2015-ös eredmények azonban mind az összesített

15. ábra: Főbb prevalencia értékek változása a 16 éves diákok körében 1995 és 2015 között

fogyasztás, mind a fiúk és a lányok nemenkénti értékeinek tekintetében 30%-os csökkenést jeleznek, vagyis általánosságban elmondható, hogy harmadával kevesebben fogyasztottak tiltott szereket. (16. ábra)

16. ábra: A tiltott szerfogyasztás életprevalencia értékének változása a 16 éves diákok körében 1995-2015 között, nemenként (%)

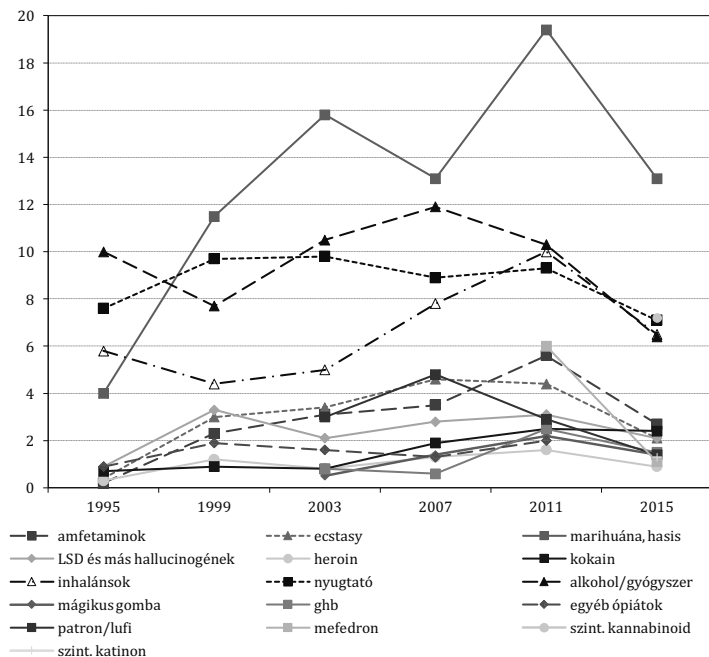

A tiltott szerek fogyasztásának gyakoriságában is megmutatkozik az általánosan csökkenő tendencia. 2011-ben alkalmi fogyasztónak (legfeljebb 5 alkalommal

fogyasztott életében) volt tekinthető a 16 éves diákok 57,9%-a, a fiúknak 53,9%-a, a lányoknak 62,7%-a. (Elekes, Nyírády 2012) Ezek az arányok 2015-re néhány százalékponttal nőttek (összes fogyasztó 60,0%-a, fiúk 57,8%-a, a lányoknak pedig 64,3%-a), vagyis arányaiban kevesebbszer fogyasztottak tiltott szert a megkérdezett fiatalok. Ugyanez a változás jelenik meg a 20-nál több alkalommal fogyasztók számában is. Míg 2011-ben az összes fogyasztó 21,1%-a volt rendszeres fogyasztónak tekinthető, – a fiúk körében 24,5%, a lányoknál 16,9% az arány –, addig 2015-ben számottevő csökkenést tapasztaltunk, 5-6 százalékponttal kevesebben vallották, hogy 20-nál többször használtak már illegális szert életükben. (Elekes, Nyírády 2012) Az összes fogyasztó 15,4%-a, a fiúknak 19,2%-a, a lányoknak 11,1%-a. Tehát a szerfogyasztás gyakoriságát illetően az arányok eltolódtak a kevesebb alkalommal fogyasztás irányába.

Az egyes szerek életprevalencia értékének változását részletesebben vizsgálva jól látható, hogy a jelentős mértékű csökkenés nem csak a marihuána esetén igaz. Gyakorlatilag minden szer fogyasztásának elterjedtsége csökkent az elmúlt 4 évben. A marihuána után legelterjedtebb legális szerek életprevalencia értéke az

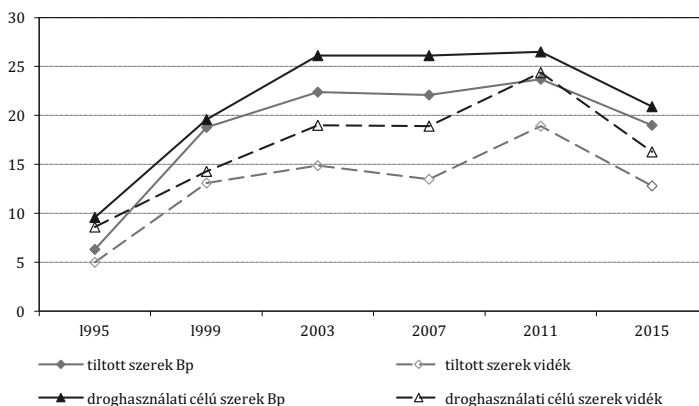
17. ábra: Tiltott és legális szerek életprevalencia értéke 1995 és 2015 között a 16 éves diákok körében

orvosi javaslat nélkül fogyasztott gyógyszerek esetén háromnegyedére, az alkohol gyógyszerrel történő együttes fogyasztását és a szipuzást illetően kétharmadára csökkent. Ennél is nagyobb mértékű a csökkenés az amfetaminok és az ecstasy esetén, amelyek életprevalencia értéke a felére csökkent. Az LSD és a mágikus gomba elterjedtsége harmadával csökkent, a GHB, a patron és a heroin közel fele a 2011-ben mért értékeknek. A mefedron 2011-ben az ötödik legnépszerűbb szer volt, időközben tiltólistára került, 2015-re pedig eltűnni látszik a szerfogyasztási struktúrából, 80%-kal csökkent a bevételek aránya. Egyedül a kokain életprevalencia értéke nem változott számottevően. A 17. ábrában szerepelnek továbbá a szintetikus kannabinoidok, amelyek a nyugtatókkal szinte azonos mértékben elterjedtek.

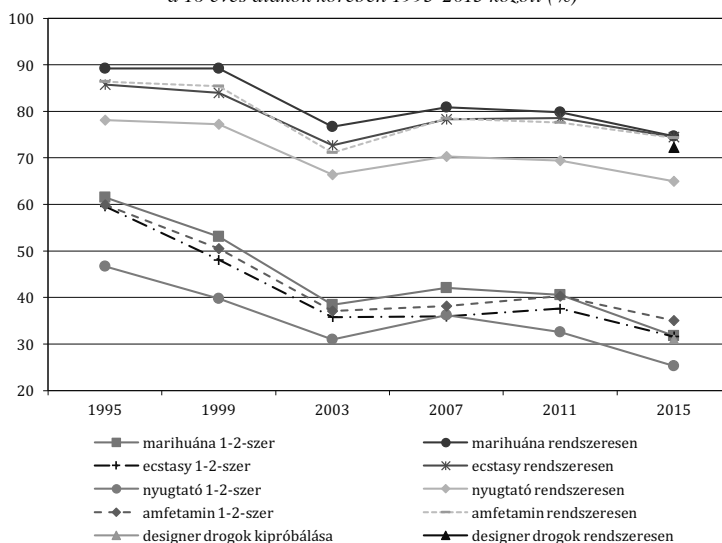
2011-ben a kutatás eredményei azt mutatták, hogy a tiltott szereket és a droghasználati célú szereket valaha próbáltak aránya elsősorban vidéken növekedett. (Elekes, Nyírády 2012) 2015-ben a csökkenő tendencia elsősorban a vidéki iskolákban jelent meg, ahol harmadával estek vissza az életprevalencia értékek a korábbi adatokhoz képest. A budapesti iskolákban a csökkenés kisebb mértékű, körülbelül 20%-os. (18. ábra)

18. ábra: A drogfogyasztás életprevalencia értékei
a 16 éves diákok körében 1995-2015 között az iskola székhelye szerint (%)

2015-re tovább csökkent a vizsgált drogok fogyasztásának veszélyészlelése a fiatalok körében, különösen az alkalmi fogyasztás tekintetében. Míg minden szer-típus rendszeres fogyasztását nagyon veszélyesnek tartók aránya alig érezhetően, addig a nyugtatók és a marihuána alkalmi fogyasztását veszélyesnek tartók aránya ötödével csökkent. (19. ábra)

19. ábra: A különféle szerek fogyasztását nagyon veszélyesnek tartók aránya a 16 éves diákok körében 1995-2015 között (%)

Összegzés

A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok 26,8%-a vallotta, hogy fogyasztott már életében valamilyen tiltott vagy legális drogot. Csaknem minden ötödik diák próbált már tiltott szert, minden hatodik vett be gyógyszert orvosi javaslat nélkül, és minden tizedik kipróbált már valamilyen, a piacon újonnan megjelenő designer drogot. A legelterjedtebb kábítószer továbbra is a marihuána, második helyen pedig új pszichoaktív szer, a szintetikus kannabinoidok csoportja áll. A legális szerek elterjedtsége ugyanúgy jellemző a fiatalok szerhasználati szokásaira, mint a korábbi években.

Ugyanakkor a fenti életprevalencia értékek egy javuló tendencia jelzőszámai. A korábbi ESPAD vizsgálatok eredményeivel összevetve megállapíthatjuk, hogy minden szer fogyasztásának elterjedtsége számottevően csökkent 2015-re a magyar középiskolások körében. A csökkenés hasonló arányban következett be a fiúk és a lányok körében. Valamivel nagyobb arányban vidéken, mint Budapesten. A szerfogyasztás gyakorisága is a ritkább használat irányába tolódott el, és az első használat életkora sem csökkent a korábbi adatokhoz képest.

Irodalomjegyzék

- Elekes Zs. (2009): Egy változó kor változó ifjúsága. Fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztása Magyarországon – ESPAD 2007. NDI – L'Harmattan, Budapest
- Elekes Zs. (2014): A család szerepe egyes serdülőkorú problémák megjelenésében. in: Spéder Zsolt szerk: A család vonzásában. Tanulmányok Pongrácz Tiborné tiszteletére. KSH NKI 2014, Budapest p:25-48
- Elekes Zs., Nyírády A. (2012): Drogfogyasztás a populációban. In: 2012-es éves jelentés az EMCDDA számára. Nemzeti Drog Fókuszpont, Budapest
- Felvinczi K., Nyírády A. (szerk.) (2009): Drogpolitika számokban. L'Harmattan Kiadó, Budapest
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2009): The 2007 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 35 European Countries. Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe.
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., Kraus, L. (2012): The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries. Stockholm. CAN, EMCDDA, Council of Europe.
- Horváth G., Nyírády A., Péterfi A., Tarján A. (2015): Kábítószeres. In:2015-ös éves jelentés az EMCDDA számára. Nemzeti Drog Fókuszpont, Budapest
- Nyírády A., Elekes Zs. (2011): Nemzetközi indikátorok és adatbázisok. Szöveggyűjtemény. Budapest www.tankonyvtar.hu
- Nyírády A., Paksi B. (2014): Drogfogyasztás a populációban. In: 2014-es éves jelentés az EMCDDA számára. Nemzeti Drog Fókuszpont, Budapest
- Paksi B. (2011): Budaörsi kábítószer-probléma kezelésével összefüggő szolgáltatás-fejlesztés megalapozására irányuló szükséglet-felmérés eredményei. Kutatási beszámoló.

Viselkedési addikciók¹⁴

Király Orsolya, Zsila Ágnes, Demetrovics Zsolt

Bevezető

A 2015-ös hazai ESPAD vizsgálat egy rövid, viselkedési függőségekre vonatkozó kérdéssort is tartalmazott. A következő négy tevékenységet vizsgáltuk: internet-használat, közösségi oldalak használata, online játékok és szerencsejátékok. Az első három tevékenység esetén a problémás használatot is mértük, míg a szerencsejátékok esetén a gyakoriságot, és a tevékenység különböző típusait.

Bár a viselkedési függőségek közül jelenleg egyedül a kóros játékszenvedély elfogadott diagnosztikai kategória (szerencsejáték zavar néven került be a DSM-5-be 2013 májusában) (American Psychiatric Association, 2013) az általános internethasználat, a közösségi oldalak és az online játékok is a kutatók és a gyakorlati szakértők figyelmének középpontjába kerültek az elmúlt két évtizedben. Az online játékok olyannyira, hogy szintén helyet kaptak a DSM-5-ben (internetes játék zavar néven), azonban nem a kézikönyv törzsszövegében, hanem annak függelékében, amely olyan állapotokat listáz, amelyek további kutatásokat igényelnek, mielőtt „formális” diagnosztikai kategóriává válhatnak (American Psychiatric Association, 2013).

Számos jel utal arra, hogy mind az internet, mind a közösségi oldalak, mind pedig az online játékok túlzott használata járhat a hagyományos függőségek tüneteivel hasonló tünetekkel (Király, Nagygyörgy, Griffiths és Demetrovics, 2014; Kuss és Griffiths, 2011; Pontes, Kuss és Griffiths, 2015). Például a személy elveszíti a kontrollt a tevékenység felett, pszichés megvonási tünetei jelentkeznek, ha megpróbálja abbahagyni vagy csökkenteni a tevékenységet; lemond más, korábban kedvelt tevékenységeiről, hobbijairól. Nem képes elvégezni a mindennapi teendőit, romlik az iskolai/munkahelyi teljesítménye, megromlik a kapcsolata a közeli hozzátartozóival, és elszigetelődik a világtól (Király, Nagygyörgy, és mtsai, 2014). Bár ezek a tünetek nagyon hasonlóak a hagyományos függőségek tüneteivel, még sincs szakmai egyetértés arról, hogy valóban a függőség-e a legmegfelelőbb elméleti keret a probléma konceptualizálására (Griffiths és mtsai, 2015; Király, Griffiths és Demetrovics, 2015). Abban azonban egyetértenek a szakértők, hogy ezeknek a tevékenységeknek a túlzásbavitele komoly problémákhoz vezethet, ami valós veszélyt jelent az egészséges életvitelre nézve. A fentiek okán a szerzők a továbbiakban a problémás internet-/közösségioldal-/onlinejáték-használat kifejezést

14 A tanulmány az OTKA 111938 sz. pályázatának támogatásával készült

fogják használni, mivel ez jól szemlélteti, hogy a túlzott használat miatt problémák is kísérik a tevékenységet, de kerüli a függőség vagy az addikció elnevezések használatát, amíg arról szakmai konszenzus születik.

A hagyományos függőségekhez hasonlóan a problémás viselkedések esetén is kiemelten veszélyeztetett a serdülő korosztály (Kuss és Griffiths, 2012), ezért nagy szükség van ennek a korosztálynak az átfogó felmérésére országos és európai szinten is.

Elemzési módszerek

A gyakorisági elemzések mellett csoport-összehasonlításokat végeztünk két módon: (i) két kategoriális változó összefüggését vizsgáltuk kontingencia-táblázatok segítségével, illetve (ii) csoportokat hasonlítottunk össze ordinális változók mentén. Ez utóbbi esetben egy nem-paraméteres eljárást, a Mann-Whitney U próbát alkalmaztuk a változók ordinális természete miatt.

A két bináris változó közötti összefüggést vizsgáló 2x2-es kontingencia-táblázatok esetén az esélyhányados (odds' ratio) közöljük, mint hatásmérték mutatót. Ez egy konkrét példával élve a következőképpen értelmezhető: ha a fiúkat és a lányokat hasonlítjuk össze abban a tekintetben, hogy játszanak-e online videojátékokat, és a fiú/lány esélyhányados 6,44 (lásd az 5. táblázatot), az azt jelenti, hogy a fiúk 6,44-szer nagyobb eséllyel játszanak online videojátékokat, mint a lányok.

A Mann-Whitney U próbánál hatásmérték-mutatóként az r értékét közöljük, melynek számítási módja a következő: $r=Z/\sqrt{N}$, ahol Z a teszt próbastatisztikájának a standardizált értéke, N pedig a minta elemszáma. Az r értéke a következőképpen értelmezhető: a hatás 0,2-0,3-ig gyenge, 0,3 körül mérsékelt, 0,5-től pedig erős, azaz egy 0,5 fölötti r érték azt jelzi, hogy a két csoport közötti különbség nagy (Field, 2009).

Mérőeszközök

Az elemzésekhez felhasznált demográfiai változók a következők voltak: nem, a szülők iskolai végzettsége, valamint a szubjektív gazdasági helyzet. A kutatás célja miatt a minta az életkor szempontjából rendkívül homogén volt (16,62 év, szórás=0,96). A szülők iskolai végzettségét egy ötfokú skálával mértük külön az anyára és az apára: (1) 8 általános vagy kevesebb, (2) szakmunkásképző, szakiskola, (3) érettségi, (4) befejezetlen főiskola vagy egyetem, (5) főiskolai vagy egyetemi diploma. Akik „nem tudom” vagy „nincs édesanyám/édesapám” választ adtak, kihagytuk az elemzésből. A szubjektív gazdasági helyzetet egy hétfokú skálával mértük, mely arra kérdezett rá, hogy a megkérdezett serdülő véleménye szerint

másokhoz képest mennyire jó körülmények között él a családja. A válaszlehetőségek a következők voltak: (1) magasan a legjobbak között van, (2) sokkal jobb az átlagnál, (3) valamivel jobb az átlagnál, (4) átlagos, (5) valamivel rosszabb az átlagnál, (6) sokkal rosszabb az átlagnál, (7) a legrosszabbak között van.

Az *internethasználattal* töltött időt komplex módon mértük. A serdülőknek először meg kellett jelölniük, hogy a kérdezést megelőző hét napban mely napokon használták az internetet (hétfőtől vasárnapig, valamint egy „nem használtam” opció), majd egy másik skálán jelölni, hogy a kérdést megelőző hét napban egy tipikus hétköznapon (hétfő-csütörtök)/hétvégi (péntek-vasárnap) napon hány órát interneteztek – mindenféle internetes tevékenységet ide számítva. Az utóbbi kérdés válaszlehetőségei a következők voltak: (1) semennyit, (2) fél órát vagy kevesebbet, (3) kb. 1 órát, (4) kb. 2-3 órát, (5) kb. 4-5 órát, (6) 6 vagy több órát. Ezeket a következőképpen alakítottuk át: (1) 0; (2) 0,5; (3) 1; (4) 2,5; (5) 4,5; (6) 6, hogy kiszámíthassuk a heti internetezéssel töltött óraszámot (napok száma x átlagos napi óraszám a hétköznapokra és a hétvégi napokra összesítve). Az egymásnak ellentmondó válaszok eseteit (pl. 3 hétköznapon is internetezik, de naponta 0 órát tölt egy átlagos hétköznapon) kizártuk az elemzésből.

Az általános internethasználat *mellett* hat különböző internetes tevékenységgel töltött időt is mértünk: (1) közösségi oldalak használata, (2) online videojátékok, (3) online szerencsejáték, (4) böngészés, (5) zenék, filmek le- és/vagy feltöltése, (6) online vásárlás és/vagy eladás. A résztvevőknek először azt kellett megjelölniük, hogy a kitöltést megelőző hét napban mely napokon használták az egyes online tevékenységeket, majd azt, hogy a kitöltést megelőző 30 napban egy átlagos napon (az egyszerűség kedvéért itt nem kérdeztünk rá külön a hétköznapokra és a hétvégi napokra) mennyi időt töltöttek az adott tevékenységgel. Az átlagos napi játékidőre vonatkozó skála megegyezett az általános internethasználatnál bemutatottnál, és a kódolás is ugyanúgy történt. Ahhoz, hogy megkapjuk az átlagos heti óraszámot, a napok számát és az átlagos napi óraszámot szoroztuk össze, és az előzőekhez hasonlóan kihagytuk az elemzésből az egymásnak ellentmondó válaszokat.

A *szerencsejáték gyakoriságát* a kitöltést megelőző 12 hónapra vonatkozóan a következő skálával mértük: (1) nem játszottam szerencsejátékot az elmúlt 12 hónapban, (2) havonta egyszer vagy ritkábban, (3) havonta 2-4 alkalommal, (4) hetente 2-3 alkalommal, (5) hetente 4-5 alkalommal, (6) hetente 6 vagy több alkalommal. Ugyanílyen válaszlehetőségekkel mértük fel a szerencsejáték legelterjedtebb típusait külön rákérdezve az online és a hagyományos típusokra: (1) játékautomata (félkarú rabló stb.), (2) kártya- vagy kockajáték (póker, bridzs, kocka, stb.), (3) lotto, bingo, keno, stb., (4) fogadás sportra, állatra (ló, kutya, stb.).

A *problémás internethasználat* mérésére a Problémás Internethasználat Kérdőív (PIUQ; Demetrovics, Szeredi és Nyikos, 2004; Demetrovics, Szeredi és Rózsa, 2008) 6-tételes, rövidített változatát használtuk (PIUQ-SF-6; Demetrovics és mtsai, 2016). A PIUQ-SF-6 az eredeti 18-tételes PIUQ-hoz hasonlóan a problémás internethasználat három dimenzióját méri: az obszessziót, az elhanyagolást és a kontroll-zavart. A vizsgálati személyeknek egy 1-től 5-ig terjedő, ötfokú skálán (soha, ritkán, néha, gyakran, mindig) kellett megítélniük, hogy az egyes állítások mennyire jellemzőek rájuk. A skálán elérhető összpontszám 6 és 30 pont között változott, a magasabb értékek problémásabb internethasználatot jeleztek. A kérdőív kifejlesztésekor a szerzők statisztikai elemzések segítségével (látens profil elemzés, szenzitivitás és specificitás elemzés) ajánlották a 15 pontos küszöbértéket a problémás és nem-problémás személyek elkülönítésére. A skála belső megbízhatóság értéke megfelelő volt a jelen mintán (Cronbach's $\alpha=0,79$).

A *problémás onlinejáték-használat* mérésére a Problémás Online Játék Kérdőív (POGQ; Demetrovics és mtsai, 2012) rövidített, 12-tételes változatát használtuk. A rövidített változat az eredeti POGQ-hoz hasonlóan a problémás online játszás hat dimenzióját méri, az obszessziót, a belefeledkezést, a megvonást, a túlhasználatot, az interperszonális konfliktust és a társas izolációt. A résztvevőknek egy 1-től 5-ig terjedő Likert-skálán (soha, ritkán, néha, gyakran, mindig) kellett megítélniük, hogy az egyes állítások mennyire jellemzőek rájuk. A skálán elérhető összpontszám 12 és 60 pont között mozgott, a magasabb értékek problémásabb onlinejáték-használatot jeleztek. A mérőeszköz kifejlesztésekor a szerzők látens profil elemzés, szenzitivitás és specificitás elemzés alapján a 32 pontos küszöbértéket ajánlották a problémás és nem-problémás játékosok megkülönböztetésére. A skála belső megbízhatóság értéke kiváló volt a jelen mintán (Cronbach's $\alpha=0,94$).

A *közösségi oldalak problémás használatát* a Bergen Facebook Függőség Skála (BFAS; Andreassen, Torsheim, Brunborg és Pallesen, 2012) módosított változatával mértük. A BFAS skálát kifejezetten a Facebook-függőség mérésére fejlesztették ki a Bergeni Egyetemen. A skála hat tételből áll, és a viselkedési függőségek hat alapvető elemét (szaliencia, hangulatjavítás, tolerancia, megvonás, konfliktus és visszaesés) méri egy ötfokú Likert-skála segítségével (1 – nagyon ritkán; 5 – nagyon gyakran). A módosított skálában az eredetitől eltérően a Facebook-ot általában „közösségi oldalak”-ra cseréltük, míg a válaszlehetőségek a PIUQ és a POGQ válaszlehetőségeihez hasonlóan a következők voltak: soha, ritkán, néha, gyakran, mindig. A skálán elérhető legkisebb összpontszám 6, a legmagasabb pedig 30 pont volt, a magasabb értékek problémásabb közösségioldal-használatot jeleztek. Az eredeti mérőeszköz kifejlesztésekor a szerzők nem vizsgálták a kü-

szöbértékeket, de Lemmens és munkatársai nyomán (2009) két lehetőséget is javasoltak: (i) egy liberális számítási módot, mely szerint azok számítanak problémásnak, akik legalább négy tételen 3-as vagy afölötti pontszámot kaptak, valamint egy (ii) konzervatív számítási módot, amely szerint a mind a hat tételen legalább 4-es pontszámot elérők minősülnek problémásnak. A skála belső megbízhatósági értéke kifejezetten jó volt a jelen mintán (Cronbach's alpha=0,85).

Eredmények

Az internethasználat jellemzői a kilenc és tizedikesek körében

A 2015 márciusi adatfelvétel alapján a megkérdezett diákok 97,9%-a használt internetet a kérdezést megelőző hét napban. A nem-internetező serdülők közel háromnegyede (71,9%) fiú, 28,1%-a pedig lány volt, ami szignifikáns eltérést jelent a két nem között ($\chi^2=25,21$; $p<,001$). Az internetező serdülők körében mindkét szülő iskolázottsága szignifikánsan magasabb, mint a nem-internetező serdülők körében ($p<,001$), azonban ezek a különbségek nagyon kicsik ($r<0,1$)¹⁵. A szubjektív gazdasági helyzet szempontjából más a helyzet: az internetező csoport saját érzése szerint szignifikánsan rosszabb körülmények között él, mint a nem-internetező csoport tagjai, azonban a két csoport közötti különbség elhanyagolhatóan kicsi ($r<0,1$). Az internetezés gyakorlata és az édesapa, valamint az édesanya iskolai végzettségére vonatkozó részletes adatokat az 1. és a 2. táblázatokban szemléltetjük. A szubjektív gazdasági helyzetre vonatkozó adatok a 3. táblázatban láthatóak.

1. táblázat: Az édesapák iskolai végzettsége és a serdülők internetezési szokásai

Internet-használat	Iskolai végzettség					
	8 általános vagy kevesebb	8 általános vagy kevesebb	Érettségi	Befejezetlen főiskola vagy egyetem	Főiskolai vagy egyetemi diploma	Összesen
Nem internetezik	25 (4,2%)	51 (2,1%)	17 (1,2%)	4 (1,6%)	12 (1,0%)	109 (1,9%)
Internetezik	568 (95,8%)	2326 (97,9%)	1345 (98,8%)	244 (98,4%)	1250 (99,0%)	5733 (98,1%)
Összesen	593 (100%)	2377 (100%)	1362 (100%)	248 (100%)	1262 (100%)	5842 (100%)

15 A szülők iskolázottságát és a szubjektív gazdasági helyzetet is ordinális skálaként kezelve, Mann-Whitney U próbával teszteltük a két csoport (internetező és nem internetező) közötti különbségeket. Az r, a Módszerek részben ismertetett hatásmérték mutató, a p érték pedig a próbához tartozó szignifikancia-szint.

2. táblázat: Az édesanyák iskolai végzettsége és a serdülők internetezési szokásai

Internet-használat	Iskolai végzettség					
	8 általános vagy kevesebb	8 általános vagy kevesebb	Érettségi	Befejezetlen főiskola vagy egyetem	Főiskolai vagy egyetemi diploma	Összesen
Nem internetezik	37 (5,2%)	40 (2,5%)	19 (1,0%)	3 (1,1%)	15 (1,0%)	114 (1,9%)
Internetezik	674 (94,8%)	1559 (97,5%)	1842 (99,0%)	266 (98,9%)	1553 (99,0%)	5894 (98,1%)
Összesen	711 (100%)	1599 (100%)	1861 (100%)	269 (100%)	1568 (100%)	6008 (100%)

3. táblázat: A családok szubjektív anyagi helyzete a serdülők szerint és a serdülők internetezési szokásai

Internet-használat	Iskolai végzettség							Összesen
	Magasan a legjobbak között van	Sokkal jobb az átlagnál	Valamivel jobb az átlagnál	Átlagos	Valamivel rosszabb az átlagnál	Sokkal rosszabb az átlagnál	A leg-rosszabbak között van	
Nem internetezik	20 (9,9%)	32 (3,0%)	21 (1,1%)	44 (1,7%)	4 (1,1%)	2 (2,3%)	2 (20%)	125 (2,0%)
Internetezik	182 (90,1%)	1028 (97,0%)	1860 (98,9%)	2558 (98,3%)	347 (98,9%)	84 (97,7%)	8 (80%)	6067 (98%)
Összesen	202 (100%)	1060 (100%)	1881 (100%)	2602 (100%)	351 (100%)	86 (100%)	10 (100%)	6192 (100%)

Az interneten töltött idő alakulása

A kilenc és tizedikes serdülők átlagosan heti 23,26 órát interneteznek, de jelentős eltérések figyelhetők meg közöttük (szórás=12,88). A lányok átlagosan egy órával többet interneteznek, mint a fiúk (23,83 vs. 22,69 óra), s bár ez a különbség szignifikáns ($U=4822309$, $Z=-3,273$, $p=,001$), a hatásmérték meglehetősen kicsi ($r=0,041$).

Az eredmények alapján az online tevékenységek közül a közösségi oldalak használata a legelterjedtebb a kilenc és tizedikes korosztályban. Ezt követi a zenék, filmek le- és feltöltése, majd az információkeresés, böngészés. A legkevesebbek által űzött online tevékenység egyértelműen a szerencsejáték (lásd a 4. táblázatot).

4. táblázat: A különböző online tevékenységek használatának aránya

	Közösségi oldalak			Online játékok			Online szerencsejátékok		
	Gyakoriság	%	Érvényes %	Gyakoriság	%	Érvényes %	Gyakoriság	%	Érvényes %
használó	5961	94.7	98.6%	2094	33.3	41.1%	428	6.8	7.4%
nem-használó	87	1.4	1.4%	2998	47.6	58.9%	5357	85.1	92.6%
összesen	6047	96.1	100.0%	5091	80.9	100.0%	5785	91.9	100.0%
hiányzó adat ¹	248	3.9		1204	19.1		511	8.1	
	Információ-keresés			Zene és film le- és feltöltés			Online vásárlás, eladás		
	Gyakoriság	%	Érvényes %	Gyakoriság	%	Érvényes %	Gyakoriság	%	Érvényes %
használó	4848	77.0	85.3%	5195	82.5	92.0%	3118	49.5	62.0%
nem-használó	838	13.3	14.7%	452	7.2	8.0%	1909	30.3	38.0%
összesen	5686	90.3	100.0%	5647	89.7	100.0%	5027	79.8	100.0%
hiányzó adat	610	9.7		649	10.3		1269	20.2	

A két nemet vizsgálva jelentős eltéréseket figyelhetünk meg. Míg a közösségi oldalakat a lányok, az online videojátékokat egyértelműen a fiúk használják gyakrabban. A többi online tevékenységet illetően nincsenek ilyen nagymértékű különbségek. A hagyományos vásárlással ellentétben az online vásárlás (és eladás) a fiúk körében elterjedtebb (lásd az 5. táblázatot).

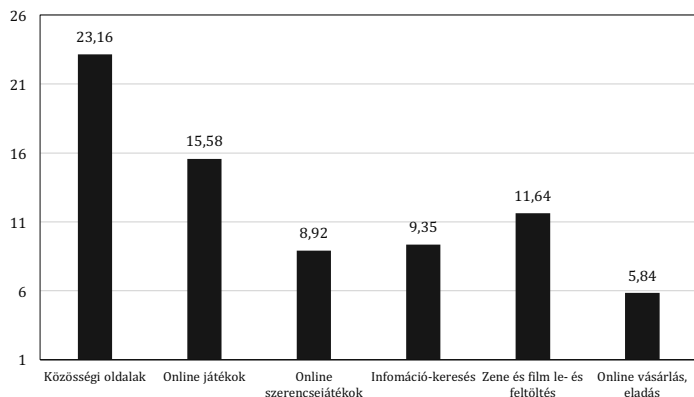
5. táblázat: Nemi összehasonlítás a különböző online tevékenységek használatának tekintetében

Gyakoriság (%)		Fiú	Lány	χ^2	p	Esélyhányados (fiú/lány)
		Gyakoriság (%)				
Közösségi oldalak	használó	2931 (97,8%)	3030 (99,3%)	23,66	<,001	0,31
	nem-használó	65 (2,2%)	21 (0,7%)			
	összesen	2996 (100%)	3051 (100%)			
Online játékok	használó	1542 (63,0%)	552 (20,9%)	929,61	<,001	6,44
	nem-használó	907 (27,0%)	2091 (79,1%)			
	összesen	2449 (100%)	2643 (100%)			
Online szerencsejátékok	használó	358 (12,6%)	70 (2,4%)	219,01	<,001	5,88
	nem-használó	2490 (87,4%)	2867 (97,6%)			
	összesen	2848 (100%)	2937 (100%)			
Információkeresés	használó	2320 (83,2%)	2529 (87,3%)	19,42	<,001	0,72
	nem-használó	470 (16,8%)	368 (12,7%)			
	összesen	2790 (100%)	2897 (100%)			
Zene- és film le- és feltöltés	használó	2574 (91,3%)	2620 (92,7%)	3,77	0,05	0,83
	nem-használó	245 (8,7%)	206 (7,3%)			
	összesen	2819 (100%)	2826 (100%)			
Online vásárlás, eladás	használó	1616 (64,6%)	1502 (59,5%)	14,17	<,001	1,25
	nem-használó	885 (35,4%)	1024 (40,5%)			
	összesen	2501 (100%)	2526 (100%)			

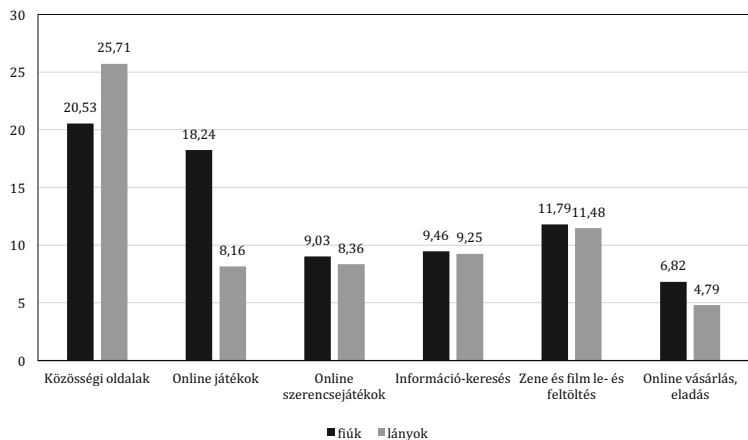
Az egyes online tevékenységekkel töltött heti átlagos óraszám is a közösségi oldalak esetén a legmagasabb, azt követik az online játékok és a zene, film le- és feltöltés (1. ábra).

A nemi összehasonlítás során azt találtuk, hogy a közösségi oldalak használataival a lányok, a játszással és a vásárlással/eladással pedig a fiúk töltenek szignifikánsan több időt hetente (2. ábra).

1. ábra: Online tevékenységekkel töltött heti átlagos óraszám

2. ábra: Online tevékenységekkel töltött heti átlagos óraszám nemek szerint

Problémás internethasználat

A kilenc és tizedikes internethasználók 19,2%-a számolt be a tevékenységgel kapcsolatos jelentős mértékű problémákról a Problémás Internethasználat Kérdőív alapján, ami nagyjából minden ötödik fiatalat jelenti. A lányok szignifikánsan nagyobb ($\chi^2=25,58$; $p<,001$) arányban számoltak be problémákról, mint a fiúk (esélyhányados=1,39) (6. táblázat).

6. táblázat. Nemi összehasonlítás a problémás internethasználat tekintetében

Nemek	Nem-problémás internethasználat		Problémás internethasználat		Összesen	
	Fiúk	2542	83,40%	506	16,60%	3048
51,20%			43,00%		49,70%	
Lányok	2420	78,30%	670	21,70%	3090	100%
	48,80%		57,00%		50,30%	
Összesen	4962	80,80%	1176	19,20%	6138	100%
	100%		100%		100%	

A problémás internethasználó serdülők körében mindkét szülő iskolázottsága szignifikánsan alacsonyabb, mint a nem-problémás internethasználó serdülők körében ($p=,020$ [édesapa]; $p<,001$ [édesanya]), azonban ezek a különbségek elhanyagolhatóak ($r<0,1$)¹⁶. A szubjektív gazdasági helyzet szempontjából nincsen szignifikáns különbség a problémás és nem-problémás internethasználók között. A problémás internethasználat és az édesapa, valamint az édesanya iskolai végzettségére vonatkozó részletes adatokat az 7. és a 8. táblázatokban szemléltetjük. A szubjektív gazdasági helyzetre vonatkozó adatok a 9. táblázatban láthatóak.

7. táblázat: Az édesapák iskolai végzettsége és a serdülők problémás internethasználata

Problémás internethasználat	Iskolai végzettség					Összesen
	8 általános vagy kevesebb	8 általános vagy kevesebb	Érettségi	Befejezetlen főiskola vagy egyetem	Főiskolai vagy egyetemi diploma	
Nem	413 (75,8%)	1850 (81,1%)	1068 (81,1%)	191 (80,3%)	1007 (82,1%)	4529 (80,8%)
Igen	132 (24,2%)	430 (18,9%)	249 (18,9%)	47 (19,7%)	219 (17,9%)	1077 (19,2%)
Összesen	545 (100%)	2280 (100%)	1317 (100%)	238 (100%)	1226 (100%)	5606 (100%)

16 A szülők iskolázottságát és a szubjektív gazdasági helyzetet is ordinális skálaként kezelve, Mann-Whitney U próbával teszteltük a két csoport (problémás és nem problémás internethasználók) közötti különbségeket. Az r , a Módszerek részben ismertetett hatásmérték mutató, a p érték pedig a próbához tartozó szignifikancia-szint.

8. táblázat: Az édesanyák iskolai végzettsége és a serdülők problémás internethasználata

Problémás internet-használat	Iskolai végzettség					
	8 általános vagy kevesebb	8 általános vagy kevesebb	Érettségi	Befejezetlen főiskola vagy egyetem	Főiskolai vagy egyetemi diploma	Összesen
Nem	486 (74,2%)	1240 (81,2%)	1472 (81,6%)	209 (80,7%)	1260 (82,7%)	4667 (80,9%)
Igen	169 (25,8%)	288 (18,8%)	332 (18,4%)	50 (19,3%)	263 (17,3%)	1102 (19,1%)
Összesen	655 (100%)	1528 (100%)	1804 (100%)	259 (100%)	1523 (100%)	5769 (100%)

9. táblázat: A családok szubjektív anyagi helyzete a serdülők szerint és a serdülők problémás internethasználata

Problémás internet-használat	Iskolai végzettség							
	Magasan a legjobbak között van	Sokkal jobb az átlagnál	Valamivel jobb az átlagnál	Átlagos	Valami-vel rosszabb az átlagnál	Sokkal rosszabb az átlagnál	A legrosszab- bak között van	Összesen
Nem	133 (77,8%)	821 (80,7%)	1492 (82,0%)	2035 (81,5%)	253 (75,1%)	58 (71,6%)	5 (62,5%)	4797 (80,9%)
Igen	38 (22,2%)	196 (19,3%)	328 (18,0%)	463 (18,5%)	84 (24,9%)	23 (28,4%)	3 (37,5%)	1135 (19,1%)
Összesen	171 (100%)	1017 (100%)	1820 (100%)	2498 (100%)	337 (100%)	81 (100%)	8 (100%)	5932 (100%)

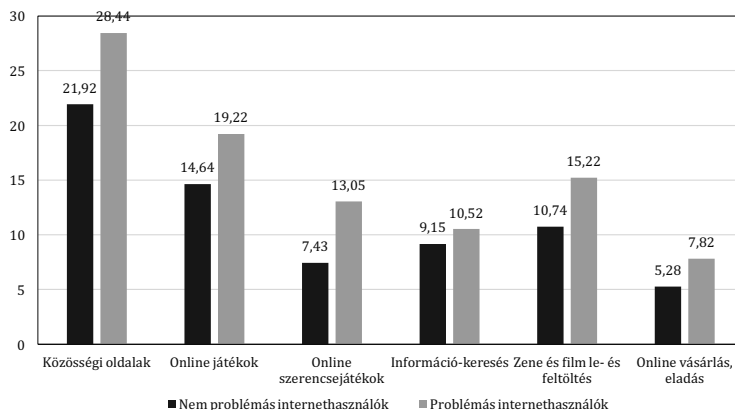
Problémás internethasználat és különböző online tevékenységek

A különböző online tevékenységeket folytatók között a problémás internethasználók szignifikánsan több időt töltenek az adott tevékenységgel, mint a nem problémás használók. Ez a különbség a közösségi oldalak, az online szerencsejátékok, az online játékok és a zene és film le- és feltöltés esetén jelentősebb, az információkeresés esetén viszont elhanyagolható (3. ábra).

Problémás közösségioldal-használat

A kérdőívet kifejlesztő szerzők két lehetséges küszöbértéket ajánlanak a problémás közösségioldal-használat megállapítására. A liberális számítási módszerrel

3. ábra: A különböző online tevékenységekkel töltött heti óraszám alakulása a problémás és nem-problémás internethasználók között

(részletesen lásd a Mérőeszközök résznél) a kilenc és tizedikesek 8,4%-a, míg a konzervatív számítási módszerrel a 3,1%-uk tekinthető problémás közösségioldal-használónak. Ha összevetjük a két nemet, érdekes eredményt kapunk. A liberális módszerrel a lányok, a konzervatív módszerrel a fiúk vannak magasabb arányban a problémás használók között (10. táblázat).

10. táblázat: Nemi összehasonlítás a problémás közösségioldal-használat tekintetében

	Liberális küszöbérték-számítás		Konzervatív küszöbérték-számítás	
	Nem-problémás közösségioldal-használók	Problémás közösségioldal-használók	Nem-problémás közösségioldal-használók	Problémás közösségioldal-használók
Fiúk	2690 (49,8%)	209 (41,9%)	2789 (48,7%)	111 (60,7%)
Lányok	2717 (50,2%)	290 (58,1%)	2935 (51,3%)	72 (39,3%)
Összesen	5407 (100%)	499 (100%)	183 (100%)	5907 (100%)

$\chi^2=11,31; p=.001$

$\chi^2=10,10; p=.002$

A további elemzésekhez a konzervatív számítási módszerrel kialakított csoportot használjuk. A problémás közösségioldal-használó serdülők körében mindkét szülő iskolázottsága szignifikánsan alacsonyabb, mint a nem problémás közössé-

gioldal-használó serdülők körében ($p < ,001$), azonban ezek a különbségek kicsik ($r < 0,1$)¹⁷. A szubjektív gazdasági helyzet szempontjából nincsen szignifikáns különbség a problémás és nem-problémás közösségioldal-használók között. A problémás közösségioldal-használat és az édesapa, valamint az édesanya iskolai végzettségére vonatkozó részletes adatokat az 11. és a 12. táblázatokban szemléltetjük. A szubjektív gazdasági helyzetre vonatkozó adatok a 13. táblázatban láthatóak.

11. táblázat: Az édesapák iskolai végzettsége és a serdülők problémás közösségioldal-használata

Problémás közösségi- oldal- használat	Iskolai végzettség					
	8 általános vagy kevesebb	8 általános vagy kevesebb	Érettségi	Befejezetlen főiskola vagy egyetem	Főiskolai vagy egyetemi diploma	Összesen
Nem	483 (96,0%)	2110 (96,2%)	1241 (96,7%)	220 (96,1%)	1173 (98,9%)	5227 (96,9%)
Igen	20 (4,0%)	83 (3,8%)	42 (3,3%)	9 (3,9%)	13 (1,1%)	167 (3,1%)
Összesen	503 (100%)	2193 (100%)	1283 (100%)	229 (100%)	1186 (100%)	5394 (100%)

12. táblázat: Az édesanyák iskolai végzettsége és a serdülők problémás közösségioldal-használata

Problémás közösségi- oldal- használat	Iskolai végzettség					
	8 általános vagy kevesebb	8 általános vagy kevesebb	Érettségi	Befejezetlen főiskola vagy egyetem	Főiskolai vagy egyetemi diploma	Összesen
Nem	573 (95,0%)	1427 (96,4%)	1700 (97,0%)	243 (97,2%)	1450 (98,6%)	5393 (97,1%)
Igen	30 (5,0%)	53 (3,6%)	52 (3,0%)	7 (2,8%)	21 (1,4%)	163 (2,9%)
Összesen	603 (100%)	1480 (100%)	1752 (100%)	250 (100%)	1471 (100%)	5556 (100%)

17 A szülők iskolázottságát és a szubjektív gazdasági helyzetet is ordinális skálaként kezelve, Mann-Whitney U próbával teszteltük a két csoport (problémás és nem-problémás közösségioldal-használók) közötti különbségeket. Az r , a Módszerek részben ismertetett hatásmérték mutató, a p érték pedig a próbához tartozó szignifikancia-szint.

13. táblázat: A családok szubjektív anyagi helyzete a serdülők szerint és a serdülők problémás közösségioldal-használata

Problémás közösségi- oldal- használat	Iskolai végzettség							Összesen
	Magasan a legjobb- között van	Sokkal jobb az átlagnál	Valami- vel jobb az átlagnál	Átlagos	Valamivel rosszabb az átlagnál	Sokkal rosszabb az átlagnál	A leg- rosszabb- között van	
Nem	157 (95,2%)	940 (97,6%)	1710 (97,2%)	2334 (96,9%)	313 (96,0%)	71 (94,7%)	8 (88,9%)	5533 (97,0%)
Igen	8 (4,8%)	23 (2,4%)	49 (2,8%)	75 (3,1%)	13 (4,0%)	4 (5,3%)	1 (11,1%)	173 (3,0%)
Összesen	165 (100%)	963 (100%)	1759 (100%)	2409 (100%)	326 (100%)	75 (100%)	9 (100%)	5706 (100%)

Problémás onlinejáték-használat

A kilenc és tizedikes online játékosok 16,6%-a számolt be a tevékenységgel kapcsolatos jelentős mértékű problémákról a Problémás Online Játék Kérdőív alapján, ami nagyjából minden hatodik online játékoskal játszó fiatalt jelenti. Ez az arány a teljes mintára vetítve 6,5%. A közösségi oldalak problémás használatával ellentétben itt a fiúk számoltak be szignifikánsan nagyobb arányban ($\chi^2=35,84$; $p<,001$) problémákról, mint a lányok (esélyhányados=2,69) (14. táblázat). Az online játékokat játszó serdülők körében nincsen szignifikáns különbség a szülők iskolai végzettsége, vagy a szubjektív gazdasági helyzet tekintetében a problémás és a nem-problémás játékosok között.

14. táblázat. Nemi összehasonlítás a problémás onlinejáték-használat tekintetében

Nemek	Nem-problémás onlinejáték-használat		Problémás onlinejáték- használat		Összesen	
	Fiúk	Lányok	Összesen	Összesen	Összesen	Összesen
Fiúk	1178	80,40%	287	19,60%	1465	100%
	51,20%		43,00%		73,40%	
Lányok	486	91,70%	44	8,30%	530	100%
	48,80%		57,00%		26,60%	
Összesen	1164	83,40%	331	16,60%	1995	100%
	100%		100%		100%	

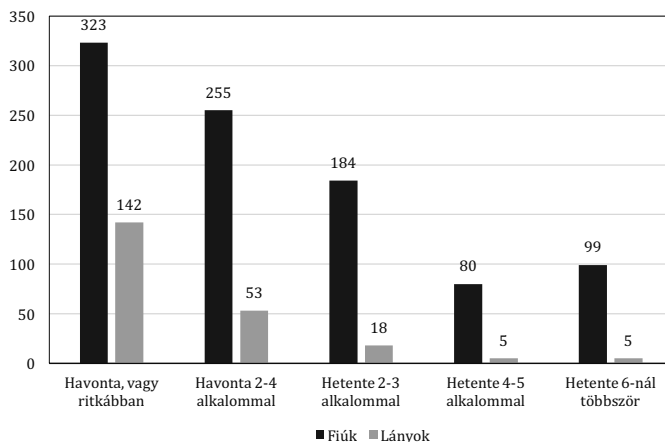
Szerencsejáték

A kilenc és tizedikes serdülők túlnyomó többsége (82,3%-a) egyáltalán nem játszik szerencsejátékokat. A játszóknak a többsége havonta egy pár alkalommal játszik, és a serdülők mindössze 6%-a játszik hetente (15. táblázat). A lányok különösen kevesen játszanak hetente, a többségük havonta vagy ritkábban játszik (4. ábra).

15. táblázat. A szerencsejáték játszásának gyakorisága

	Gyakoriság	%
Nem játszottam szerencsejátékot az elmúlt 12 hónapban	5428	82,3
Havonta egyszer vagy ritkábban	464	7
Havonta 2-4 alkalommal	308	4,7
Hetente 2-3 alkalommal	203	3,1
Hetente 4-5 alkalommal	86	1,3
Hetente 6 vagy több alkalommal	104	1,6
Összesen	6593	100

4. ábra: A szerencsejátékot játszó serdülők nemi eloszlása a gyakoriság függvényében

Mind az online, mind a hagyományos szerencsejátékok típusait vizsgálva az derül ki, hogy a sportfogadás a legelterjedtebb, a nyerőautomaták pedig a legkevésbé kedveltek a kilenc és tizedikesek körében. A serdülők nagyjából negyede (25,3%) köt sportfogadásokat heti rendszerességgel, míg mindössze 2,4%-uk játszik nyerőautomatákkal. Az arány ehhez hasonló a hagyományos szerencsejátékok esetén is. A serdülők 25,6%-a köt sportfogadásokat heti rendszerességgel, és

szintén csak 2,4%-uk játszik nyerőautomatákkal. A lotto, bingo és keno típusú szerencsejátékok a következő leggyakoribb típus, melyet a pénzben történő kártyajáték követ. Ez utóbbit a serdülők 7,7%-a játssza heti rendszerességgel az interneten, és 6,5%-a hagyományos módon (16. és 17. táblázat).

16. táblázat. Az online szerencsejátékok különböző típusainak használati gyakorisága

	Nyerőautomata		Kártyajáték pénzben		Lotto, bingo, keno		Sportfogadás	
	Gyakor- riság	%	Gyakor- riság	%	Gyakor- riság	%	Gyakor- riság	%
Nem játszik	975	87,5	786	70,6	654	58,4	494	43,4
Havonta,vagy ritkábban	84	7,6	162	14,5	203	18,1	190	16,7
Havonta 2-4 alkalommal	30	2,7	80	7,2	148	13,2	167	14,7
Heti 2-3 alkalommal	7	0,7	35	3,2	62	5,5	138	12,1
Heti 4-5 alkalommal	3	0,3	16	1,5	14	1,3	64	5,7
Heti 6-nál több alkalommal	15	1,4	34	3,0	38	3,4	84	7,5
Összesen	1115	100	1113	100	1120	100	1140	100

17. táblázat. A hagyományos szerencsejátékok különböző típusainak használati gyakorisága

	Nyerőautomata		Kártyajáték pénzben		Lotto, bingo, keno		Sportfogadás	
	Gyakor- riság	%	Gyakor- riság	%	Gyakor- riság	%	Gyakor- riság	%
Nem játszik	1007	89,6	872	77,9	637	56,2	455	40,1
Havonta vagy ritkábban	68	6,0	112	10,0	222	19,5	193	17,0
Havonta 2-4 alkalommal	21	1,9	63	5,7	150	13,3	198	17,4
Heti 2-3 alkalommal	5	0,5	32	2,9	62	5,5	157	13,8
Heti 4-5 alkalommal	7	0,6	18	1,6	27	2,4	56	4,9
Heti 6-nál több alkalommal	16	1,3	23	2,0	36	3,2	78	6,9
Összesen	1123	100	1120	100	1134	100	1137	100

Diszkusszió

Az 2015-ös ESPAD hazai adatfelvétele alapján a magyar kilenc és tizedikes korosztály döntő hányada (97,9%) rendszeresen internetezik, és átlagosan heti 23 órát tölt internetezéssel. A legelterjedtebb online tevékenység ennek a korosztálynak a körében messzemenően a közösségi oldalak használata (98,6%). Szintén sokan töltenek le zenét és filmeket (92%), és a böngészés, információkeresés is több mint a serdülők háromnegyedére (85,3%) jellemző internetes időtöltés. A legkevesebbek által űzött online tevékenység a szerencsejáték, ez mindössze a megkérdezettek 7,4%-ára jellemző. A fiúkat és a lányokat összehasonlítva markáns eltéréseket figyelhetünk meg az internetezési szokásaikban. Míg a közösségi oldalakat a lányok, az online videojátékokat egyértelműen a fiúk használják inkább. A heti átlagos óraszám is a közösségi oldalak esetén a legmagasabb (23,16 óra), azt követik az online játékok (15,58 óra) és a zene, film le- és feltöltés (11,64 óra). A nemi különbségek e tekintetben is hasonlóan alakulnak: a közösségi oldalak használatával a lányok, a játszással, valamint az online vásárlással és eladással pedig a fiúk töltenek szignifikánsan több időt heti szinten.

A Problémás Internethasználat Kérdőív alapján majdnem minden ötödik (19,2%) kilenc és tizedikes fiatal kerül a problémás internethasználó kategóriába, vagyis jelentős problémákról számolt be az internethasználatával kapcsolatban. A lányok valamivel nagyobb arányban érintettek, mint a fiúk. A problémás közösségioldal-használatot kétféleképpen mértük: a liberális számítási módszerrel a serdülők 8,4%-a, míg a konzervatív számítási módszerrel 3,1%-uk tekinthető problémás közösségioldal-használónak. Érdekes módon, a számítási mód, a nemi különbségeket is befolyásolja. A liberális módszerrel a lányok, a konzervatív módszerrel a fiúk szerepelnek magasabb arányban a problémás használók között. A Problémás Online Játék Kérdőív alapján az online játékokat játékosok 16,6%-a kerül a problémás játékos kategóriába, ami a teljes mintára vetítve 6,5%. Az online játékok esetén a fiúkat érinti szignifikánsan nagyobb arányban a problémás használat. A szülők iskolázottsága és a család más családokéhoz viszonyított gazdasági helyzete a serdülők véleménye alapján alig mutattak kapcsolatot a serdülők internetezési szokásaival, közösségioldal-használatával, vagy a különböző internetes tevékenységek problémás használatával.

A szerencsejátékok a kilenc és tizedikes diákok körében nem különösebben népszerűek. A serdülők mindössze 6%-a játszik, köt fogadásokat hetente, és túlnyomó többségük fiú. A rendszeresen szerencsejátékosok körében a sportfogadás a leggyakoribb tevékenység mind az online, mind a hagyományos szerencsejátékok között.

A problémás internethasználatot és a problémás onlinejáték-használatot a 2011-es ESPAD felmérés során is vizsgáltuk. Négy évvel korábban mindkét prevalencia-érték alacsonyabb volt a 2015-ben mértnél: a problémás internethasználat mértéke 2011-ben 15,5% volt (Király, Griffiths, és mtsai, 2014) (2015-ben: 19,2%-ot mértünk); az online játékok problémás használatának mértéke 2011-ben a játékosok körében 8,2% volt, a teljes mintára vetítve pedig 4,6% (Pápay és mtsai, 2013) (szemben a 16,6 és 6,5%-os értékekkel 2015-ben). A mérőeszközök és a küszöbértékek ugyanazok voltak mindkét adatfelvétel során, a tevékenységekkel töltött idő mértékének kiszámítása viszont eltérő. Ez annyiban befolyásolhatja az eredményeket, hogy meghatározza, hogy a két vizsgálat során kiket tekintettünk rendszeres játékosnak, és így közvetve befolyásolja a populációra vetített érték nagyságát.

Az eredmények nagy része összhangban áll más kutatások eredményével. A szülők iskolázottsága és a család szubjektív anyagi helyzete alig vagy egyáltalán nem állt kapcsolatban a viselkedések problémásságával, és amint látjuk, ma már a használat terén sem okoz komoly különbségeket. Ezek az eredmények hasonló vizsgálatok tükrében is valószínűnek tűnnek. A problémás játékhasználat és az iskola típusa között például nem találtak kapcsolatot (Gentile, 2009), a családi jövedelemmel pedig gyenge volt az együttjárás mértéke (Ream, Elliott és Dunlap, 2011). A közösségi oldalak rendkívüli népszerűsége a serdülők körében szintén nem meglepő (Rehbein és Möble, 2013; Shapiro és Margolin, 2014; Wegmann, Stodt és Brand, 2015), és a különböző tevékenységek esetén tapasztalható nemi megoszlás is egybevág a korábbi kutatásokkal (Rehbein és Möble, 2013).

Korlátok

A nagy és reprezentatív minta ellenére ennek az adatgyűjtésnek is voltak korlátai, amelyeket szem előtt kell tartani az eredmények értelmezésénél. Az önkitöltős felmérések például számos torzítást eredményezhetnek: a résztvevőknek bizonyos kérdések esetén nehezükre eshet pontosan felidézni a válaszokhoz szükséges információkat/emlékeket, és hajlamosak lehetnek a társadalmi kívánatosságnak megfelelően válaszolni, kiváltképp olyan érzékeny témák esetén, mint a függőség. A prevalencia értékeket is érdemes óvatosan kezelni, mivel a szűrőkérdőívek nem alkalmasak a klinikai diagnózis felállítására. A nehézség abban rejlik, hogy az alacsony prevalenciájú zavarok vizsgálatánál a szűrőkérdőívek rendkívül magas arányban produkálnak hamis pozitív eseteket. Egy közepes szenzitivitással és specificitással (80-80%) rendelkező szűrőkérdőív 2%-os valós prevalencia-érték mellett, körülbelül 10%-os pozitív prediktív értékkel rendelkezik. Ez azt jelenti, hogy

azoknak a személyeknek, akik pozitív eredményt értek el a teszten, mindössze 10%-uk problémás használó a szó klinikai értelmében (Maraz, Király és Demetrovics, 2015). Ezek alapján valószínű, hogy a fentebb említett prevalencia értékek is túlzóak (Billieux, Schimmenti, Khazaal, Maurage és Heeren, 2015), és ezt fontos szem előtt tartani az eredmények értelmezésénél és gyakorlati hasznosításánál.

Irodalomjegyzék

- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders – Text Revision. 5th edition*. DC, USA: American Psychiatric Association.
- Andreassen, C. S., Torsheim, T., Brunborg, G. S. és Pallesen, S. (2012). Development of a Facebook Addiction Scale. *Psychological Reports, 110*(2), 501-517.
- Billieux, J., Schimmenti, A., Khazaal, Y., Maurage, P. és Heeren, A. (2015). Are we over-pathologizing everyday life? A tenable blueprint for behavioral addiction research. *Journal of Behavioral Addictions, 1*-5.
- Demetrovics, Z., Király, O., Griffiths, M. D., Farkas, J., Kökönyei, G., Elekes, Z., . . . Urbán, R. (2014). Psychometric Properties of the Problematic Internet Use Questionnaire Short-Form in a Nationally Representative Sample of Adolescents [Manuscript].
- Demetrovics, Z., Szeredi, B. és Nyikos, E. (2004). A Problémás Internethasználat Kérdőív bemutatása. *Psychiatria Hungarica, 19*(2), 141-160.
- Demetrovics, Z., Szeredi, B. és Rózsa, S. (2008). The three-factor model of internet addiction: the development of the Problematic Internet Use Questionnaire. *Behavior Research Methods, 40*(2), 563-574.
- Demetrovics, Z., Urbán, R., Nagygyörgy, K., Farkas, J., Griffiths, M. D., Pápay, O., . . . Oláh, A. (2012). The development of the Problematic Online Gaming Questionnaire (POGQ). *PLoS ONE, 7*(5), e36417.
- Field, A. (2009). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics. Third Edition.*: Sage Publications Ltd.
- Gentile, D. A. (2009). Pathological video-game use among youth ages 8 to 18: a national study. *Psychological Science, 20*(5), 594-602.
- Griffiths, M. D., van Rooij, A. J., Kardefelt-Winther, D., Starcevic, V., Király, O., Pallesen, S., . . . Demetrovics, Z. (2015). Working towards an international consensus on criteria for assessing Internet Gaming Disorder: A critical commentary on Petry et al (2014). *Addiction, 111*(1), 167-175.
- Király, O., Griffiths, M. D. és Demetrovics, Z. (2015). Internet gaming disorder and the DSM-5: Conceptualization, debates, and controversies. *Current Addiction Reports, 2*, 254-262.

- Király, O., Griffiths, M. D., Urbán, R., Farkas, J., Kökönyei, G., Elekes, Z., . . . Demetrovics, Z. (2014). Problematic Internet Use and Problematic Online Gaming Are Not the Same: Findings from a Large Nationally Representative Adolescent Sample. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *17*(12), 749-754.
- Király, O., Nagygyörgy, K., Griffiths, M. D. és Demetrovics, Z. (2014). Problematic online gaming. In K. Rosenberg és L. Feder (Szerk.) *Behavioral Addictions: Criteria, Evidence and Treatment* (pp. 61-95). New York, NY: Elsevier.
- Kuss, D. J. és Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction – a review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *8*(9), 3528-3552.
- Kuss, D. J. és Griffiths, M. D. (2012). Online gaming addiction in children and adolescents: a review of empirical research. *Journal of Behavioral Addictions*, *1*(1), 3-22.
- Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M. és Peter, J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media Psychology*, *12*, 77-95.
- Maraz, A., Király, O. és Demetrovics, Z. (2015). The diagnostic pitfalls of surveys: if you score positive on a test of addiction, you still have a good chance not to be addicted. A response to Billieux et al. 2015. *Journal of Behavioral Addictions*, *4*(3), 151-154.
- Pápay, O., Urbán, R., Griffiths, M. D., Nagygyörgy, K., Farkas, J., Elekes, Z., . . . Demetrovics, Z. (2013). Psychometric properties of the Problematic Online Gaming Questionnaire Short-Form (POGQ-SF) and prevalence of problematic online gaming in a national sample of adolescents. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *16*(5), 340-348.
- Pontes, H., Kuss, D. J. és Griffiths, M. D. (2015). Clinical psychology of Internet addiction: a review of its conceptualization, prevalence, neuronal processes, and implications for treatment. *Neuroscience and Neuroeconomics*, *4*, 11-23.
- Ream, G. L., Elliott, L. C. és Dunlap, E. (2011). Playing video games while using or feeling the effects of substances: Associations with substance use problems. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *8*(10), 3979-3998.
- Rehbein, F. és Mößle, T. (2013). Video Game and Internet Addiction: Is there a Need for Differentiation? *SUCHT*, *59* (3), 129-142.
- Shapiro, L. A. S. és Margolin, G. (2014). Growing up wired: Social networking sites and adolescent psychosocial development. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *17*(1), 1-18.
- Wegmann, E., Stodt, B. és Brand, M. (2015). Addictive use of social networking sites can be explained by the interaction of Internet use expectancies, Internet literacy, and psychopathological symptoms. *Journal of Behavioral Addictions*, *4*(3), 155-162.

Különböző fogyasztási/viselkedési csoportok és jellemzőik

Elekes Zsuzsanna

Fogyasztói/viselkedési csoportok

A különböző fogyasztási/viselkedési típusok szétválasztására klaszterelemzést végeztünk, amelybe a szerfogyasztás és az internethasználat főbb mutatóit vontuk be¹⁸. A változókat standardizáltuk, majd az elemzést listwise módszerrel végeztük el. Az elemzés során 4 csoportot tudtunk elkülöníttetünk, és a kapott modell a diákok 72%-át sorolta be valamelyik csoportba.¹⁹ (1. táblázat)

Az első klaszterbe a besorolt diákok 22,2%-a került. Jellemző rájuk dohányzás és az alkoholfogyasztás. Közöttük kevésbé elterjedt az egyéb drogok fogyasztása. Nem jellemzi őket a problémás internethasználat semmilyen formája. Mivel rájuk leginkább az alkoholfogyasztás különböző módja jellemző, ezért a továbbiakban „*ivók*”-nak hívjuk őket.

A második klaszterbe a diákok 19%-a került az elemzés során. Rájuk sem az alkoholfogyasztás, sem pedig az egyéb drogok használata nem jellemző. Kifejezetten magas értéket mutatnak azonban a problémás internethasználat és a problémás Facebook használat klaszterközéppontjai. Őket nevezük a továbbiakban „*internetező*”-nek.

A harmadik klaszter a legkisebb, ide került a diákok 8,7%-a. Rájuk a legjellemzőbb a dohányzás és az egyéb drogok fogyasztása. Bár az alkoholfogyasztást jelző klaszterközéppontok értékei nem magasabbak, mint az ivók csoportjában, és az internethasználat mutatóinak értékei alacsonyabbak, mint az internetező csoportjában, erre a csoportra a dohányzás és az egyéb drogfogyasztás mellett az átlagot meghaladó mértékű alkoholfogyasztás és internethasználat jellemző. A továbbiakban őket nevezzük „*problémás használók*”-nak.

Végül a negyedik klaszterbe került a diákok 50%-a. Ebben a csoportban sem a szerfogyasztás, sem pedig az internethasználat egyetlen mutatója sem jelez problémára utaló értéket. Ezért a továbbiakban őket nevezzük „*mérsékeltek*”-nek.

¹⁸ A mutatók ismertetését ld. az előző fejezetekben

¹⁹ Az adathiányok miatt be nem sorolható diákok vizsgálatára elvégeztük a klaszterelemzést pairwise módszerrel is. Az elemzés eredménye ekkor is hasonló volt: a listwise módszerrel besorolt diákok 98%-át a pairwise módszer is ugyanabba a csoportba sorolta. Az első elemzésbe be nem sorolt diákok a pairwise elemzés során hasonló megoszlást mutattak a 4 csoport között, mint amilyen az első elemzés során kapott eredmény volt.

1. táblázat: Végleges klaszterközéppontok

	klaszterek			
	1.	2.	3.	4
Napi dohányzás	0,497	-0,282	1,240	-0,407
Alkoholfogyasztás gyakorisága az előző évben	0,982	0,006	0,907	-0,394
Alkoholfogyasztás gyakorisága az előző hónapban	0,942	-0,154	0,910	-0,452
Nagyívás gyakorisága az előző hónapban	0,951	-0,212	0,953	-0,514
Részegség gyakorisága az előző hónapban	0,534	-0,202	0,953	-0,360
Tiltott szerek gyakorisága az életben	-0,122	-0,322	2,328	-0,338
Dizájner drogok gyakorisága az életben	0,147	-0,220	1,784	-0,251
Droghasználati célú szerek gyakorisága az életben	-0,080	-0,273	2,556	-0,351
Legális szerek gyakorisága az életben	-0,084	-0,123	1,606	-0,247
Összes egyéb drog gyakorisága az életben	-0,006	-0,218	2,662	-0,368
Az utolsó alkalom alkoholfogyasztása tiszta szesz dl/fő	0,617	-0,175	0,854	-0,473
Interneten töltött összes óra az előző héten	0,279	0,577	0,313	-0,305
Problémás internethasználat skála értéke	-0,138	1,243	0,202	-0,459
Problémás Facebook használat skála értéke	-0,121	1,047	0,298	-0,418
Problémás online játék skála értéke	-0,099	0,734	0,085	-0,262
Problémás szerencsejáték gyakorisága az előző évben	0,284	-0,093	0,242	-0,194

A főbb mutatók klasztercsoportok szerinti megoszlása megerősíti a klaszterelemzés eredményeit. (2. táblázat)

Az *ivók* csoportjában átlag feletti a napi rendszerességgel dohányzók aránya. Itt a legnagyobb az előző hónapban alkoholt fogyasztók és nagyívók aránya és az átlag több mint kétszerese az előző hónapban legalább egyszer lerészegedők aránya. Szintén átlag feletti a tiltott szerek és a droghasználati célú szerek fogyasztása. Bár az interneten töltött órák száma is magasabb az átlagnál, kevés közöttük a problémás internethasználó.

Az *internetező*k csoportjában mindenféle szer fogyasztására utaló mutató elmarad a minta átlagától: kevesebben dohányoznak, kevesebben isznak alkoholt, és kisebb az egyéb drogokat fogyasztók aránya is. Ennek a csoportnak a legfőbb jellemzője, ami a többitől elkülöníti őket, az interneten töltött órák magas száma, és a problémás internet/Facebook/online játékot használók magas aránya.

A „*problémás használók*” csoportjában a fiatalok közel háromnegyede napi rendszerességgel dohányzik, 80% számolt be előző havi nagyivásról, több mint kétharmaduk volt részeg a megelőző hónapban. Valamilyen egyéb drogot mindenki kipróbált közülük, többségük használt már valamilyen tiltott szert és több mint kétharmaduk kipróbált valamilyen dizájner drogot is. Bár az internethasználatuk nem olyan kiemelkedően magas, mint az „*internetező*” csoportban, átlag feletti a problémás internet/Facebook/online-játék használók aránya.

A „*mérsékelt*” csoportban a legkisebb arányú a rendszeres dohányzás, az alkoholfogyasztás és annak problémásabb formái, az egyéb drogfogyasztás, és itt a legkevesebb az interneten töltött órák száma és a problémás használat is.

2. táblázat: A klasztercsoportok szerfogyasztási/internet-használati jellemzői

	Ivó	Internetező	Problémás	Mérsékelt	Összes
Dohányzás					
Napi dohányzók aránya	43,8	12,2	71,6	8,4	22,7
Alkohol					
Előző hónapban alkoholt fogyasztók aránya	97,3	61,7	89,9	46,4	64,6
Előző hónapban nagyivók aránya	91,3	40,3	80,7	22,2	46,3
Előző hónapban lerészegedők aránya	52,8	16,0	67,3	5,0	22,5
Egyéb drogok					
Tiltott szert kipróbálók aránya az életben	26,4	7,9	94,3	5,4	18,4
Dizájner drogot kipróbálók aránya az életben	9,8	3,4	69,8	1,2	9,6
Droghasználati célú szereket kipróbálók aránya az életben	30,7	14,2	98,6	7,2	21,9
Legális szereket kipróbálók aránya az életben	14,4	11,7	60,4	5,7	13,6
Összes egyéb drogot kipróbálók aránya az életben	39,4	23,5	100,0	12,3	28,3
Internethasználat					
Interneten töltött összes óra az előző héten	26,0	30,0	26,5	18,2	22,9
Problémás internethasználók aránya	8,2	54,7	19,8	1,2	14,5
Problémás Facebook használók aránya	5,8	37,3	18,6	0,3	10,2
Problémás online játék használók aránya	3,6	22,9	10,4	0,4	6,3
Összesen (N)	1066	903	424	2379	4772

A különböző fogyasztási/viselkedési csoportok jellemzői

Valamennyi vizsgált társadalmi-demográfiai változó szignifikáns kapcsolatot mutat a fogyasztási/viselkedési csoportokkal. Ennek alapján az egyes csoportokról a következő fontosabb jellemzők mondhatók el (3. táblázat):

Az *ivók* között több a fiú, többen járnak szakiskolába és kevesebben gimnáziumba. Az iskola székhelye és a lakóhely alapján is egyaránt vidéken nagyobb az arányuk. Az apa és az anya iskolai végzettsége valamivel alacsonyabb az átlagnál, ugyanakkor közöttük magasabb azoknak az aránya, akik az átlagosnál jobbnak vélik a család anyagi helyzetét. Az átlaghoz képest nagyobb arányban élnek mozaik vagy csonka családban.

Az *internetező*k között valamivel magasabb a lányok aránya, többen járnak gimnáziumba és kevesebben szakközépiskolába. Bár az iskola székhelye szerinti megoszlásuk alig különbözik a teljes minta átlagától, csekély mértékben magasabb közöttük a Budapesten lakók aránya. A szülők iskolai végzettsége és a szubjektív anyagi helyzet is csekély mértékben elmarad az átlagtól. Ennek a csoportnak a tagjai az átlagot meghaladó arányban élnek teljes családban.

A *problémás használók* között több a fiú, többen tanulnak szakiskolában és szakközépiskolában, itt a legalacsonyabb a gimnáziumban tanulók aránya. Az iskola székhelye és a család lakóhelye alapján is ebben a csoportban a legmagasabb a fővárosban élők/tanulók aránya. Az apa iskolai végzettsége szerint a problémás csoport megoszlása megegyezik az átlaggal. Ebben a csoportban az átlagot valamelyest meghaladja az érettségivel rendelkező, és az átlagtól elmarad a felsőfokú végzettségű anyák aránya. Itt a legmagasabb a nem teljes családban élők aránya.

A *mérsékelt* csoportban a legmagasabb a lányok és a gimnáziumban tanulók aránya. A lakóhely és az iskola székhelye szerinti megoszlás megegyezik a teljes mintát jellemző értékekkel. Az apa iskolai végzettsége nem különbözik a teljes mintát jellemző megoszlástól, az anyák között azonban valamelyest felülreprezentáltak a felsőfokú végzettségűek. Az átlagot meghaladó a teljes családban élők aránya. Az átlag körüli anyagi helyzet jellemzi legjobban ezt a csoportot.

3. táblázat A különböző klasztercsoportok megoszlása főbb társadalmi-demográfiai jellemzők szerint

	Ivó	Internetező	Problémás	Mérsékelt	Összes
Nem**					
fiú	59,5	47,3	55,0	44,4	49,3
lány	40,5	52,7	45,0	55,6	50,7
Az iskola típusa**					
gimnázium	38,8	48,1	30,9	51,7	46,3
szakközépiskola	37,3	31,1	35,8	32,6	33,7
szakiskola	23,9	20,8	33,3	15,7	20,1
Az iskola székhelye**					
Budapest	14,8	19,7	27,8	19,1	19,0
vidék	85,2	80,3	72,2	80,9	81,0
Lakóhely					
Budapest	12,8	17,5	20,4	14,9	15,4
város	49,8	46,4	46,9	49,1	48,6
község	37,4	36,0	32,7	36,0	36,0
Családszerkezet**					
teljes család	58,6	65,7	46,4	65,7	62,4
mozaik család	15,1	13,3	16,9	12,8	13,8
csonka család	20,8	16,4	28,0	16,5	18,5
nincs édes szülő	5,4	4,5	8,7	5,0	5,3
Apa iskolai végzettsége*					
kevesebb, mint érettség	47,0	46,9	45,9	43,5	45,1
érettségi	28,5	26,3	26,6	26,1	26,7
felsőfok	17,9	20,5	20,0	22,8	21,0
nem tudja, nincs apja	6,6	6,3	7,5	7,7	7,2
Anya iskolai végzettsége**					
kevesebb, mint érettségi	35,3	37,1	34,9	33,4	34,6
érettségi	37,2	33,7	37,3	33,1	34,5
felsőfok	24,0	24,4	23,6	28,8	26,4
nincs anya, nem tudja	3,5	4,8	4,3	4,7	4,4
Szubjektív anyagi helyzet**					
legjobb vagy sokkal jobb az átlagnál	24,2	17,0	22,7	17,8	19,5
átlagos, vagy valamivel jobb az átlagnál	70,0	73,1	66,1	76,4	73,4
átlag alatti	5,9	9,9	11,2	5,8	7,1
összesen (N)					
	1066	903	424	2379	4772

*p<0,05, ** p<0,001

A társadalmi-demográfiai jellemzők és a szubjektív mutatók önálló hatásának vizsgálatára bináris logisztikus regresszió elemzést végeztünk. Három modellt készítettünk, amelyek közül az egyikben az „ivók” csoportja, a másikban az „internetező” csoportja, a harmadikban pedig a „problémás használók” csoportja képezte a függő változót. A modellekbe független változóként bevontuk a főbb társadalmi-demográfiai változókat, valamint a viselkedést befolyásoló egyéb tényezőket.²⁰ Az elemzés eredményeit a 4. táblázat foglalja össze.

Az apa iskolai végzettsége, a család lakóhelye, szubjektív anyagi helyzete és az anyához fűződő kapcsolattal való elégedetlenség mértéke egyik modellben sem mutatott szignifikáns hatást.

A kérdezett neme csak az ivók csoportjába kerülést befolyásolta: a fiúk jóval nagyobb eséllyel válnak ivóvá, mint a lányok. Ugyanakkor sem az internetezővé, sem pedig a problémás használóvá válásra nincs hatással a kérdezett neme.

A családstruktúra hatása is alig mutatható ki. Csupán az internetezővé válás esélyét csökkenti szignifikánsan az egyszülős családtípus.

Az anya iskolai végzettsége egyaránt hatással van az ivóvá és az internetezővé válásra is, viszont nem befolyásolja az problémás használóvá válást. A regresszió elemzés eredménye szerint az anya magasabb iskolai végzettsége az ivóvá válás esélyét növeli, az internetezővé válás esélyét pedig csökkenti.

Az iskola székhelye az ivók és a problémás használók csoportjába kerülésben játszik szerepet. Míg az ivóvá válásnak Budapesten a legkisebb, addig a problémás használóvá válásnak itt a legnagyobb az esélye.

Az iskolai osztály típusa csupán a problémás használatot befolyásolja. Eszerint, a szakközépiskolákban tanulóknak 1,7-szer, a szakiskolákban tanulóknak pedig több, mint háromszor akkora az esélye a problémás használóvá válásra, mint a gimnáziumi tanulóknak.

Az apával való elégedetlenség mértéke növeli a problémás használóvá válás esélyét, a barátokkal való elégedetlenség pedig csökkenti az ivóvá válás valószínűségét.

A szabadidő eltöltési formák közül az elmenős szabadidő növeli az ivóvá és problémás használóvá válás esélyét, a többi szabadidős forma (olvasás/hobby, sportolás, internetezés) csökkenti az e két csoportba kerülés valószínűségét. Az internetező csoportba kerülés esélyét nem befolyásolja az elmenős szabadidő eltöltési forma, viszont az olvasás/hobbys szabadidő szignifikánsan csökkenti, a spor-

²⁰ A mutatók részletes leírását ld. az Egyéb dohányzásra ható tényezők című fejezetben

tos és internetező's szabadidő gyakorisága szignifikánsan növeli az internetező'k csoportjába kerülés esélyét.

4. táblázat Az ivóvá, internetező'vé illetve problémás használó'vá válás esélyét befolyásoló tényezők (logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai)

	Ivó		Internetező		Problémás	
	Exp(B)	p	Exp(B)	p	Exp(B)	p
Neme (ref: lány)	1,620	0,000	0,987	0,919	1,083	0,681
családszerkezet (ref: teljes család)		0,254		0,149		0,341
– mozaik család	1,267	0,096	0,820	0,192	1,037	0,868
– egyszülős család	1,225	0,129	0,734	0,035	1,369	0,101
– nincs édesszülő	1,234	0,463	0,760	0,396	1,441	0,296
anya iskolai végzettsége (ref:8 általános vagy kevesebb)		0,073		0,087		0,550
– szakmunkásképző	1,639	0,017	0,590	0,005	1,109	0,725
– érettségi	1,757	0,008	0,656	0,032	1,523	0,161
– befejezetlen felsőfok	2,239	0,007	0,431	0,012	1,918	0,131
– egyetem	1,610	0,045	0,559	0,010	1,473	0,262
– nem tudja	1,021	0,956	0,545	0,073	1,875	0,198
– nincs anyja	2,814	0,229	0,606	0,605	1,967	0,542
Iskola székhelye (ref: Budapest)		0,055		0,906		0,000
– megyei jogú város	1,635	0,006	1,044	0,816	0,369	0,000
– egyéb város	1,440	0,043	1,100	0,602	0,282	0,000
– község	1,757	0,321	1,360	0,580	0,651	0,559
Az iskolai osztály típusa (ref: gimnázium)		0,622		0,021		0,000
– szakközépiskola	1,085	0,479	0,770	0,033	1,710	0,005
– szakiskola	0,961	0,797	1,118	0,488	3,015	0,000
Lógás az iskolából	1,056	0,393	0,892	0,130	1,582	0,000
Szülői kontrol hiánya	1,203	0,018	0,951	0,578	1,747	0,000
Elégedetlenség az apával	1,011	0,779	1,014	0,748	1,171	0,005
Elégedetlenség a barátokkal	0,890	0,063	1,008	0,896	1,009	0,917
Elmenős szabadidő	2,307	0,000	1,033	0,576	1,993	0,000
Olvasós, hobbys szabadidő	0,761	0,000	0,688	0,000	0,732	0,000
Sportos szabadidő	0,840	0,000	1,297	0,000	0,884	0,145
Internetező's szabadidő	0,833	0,001	1,789	0,000	0,884	0,160
Önbecsülés hiánya	0,980	0,034	1,036	0,000	1,006	0,684
Depresszió	1,005	0,769	1,156	0,000	1,060	0,012
Nagelkerke R2	0,215		0,184		0,272	

Az önbecsülés hiánya az ivóvá és internetezővé válásra van szignifikáns hatással, viszont nem befolyásolja a problémás használóvá válás esélyét. Azaz, *a kevesebb önbecsüléssel rendelkezők kisebb valószínűséggel lesznek ivók, de nagyobb valószínűséggel válnak internetezővé.*

Végül *a depressziós tünetek nagyobb mértékű előfordulása egyaránt növeli az internetezővé és problémás használóvá válás esélyét is.*

Az 4. táblázat a valamelyik modellben szignifikáns hatást mutató változók esélyhányadosait mutatja be.

Összegzés

Klaszterelemzéssel négy fogyasztói/viselkedési csoportot különítettünk el.

Az elemzés eredményeként *a diákok 50%-a tekinthető mérsékelt használónak*, akiknél sem a szerfogyasztás, sem pedig az internethasználat különféle formái nem jeleznek problémás mértéket.

Az elemzésbe bevont *fiatalok 22,2%-a került az ivók csoportjába*, akiket elsősorban az alkoholfogyasztás gyakorisága és problémásabb módja különböztet meg a többiektől.

Az internetezők csoportjába került a diákok 19%-a. Rájuk elsősorban az internethasználat problémásabb formái jellemzőek, viszont a szerfogyasztásuk elmarad a többiek átlagától.

Legkisebb *a problémás használók csoportja, a diákok 8,7%-a került ide.* Rájuk a legjellemzőbb a dohányzás és az egyéb drogok fogyasztása, de a többi vizsgált mutató értéke is átlag feletti.

A keresztábra elemzés és a regresszió elemzés alapján azt valószínűsíthetjük, hogy *ivóvá* nagyobb eséllyel válnak a *vidéken élő fiúk*, akik a szabadidejükben inkább *eljárnak otthonról* a barátaikkal buliba, diszkóba és az önbecsülésük magasabb az átlagnál. Míg a keresztábra elemzés a szülők átlagosnál alacsonyabb iskolai végzettségét és jobb anyagi helyzetét valószínűsíti, addig a regresszió elemzés során csak az anya iskolai végzettségének önálló hatását tudtuk kimutatni, mégpedig oly módon, hogy *a legalacsonyabb iskolai végzettségű anyák gyerekeinek a legkisebb az esélye az ivóvá válásra.* Az iskola típusának önálló hatása nem volt kimutatható az ivóvá válásra.

Az *internetezők* csoportjában, a keresztábra elemzés szerint, több a lány, a gimnáziumban tanuló, a Budapesten élő, a szülők iskolai végzettsége pedig valamelyest alacsonyabb az átlagnál. A regresszió elemzés alapján internetezővé legnagyobb eséllyel a *legalacsonyabb iskolai végzettségű anyák gyerekei válnak*,

akiknek kisebb az önbecsülése, jellemzőbbek rájuk a depressziós tünetek, a sportolós vagy internetező szabadidő eltöltési forma.

A keresztábra elemzés és a regresszió elemzés szerint is a *problémás használó* válnak esélyét növeli az, ha valaki a *fővárosban él, szakiskolában vagy szakközépiskolában tanul, kevésbé jó az apjához fűződő viszonya, kisebb az önbecsülése, előfordulnak depressziós tünetek és inkább az elmenős szabadidő eltöltési formák jellemzik.* Az apa iskolai végzettségének hatása egyik elemzés alapján sem állapítható meg. Bár a keresztábra elemzés alapján azt láttuk, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségű anyák gyerekei között több a problémás használó, az anyák iskolai végzettségének önálló hatását a regresszió elemzés nem mutatta ki.

A mérsékelt csoportra regressziós elemzést nem végeztünk. A keresztábra elemzések alapján őket elsősorban a lányok és a gimnáziumokban tanulók nagyobb aránya különbözteti meg a többiektől.

Egyéb problémák

Elekes Zsuzsanna

Energiaital és kávé

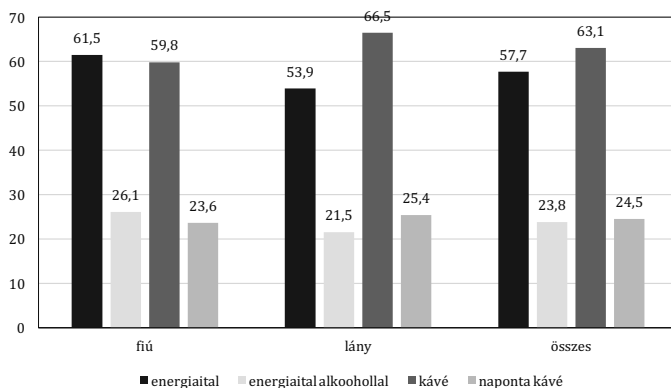
A megkérdezett 9-10. évfolyamos fiatalok túlnyomó többsége fogyasztott már életében valamilyen energiaitalt. Bár a valaha fogyasztók arányát tekintve a fiúk és a lányok nem különböznek, a nagyobb gyakoriságú fogyasztás a fiúkra jellemző. A kérdezést megelőző hónapban a diákok több, mint fele (57,7%) ivott legalább egyszer valamilyen energiaitalt. Magas a többször, legalább 10 alkalommal fogyasztók aránya is: 17,9%. A fiúk szignifikánsan több alkalommal fogyasztanak energia italt, mint a lányok (fogyasztott az előző hónapban a fiúk 61,5%-a, lányok 53,9%-a, 10 vagy többször ivott a fiúk 21,2%-a és a lányok 14,6%-a).

Nem ritka az energiaital és az alkohol együttes fogyasztása sem. A kérdezést megelőző hónapban a diákok közel egynegyede legalább egyszer ivott alkoholt energiaitaltallal együtt. A fiúk között a két italfajta együttes fogyasztása szignifikánsan gyakoribb, mint a lányok között.

A kávé fogyasztása is elterjedt a középiskolások között. A fiatalok túlnyomó többsége (85,8%) fogyasztott már életében kávé. Az előző hónapban legalább egyszer fogyasztók aránya 63,1%, egynegyedük pedig napi rendszerességgel iszik kávé.

A nemek közötti különbségek a kávé esetében is szignifikánsak. Míg azonban az energiaitalok elterjedtebbek a fiúk között, addig a kávé nagyobb arányban fogyasztják a lányok. (1. ábra)

1. ábra Energiaitalt és kávé fogyasztók aránya a megelőző hónapban és a naponta kávé ivók aránya nemenként a 9-10. évfolyamon (%)

Az előző hónapban energia italt fogyasztók aránya minden vizsgált társadalmi változóval szignifikáns kapcsolatot mutat. (1. táblázat) A gimnáziumban tanulók között sokkal kisebb arányban fordult elő energiaiital fogyasztása, mint a másik két iskolatípusban. *Legelterjedtebb a szakiskolában tanuló diákok között, akik közel egyharmada (32%) tíz vagy több alkalommal ivott energia italt a kérdezést megelőző hónapban.* Bár az iskola székhelye alapján nincs túl nagy különbség a vidéki és fővárosi iskolák diákjai között, *a vidéki középiskolákban szignifikánsan nagyobb az energia italt előző hónapban fogyasztók aránya, min Budapesten.* Valamivel nagyobb különbség figyelhető meg a család lakóhelye alapján: *a községben élő diákok sokkal nagyobb arányban számoltak be előző havi energiaiital fogyasztásról, mint városi társaik.* Ugyanakkor nagyobb rendszerességgel (10 vagy több alkalommal) fogyasztók aránya alig különbözik a fővárosban és a községekben (Budapest: 19,3%, város:14,5%, község:19,5%).

A család szerkezete alapján *a teljes családban élők, a szülők iskolai végzettsége alapján pedig a felsőfokú végzettségű szülők gyerekei között szignifikánsan alacsonyabb az előző hónapban energiaiitalt fogyasztók aránya.* Ezt a tendenciát látszik erősíteni a család szubjektív anyagi helyzete is: valamelyest kisebb az energiaiitalt előző hónapban fogyasztók aránya azon diákok között, akik családjuk anyagi helyzetét a legjobbak, vagy az átlagnál sokkal jobbak közé sorolták.

Kevésbé egyértelmű tendencia rajzolódik ki a kávéfogyasztás és a diákok társadalmi háttere között. Bár az iskolatípus szerinti különbségek szignifikánsak akár az előző hónapban legalább egyszer kávé fogyasztók, akár pedig a napi rendszerességgel ivók között, azt látjuk, hogy az előző hónapban kávé fogyasztók aránya alig tér el az egyes iskolatípusok között, viszont *a gyakoribb, napi kávéfogyasztás sokkal jellemzőbb a szakiskolásokra, mint a szakközépiskolásokra vagy gimnazistákra.*

Az iskola székhelye és a család lakóhelye alapján is azt látjuk, hogy *a fővárosban elterjedtebb a legalább havi rendszerességű kávéfogyasztás.* A napi kávéfogyasztás az iskola székhelye szerint nem különbözik a fővárosi és a vidéki fiatalok között, viszont a család lakóhelye alapján úgy tűnik, hogy *a napi rendszerességű kávéfogyasztás legelterjedtebb a községben élő és legritkább az egyéb városokban élő fiatalok között.*

A szülők iskolai végzettsége szerint a havi prevalencia érték magasabb a felsőfokú végzettségű szülők gyerekei között, de a napi gyakoriság inkább az alacsonyabb iskolai végzettségű szülők gyerekeit jellemzi. A család szubjektív anyagi helyzete alapján a kávéfogyasztás valamelyest elterjedtebb az átlag alatti anyagi helyzetben élők között. (1. táblázat)

1. táblázat: Az energiatartalom és kávéfogyasztás főbb mutatói társadalmi változók szerint a 9-10. évfolyamon (%)

	energiaital az előző hónapban (%)	kávé az előző hónapban (%)	kávé naponta (%)
Az iskola típusa			
gimnázium	43,1**	63,0**	17,9**
szakközépiskola	62,9**	63,1**	25,5**
szakiskola	76,2**	63,5**	34,5**
Az iskola székhelye			
Budapest	52,3**	66,0**	24,8
vidék	59,1**	62,3**	24,3
A család lakóhelye			
Budapest	53,5**	65,3	25,6**
város	54,3**	61,9	21,5**
község	61,6**	63	27,3**
A család szerkezete			
teljes család	54,5**	62,9**	22,3**
mozaik család	62,7**	64,4**	28,4**
csonka család	62,4**	65,4**	26,8**
nincs édes szülő	64,9**	56,3**	30,8**
Az apa iskolai végzettsége			
kevesebb, mint érettség	65,9**	62,3*	26,4
érettségi	58,0**	64,8*	24,4
felsőfok	37,9**	65,2*	17,8
nem tudja, nincs apja	58,3**	57,7*	28,7
Az anya iskolai végzettsége			
kevesebb, mint érettségi	68,4**	61,3**	27,1**
érettségi	58,9**	66,1**	25,2**
felsőfok	39,9**	63,6**	18,1**
nincs anya, nem tudja	57,0**	53,2**	28,9**
A család szubjektív anyagi helyzete			
legjobb vagy sokkal jobb az átlagnál	56,0*	64,1	23,3
átlagos, vagy valamivel jobb az átlagnál	57,8*	62,8	24,1
átlag alatti	59,5*	65,9	29,6
összesen	57,7	63,1	24,4
(N)	3728	4077	1593

*p<0,05, ** p<0,001

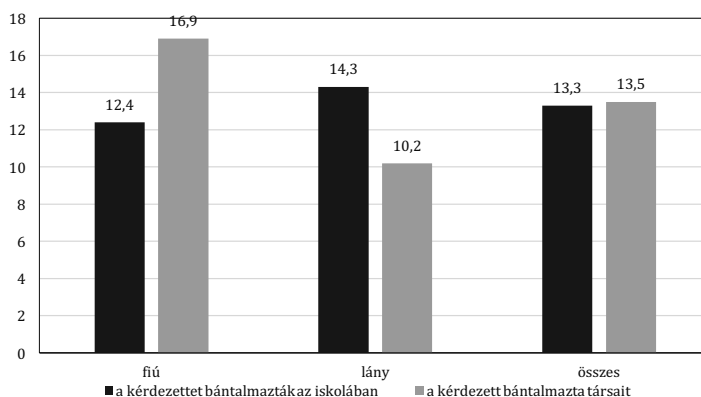
Összességében adataink arra utalnak, hogy az *energiaitalok fogyasztása inkább jellemző a hátrányosabb társadalmi körülmények között élő fiatalokra*: a szakiskolában tanulóakra, a vidéken (községekben) élőkre, illetve azokra, akik szülei alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek és anyagi helyzetük az átlagnál rosszabb. A kávé fogyasztása nem mutat ilyen egyértelmű társadalmi különbségeket. *Míg a ritkább fogyasztásra utaló havi prevalencia érték a fővárosban élők-re/tanulóakra, a magasabb iskolai végzettségű szülők gyerekeire jellemző inkább, addig a gyakoribb, napi rendszerességű kávézás inkább jellemző a vidéken élő, szakiskolában tanuló, alacsonyabb iskolai végzettségű és átlag alatti anyagi helyzetben élő szülők gyerekeire.*

Iskolai bántalmazás

A 2015. évi magyarországi ESPAD adatfelvétel során a 2014. évi HBSC kutatásban használt iskolai bántalmazásra vonatkozó kérdésblokk néhány kérdését is megkérdeztük a diákoktól.²¹

Az első kérdés arra vonatkozott, hogy *a kérdezett* milyen gyakran bántalmazták az iskolában²². A diákok 13,3% válaszolta, azt, hogy az elmúlt néhány hónapban

2.ábra Iskolai bántalmazás az elmúlt néhány hónapban
nemenként a 9-10. évfolyamon (%)

21 Ezúton köszönjük Németh Ágnesnek a magyarországi HBSC adatfelvétel vezetőjének, hogy a kérdéseket a rendelkezésünkre bocsátotta, és hozzájárult azok felhasználásához

22 A bántalmazást a kutatás során a következőképpen értelmeztük: „Akkor mondjuk, hogy egy tanulót bántalmaznak, ha egy másik tanuló vagy a tanulók egy csoportja durva és kellemetlen dolgokat mond neki vagy tesz vele. Az is bántalmazás, ha ismétlődően bántóan gúnyolódnak, ugratnak valakit vagy szándékosan kihagyják dolgokból. Nem számít bántalmazásnak, ha két egyformán erős fiatal vitatkozik vagy verekszik, vagy ha barátságosan, játékosan ugratják egymást.”

ban előfordult, hogy bántalmazták őt az iskolában. Többségük 1-2 ilyen alkalmat említett. Fiúk és lányok között a különbség nem szignifikáns.

Bár a teljes minta átlagát tekintve a kérdezettek ellen irányult bántalmazáshoz hasonló arányú *a kérdezettek által mások ellen elkövetett bántalmazás*, ebben az esetben a nemek közötti különbségek szignifikánsak: *a fiúk sokkal nagyobb arányban vettek részt mások ellen irányuló bántalmazásban, mint a lányok.* (2. ábra)

Mind a kétirányú bántalmazás szignifikáns iskolatípusok szerinti különbséget mutat: *a gimnáziumokban a legritkább és a szakiskolákban a legelterjedtebb a bántalmazás.* A bántalmazások előfordulása sem az iskola székhelye sem pedig a család lakóhelye szerint nem mutat szignifikáns kapcsolatot. Hasonlóképpen nem találtunk szignifikáns kapcsolatot az iskolai bántalmazás és a szülők iskolai végzettsége között. Ugyanakkor a család szubjektív anyagi helyzete mindkét irányú bántalmazással szignifikáns kapcsolatban van oly módon, hogy *azok, akik a családjukat átlag alatti anyagi helyzetűnek vélik, nagyobb arányban számoltak be ellenük irányuló agresszióról, és maguk is nagyobb arányban vettek részt mások ellen irányuló bántalmazásban.*

A drogfogyasztó tanulók társadalmi kirekesztettségének vizsgálata

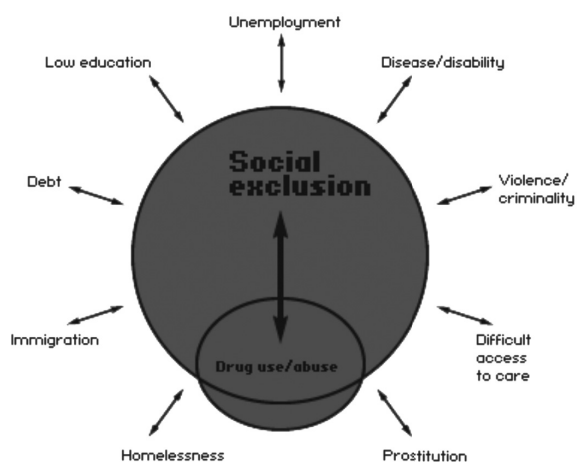
Domokos Tamás

Az elemzés célja

Az európai államok által alkotott legfontosabb transznacionális szervezetek, az Európai Unió és az Európa Tanács az utóbbi két évtizedben számos stratégiai dokumentumában sürgette tagállamait, hogy tegyenek hatékony lépéseket a befogadó társadalom eszményének megvalósulása érdekében. Ennek szükségszerű kihatásaként az egyes európai szakpolitikai intézmények munkájának fókuszába került a társadalmi kirekeszttség elméleti kérdése, gyakorlati megvalósulásának vizsgálata és a kapcsolódó mérések módszertani kihívásai. Ezen módszertani munkák alapján a társadalmi kirekeszttség és a jövedelmi egyenlőtlenség mérésére 2001-ben az EU Bizottságának laekeni ülésén határozat született 18 közös statisztikai indikátor bevezetéséről. Ezen indikátorok feladata az, hogy mérjék a társadalmi kirekesztés elleni küzdelemben elért fejlődést és lehetővé tegyék az összehasonlíthatóságot. Az új politikai követelmények és a korábbi kedvező tapasztalatok átvétele jegyében döntés született harmonizált statisztikai adatfelvételek bevezetéséről is, hogy a jövedelem-eloszlás és a társadalmi kirekeszttség európai szintű mérésére szolgáló összehasonlítható statisztika adatforrása legyen. Az utóbbi évek kutatási tapasztalatai (Forgeard et al 2011, Bugovics & Toth 2012, Beaumont 2011) azonban rámutattak arra, hogy a kirekeszttség jövedelem alapú megközelítése helyett számos társadalmi csoport – köztük a drogfogyasztók, illetve drogfogyasztó fiatalok esetében a megértést és a beavatkozást hatékonyabban segíti elő társadalmi jól-lét fogalmköréből kiinduló indikátorok alkalmazása. A társadalmi kirekeszttséget a legtöbb szakértő, szakmapolitikai elemző, még ma is elsősorban a jövedelmi viszonyokkal összefüggő kontextusban értelmezi, erősen támaszkodva az ún. laekeni indikátorokra, melynek 80 százaléka jövedelem típusú vagy munkaerőpiaci pozícióhoz kötött definíció alapján méri a társadalmi kirekeszttséget. A kábítószer-fogyasztók társadalmi kirekesztettségének mérésére szolgáló EU konform indikátorok meghatározásához a jövedelem alapú indikátorok mellett számos más dimenzió figyelembe vétele is szükséges.

Az EMCDDA által modellezett társadalmi kirekesztési hatásmechanizmusban a munkanélküliség és az alacsony iskolázottság mellett a fogyatékoság, a bevándorló státusz, a bűnelkövetővé vagy áldozattá válás, az adósság, a hajléktalanság, a prostitúció valamint az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz való

hozzáférés területi dimenziói is megjelennek, mint a társadalmi kirekesztettség potenciális indikátorai. Ezek alapján az abúzosos vagy dependens kábítószer-fogyasztóknak vagy éppen a legális drogokat fogyasztó fiataloknak a társadalmi kirekesztettsége is differenciáltabb képet mutathat.

forrás: EMCDDA

Ha a társadalmi kirekesztettség komplexebb modellje alapján kívánjuk mérni a szerhasználók kirekesztettségét, akkor egyértelmű, hogy ezt a jelenlegi statisztikai adatok alapján nem lehet megtenni, szükséges primer adatfelvételeket, adatbázisokat használni, másrészt pedig az életkori sajátosságokhoz igazodóan elsősorban korosztályi szinten lehet hatékonyan elvégezni.

Azt is könnyű belátni, hogy a társadalmi kirekesztettség mérése bármely célcsoportban (jelen esetben a kábítószer-fogyasztók körében) csak a többségi társadalomhoz való relatív viszonyrendszer alapján nyer értelmet, vagyis minden egyes dimenzióban a szerhasználók helyzete csupán a nem szerhasználókhoz viszonyítottan szolgál információval.

Az ESPAD 2007 magyarországi adatfelvételének adatbázisát felhasználva már történt kísérlet arra, hogy az EMCDDA és a Nemzeti Drog Fókuszpont számára valid, az EU módszertani ajánlásait is figyelembe vevő adatokat adjon és modellezze a kirekesztettség összetevőit a kábítószer-fogyasztó fiatalok vonatkozásában, a 2015-ös ESPAD adatfelvétel lehetőséget ad arra, hogy megismételjük az akkor meghatározott társadalmi összetevők rekonstrukcióját.

A kirekesztettség mérésének módszertani alapjai

Jövedelem alapú indikátorok

A nagymintás Európai kutatásokban (pl. SILC, ESS, Eurobarometer stb.) a kirekesztettség mérésére jellemzően az EU laekeni indikátorait veszik alapul. Ezek az indikátorok a társadalmi befogadás/kirekesztés négy dimenzióját vizsgálják: a jövedelmi szegénységet, a foglalkoztatottságot, az egészséget és az oktatást és ezek segítségével próbálnak rávilágítani a társadalmi befogadás sokdimenziós jelenségére. Ezen indikátorok az alábbiak: szegénységi arány (társadalmi juttatások után), a jövedelemeloszlás egyenlőtlensége (S80/S20 jövedelmi ötödök aránya), a tartós szegénység aránya kor és nem szerint, relatív szegénységi rés kor és nem szerint, regionális kohézió (regionális munkanélküliségi ráták relatív szórása NUTS2 szinten), tartós munkanélküliségi ráta, foglalkoztatott nélküli háztartásban élők aránya, korai iskolaelhagyók aránya, születéskor várható élettartam, szubjektív egészségi állapot²³, az eltérő szegénységi küszöbök alatt élők (a medián 40, 50, 70%-a alattiak) aránya, a szegénységi arány időbeli alakulása (időben állandó szegénységi küszöb alkalmazásával), társadalmi juttatások nélküli szegénységi arány kor és nem szerint, a jövedelmi eloszlás egyenlőtlensége: Gini-mutató²⁴, tartós szegénységi arány kor és nem szerint (medián 50%-a), a tartós munkanélküliek aránya (ILO 12 hónap), nagyon tartós munkanélküliségi (ILO 24 hónap), az alacsony képzettségű személyek aránya²⁵.

A társadalmi kirekesztés és befogadás indikátorainak szociológiai jellegű kutatásai (mindenek előtt pl. Berman-Phillips 2000, O'Hara 2006, Burchardt et al 2002) azonban azt mutatják, hogy a társadalmi kirekesztés problematikája inkább a társadalmi minőség (social quality) fogalmi rendszerének keretein belül értelmezhető. A társadalmi kirekesztés e megközelítésének gyakorlati modelljét jól példázza az Egyesült Királyság kormányhivatalán belüli Social Exclusion Unit (Társadalmi Kirekesztés Részleg) létrehozása de más összehangolt kutatások is (pl. ESS) tartalmaznak ilyen elemeket. Egyre inkább úgy tűnik, hogy a társadalmi minőségeknek, illetve újabban a társadalmi jól-létnek a koncepciója az, ami az elméleti keretet adja a jövőben a hasonló vizsgálatoknál. A társadalmi kirekesztés kereteként szolgáló, a konkrét kirekesztési témakörön túlmenően a társadal-

23 Az ekvivalens jövedelmek alapján a legalsó és legfelső kvintilisbe eső 16 éven felüli személyek között a saját egészségi állapotukat rossznak vagy nagyon rossznak (WHO-definíció) minősítők arányának hányadosa.

24 A jövedelme szerint sorba rendezett népesség kumulatív népességi arányának és kumulatív jövedelmi résarányának viszonyát kifejező mutató.

25 ISCED2 (alapfokú végzettségű) vagy annál alacsonyabb szintű iskolai végzettséggel rendelkező felnőttek aránya korcsoportonként

mi-gazdasági biztonság/bizonytalanság (social-economic security/insecurity), a társadalmi befogadás/kirekesztés (social inclusion/exclusion), a társadalmi kohézió/anómia (social cohesion/anomie) és a képességek kibontakoztatásának lehetőségével való felruházás/a lehetőségektől való megfosztás (empowerment/disempowerment) szempontjait is figyelembe kell venni (Berman-Phillips 2000).

Életminőség alapú indikátorok

Ha a társadalmi kirekesztés dimenzióit nem a társadalmi minőség, hanem az életminőség (Quality of Life) kontextusában értelmezzük akkor pedig komolyan felértékelődnek a szubjektív indikátorok (Diener-Suh 1997), mint például a pozitív vagy negatív önkép, a szabálykövető attitűd vagy éppen a kábítószer-probléma kezelésével, megoldásával kapcsolatos egyéni vélemények, nézetek.

Összességében társadalmi kirekesztés legközvetlenebb indokait a következő típusokba látszik célszerűnek sorolni (Füleki 2001):

1. gazdasági tényezők, az anyagi források hiánya, szegénység,
2. a társadalmi kapcsolatok meggyengülése vagy megszakadása,
3. kulturális tényezők, úgymint előítéletek (xenofóbia, rasszizmus stb.),
4. szubjektív tényezők,
5. patológikus tényezők, mentális vagy lelki problémák,
6. öndestrukció, mint a drogfüggőség, alkoholizmus, illetve a prostitúció,
7. területi hátrányok.

A társadalmi kirekesztő mechanizmusokat támogató és preventív helyzetek tanulmányozása kevésbé a kirekesztettség szintjének konkrét méréséhez, sokkal inkább a vonatkozó szakmapolitikai döntések hatékonyságának elemzéséhez használhatók fel, mindazonáltal tanulmányunk szempontjából sem tekinthető marginális szempontnak. Ezek alapján a társadalmi kirekesztettség operacionálízálható individuális és közösségi faktorok mentén (McCrystal et al 2001):

1. táblázat: Társadalmi kirekesztettség faktorai

Individuális faktorok	Közösségi faktorok
Munkanélküliség	Munkanélküliség magas szintje
Állami támogatásoktól való függés	Hiányos helyi szolgáltatások
Adósság	Szegényes közösségi erőforrások
Alacsony egészségi szint	Szegényes lakásviszonyok
Alacsony iskolai teljesítmény	Hiányos tömegközlekedés
Elsődleges integrációs közeg gyengesége	Magas bűnözési arány

ESPAD alapján képzett indikátorok

Az ESPAD 2015-ös adatfelvételének adatbázisa lehetőséget adott arra, hogy a kirekesztettség életminőség felőli megközelítését alapul véve határozzuk meg a drogfogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségének dimenzióit, illetve validáljuk a korábban felismert indikátorokat, ahol lehetett szubjektív és objektív dimenziót egyaránt megjelenítve.

Kutatásunkban a vizsgált fiatalokat a kábítószerekkel való kapcsolatuk alapján három csoportba soroltuk. Azokat, akik életük során semmilyen tiltott szert nem fogyasztottak, a drogot *elutasítónak* tekintettük, akik bármilyen tiltott szert maximum 5 alkalommal fogyasztottak az életben *kipróbálónak* tekintettük, akik viszont 5-nél többször próbálták ki, őket már *fogyasztónak* minősítettük.

Az ESPAD 2015 kérdőív változókészlete a nyolc évvel korábbi kérdőívhez képest koncentráltabb ugyan, de éppen a háttérváltozók és attitűdök feltérképezése szempontjából lett szegényebb, így különösen fontos, hogy a független változók által körbeírt indikátorok új struktúrája hogyan jelzi a drogfogyasztó fiatalok kirekesztettségét.

A kutatás során mindösszesen 14 indikátor alapján vizsgáltuk a drogfogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségét. Az alkalmazott indikátorok több mint felénél szubjektív és objektív dimenziók mentén is vizsgáltuk a kérdéskört, öt olyan indikátorunk volt, amelynél csak objektív dimenzió került rögzítésre, s két indikátor (önkép és a drog probléma percepciója) esetében csak a szubjektív dimenzió volt értelmezhető. Az indikátoraink individuális, családi és helyi közösségi szinten kerültek csoportosításra. A 14 indikátort a kutatás során összesen 100 kérdés (item) alapján állítottuk össze az ESPAD kérdőívből. A kérdések döntő többsége skála jellegű besorolást igényelt a válaszadóktól, különösen a szubjektív dimenzióban, de a standardizálhatóság miatt törekedtünk a hasonló skála-tartományok alkalmazására az objektív dimenziókban is²⁶.

²⁶ Természetesen az objektív dimenzióban számos olyan kérdés vagy kérdéscsoport volt, amelyek nem operacionalizálhatók skálán, tipikusan ilyenek a háztartásszerkezetre vonatkozó kérdések, az anyagi körülmények összetevőinek vizsgálata vagy éppen az egészségügyi ellátásokhoz való hozzáférhetőség. Ezek esetében a kiinduló kérdésekből előbb skálákat szerkesztettünk, majd standardizáltuk és a már standardizált változó került többváltozós elemzésbe bevonásra.

2. táblázat: A drog fogyasztók társadalmi kirekesztettségével kapcsolatos elemzés mikro-szintű indikátorai és alkalmazott dimenziói

Indikátor	Objektív dimenzió kérdéseinek száma	Szubjektív dimenzió kérdéseinek száma	Összesen
Individuális faktor	17	16	33
Kiszolgáltatottság, áldozattá válás	6	0	6
Képzettség	3	0	3
Iskolai kudarcok	2	1	3
Egészségi állapot	6	5	11
Önkép	0	10	10
Családi faktor	19	19	38
Háztartásszerkezet	9	0	9
Családi kapcsolatok	6	2	8
Anyagi helyzet, anyagi problémák	4	1	5
Kábítószer-probléma percepciója	0	16	16
Helyi közösségi faktor	24	5	29
Normaszegő magatartás	4	0	4
Erőszak/kriminalitás	6	1	7
Egészségügyi ellátáshoz való hozzáférhetőség	3	0	3
Baráti kapcsolatok	5	2	7
Online térhasználat	6	2	8
Mindösszesen	60	40	100

A kirekesztettség konkrét indikátorait úgy állítottuk elő, hogy az egyes dimenzióba tartozó változókat (önálló itemek) főkomponens-elemzésével redukáltuk egy-egy főkomponensbe. A főkomponens elemzés során törekedtünk arra, hogy az adott faktor a lehető legtöbb információt megőrizzen a kirekesztettség adott indikátorát leíró változókészletből. Az egy-egy főkomponens elemzésbe bevont változók száma 3 és 16 között alakult az összetevők számának fényében. Az eredeti változókészletből a legtöbb információt megőrző főkomponens esetében 71 százalék a magyarázott variancia, a leggyengébb esetében 31 százalék volt²⁷. A főkomponens elemzésekbe bevont változók esetében a kommunalitás értéke minden esetben meghaladta 0,35-öt, döntő többségüknél 0,7-nél is nagyobb volt az érték.²⁸

27 Ez az ára annak, hogy egyetlen index-számmal tudjunk leírni egy heterogén változókészletet, jelen esetben a kirekesztettség adott dimenzióját. A főkomponens-elemzés szükségszerűen adatredukációs eljárás, azon főkomponensek, amelyek nem őrzik meg az eredeti változókészletben lévő információ tartalom legalább 30 százalékát, nem nagyon használhatók, különösen, ha eleve kevés változót redukáltunk egy főkomponensbe.

28 A kommunalítások azt mutatják meg, hogy az eredeti változó heterogenitásának mekkora részét őrzi meg a főkomponens, a komponens mátrix értéke pedig azt mutatja meg, hogy melyik változó milyen súllyal vesz részt az adott főkomponens értékének meghatározásában.

3. táblázat: Drogfogyasztók társadalmi kirekesztettségének főkomponensei

Indikátorok	Főkomponensek neve	Teljes magyarázott variancia %
Individuális faktor		
Kiszolgáltatottság	Áldozattá válás	32 %
Képzettség	Képzettségi szint	67 %
Iskolai kudarcok	Iskolai kudarcok	43 %
Egészségi állapot	Egészségi problémák	31 %
Önkép	Pozitív önkép	65 %
	Negatív önkép	45 %
Családi faktor		
Háztartásszerkezet	Háztartásszerkezet	71 %
Családi kapcsolatok	Családi összetartozás hiánya	46 %
Anyagi helyzet	Anyagi problémák	52 %
Helyi közösségi faktor		
Kábítószer-probléma	Probléma-percepció	47%
Normaszegő magatartás	Normaszegő magatartás	41 %
Erőszak	Erőszakosság	40 %
Egészségügyi ellátáshoz való hozzáférhetőség	Egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés	65 %
Baráti kapcsolatok	Baráti kapcsolatok hiánya	45 %
Online aktivitás	Online aktivitás	56 %
Mindösszesen	15	

Az egyes főkomponensek értékei önmagukban nem mondanak semmit, lévén, hogy minden egyes főkomponens esetében az eljárásnak köszönhetően standard változó fejezi a kirekesztettség mértékét, vagyis minden egyes változó nulla átlagú és egységnyi szórású ún. standard változó. Az egyes szerfogyasztó fiatalok csoportjainak egymáshoz, valamint a drogot elutasító csoporthoz viszonyított kirekesztettségének mértékét az egymáshoz viszonyított főkomponens szókörök átlagai mutatják²⁹.

A kirekesztettség individuális indikátorai közül a kiszolgáltatottság tekintetében az itemek elsősorban azt vizsgálták, hogy a válaszoló tanulók alkohol illetve drog használat alatt vagy miatt az elmúlt egy éven belül védekezés nélkül terem-

²⁹ Mivel az eredeti változók általában ún. negatív skálán mérték a kirekesztettség összetevőit, vagyis minél nagyobb az érték, annál több probléma, nagyobb kiszolgáltatottság jelenségét írják le, a standardizált főkomponensekben is megmaradt a skála eredeti iránya, a nagyobb érték nagyobb kirekesztettséget mutat. A pozitív skálánál (pl. ellátásokhoz való hozzáférés, pozitív önkép, elégedettség stb.) esetben a redukált főkomponens is pozitív, vagyis a transzformáció után kapott főkomponens átlagoknál is a nagyobb értékek fejezik a magasabb elégedettséget, az alacsonyabb érték fejezi ki a magasabb kirekesztettséget, csupán a skála már standardizált értékekből áll.

tettek-e szexuális kapcsolatot, illetve volt-e olyan szexuális kapcsolatuk, amit később megbántak, vagy nem kívánt szexuális esemény áldozatává váltak. Ezen túl a verbális és fizikai erőszaknak valamint az on-line zaklatásnak (bántó, gúnyos üzenetek, képek SMS-ben, chaten, közösségi oldalakon) és a mások által fogyasztott alkohol hatására történő zaklatás, fizikai bántalmazás, bosszantás áldozatává válás is a kiszolgáltatottság összetevője. Az indikátor pozitív előjelű, vagyis minél nagyobb az érték, annál nagyobb a kockázat illetve a kiszolgáltatottság.

A képzettség indikátora alapvetően három változó információtartalmából áll össze, a válaszadó iskolatípusa, mint vélelmezhető középfokú végzettsége, valamint a két szülő képzettségéből. Az indikátor alapvetően a hagyományos iskola végzettségi kategóriák alkalmazásával modellez.

Az iskolai kudarcokat alapvetően objektív dimenzió segítségével mértük, a tanulóknál ez a tanulmányi problémák, a tanulási nehézségek, de a főkomponens kialakítása során figyelembe vettünk olyan változókat is, amelyek az alkohol vagy droghasználat miatti teljesítményváltozásra hívták fel a figyelmet. Az indikátor negatív, minél nagyobb az érték, annál nagyobb a kudarcok miatti kirekesztődés veszélye is.

A társadalmi kirekesztettség fontos indikátora az egészségi állapot. Kutatásunkban ennek szubjektív és objektív jellemzőit egyaránt igyekeztünk elemzésbe vonni. A végleges főkomponens tartalmazza a balesetek, sérülések, kórházi kezelések, krízisosztályokra kerülés eseményét egy évre visszamenőleg, a betegség miatti iskolai hiányzásokat, valamint a saját egészségre vonatkozó véleményeket, önreflexiót egyaránt. A redukált indikátor kialakításában ezeken túlmenően az egy héten belüli alvászavar, étvágytalanság, koncentrációs zavar, lehangoltság, kedvetlenség megjelenését is figyelembe vettük. A főkomponens tehát az egészségi problémákat mutatja, minél inkább problémás tanulóról van szó, a mutató értéke annál nagyobb.

Az önkép esetében az általános önelégedettséget, a feleslegesség érzést, a saját tulajdonságok megítélését, a büszkeségre való okokat, a hasznavehetetlenséggel való egyetértést, a saját értékekkel való elégedettséget mértük, szubjektív itemek segítségével. A főkomponens elemzés e tekintetben nem egy, hanem két elkülönült változót eredményezett, a kiinduló itemsorokat egy negatív és egy pozitív önkép faktorban azonosította. Mind a két indikátor esetében a nagyobb egyetértést fejezi ki a magasabb érték, annál negatívabb vagy annál pozitívabb az önképük.

A családi dimenzióban a háztartásszerkezettel kapcsolatos indikátor a közös háztartásban együtt élők számát jelzi alapvetően, de tartalmazza a háztartás összetételére vonatkozó generációs sajátosságokat és a kapcsolódó családtagokon

kívüli egyéb együtt élő személyeket is. Az indikátor értéke minél nagyobb, annál népesebb és sokszínűbb háztartássonzerkezetet modellez.

A kirekesztettséggel összefüggésbe hozható családi kapcsolatokat döntően objektív kérdésekkel, kisebb részben szubjektív vélemények feltárásával mértük. A főkomponens tartalmazza a szülők és a család által felállított szabályokat, az arra vonatkozó információt, hogy a szülők tudják-e hol, mikor és kivel tölti szabadidejét a válaszoló, kap-e érzelmi támogatást, gondoskodást, volt-e családi konfliktusa az elmúlt egy évben illetve, hogy általában mennyire elégedett a szülőkkel való kapcsolattal. Az indikátor negatív, alapvetően a családi kapcsolatok, családi összetartozás hiányára utal, vagyis minél nagyobb az index értéke, annál inkább problémás a családi háttér, s annál kevésbé működik preventív vagy baj esetén támogató közegként.

Az anyagi helyzet dimenzióját az anyagi problémákkal mértük. Ebben a családon belüli anyagi helyzetet vettük elsődleges szempontnak, s a konkrét egzisztenciális helyzet mellett a relatív anyagi deprivációra is fókuszál, s a redukált indikátor tartalmazza azt a kérdést is, hogy a tanuló a családon belül kölcsönhöz juthat-e, vagy pénzt szokott-e ajándékba kapni. Az index negatív, vagyis minél nagyobb az értéke, annál inkább anyagi problémákkal terhelt a háztartás.

A helyi közösségi dimenzióban az első indikátor az erőszakos cselekedetekkel kapcsolatos. Az indikátor alapvetően retrospektív eseményeket tekintve, objektív változók alapján jött létre, részben az adott tanuló által az elmúlt egy évben elkövetett erőszakos cselekedetekre és iskolai verekedésekre részben a rendőrséggel való konfliktusokra fókuszálva. A főkomponens-elemzéssel előállított indikátor azt mérni, hogy mennyire erőszakos az adott tanulói csoport életmódja.

A meglévő közösségi, társadalmi szabályok megszegése illetve ezekről a szabályokról alkotott szubjektív vélemény, az iskolai igazolatlan távollét változói adják a normaszegés indikátorát. Az indikátor szintén fordított, minél magasabb, annál inkább jellemző a normaszegő magatartás illetve az e miatti kirekesztettség.

A társadalmi kirekesztettség fontos közösségi mutatója az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférhetőség. Elemzésünkben a területi hátrányokból fakadó kirekesztettséget a lakóhely, a tanulás települése és a tartózkodási helyen lévő kapcsolódó egészségügyi ellátó helyek (kórház, addiktológiai gondozó, pszichiátria, drogambulancia, félutas ház, terápiás otthon stb.) számossága alapján mértük. Ez esetben pozitív indikátort alkalmaztunk, minél nagyobb az érték, annál nagyobb a hozzáférhetőség, annál kisebb a területi hátrányokból fakadó kirekesztettség mértéke.

Szintén közösségi dimenzió a baráti kapcsolatok feltérképezése, illetve annak hiánya, mely a társadalmi kirekesztettség vagy befogadás tekintetében kiemelten

fontos aktor különösen a tanulói korcsoportban. A kirekesztettséggel összefüggésbe hozható baráti kapcsolatokat döntően objektív kérdésekkel, kisebb részben szubjektív vélemények feltárásával mértük. A főkomponens tartalmazza a barátokkal eltöltött szabadidős szokásokat, az egyes tevékenységek gyakoriságát, az arra vonatkozó információt, hogy kap-e érzelmi támogatást, megértést ebből a körből, volt-e baráti körrel konfliktusa az elmúlt egy évben illetve, hogy általában mennyire elégedett a barátokkal való kapcsolattal. Az indikátor negatív, alapvetően a baráti kapcsolatok, baráti összetartozás hiányára utal, vagyis minél nagyobb az index értéke, annál kevésbé működik támogató közegként.

A közösségi kapcsolatokat a mai generációk már nemcsak személyesen, hanem az online térben is megélhetik, ehhez nemcsak minden technikai feltétel adott számukra, de életük meghatározó részévé is vált az internet alapú kommunikáció. A kirekesztődésnek ez egy kétségtelen újfajta megközelítési módja, de hatása koránt sem elhanyagolható. Éppen azért a baráti kapcsolatok indikátorától elkülönítve szerkesztettük meg az online aktivitást jelző főkomponenst, olyan változók redukálásával, mint az közösségi oldalakon eltöltött idő, az online játékok használata, az internetes tartalmak olvasása, információgyűjtése, vagy éppen az online vásárlások (Ebay, Jófogás, Vatera stb.), tartalmak és alkalmazások letöltése, használata.

Végezetül a kábítószer-probléma percepciójával, társadalmi megítélésével, kezelésével kapcsolatos véleményeket tártuk fel. E dimenzióban arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mit gondolnak az egyes drogok hatásairól, melyiket mennyire tartják veszélyesnek a fogyasztókra nézve. A főkomponens-elemzés során előállt indikátorban a drogprobléma percepciójánál a magasabb értékek fejezik a nagyobb veszély-észlelést.

Az ESPAD adatbázison elvégzett validálása az egyes indikátoroknak, nem magukban érdekesek, hanem akkor válnak igazán informatívvá, ha komparatív statisztikai elemzésbe vonjuk. A komparatív elemzés célja tanulmányunkban a rendszeresen drogot fogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségének pozícionálása a drogot nem, illetve csak alkalmanként fogyasztó fiatalok egészéhez képest, annak meghatározása, hogy az alkalmazott indikátorrendszer mentén miben tér el a fogyasztók társadalmi-gazdasági helyzete, jövedelmi és életkörülménye, szubjektív egészségi állapota, önképe, normákhoz való viszonya, kiszolgáltatottsága, családi és baráti kapcsolatai, társadalmi közérzete stb. a drogokat elutasító tanulókhöz képest. Azért kellett így eljárni, mert a kirekesztődés minden esetben egy dinamikus viszony, a drogfogyasztók társadalmi kirekesztettsége csak relatív módon, a drogot nem fogyasztó fiatalok társadalmi helyzetéhez viszonyítva határozható meg.

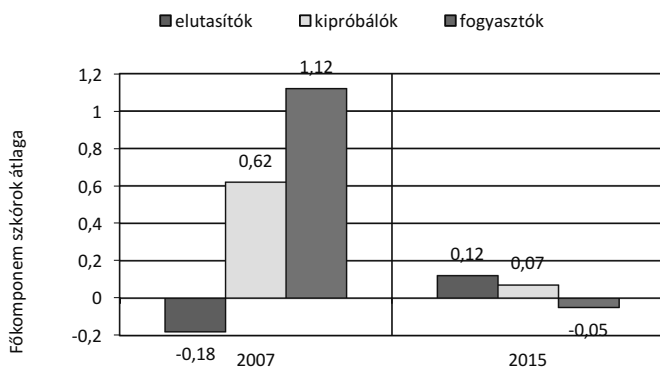
Jelen tipológia az ESPAD 2007 évi felvételein alapszik, így arra is van mód, hogy az összehasonlítást ne csak a 2015-ben válaszoló fiatalok között végezzük el, hanem egymás mellé tegyük a 2007-ben és 2015-ben tapasztaltakat. Az időbeli összehasonlítás azonban csak korlátozottan lehetséges, hiszen egyrészt a 2007-ben alkalmazott és a 2015-ben alkalmazott változókészlet között kb. 20 százalékos eltérés van, másrészt a főkomponens elemzéssel alkotott indikátorok mindig az adott adatfelvételi év belső varianciáján alapulnak.

A drogfogyasztó tanulók kirekesztettségének faktorai

Családi faktorok

A társadalmi kirekesztettség egyik leggyakrabban alkalmazott indikátora a szegénység. Jelen elemzésünkben ez elsősorban az anyagi problémák megjelenésével került mérésre, objektív és szubjektív dimenziók alkalmazásával. A vonatkozó főkomponens elemzés 2007-ben még azt jelezte, hogy mind a drogot kipróbáló, mind pedig rendszeresen fogyasztó tanulók esetében magasabb az anyagi problémákat jelző indikátor értéke, mint a kábítószer nem fogyasztó csoportban. 2015-ben ez az összefüggés eltűnt, az anyagi depriváció és a drogfogyasztás között nem látható statisztikailag igazolható kapcsolat. Az összevetésből az is kitűnik, hogy míg 8 évvel ezelőtt a fogyasztók anyagi problémái nagyobbak voltak, mint a kábítószer kipróbáló vagy elutasítók aránya, addig 2015-re ez gyakorlatilag már nem igazán anyagi kérdés számukra. Ha megnézzük az adatokat nemek szerinti bontásban, akkor az derül ki, hogy a lányok inkább küzdenek anyagi problémákkal, mind a három almintában, míg a férfiak körében alacsonyabb kicsit az indikátor értéke.

1. ábra: Anyagi problémák faktor alakulása

Az anyagi problémák tekintetében a – drogfogyasztó csoportok vonatkozásában – némileg mérséklődött a 2007-ben mért települési egyenlőtlenség, akkor a legkevésbé a fővárosban, a leginkább a hátrányos helyzetű rurális térségekben mért az indikátorunk pénzügyi gondokat, mindhárom célcsoportban, idén azonban ezt csak a kábítószer rendszeresen fogyasztók esetében lehet kimutatni, a kipróbálók vonatkozásában már nem. A magyarázó változók közül az osztály típusa a drogfogyasztók esetében kb. 1 százalékos, gyenge magyarázó erővel bír az anyagi főkomponens esetében, a drogot csak kipróbálónál illetve elutasítóknál az anyagi problémák nagysága független az iskolai végzettségtől.

4. táblázat: Anyagi problémák főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

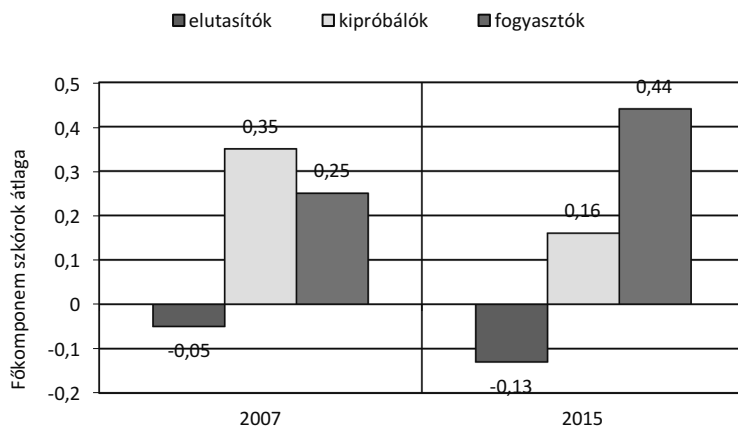
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	9.3	.002*	7.0	.008*	0.3	.000
Településtípus	0.9	.001	0.7	.004	1.6	.004*
Régió	3.2	.005*	2.2	.016*	0.3	.002
Iskola típusa	2.5	.001	1.2	.003	2.9	.008*

* $p < .05$ ** $p < .001$

A társadalmi kirekesztettség másik fontos mutatója a családi kapcsolatok hiánya vagy gyengesége, melyek családi háttér támogató közegként segítheti mérsékelni a drogfogyasztás társadalmi és egyéni negatív hatásait, de a családi kapcsolatok hiánya, konfliktusossága esetében fokozhatják is a szerfogyasztás okozta problémákat. Jelen kutatásunkban ez utóbbira helyezve a hangsúlyt az indikátorunk a családi összetartozás hiányát mérte. A főkomponenshez kapcsolódó varianciaelemzés alapján statisztikailag igazolható, hogy mind a drogot kipróbáló, mind pedig a drogot fogyasztó tanulók körében nagyobb a családi összetartozás hiánya, mint a drogot elutasítók körében. Az összevetésből az is kitűnik, hogy a rendszeres szerhasználók tekintetében még negatívabb a kép, a családi összetartás hiánya még nagyobb, mint a drogot csak kipróbáló tanulók esetében. Ezek az összefüggések 2007-ben is kimutathatók voltak, de akkor még kevésbé volt nagy a különbség a kipróbálók és a fogyasztók között, ma a legnagyobb mértékű hiányosságokat a családi kapcsolatok tekintetében a rendszeres fogyasztóknál mutat a kirekesztettség indikátora.

Ha megnézzük az adatokat nemek szerinti bontásban, akkor jól látható, hogy a nőket mind a három almintában egyaránt jobban érintik a családi konfliktusok és problémák. Ennek oka elsődlegesen az indikátor szubjektív dimenzióinak összetevőiben keresendő.

2. ábra: Családi összetartozás hiánya faktor

A családi összetartozás hiánya erős összefüggést mutat az iskolatípussal, leginkább a szakiskolákban, legkevésbé a gimnáziumokban határozza meg ez a drogfogyasztással kapcsolatos kirekesztődést. Mindez gyenge összefüggést mutatott a településsel, a régióval, jellemzően a Dél-Dunántúlon és Budapesten valamint a nagyobb városokban, megyeszékhelyeken játszik közre ez a kirekesztődésben. A drogokat kipróbáló, illetve a fogyasztó almintában ezek a gyenge összefüggések még erősödnek is, ez utóbbi szerhasználóknál pedig közel 4 százalékot magyaráz önmagában a családi összetartozás hiánya főkomponens varianciájából. Az egyes háttérváltozók közül fel kell hívni a figyelmet az iskola típusára, a családi összetartozás hiánya erősen jelen van szakiskolai szerfogyasztó tanulóknál.

5. táblázat: Családi összetartozás hiánya főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

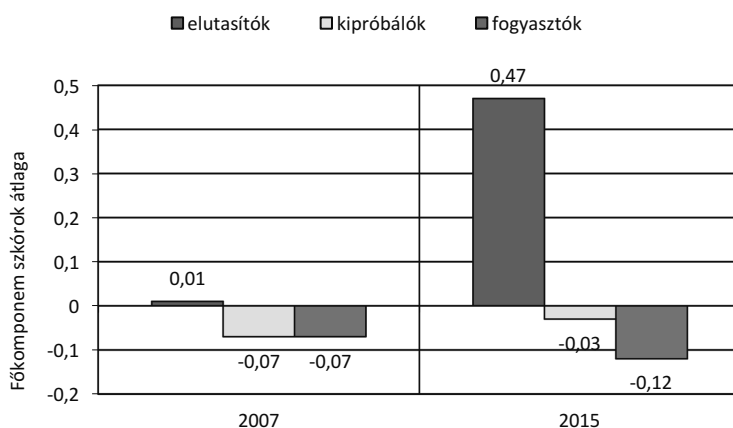
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	53.2	.022**	6.7	.012*	4.7	.011*
Településtípus	1.1	.001	1.9	.009	5.7	.043**
Régió	1.7	.002	0.8	.006	1.0	.008
Iskola típusa	80.9	.036**	7.6	.018**	2.7	.007

*p<.05 **p<.001

A társadalmi kirekesztettség családi dimenziói között a harmadik indikátorunk a háztartásszerkezet volt, mely általában összefüggésben van a háztartás nagyságával is. Kutatásunk során a háztartásszerkezet tekintetében a 2007. évi adatfel-

vétel főkomponens elemzése alapján az volt kimutatható, hogy a háztartásszerkezetnek gyenge pozitív hatása van a tényezők között, ezzel szemben 2015-ben már sokkal erősebb a preventív hatása. A részletesebb elemzés során az is kiderült, hogy a drogot elutasítók (kontroll csoport) körében tapasztalható gyenge összefüggések (a nyugati régióban és a kisebb településeken, a magasabban képzettek körében erősebb a pozitív hatása és heterogénebb a háztartás szerkezete is) közül csupán a településtípus esetében igazolódott vissza kábítószerfogyasztók esetében, 2-4 százalékos magyarázó erővel bír az indikátor esetében a településtípus, mint háttérváltozó.

3. ábra: Háztartásszerkezet faktor

6. táblázat: Háztartásszerkezet pozitív hatása főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	2.8	.001	3.2	.004	5.4	.007*
Településtípus	9.4	.009**	7.7	.037**	3.9	.022*
Régió	1.2	.002	1.5	.010	0.5	.004
Iskola típusa	2.8	.001*	0.9	.002	0.8	.002

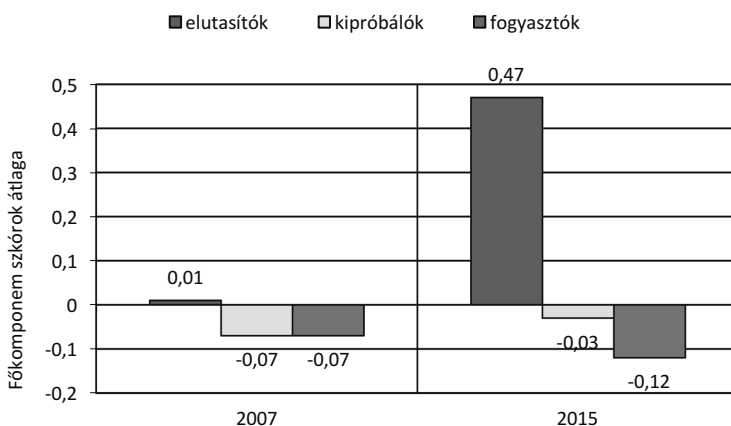
*p<.05 **p<.001

Közösségi faktorok

A társadalmi kirekesztettség tágabb társadalmi kontextusát tekintve, a helyi közösség az a dimenzió, melyben a befogadás illetve a (re)integráció sikeresen meg

tud valósulni. Ezek közül az első indikátorunk az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség. A drogot elutasítók csoportjához képest, a drogot kipróbálók illetve fogyasztók egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetősége jobb, mint az átlag. Ez talán azzal van összefüggésben, hogy a kábítószerfogyasztás inkább a városi populációk sajátossága, és ezeken a helyeken a városi funkciókhoz igazodó ellátóhelyek száma is magasabb és heterogenitása is jobb. Összevetve a drogot kipróbáló és rendszeresen fogyasztó tanulók almintáját, azt lehet megállapítani, hogy míg 2007-ben a rendszeresebb fogyasztók számára a releváns egészségügyi szolgáltatások elérhetősége rosszabb volt, mint a csak kipróbálóké, 2015-ben ez megfordult. A dependens szerhasználók közül is elsősorban a nők kirekesztettsége nagyobb ezen indikátor mentén.

4. ábra: Egészségügyi szolgáltatások elérhetősége faktor

Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőséget alapvetően a lakóhely határozza meg Magyarországon. Míg Budapesten 1,61 az indikátor értéke a kontroll csoportban, addig a vidéki nagyvárosokban csak 0,38, a kisebb településeken pedig -0,70. E tekintetben a nyugati és keleti régiók között is kimutatható némi különbség. Az iskolatípussal erős összefüggés mutatható ki, a magasabb iskolai végzettséget biztosító gimnáziumi tanulók esetében a hozzáférhetőség indikátora magasabb értékek mutat mindhárom almintában. A szerfogyasztó tanulók esetében is jól kimutatható, hogy a községekben és kisebb városokban élők kirekesztettsége a releváns egészségügyi ellátásból jóval nagyobb, mint a nagyvárosokban, különösen Budapesthez viszonyítva mérhető negatív rekord.

7. táblázat: Egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

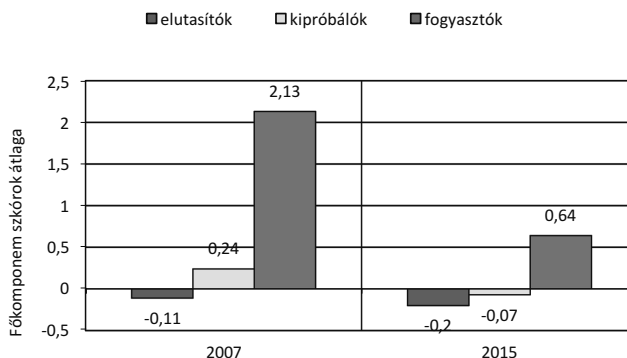
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	2.8	.001	0.1	.000	4.9	.007
Településtípus	2019.7	.644**	387.3	.661**	437.5	.712**
Régió	1459.8	.682**	255.6	.659**	2444.3	.675**
Iskola típusa	68.2	.032**	21.5	.051**	16.4	.044**

*p<.05 **p<.001

Az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség magyarázó változói közül drogot kipróbálóknál a településtípus 66, a régió 65 százalékot magyaráz önmagában főkomponens heterogenitásából, az rendszeres fogyasztóknál még nagyobb, 67-71 százalék a magyarázott variancia. Némileg meglepő azonban, hogy az iskolatípusnak is van némi hatása az indikátor értékre, 3-5 százalékban magyaráz.

Megosztott a szakirodalom abban, hogy általában az erőszakosságot a helyi közösség vagy az individuális faktor között tartás-e számon, mi az előbbihez soroltuk, lévén az erőszakos cselekedetek minősítése a közösségi normákhoz viszonyítottan jelentkezik s közösség szankcionálja, ha szükséges.

5. ábra: Erőszakosság faktor

Az erőszakosság és kriminalitás indikátorának értéke a drogot kipróbáló illetve fogyasztó csoportokban a kontroll csoporthoz képes sokkal magasabb pontszámokat eredményezett 2007-ben és 2015-ben is. 2015-ben míg a drogot elutasító kontroll csoportban -0,21 az indikátor értéke, addig a drogot kipróbáló fiatalok körében -0,06, a rendszeres fogyasztóknál pedig már 0,64 az érték. Ahogy

az várható volt, a kriminalitásnak ez a fajta mutatója nem független a nemtől, a férfiak körében minden csoportban magasabb. Ugyanakkor az is jól látható, hogy drogokat rendszeresen fogyasztó lányok körében mennyivel magasabb az erőszakosság indexe, mint a kipróbálók körében, vagyis a kábítószerfogyasztás és az erőszakosság közötti kapcsolat nyilvánvaló. A válaszadó nemének magyarázó ereje a drogokat kipróbálóknál 5 százalék, a rendszeres fogyasztók esetében ellenben már 9 százalék. A régió szerinti megoszlással nincs szignifikáns összefüggés, a település típusa szerint a fogyasztók esetében kisebb települések átlagon felüli értékével ugrik ki, ám ez a másik két almintában már nem igazolható statisztikailag. Végezetül az iskolatípus befolyásoló erejéről kell még szólni, mindhárom csoportban igaz az, hogy a gimnáziumokban a legalacsonyabb, a szakiskolákban pedig a legmagasabb az erőszakosság indikátorának értéke.

8. táblázat: Erőszakosság főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

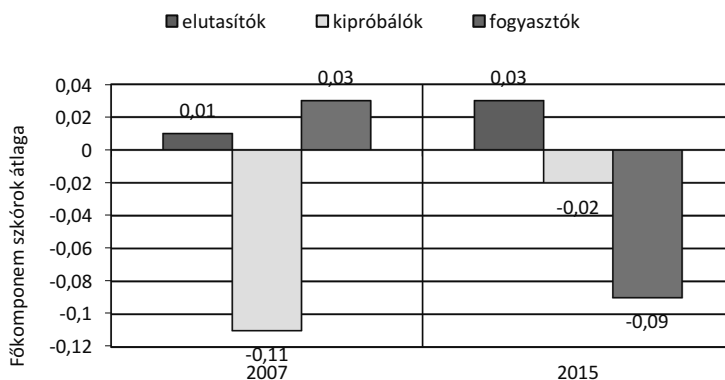
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	69.5	.032**	28.2	.049**	26.7	.089**
Településtípus	2.1	.005	0.7	.006	5.4	.041**
Régió	0.7	.002	0.4	.005	1.5	.016
Iskola típusa	30.7	.029**	10.9	.039**	19.0	.061**

* $p < .05$ ** $p < .001$

A társadalmi kirekesztettség helyi közösségi indikátorának tekintettük elemzésünk során a baráti kapcsolatok, illetve a baráti kapcsolatok hiányát, konfliktusosságát. A baráti kapcsolatok hiánya az ESPAD 2007-es adatai alapján jellemzően a rendszeres fogyasztók sajátossága volt, a kipróbálók esetében még a kontroll csoporthoz képest is jobb helyzetben voltak e tekintetbe. Ez valószínűleg összefügg a kipróbálás és a rendszeres szerhasználat szociális kontextusa közötti különbséggel, míg előbbi jellemzően társas cselekedet, utóbbi inkább individuális. 2015-ben azonban e tekintetben az adatok már mást mutatnak, éppen a rendszeres fogyasztók körében a legalacsonyabb a baráti kapcsolatok hiánya. A nem hatása az indikátorra statisztikailag erős összefüggést mutat a drogot elutasító mintában, 5 százalékot magyaráz a kapcsolatok hiányából, míg a másik két almintában 3, illetve 2 százalékot.

A baráti kapcsolatok hiánya sem a kontroll csoportban, sem pedig a drogokat kipróbálók vagy fogyasztók csoportjában nem mutat összefüggést a településsel és a régióval, ellenben és az iskolatípus hatása most is mérhető és igazolható, a tendenciája is azonos az előző kérdésekben mértekkel.

6. ábra: Baráti kapcsolatok hiánya faktor

9. táblázat: Baráti kapcsolatok hiánya főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

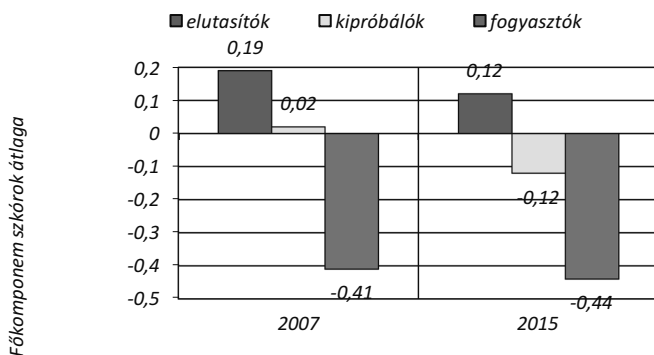
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	228.9	.050**	28.0	.032**	12.6	.017**
Településtípus	1.3	.001	1.8	.010	0.3	.002
Régió	0.8	.001	0.2	.001	0.9	.007
Iskola típusa	15.8	.007**	0.2	.001	3.4	.009*

*p<.05 **p<.001

A társadalmi kirekesztettség helyi közösségi dimenziói között a negyedik indikátorunk a drogprobléma szubjektív percepciója. A főkomponens elemzés során e dimenzióban egy toleráns, elfogadóbb attitűdöt és egy elutasítóbb attitűdöt azonosíthatunk be. 2007-ben és 2015-ben is az látható, hogy a drogprobléma percepciója tekintetében az elutasítók körében mérhető a legmagasabb index érték (ők tekintik leginkább veszélyesnek a különféle drogok fogyasztását), míg logikusan a legkevésbé a rendszeres fogyasztók tekintik annak. E téren nincs érdemi eltérés a két adatfelvétel eredményei között. A kontroll csoportban mért attitűd értéke pozitív, ugyanakkor a kipróbálóknál már -0,13, a fogyasztóknál pedig csak -0,44 a mutató értéke, vagyis látható, hogy az érintettség növekedésével a tolerancia is nő, egyáltalán nem meglepő módon. A magyarázó változókat vizsgálva megállapítható, hogy a kontroll csoportban a drogprobléma-percepciót válaszadó neme, a településtípus és az iskola típusa egyaránt befolyásolja, ezzel szemben a drogot fogyasztók probléma-percepciójának attitűdjeit ezek a hagyományos háttérváltozók nemigen befolyásolják, egyedül a nem esetében mutatható ki, hogy a lányok

véleményét a magasabb probléma-index írja le, míg az érintettebb fiúk esetében jóval alacsonyabb a vélt veszély mértéke.

7. ábra: Drogprobléma-percepció faktor

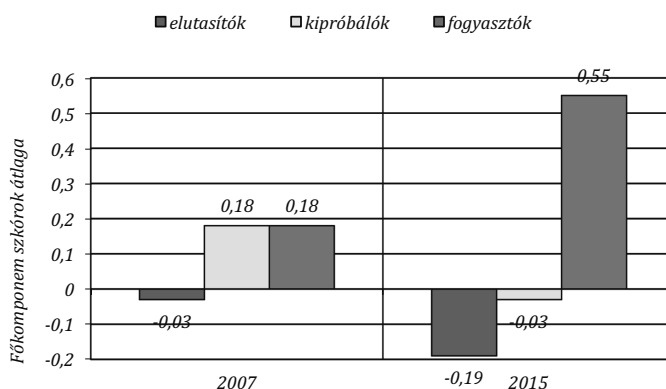
10. táblázat: A drogprobléma-percepció főkomponenseinek magyarázó változói (egyutas ANOVA)

	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	26.8	.009**	7.5	.012*	21.7	.039**
Településtípus	5.8	.008**	0.5	.004	0.6	.004
Régió	1.1	.003	1.1	.011	5.7	.006
Iskola típusa	41.2	.026**	5.7	.018*	1.6	.006

* $p < .05$ ** $p < .001$

A normaszegés, az együttélési szabályok figyelmen kívül hagyása korántsem minden esetben kriminális jelenség, gyakran csak egy sajátos identitás közösségi megnyilvánulási formája. Normális esetben a közösségi viselkedési szabályok, normák a jól leírt interiorizáció folyamatában bensővé válnak, az individuum integráns részeként működnek. Az interiorizáció révén átvett norma összefonódik az egyén már meglévő értékeivel: a társas szerepre vonatkozó elvárások rendszerétől külön, egy személyes rendszer részévé válik. A drogfogyasztók társadalmi kirekesztettségének vizsgálatakor a szabálykövetés, illetve a norma szegésének dimenziója azért értékelődik fel, mert az ilyen normaszegő megnyilvánulás alapvetően attól függ, hogy a szóban forgó akciók, cselekedetek mennyire felelnek meg mélyebben rejlő értékeknek.

8. ábra: Normaszegő magatartás

Összevetve a normaszegő magatartás indikátorát a drogot elutasító fiatalok adataival jól látható, hogy a pszichoaktív szereket kipróbálók és a fogyasztók mintájában egyaránt magasabb értékeket kaptunk, 2007-hez képest sokkal polarizáltabban. A kipróbálóknál a férfiak és a nők magatartása között e tekintetben nincs igazából különbség, ellenben a fogyasztó és az elutasító almintákban igen jelentős eltérés van, a fiúk körében mért indikátor kimagasló, önmagában a nem 3 százalékot magyaráz a normaszegő magatartás variációjából. A területi statisztikai mutatóknak csak a drogot rendszeresen fogyasztó tanulói csoportban van szignifikáns hatása a normaszegésre, az ország déli részein bír – korlátozott – magyarázó erővel ebben a kérdésben. Ellenben nem meglepő módon az iskolai végzettség mindhárom almintában magyarázó erővel bír a normaszegő magatartás vonatkozásában, leginkább a drogfogyasztók csoportjában (több mint 6 százalék magyarázott variancia).

11. táblázat: Normaszegő magatartás főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

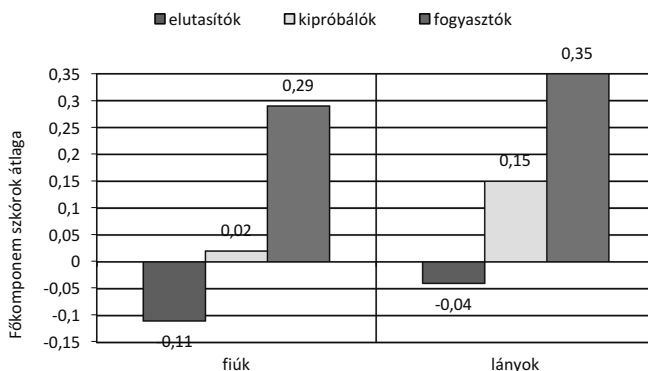
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	51.5	.014**	7.6	.010*	21.5	.028**
Településtípus	3.6	.005	1.5	.009	6.7	.042**
Régió	2.4	.004*	1.4	.011	2.2	.018*
Iskola típusa	66.6	.036**	19.1	.046**	24.4	.062**

*p<.05 **p<.001

Az elmúlt tíz évben a fiatalok aktív internet-, és közösségi média felhasználók lettek. Ezzel azonban nemcsak egy új közösségi tér nyílt számukra, nemcsak a

kommunikációs csatornáik, információ szerző és tanulási stratégiájuk változott meg, hanem a kirekesztődésnek is új dimenziója nyílt. A technikai eszközökhöz való hozzáférés hiányából vagy pedig az online téről való tudatos távolmaradásból fakadó kirekesztődés vizsgálata a közösségi indikátorok között kapott helyett elemzésünkben.

9. ábra: Online közösségi aktivitás

Meglepő eredményre jutottunk áttekintve az online aktivitás mutatóját, látható, hogy éppen a leginkább érintett drogfogyasztók a legaktívabbak az internet világában, s ez a tendencia független a nemtől és az iskolatípustól is.

A területi statisztikai mutatóknak csak a drogot elutasító tanulói csoportban van szignifikáns hatása az online aktivitásra, kisebb településeken nagyobb magyarázó erővel bír a kérdésben. Ellenben nem meglepő módon az iskolai végzettség hatása mindhárom almintában kimutatható, az online aktivitásra, legaktívabbak a szakközépiskolások, őket követik a gimnazisták, s a legkevésbé aktív online közösségi tér használók a szakiskolások. Különösen erős, közel 5 százalékos magyarázó ereje van ennek a változónak a drogot kipróbáló tanulók csoportjában.

12. táblázat: Online közösségi aktivitás főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

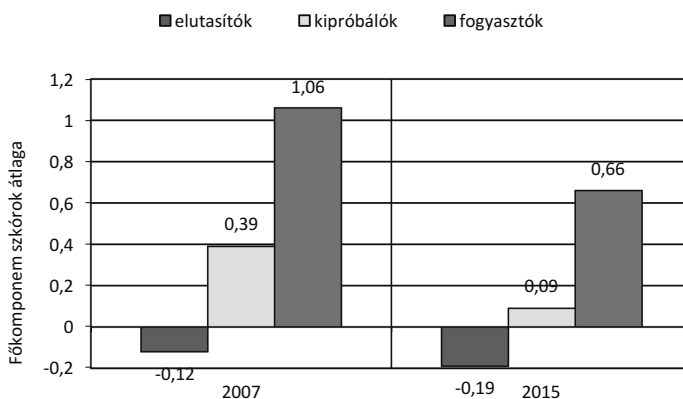
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R2	F	R2	F	R2
Nem	5.1	.001*	4.9	.006*	0.6	.001
Településtípus	5.2	.005**	1.1	.006	0.2	.001
Régió	1.1	.002	0.4	.003	0.9	.003
Iskola típusa	14.2	.007**	10.1	.046**	3.7	.010*

*p<.05 **p<.001

Individuális faktorok

A társadalmi kirekesztettség indikátorainak harmadik fő csoportja az ún. individuális indikátorok. Ezek közül az első az áldozattá válásnak való kitettség vagy kicsit tágabban értelmezve a kiszolgáltatottság. A kiszolgáltatottságot mérő kérdések kutatásunkban alapvetően azt célozták, hogy mennyire teremtenek meggondolatlanul, védekezés nélkül szexuális kapcsolatot a fiatalok, teremtettek-e már más módon meggondolatlan vagy kényszer kapcsolatot. Ezen túl a verbális és fizikai erőszaknak valamint az on-line zaklatásnak (bántó, gúnyos üzenetek, képek SMS-ben, chaten, közösségi oldalakon) és a mások által fogyasztott alkohol hatására történő zaklatás, fizikai bántalmazás, bosszantás áldozattá válás is kiszolgáltatottság összetevője. A kiszolgáltatottság ilyen módon történt operacionalizálásával a drogot elutasító tanulók csoportjához képest jelentős kiszolgáltatottságot mértünk mind a drogot kipróbálók, mind pedig a rendszeres fogyasztó fiatalok körében, különösen a férfiaknál. Adataink alapján leginkább a drogot fogyasztó fiúk, kisebb mértékben pedig a drogot fogyasztó lányok kitétek az áldozattá válás veszélyének, különösen a szakiskolások körében és a kisebb településeken. A háttér változók közvetlen – más tényezőktől megtisztított – hatását nézve a válaszadó neme alig 1 százalékot magyaráz a kiszolgáltatottságból, ezzel szemben a településtípus már közel 5 százalékot, az iskola típusa pedig 7 százalékot.

10. ábra: Kiszolgáltatottság/áldozattá válás

13. táblázat: Kiszolgáltatottság főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

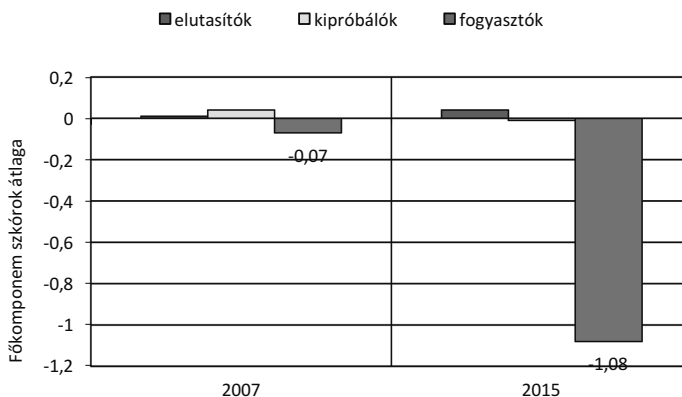
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R ²	F	R ²	F	R ²
Nem	0.1	.000	0.1	.000	5.6	.008*
Településtípus	4.7	.006*	1.6	.009	3.8	.046*
Régió	1.9	.003	1.8	.014	2.1	.017*
Iskola típusa	7.7	.004**	2.5	.006*	4.9	.073*

*p<.05 **p<.001

A képzettségi szint a szegénységhez hasonlóan szintén gyakran alkalmazott indikátora a kirekesztettségnek illetve a társadalmi befogadásnak elsősorban a kvalifikációs szint és a munkaerőpiaci pozíció közötti kapcsolatok miatt. Jelen kutatásunkban a válaszadó várható képzettségi szintjének meghatározásakor nemcsak az érintettek iskolatípusát vettük figyelembe, hanem a főkomponens elemzésbe beemeltük a szülők iskolai végzettségét is, s így az indikátor inkább már egyfajta sajátos kulturális tőke indikátorként értelmezendő.

A kontroll csoporthoz viszonyítva 2007-ben érdekes adatsor rajzolódott ki. Egyrészt jól látható volt, hogy mind a kipróbáló, mind pedig a rendszeres szerfogyasztó férfiak körében egy kicsit magasabb volt a képzettségi indikátor, vagyis e tekintetben kirekesztettségéről nem beszélhettünk. Ugyanakkor a fogyasztó almintában szembeűnő volt a nők alacsony kvalifikációs szintje, mind a férfiakhoz mind pedig a drogot elutasítókhoz viszonyítottan. 2015-ben már kicsit más volt a helyzet, az elutasítók csoportjában a fiúk, a kipróbálók és fogyasztók csoportjában pedig a lányok képzettsége alacsonyabb.

11. ábra: Képzettségi szint faktora

A relatív képzettség főkomponens értékét meghatározó változók közül a hagyományos területi statisztikai mutatók esetében mérhető a legnagyobb magyarázott variancia, a településtípus és a régió, mind a kontroll, mind pedig a drogokat kipróbáló és fogyasztó tanulói almintában, 9-13 százalékot magyaráznak a relatív képzettség főkomponens varianciájából a területi változók.

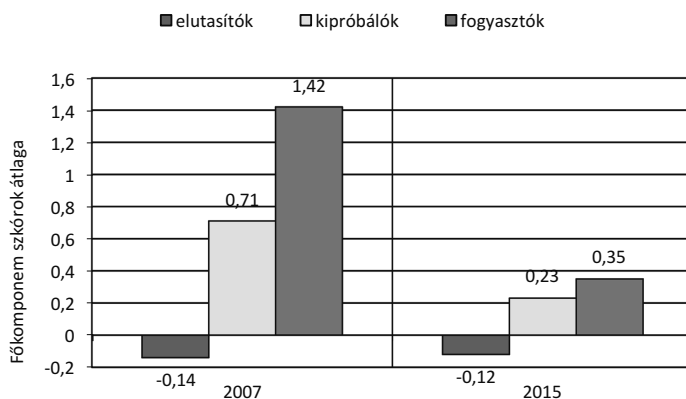
14. táblázat: Relatív képzettség főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R ²	F	R ²	F	R ²
Nem	2.5	.001	0.4	.000	0.2	.000
Településtípus	90.6	.091**	26.3	.127**	14.5	.085**
Régió	49.1	.068**	14.5	.098**	9.7	.075**
Iskola típusa	2288.1	.529**	453.2	.530**	450.3	.555**

*p<.05 **p<.001

Az iskolai sikerek és kudarcok nem tartoznak a hagyományos társadalmi kirekesztés indikátorai közé, ám az individuális faktor alkotórészeként a drogfogyasztók társadalmi kirekesztési mechanizmusai nem érthetőek teljesen e dimenzió nélkül. A szerfogyasztás ugyanis a klinikai tapasztalatok alapján előbb-utóbb tanulmányi és később munkahelyi kudarcokhoz vezetnek, melyek felgyorsítják a drogos karrier illetve a tartósan destruktív életvezetés kialakulását, s ez pedig olyan hátrányos helyzetet eredményez, amely a munkaerőpiacról való kikerülést idézi elő, ezzel pedig nemcsak relatív, hanem objektív értelemben is kirekesztődnek a többségi társadalomból.

12. ábra: Iskolai kudarcok indikátora

Az indikátor értéke 2007-ben a kontroll csoportban -0,14, a drogokat kipróbálók körében 0,71, a rendszeresen fogyasztók mintájában pedig már 1,42 volt, vagyis az iskolai kudarcok szintje a szerfogyasztással párhuzamosan emelkedik. Ugyan-ez a tendencia 2015-ben is pontosan leírható, statisztikailag igazolható. Ez nem meglepő eredmény, ahogy az sem, hogy nők körében általában alacsonyabb az iskolai kudarcok indikátora, mint a fiúknál. Ugyanakkor, ha a szerfogyasztó nőket és férfiakat külön vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy az iskolai kudarcok indikátora jóval magasabb a lányoknál, mint a fiúknál s ez független attól, hogy a drogot csak kipróbáló vagy rendszeresen fogyasztó fiatalokról van-e szó.

A településtípus, a régió és az iskola típusa is megjelenik a nem mellett az iskolai kudarcokkal kapcsolatos háttérváltozók körében szignifikáns hatással, de míg az iskolatípus mindhárom vizsgált csoportban hat, addig a területi változók csak a drogot fogyasztók esetében, jellemzően a kisebb településeken élők illetve a keleti régiókban élő drogfogyasztó tanulók körében magasabb az indikátor értéke. Az iskolatípus tekintetében a gimnázium-szakközépiskola-szakiskola tengelyen mérhető az egyértelmű és határozott növekedés az iskolai kudarcok fokozódásában, s egyben az ebből fakadó kirekesztettségben, melyet a drogfogyasztás határozottan felerősít.

15. táblázat: Iskolai kudarcok főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

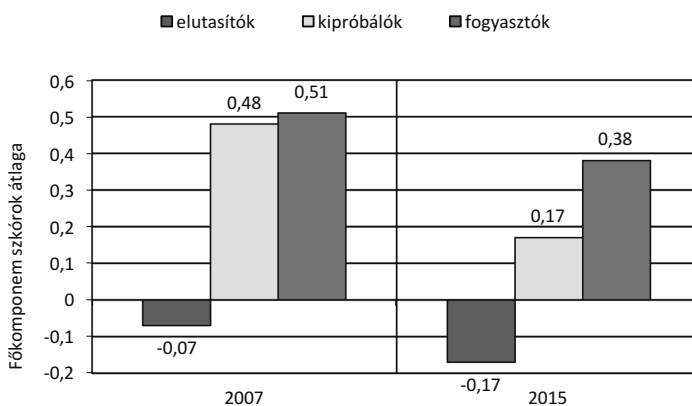
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R ²	F	R ²	F	R ²
Nem	53.2	.012**	17.5	.020**	15.8	.020**
Településtípus	1.5	.002	1.3	.007	2.3	.014*
Régió	3.0	.004*	1.6	.012	4.4	.035**
Iskola típusa	49.6	.022**	8.6	.020**	4.5	.012*

*p<.05 **p<.001

Az objektív és szubjektív mutatókból főkomponens elemzéssel előállított egészségi problémák indikátor várható tendenciái viszonylag jól prognosztizálhatók kutatásunkban. Joggal feltételezhető, hogy az intenzívebb alkohol és drogfogyasztás valamint a dohányzás magasabb egészségi probléma indexet eredményez. Ha az általános tendenciákat nézzük, akkor ez így van, az egészségi problémákat jelző indikátor követi a várt trendet, míg a drogot elutasítók esetében a főkomponens-szkór átlag -0,17, addig a drogokat kipróbálóknál már 0,17, a drogokat fogyasztó tanulóknál pedig 0,38. Ha az indikátort nemenként külön nézzük, akkor a férfiak esetében a szerfogyasztás intenzitásának növekedésével kisebb mértékben

nő az egészségi probléma indikátor indexértéke, a nők esetében azonban már a drogokat csak kipróbálók esetében is kiugró az indikátor mutatója, nem beszélve a rendszeres fogyasztó nők körében mért 0,74-ös index értékről. Ettől függetlenül már 2007-ben is kimutatható volt, hogy mindhárom csoportban jellemzően a lányok több egészségi problémával küzdenek, s a drogfogyasztás tovább szélesíti a nemek közötti különbség értékeit. A területi háttérváltozótól az egészségi probléma indikátora független, az iskolatípusnak is csak 1 százalékos, szignifikáns magyarázó ereje van.

13. ábra: Egészségi problémák indikátora

16. táblázat: Egészségi problémák főkomponens magyarázó változói (egyutas ANOVA)

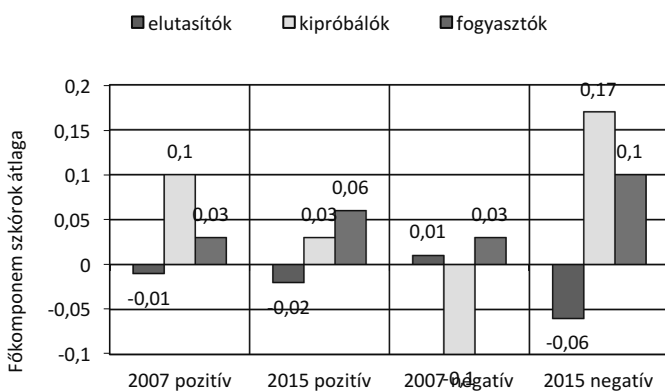
	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R ²	F	R ²	F	R ²
Nem	215.3	.096**	50.6	.085**	60.1	.097**
Településtípus	0.5	.001	0.9	.008	0.4	.004
Régió	0.9	.003	1.4	.016	1.3	.014
Iskola típusa	6.4	.006*	2.7	.010	3.2	.011*

*p<.05 **p<.001

Az utolsó tárgyalandó indikátora a kirekesztettség individuális faktorának az önkép. A főkomponens elemzés során e dimenzióban nem egy, hanem két főkomponenst azonosítottunk be, egy pozitív önképi elemek által dominált és egy negatív önképi elemek által meghatározott főkomponenst. A kábítószer fogyasztó tanulók körében a negatív önképi elemek indikátora mind 2007-ben mind 2015-ben jóval magasabb, mint a drogokat elutasítók, a személyiségükben meglévő pozitív önképi

elemek indikátor értékei ennél jóval alacsonyabbak. A legnegatívabb önképpel nem a rendszeres fogyasztók, hanem a drogokat csak kipróbáló fiatalok bírnak a 2015-ös adatok alapján, de 2007-ben az elutasító (kontroll) csoporthoz és fogyasztó almintához képest még pozitívabb önképpel rendelkeztek, vagyis a drogokat csak kipróbálók e tekintetben még nem igazán tűntek kirekesztett csoportnak. A rendszeres szerfogyasztók körében zavar mérhető a tudati struktúrákban, ugyanis mind a pozitív, mind pedig a negatív énkép elemek esetében magasabb az indikátor értéke a drogot elutasító tanulói csoportokhoz viszonyítva. Esetükben nem elképzelhetetlen hogy az ún. borderline személyiségzavar jeleit érhetjük tetten³⁰.

14. ábra: Pozitív és negatív önkép indikátorai

A háttér változók hatását vizsgálva megállapítható, hogy a tanulók neme alapvetően független a pozitív önképi elemektől, ellenben a negatív önképi vonatkozásában már erős magyarázó erővel találkozhatunk, a drogot elutasítók körében 10, a kipróbálók körében 13, a fogyasztók körében pedig 11 százalékot magyaráz önmagában a nem a negatív önkép varianciájából, tendenciáját tekintve a lányoknál rendre magasabb a negatív önképi elemek főkomponens értéke. Ezzel szemben az iskolatípus a pozitív önkép vonatkozásában bír 2-3 százalékos szignifikáns hatással, a szakiskolások körében pozitívabb az önkép, mint az érettségig adó intézményekben. Ebben a dimenzióban a földrajzi elhelyezkedésnek is van némi hatása.

30 A borderline személyiségre elsősorban az identitás (az egységes énkép) zavara jellemző, önértékelésük ingadozik, hol különlegesnek, hol mindenre alkalmatlannak érzik magukat. Kapcsolataikban ugyanezek a szélsőségek jelennek meg, hangulatukra is a szeszélyesség, az állandó változékonyság a jellemző. Indulataikon nehezen uralkodnak, sokszor önvészélyeztető életmódot folytatnak (alkohol, drogok, költségek, válogatás nélküli szexuális kapcsolatok, gyorsajtás, stb.). Gyakoriak az öngyilkossági gondolatok, fenyegetések, kísérletek is.

17. táblázat: Az önkép főkomponenseinek magyarázó változói (egyutas ANOVA)

Pozitív önképi elemek	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R ²	F	R ²	F	R ²
Nem	9.5	.002*	1.3	.002	2.8	.004
Településtípus	2.7	.002	1.1	.002	2.8	.007
Régió	1.1	.002	2.5	.019*	1.9	.017*
Iskola típusa	48.7	.023**	14.5	.036**	1.4	.004
Negatív önképi elemek	Drogot elutasítók		Drogot kipróbálók		Drogot fogyasztók	
	F	R ²	F	R ²	F	R ²
Nem	450.1	.101**	119.8	.133**	81.0	.108**
Településtípus	2.7	.003*	0.6	.004	1.3	.008
Régió	1.8	.003	1.3	.010	0.3	.003
Iskola típusa	0.6	.000	2.6	.007	0.8	.002

*p<.05 **p<.001

A kirekesztettség klaszterei

A kutatás során rögzített kirekesztettség indikátorok komparatív elemzése során alkotott főkomponensek alapján meg lehet határozni a kirekesztettség általánosabb klasztereit is. Azokat az indikátorokat vettük klaszterképző input változónak melyeket (a kábítószer-probléma percepciója nélkül) ún. k-means klaszterezésbe vonva, az egymáshoz hasonló indikátorokkal bíró személyeket próbáltuk statisztikailag összetartozó csoportokba rendezni. Az eljárás eredményeként a válaszadókat három, jól elkülöníthető csoportba tudtuk sorolni.

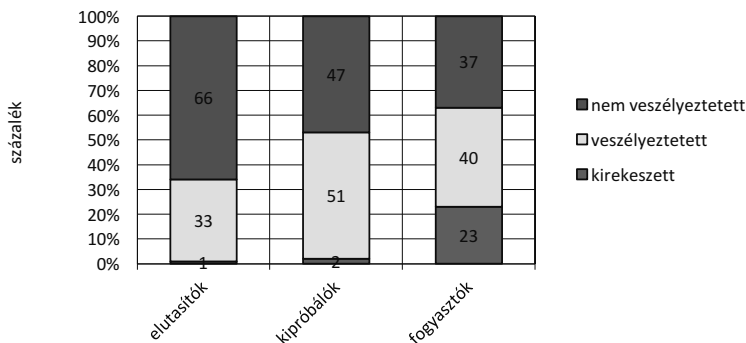
Az első klaszterbe azok kerültek, amelyeknél a kirekesztettség indikátorai a legmagasabb szintet mutatják általában. Ők erősen kiszolgáltatottak, iskolai hátrányokkal küzdenek, gyengék a családi kapcsolataik, normaszegésben is élen járnak, ugyanakkor nagyon magas az online aktivitásuk. A másik csoport tagjai kevésbé kiszolgáltatottak, ugyanakkor alacsony a család kulturális tőkéje, kifejezetten magas az anyagi problémák indexe, negatív az önképük, lazák a családi kapcsolataik és a baráti kapcsolataik hiánya is nehezíti a társadalmi integrációt. A kirekesztés tekintetében jellemzően veszélyeztetettek. A harmadik csoportba azok a tanulók tartoznak, ahol stabilak családi és baráti kapcsolataik, kielégítőek az anyagi kondíciók, betartják a normákat, alacsony az áldozattá válás kockázata, nem jellemző rájuk a negatív önkép, s az online aktivitás is alacsony. Ez a klaszter nem veszélyeztetett a társadalmi kirekesztés indikátorai alapján.

18. táblázat: Drogfogyasztók társadalmi kirekesztettségének klaszterei

Indikátor	1. klaszter	2. klaszter	3. klaszter	F teszt
	Kirekesztett	Veszélyeztetett	Nem veszélyeztetett	
Kiszolgáltatottság	2,51286	,05688	-,30286	868,3**
Képzettségi szint	-,28525	-,28689	,34086	168,0**
Normaszegő magatartás	2,81027	-,13621	-,23854	1391,4**
Iskolai kudarcok	,88401	,59314	-,45035	616,2**
Egészségügyi szolg. hozzáférés	-,09791	-,17573	,09969	30,1**
Családi összetartozás hiánya	,89419	,54152	-,43182	551,8**
Baráti kapcsolatok hiánya	-,09388	,32020	-,28845	157,0**
Anyagi problémák	-,26397	,44631	-,29004	238,6**
Pozitív önkép	,40010	-,05846	-,02418	12,3**
Negatív önkép	,44281	,64179	-,41359	528,4**
Háztartásszerkezet	-,30692	,10508	,12162	13,6**
Online aktivitás	,64038	,26431	-,06189	64,7**
Drogot elutasító tanulók	1 %	33 %	66 %	
Drogot kipróbáló tanulók	2 %	51 %	47 %	
Drogot fogyasztó tanulók	23 %	40 %	37 %	

*p<.05 **p<.001

15. ábra: Veszélyeztettség és drogfogyasztás

Ezek alapján a három kutatási almintában (drogot elutasítók, kipróbálók és fogyasztók) háromféle kirekesztettség aránya eltérő. A drogot elutasító tanulók kétharmada nem veszélyeztetett a kirekesztettség tekintetében, egyharmaduk igen. A drogot kipróbáló fiataloknak már 51 százaléka tartozik a kirekesztődés által veszélyeztetett kategóriába, s megjelenik körükben a valós kirekesztődés is, míg

minden negyedik drogot fogyasztó tanuló társadalmilag már kirekesztett, s további 40 százaléku is erősen veszélyeztetett.

Az kirekesztettség nemenként és településenként eltérő az almintákban. Az egyik fontos eltérés, hogy míg a lányok körében a veszélyeztetettek aránya 41 százalék, s kirekesztettek aránya 3 százalék, addig a fiúknál a veszélyeztetettek aránya alacsonyabb, 32 százalék (s 4 százalék a kirekesztetteké). Őket legvalószínűbben (7 százalék), a szakiskolákban találjuk meg, míg a gimnazisták 71, a szakközépiskolások 54 százaléka nem veszélyeztetett.

Összegzés

A társadalmi kirekesztettséget a legtöbb szakértő, szakmapolitikai elemző, még ma is elsősorban a jövedelmi viszonyokkal összefüggő kontextusban értelmezi, erősen támaszkodva az ún. laekeni indikátorokra, melynek 80 százaléka jövedelem típusú vagy munkaerőpiaci pozícióhoz kötött definíció alapján méri a társadalmi kirekesztettséget. A kábítószer-fogyasztók társadalmi kirekesztettségének mérésére szolgáló indikátorok meghatározásához azonban a jövedelem alapú indikátorok mellett számos más dimenzió figyelembe vétele is szükséges. Az ESPAD 2015-ös adatfelvételének adatbázisa lehetőséget adott arra, hogy a kirekesztettség életminőség felőli megközelítését alapul véve határozzuk meg a drogfogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségének dimenziót illetve validáljuk a korábban felismert indikátorokat, ahol lehetett szubjektív és objektív dimenziót egyaránt megjelenítve. A kutatás során mindösszesen 14 indikátor alapján vizsgáltuk a drogfogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségét, az indikátoraink individuális, családi és helyi közösségi szintéren kerültek csoportosításra.

Az ESPAD adatbázison elvégzett validálása az egyes indikátoroknak, nem magukban voltak érdekesek, hanem akkor váltak igazán informatívvá, ha komparatív statisztikai elemzésbe vontuk őket. A komparatív elemzés célja tanulmányunkban a rendszeresen drogot fogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségének pozicionálása a drogot nem, illetve csak alkalmanként fogyasztó fiatalok egészéhez képest, annak meghatározása, hogy az alkalmazott indikátorrendszer mentén miben tér el a fogyasztók társadalmi-gazdasági helyzete, jövedelmi és életkörülménye, szubjektív egészségi állapota, önképe, normákhoz való viszonya, kiszolgáltatottsága, családi és baráti kapcsolatai, társadalmi közérzete stb. a drogokat elutasító tanulókhöz képest. Azért kellett így eljárunk, mert a kirekesztődés minden esetben egy dinamikus viszony, a drogfogyasztók társadalmi kirekesztettsége csak relatív módon, a drogot nem fogyasztó fiatalok társadalmi helyzetéhez viszonyítva határozható meg.

A társadalmi kirekesztettség egyik leggyakrabban alkalmazott indikátora a szegénység. A vonatkozó főkomponens elemzés 2007-ben még azt jelezte, hogy mind a drogot kipróbáló, mind pedig rendszeresen fogyasztó tanulók esetében magasabb az anyagi problémákat jelző indikátor értéke, mint a kábítószerrel nem fogyasztó csoportban. 2015-ben ez az összefüggés eltűnt, az anyagi depriváció és a drogfogyasztás között nem látható statisztikailag igazolható kapcsolat. Másik fontos családi mutató a családi kapcsolatok hiánya vagy gyengesége. A főkomponenshez kapcsolódó varianciaelemzés alapján statisztikailag igazolható, hogy mind a drogot kipróbáló, mind pedig a drogot fogyasztó tanulók körében nagyobb a családi összetartozás hiánya, mint a drogot elutasítók körében. Kutatásunk során a háztartásszerkezet tekintetében a 2007. évi adatfelvétel főkomponens elemzése alapján az volt kimutatható, hogy a háztartásszerkezetnek gyenge pozitív hatása van a tényezők között, ezzel szemben 2015-ben már sokkal erősebb a preventív hatása.

A kirekesztettség tágabb társadalmi kontextusát tekintve, a helyi közösség az a dimenzió, melyben a befogadás illetve a (re)integráció sikeresen meg tud valósulni. Ezek közül az első indikátorunk az egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetőség volt. A drogot elutasítók csoportjához képest, a drogot kipróbáló illetve fogyasztók egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférhetősége jobb, mint az átlag. Ez azzal is összefüggésben van, hogy a kábítószer-fogyasztás inkább a városi populáció sajátossága. Összevetve a drogot kipróbáló és rendszeresen fogyasztó tanulók almintáját, azt lehet megállapítani, hogy míg 2007-ben a rendszeresebb fogyasztók számára a releváns egészségügyi szolgáltatások elérhetősége rosszabb volt, mint a csak kipróbálóké, 2015-ben ez megfordult.

Az erőszakosság és kriminalitás indikátorának értéke a drogot kipróbáló illetve fogyasztó csoportokban a kontroll csoporthoz képes sokkal magasabb pontszámokat eredményezett 2007-ben és 2015-ben is. A baráti kapcsolatok hiánya az ESPAD 2007-es adatai alapján jellemzően a rendszeres fogyasztók sajátossága volt, a kipróbáló esetében még a kontroll csoporthoz képest is jobb helyzetben voltak e tekintetben. 2015-ben azonban e tekintetben az adatok már mást mutattak, éppen a rendszeres fogyasztók körében volt a legalacsonyabb a baráti kapcsolatok hiánya.

A társadalmi kirekesztettség helyi közösségi dimenziói között a negyedik indikátorunk a drogprobléma szubjektív percepciója volt. A főkomponens elemzés során e dimenzióban egy toleráns, elfogadóbb attitűdöt és egy elutasítóbb attitűdöt azonosíthatunk be. 2007-ben és 2015-ben is az látható, hogy a drogprobléma percepciója tekintetében az elutasítók körében mérhető a legmagasabb index érték

(ők tekintik leginkább veszélyesnek a különféle drogok fogyasztását), míg logikusan a legkevésbé a rendszeres fogyasztók tekintik annak. A kutatás során az is megállapítható, hogy a normaszegés, az együttélési szabályok figyelmen kívül hagyása koránt sem minden esetben kriminális jelenség, gyakran csak egy sajátos identitás közösségi megnyilvánulási formája. Összevetve a normaszegő magatartás indikátorát a drogot elutasító fiatalok adataival jól látható, hogy a pszichoaktív szereket kipróbálók és a fogyasztók mintájában egyaránt magasabb értékeket kaptunk, 2007-hez képest sokkal polarizáltabban.

Az elmúlt tíz évben a fiatalok aktív internet-, és közösségi média felhasználók lettek. Ezzel azonban nemcsak egy új közösségi tér nyílt számukra, nemcsak a kommunikációs csatornáik, információ szerző és tanulási stratégiájuk változott meg, hanem a kirekesztődésnek is új dimenziója nyílt. Meglepő eredményre jutottunk áttekintve az online aktivitás mutatóját, látható, hogy éppen a leginkább érintett drogfogyasztók a legaktívabbak az internet világában, s ez a tendencia független a nemtől és az iskolatípustól is.

A társadalmi kirekesztettség indikátorainak harmadik fő csoportja ún. individuális indikátorok. Ezek közül az első az áldozattá válásnak való kitettség vagy kicsit tágabban értelmezve a kiszolgáltatottság. A drogot elutasító tanulók csoportjához képest jelentős kiszolgáltatottságot mértünk mind a drogot kipróbálók, mind pedig a rendszeres fogyasztó fiatalok körében, különösen a férfiaknál. Az iskolai kudarcok tekintetében megerősítésre került, hogy az iskolai kudarcok szintje a szerfogyasztással párhuzamosan emelkedik.

Joggal feltételezhető az is, hogy az intenzívebb alkohol és drogfogyasztás valamint a dohányzás magasabb egészségi probléma indexet eredményez. Ha az általános tendenciákat nézzük, akkor ez így van. Ha az indikátort azonban nemenként külön nézzük, akkor a férfiak esetében a szerfogyasztás intenzitásának növekedésével kisebb mértékben nő az egészségi probléma indikátor indexértéke, a nők esetében azonban már a drogot csak kipróbálók esetében is kiugró az indikátor mutatója

Végezetül az utolsó tárgyalt indikátora a kirekesztettség individuális faktorának az önkép. A főkomponens elemzés során e dimenzióban nem egy, hanem két főkomponenst azonosítottunk be, egy pozitív önképi elemek által dominált és egy negatív önképi elemek által meghatározott főkomponenst. A kábítószer fogyasztó tanulók körében a negatív önképi elemek indikátora mind 2007-ben mind 2015-ben jóval magasabb, mint a drogot elutasítók, a személyiségükben meglévő pozitív önképi elemek indikátor értékei ennél jóval alacsonyabbak. A legnegatívabb önképpel nem a rendszeres fogyasztók, hanem a drogot csak kipróbáló fiatalok

bírnak a 2015-ös adatok alapján, de 2007-ben az elutasító csoporthoz és fogyasztó almintához képest még pozitívabb önképpel rendelkeztek, vagyis a drogot csak kipróbálók e tekintetben még nem igazán tűntek kirekesztett csoportnak. A rendszeres szerfogyasztók körében azonban zavar mérhető a tudati struktúrákban, ugyanis mind a pozitív, mind pedig a negatív énkép elemek esetében magasabb az indikátor értéke a drogot elutasító tanulói csoportokhoz viszonyítva.

A kutatás során rögzített kirekesztettség indikátorok komparatív elemzése során alkotott főkomponensek alapján meg lehetett határozni a kirekesztettség általánosabb klasztereit is. Az első klaszterbe azok kerültek, amelyeknél a kirekesztettség indikátorai a legmagasabb szintet mutatták általában. Ők erősen kiszolgáltatottak, iskolai hátrányokkal küzdenek, gyengék a családi kapcsolataik, normaszegésben is élen járnak, ugyanakkor nagyon magas az online aktivitásuk. A másik csoport tagjai kevésbé kiszolgáltatottak, ugyanakkor alacsony a család kulturális tőkéje, kifejezetten magas az anyagi problémák indexe, negatív az önképük, lazák a családi kapcsolataik és a baráti kapcsolataik hiánya is nehezíti a társadalmi integrációt. A kirekesztés tekintetében jellemzően veszélyeztetettek. A harmadik csoportba azok a tanulók tartoznak, ahol stabilak családi és baráti kapcsolataik, kielégítőek az anyagi kondíciók, betartják a normákat, alacsony az áldozattá válás kockázata, nem jellemző rájuk a negatív önkép, s az online aktivitás is alacsony. Ez a klaszter nem veszélyeztetett a társadalmi kirekesztés indikátorai alapján

A három kutatási almintában (drogot elutasítók, kipróbálók és fogyasztók) a háromféle kirekesztettség aránya eltérő. A drogot elutasító tanulók kétharmada nem veszélyeztetett a kirekesztettség tekintetében, egyharmaduk azonban igen. A drogot kipróbáló fiataloknak már 51 százaléka tartozik a kirekesztődés által veszélyeztetett kategóriába, s megjelenik körükben a valós kirekesztődés is, míg minden negyedik drogot fogyasztó tanuló társadalmilag már kirekesztett, s további 40 százaléka is erősen veszélyeztetett.

Az kirekesztettség nemenként és településenként eltérő. Az egyik fontos eltérés, hogy míg a lányok körében a veszélyeztetettek aránya 41 százalék, s kirekesztettek aránya 3 százalék, addig a fiúknál a veszélyeztetettek aránya alacsonyabb, 32 százalék (s 4 százalék a kirekesztetteké). Őket legvalószínűbben (7 százalék), a szakiskolákban találjuk meg, míg ezek alapján a gimnazisták 71, a szakközépiskolások 54 százaléka nem tekinthető a kirekesztettség szempontjából veszélyeztetett.

Irodalomjegyzék

- Beaumont, J. (2011): Measuring national well-being -Discussion paper on domains and measures. Newport: Office for National Statistics.
- Berman, Yitzhak –David, Phillips (2000): Indicators of Social Quality and Social Exclusion at National and Community Level. *Social Indicators Research*, 50: 329-350.
- Burchardt, T., le Grand, J. and Piachaud, D. (2002): Introduction. In: Hills, J., le Grand, J. and Piachaud, D. (eds.). *Understanding Social Exclusion*. Oxford: University Press, pp. 1-12.
- Bukovics, Toth (2012): Economic and social conflicts concerning subjective well being, 2012
- Diener E.; Suh E. (1997): Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, Volume 40, Numbers 1-2, 1997 , pp. 189-216(28)
- Diener, Ed-Eunkook Suh (1997): Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40: 189-216.
- Forgeard, M. J. C., Jayawickreme, E., Kern, M. & Seligman, M. E. P. (2011): Doing the right thing: Measuring wellbeing for public policy. *International Journal of Wellbeing*, 1(1), 79–106
- Füleki Dániel (2001): A társadalmi kirekesztés és befogadás indikátorai. *Szociológiai Szemle* 2001/2. 84-95
- Hegedűs Rita (2001): Szubjektív társadalmi indikátorok – Szelektív áttekintés a téma irodalmából. *Szociológiai Szemle* 2001/2. 58-72.
- Jacob, Jeffrey C.-Merlin B. Brinkerhoff (1997): Values, Performance and Subjective Well-Being in Sustainability Movement: An Elaboration of Multiple Discrepancies Theory. *Social Indicators Research*, 42: 171-204.
- Jehoel-Gijsbers, Gerda – Vrooman, Cok (2007) : Explaining Social Exclusion. A theoretical model tested in the Netherlands, The Netherlands Institute for Social Research/scp The Hague, July 2007
- MacDonald, Geoff; Leary, Mark R. (2005): Why Does Social Exclusion Hurt? The Relationship Between Social and Physical Pain. *Psychological Bulletin*, v131 n2 p202-223 Mar 2005
- March, Joan Carles – Oviedo , Eugenia -Joekes, – Romero, Manuel (2006): Drugs and Social Exclusion in Ten European Cities. *European Addiction Research*. Vol. 12, No. 1, 2006

- McCrystal, Patrick – Higgins, Kathryn and Percy, Andrew (2001): Measuring Social Exclusion: a lifespan approach *Radical Statistics* 76: 3 – 14
- Nemzeti Drog Fókuszpont (2008): 2007-es éves jelentés az EMCDDA számára, 2008, <http://www.drogfokuszpont.hu/>
- O’Hara, Philip (2006): *Social Inclusion Health Indicators: A Framework for Addressing the Social Determinants of Health*, 2006, Edmonton Social Planning Council
- Silver, Hilary (1994): *Social Exclusion and Social Solidarity: Three Paradigms*. *International Labour Review*, Vol. 133, 1994
- Social exclusion Unit (2001): *Preventing Social Exclusion: Report by the Social Exclusion Unit*. www.cabinet-office.gov.uk/seu/index.htm, consulted in march 2002.
- W.A. Beck, L.J.G. van der Maesen, F. Thomése, A.C.Walker (eds), ‘(2001): *Social Quality: A New Vision for Europe*’. The Hague/London/Boston: Kluwer Law International, 2001.

Rövid összefoglaló

A tanulmánykötet az ESPAD (European School Survey Program on Alcohol and other Drugs) 2015. évi magyarországi adatfelvételének eredményeit mutatja be.

A kutatás az ESPAD nemzetközi protokollja szerint készült országos reprezentatív mintán, önkitöltős, osztályos lekérdezővel 2015. márciusában.

Az adatfelvétel során összesen 306 középiskolai osztályban 6664 kilenc-tizedik évfolyamon tanuló diákot kérdeztünk meg. A később megjelenő nemzetközi összehasonlításban, valamint az 1995-2015 közötti változások elemzésében résztvevő 16 éves diákok száma 2647 fő.

Főbb eredmények

A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok 62,5%-a legalább egyszer kipróbálta már a *dohányzást*, egynegyedük napi rendszerességgel cigarettázik. Bár a ritkább, alkalmi dohányzás tekintetében a fiúk és a lányok nem különböznek jelentősen, a gyakoribb, *rendszeresebb dohányzás elterjedtebb a fiúk között*.

A 2015. évi adatok a dohányzás visszaszorulását, mérséklődését jelzik a fiatalok körében. A csökkenés egyaránt megfigyelhető a fiúknál és a lányoknál és minden társadalmi csoportban. Csökkent a dohányzást korán elkezdők aránya és csökkent a cigarettát könnyen beszerezhetőnek tartók aránya is. Kedvezőtlen változás ugyanakkor, hogy a cigarettához kapcsolódó veszélytudat is csökkent: *nemcsak az alkalmi dohányzást, hanem a rendszeres cigarettázást is kevesebben tartják veszélyesnek 2015-ben, mint 2011-ben.*

A 2015. évi ESPAD kutatás eredményei szerint a 9-10. évfolyamos magyar diákok túlnyomó többsége fogyaszt valamilyen rendszerességgel *alkoholt*. *A nagyobb gyakoriságú fogyasztás jellemzőbb a fiúkra és elsősorban tömény ital formájában történik.* Az utolsó fogyasztási alkalomra vonatkozó mennyiségi adatok alapján *az egy alkalommal elfogyasztott mennyiség tiszta szeszen számolva 79 ml/fő*, ami jelentősen meghaladja a felnőttekre vonatkozó hasonló adatokat és jóval több annál, amit az egészségügyben dolgozó szakemberek elfogadhatónak tartanak. A mennyiségi adatok alapján *a tömény ital dominálja a fiatalok alkoholfogyasztását.* A diákok közel kétharmada legalább egyszer volt már részeg az élete során, *az előző hónapban lerészegedők aránya pedig 22,2%.*

2015-ben az alkoholfogyasztás főbb mutatói egyértelműen csökkentek a 2011. évi adatokhoz képest. Ugyanakkor növekedést tapasztaltunk az egy alkalommal elfogyasztott egy főre jutó mennyiségben. Ennek alapján azt valószínűsítjük, *hogy a fiatalok ritkábban fogyasztanak alkoholt, mint korábban, de határozottan nagyobb mennyiséget isznak meg egy alkalommal.*

A megkérdezett 9-10. évfolyamos diákok 26,8%-a vallotta, hogy fogyasztott már életében valamilyen tiltott vagy legális drogot. Csaknem minden ötödik diák próbált már tiltott szert, minden hatodik vett be gyógyszert orvosi javaslat nélkül, és minden tizedik kipróbált már valamilyen, a piacon újonnan megjelenő designer drogot. A legelterjedtebb kábítószer továbbra is a marihuána, második helyen pedig új pszichoaktív szer, a szintetikus kannabinoidok csoportja áll. A legális szerek elterjedtsége ugyanúgy jellemző a fiatalok szerhasználati szokásaira, mint a korábbi években

Ugyanakkor a fenti életprevalencia értékek egy javuló tendencia jelzőszámai. A korábbi ESPAD vizsgálatok eredményeivel összevetve megállapíthatjuk, hogy minden szer fogyasztásának elterjedtsége számottevően csökkent 2015-re a magyar középiskolások körében. A csökkenés hasonló arányban következett be a fiúk és a lányok körében. Valamivel nagyobb arányban vidéken, mint Budapesten. A szerfogyasztás gyakorisága is a ritkább használat irányába tolódott el, és az első használat életkora sem csökkent a korábbi adatokhoz képest.

Az 2015-ös ESPAD hazai adatfelvétele alapján a magyar kilenc és tizedikes korosztály döntő hányada (97,9%) rendszeresen internetezik, és átlagosan heti 23 órát tölt internetezéssel. A legelterjedtebb online tevékenység ennek a korosztálynak a körében messzemenően a közösségi oldalak használata (98,6%). Míg a közösségi oldalakat a lányok, az online videojátékokat egyértelműen a fiúk használják inkább. A heti átlagos óraszám is a közösségi oldalak esetén a legmagasabb (23,16 óra), azt követik az online játékok (15,58 óra) és a zene, film le- és feltöltés (11,64 óra). A nemi különbségek e tekintetben is hasonlóan alakulnak: a közösségi oldalak használatával a lányok, a játéssal, valamint az online vásárlással és eladással pedig a fiúk töltenek szignifikánsan több időt heti szinten.

A Problémás Internethasználat Kérdőív alapján majdnem minden ötödik (19,2%) kilenc és tizedikes fiatal kerül a problémás internethasználó kategóriába, vagyis jelentős problémákról számolt be az internethasználatával kapcsolatban. A Problémás Online Játék Kérdőív alapján az online játékokat játékosok 16,6%-a kerül a problémás játékos kategóriába, ami a teljes mintára vetítve 6,5%.

A megkérdezett 9-10. évfolyamos fiatalok több, mint fele (57,7%) ivott legalább egyszer valamilyen energiatalt a kérdezést megelőző hónapban. Magas a többször, legalább 10 alkalommal fogyasztók aránya is: 17,9%. A kérdezést megelőző hónapban a diákok közel egynegyede legalább egyszer ivott alkoholt energiatallal együtt. Az energiatalok fogyasztása inkább jellemző a hátrányosabb társadalmi körülmények között élő fiatalokra: a szakiskolában tanulóakra, a vidéken (községekben) élőkre, illetve azokra, akik szülei alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek és anyagi helyzetük az átlagnál rosszabb.

A kávé fogyasztása is elterjedt a középiskolások között. Az *előző hónapban legalább egyszer fogyasztók aránya 63,1%, egyenyediük pedig napi rendszerességgel iszik kávé*. Míg a *ritkább fogyasztásra utaló havi prevalencia érték a fővárosban élőkre/tanulókra, a magasabb iskolai végzettségű szülők gyerekeire jellemző inkább, addig a gyakoribb, napi rendszerességű kávézás inkább jellemző a vidéken élő, szakiskolában tanuló, alacsonyabb iskolai végzettségű és átlag alatti anyagi helyzetben élő szülők gyerekeire.*

Elemzéseink során egyrészt megpróbáltunk meghatározni különböző fogyasztási/viselkedési típusokat, másrészt vizsgáltuk a kábítószer-fogyasztás és a társadalmi kirekesztettség kapcsolatát.

Klaszterelemzéssel négy viselkedési csoportot különítettünk el: az ivók (a megkérdezettek 22,2%-a), az internetezők (19%), problémás használók (8,7%) és a mérsékelt használók (50%) csoportját. Elemzéseink szerint *ivóvá nagyobb eséllyel válnak a vidéken élő fiúk, akik a szabadidejükben inkább eljárnak otthonról a barátaikkal buliba, diszkóba és az önbecsülésük magasabb az átlagnál. Internetezővé legnagyobb eséllyel a legalacsonyabb iskolai végzettségű anyák gyerekei válnak, akiknek kisebb az önbecsülése, jellemzőbbek rájuk a depressziós tünetek, a sportolás vagy internetező szabadidő eltöltési forma. A problémás használóvá válás esélyét növeli az, ha valaki a fővárosban él, szakiskolában vagy szakközépiskolában tanul, kevésbé jó az apjához fűződő viszonya, kisebb az önbecsülése, előfordulnak depressziós tünetek és inkább az elmenős szabadidő eltöltési formák jellemzik. A mérsékelt csoportot elsősorban a lányok és a gimnáziumokban tanulók nagyobb aránya különbözteti meg a többiektől*

Az ESPAD 2015-ös adatfelvételének adatbázisa lehetőséget adott arra, hogy a kirekesztettség életminőség felőli megközelítését alapul véve határozzuk meg a drog fogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségének dimenziót illetve validáljuk a korábban felismert indikátorokat.

A kirekesztettség és kábítószer-fogyasztás kapcsolatának komparatív elemzésével az volt a célunk, hogy *a rendszeresen drogot fogyasztó fiatalok társadalmi kirekesztettségét pozícionáljuk a drogot nem, illetve csak alkalmanként fogyasztó fiatalok egészéhez képest. Azt kívántuk meghatározni, hogy az alkalmazott indikátorrendszer mentén miben tér el a fogyasztók társadalmi-gazdasági helyzete, jövedelmi és életkörülménye, szubjektív egészségi állapota, önképe, normákhoz való viszonya, kiszolgáltatottsága, családi és baráti kapcsolatai, társadalmi közérzete a drogot elutasító tanulókhoz képest.*

A kutatás során rögzített kirekesztettség indikátorok elemzésével meghatároztuk a kirekesztettség általánosabb klasztereit is, ezek alapján *a drogot elutasító tanulók kétharmada nem veszélyeztetett a kirekesztettség tekintetében, a drogot kipróbáló fiataloknak már 51 százaléka tartozik a kirekesztődés által veszélyeztetett kategóriába, s megjelenik körükben a valós kirekesztődés is, míg minden negyedik drogot fogyasztó tanuló társadalmilag már kirekesztett, s további 40 százalékuk is erősen veszélyeztetett.*

Európai iskolavizsgálat az alkoholi- és egyéb drogfogyasztásról
www.espad.org

1. számú melléklet

Kérdőív

Budapesti Corvinus Egyetem
Szociológia és Társadalompolitika Intézet
Kutatószervező: Elekes Zsuzsanna
<http://www.uni-corvinus.hu>
<http://web.uni-corvinus.hu/szoc/>

Mielőtt elkezdenéd, kérjük olvasd el!

Ez a kérdőív Európa diákjainak alkoholfogyasztásáról, dohányzásáról és drogfogyasztásáról szóló nemzetközi kutatás része. Körülbelül 35 országban több mint 100 000 diák fogja kitölteni a kérdőívet. A kutatás neve: ESPAD.

A kérdőív teljesen névtelen – nem tartalmazza a nevedet és semmi olyan információt, ami alapján azonosítani lehetne téged. Ha befejezted a kérdőív kitöltését, tedd az asztalon elhelyezett borítékba. Az osztályban jelen lévő munkatársunk a borítékot lezárja, mielőtt kimegy az osztályból, és rögtön továbbítja a kutatás vezetőinek.

A te osztályodat véletlenszerűen választottuk ki az adatfelvételben való részvételre. Magyarországon a kutatást a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézete végzi. A kérdőív kitöltése önkéntes. Ha bármelyik kérdésre nem akarsz valamilyen okból válaszolni, hagyd üresen. Fontos, hogy minden kérdésre olyan megfontoltan és őszintén válaszolj, amennyire csak lehetséges. Az eredményeket országos és európai összehasonlításban mutatjuk majd be. Ezek a beszámolók semmilyen, az egyes tanulókra, osztályokra vagy iskolákra visszavezethető adatokat nem fognak tartalmazni. Ne feledd, hogy a válaszaidat teljesen bizalmasan kezeljük.

Amennyiben egyik lehetséges választ sem találsz teljesen megfelelőnek, abban az esetben jelöld be azt, amelyik a legközelebb van ahhoz. Kérjük, hogy minden kérdésnél "X"-szel jelöld az általad megfelelőnek talált válasznál szereplő négyzetet. Ha bármilyen problémád van a kitöltéssel, fordulj bizalommal az osztályban lévő munkatársunkhoz.

Először néhány személyes kérdést teszünk fel.

C01 Nemed?

- 1 fiú
2 lány

C02 Melyik évben született?

--	--	--	--

C03 Milyen gyakran csinálod a következő dolgokat?

Minden sorban egy választ jelölj be.

	soha	néhányszor egy évben	havonta 1-2-szer	legalább hetente egyszer	majdnem minden nap
a) Számítógépes játékokat játszom	☐	☐	☐	☐	☐
b) Aktívan sportolok	☐	☐	☐	☐	☐
c) Könyvet olvasok (nem tankönyvet)	☐	☐	☐	☐	☐
d) Elmegyek este (diszkóba, buliba, kávézóba stb.)	☐	☐	☐	☐	☐
e) Más hobbikkal foglalkozom (pl. zenélek, rajzolok, táncolok, írok stb.)	☐	☐	☐	☐	☐
f) Szórakozásból elmegyek este a barátaimmal bevásárló központba, mászkálok az utcán, vagy a parkban	☐	☐	☐	☐	☐
g) Szabadidőmben internetezek (csetelek, zenét keresek, közösségi hálót használok, játszom stb.)	☐	☐	☐	☐	☐
h) Pénznyerő automatával játszom	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

C04 Az utóbbi 30 napban hány napon hiányoztál egy vagy több órát?

Minden sorban egy választ jelölj be.

	egyet sem	1 napot	2 napot	3-4 napot	5-6 napot	7 vagy több napot
a) Betegség miatt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Egyszerűen nem mentél be, lógtál	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Más okból	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6

A következő kérdések a dohányzásról szólnak

C05 Mit gondolsz, milyen nehezen tudnál cigarettát szerezni, ha akarnád?

- 1 Lehetetlen
2 Nagyon nehezen
3 Elég nehezen
4 Elég könnyen
5 Nagyon könnyen
6 Nem tudom

C06 Dohányoztál-e már az életedben, és ha igen, hány alkalommal?

Az alkalmak száma:

0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
1	2	3	4	5	6	7

C07 Milyen gyakran dohányoztál az elmúlt 30 napban?

- 1 Egyáltalán nem
- 2 Egy cigarettánál kevesebbet hetente
- 3 Egy cigarettánál kevesebbet naponta
- 4 Naponta 1-5 szálát
- 5 Naponta 6-10 szálát
- 6 Naponta 11-20 szálát
- 7 Naponta több, mint 20 szálát

C08 Hány éves korodban próbáltad ki először a következőket?

Minden sorban egy választ jelölj.

- | | soha | 9 évesen
vagy
korábban | 10
évesen | 11
évesen | 12
évesen | 13
évesen | 14
évesen | 15
évesen | 16 évesen
vagy
később |
|--------------------------------------|--------------------------|------------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|-----------------------------|
| a) Elszívtad az első cigarettát..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| b) Naponta cigarettáztál..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 |

**A következő kérdések a szeszesitalokról szólnak
– beleértve a sört, a bort, az égetett szeszeket, cidret és az előre összeállított alkoholtartalmú üdítőitalokat**

C09 Véleményed szerint milyen nehezen tudnád beszerezni a következőket, ha akarnád?

Minden sorban egy választ jelölj.

- | | lehetetlen
nehezen | nagyon
nehezen | inkább
nehezen | inkább
könnyen | nagyon
könnyen | nem
tudom |
|--|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|--------------------------|
| a) Sör (ne számítsd bele az alkoholmentes sört)..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| b) Cider (almabor, mint pl. Strongbow, Carling, Bulmers, Somersby)..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| c) Előre összeállított alkoholtartalmú üdítőital (pl. smash, bacardi breezer, inside, nite)..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| d) Bor (pezsgő is)..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| e) Égetett szesz (pl. vodka, whisky, konyak, pálinka, likőr, koktélok, vermut)..... | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ | ☐ |
| | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 |

C10 Hány alkalommal fogyasztottál szeszes italt?

Minden sorban egy választ jelölj be

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy
több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az elmúlt 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az utóbbi 30 napban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C11 Gondold végig az utóbbi 30 napot! Hány alkalommal ittál a következő italokból?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy
több
a) Sör (ne számítsd bele az alkoholmentes sört).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Cider (almabor, mint pl. Strongbow, Carling, Bulmers, Somersby).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Előre összeállított alkoholtartalmú üdítőital (pl. smash, bacardi breezer, inside, nite).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Bor (pezsgő is).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Égetett szeszek (pl. likőr, pálinka, vodka, koktél, vermut).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

A következő kérdések arra a napra vonatkoznak, amikor utoljára ittál alkoholt.

C12 Mikor ittál utoljára alkoholt?

- 1 Soha nem iszom alkoholt
- 2 1–7 nappal ezelőtt
- 3 8–14 nappal ezelőtt
- 4 15–30 nappal ezelőtt
- 5 Régebben, mint egy hónapja, de egy éven belül
- 6 Régebben, mint egy éve

C13 Gondolj vissza arra a napra, amikor utoljára ittál alkoholt. Az alábbi italok közül melyeket ittad ezen a napon?

Több választ is jelölhetsz.

- 1 Soha nem iszom alkoholt
- 1 Sört ittam
- 1 Cidert (almabort mint pl. Strongbow, Carling, Bulmers, Somersby) ittam
- 1 Előre összeállított alkoholtartalmú üdítőitalt ittam (pl. smash, bacardi breezer, inside, nite)
- 1 Bort ittam (pezsgőt is itt jelöld)
- 1 Égetett szeszt ittam (pl. likőr, pálinka, vodka, whisky, koktél, vermut)

C13a Ha az utolsó napon, amikor alkoholt fogyasztottál, ittál sört, mennyit ittál belőle? (Az alkoholmentes sört ne számold bele.)

- 1 Soha nem iszom sört
- 2 Amikor utoljára ittam, nem ittam sört
- 3 Kevesebb, mint egy normál üveggel, vagy korsóval (1 korsó vagy üveg = 5 dl)
- 4 1-2 normál üveggel vagy korsóval
- 5 3-4 normál üveggel vagy korsóval
- 6 Több, mint 4 normál üveggel vagy korsóval

C13b Ha az utolsó napon, amikor alkoholt fogyasztottál, ittál cidert (almabort), mennyit ittál belőle?

- 1 Soha nem iszom cidert
- 2 Amikor utoljára ittam, nem ittam cidert
- 3 Kevesebb, mint két üveggel (két üveg=6,6 dl)
- 4 2-3 üveggel
- 5 4-6 üveggel
- 6 Több, mint 6 üveggel

C13c Ha az utolsó napon, amikor alkoholt fogyasztottál, ittál előre összeállított, alkoholtartalmú üdítőitalt (smash, bacardi breezer, inside, nite), mennyit ittál belőle?

- 1 Soha nem iszom ilyen italt
- 2 Amikor utoljára ittam, nem ittam ilyen italt
- 3 Kevesebb, mint két üveggel (két üveg=5 dl)
- 4 2-4 üveggel
- 5 5-8 üveggel
- 6 Több, mint 8 üveggel

C13d Ha az utolsó napon, amikor alkoholt fogyasztottál, ittál bort (pezsgőt), mennyit ittál belőle?

- 1 Soha nem iszom bort
- 2 Amikor utoljára ittam, nem ittam bort
- 3 Kevesebb, mint két pohárral (2 pohár=2dl)
- 4 2-3 pohárral vagy fél üveggel (2-4 dl)
- 5 4-6 pohárral vagy egy üveggel (5-6 dl)
- 6 Több, mint 6 pohárral (1 üveg bor)

C13e Ha az utolsó napon, amikor alkoholt fogyasztottál, ittál égetett szeszt, mennyit ittál belőle?

(Vedd figyelembe azt is, amikor az égetett szeszt valamivel keverted)

- 1 Soha nem iszom égetett szeszt
- 2 Amikor utoljára ittam, nem ittam égetett szeszt
- 3 Kevesebb, mint két pohárral (2 pohár=8cl)
- 4 2-3 pohárral
- 5 4-6 pohárral
- 6 Több, mint 6 pohárral

C13f Az alábbi 10 fok skálán jelöld be, hogy az utolsó napon, amikor alkoholt fogyasztottál, mennyire részegedtél le. (Ha semmilyen hatása nem volt az alkoholnak, az "1"-t jelöljed!)

egyáltalán nem volt hatása

nagyon berúgtam, arra sem emlékszem mi történt

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

soha nem iszom alkoholt

A következő kérdések az ELMÚLT 30 NAP alkoholfogyasztására vonatkoznak.

C14 Gondold végig újra az elmúlt 30 napot. Hányszor fordult elő veled, hogy egy alkalommal 5 vagy több italt ittál meg? ("Egy ital" lehet másfél dl bor, vagy egy korsó (fél liter) sör, vagy egy pohár (4-5 cl) égetett szesz, vagy egy koktél vagy két üveg (5dl) előre összeállított alkoholtartalmú üdítőital vagy két üveg cider)

- 1 egyszer sem
- 2 egy alkalommal
- 3 2 alkalommal
- 4 3-5 alkalommal
- 5 6-9 alkalommal
- 6 10 vagy több alkalommal

Néhány további, alkohollal kapcsolatos kérdés

C15 Hányszor fordult veled elő, hogy annyit ittál, hogy berúgtál? Például támogytál járás közben, akadozott a beszéded, hánytál, vagy nem emlékeztél mi történt veled előzőleg?

Minden sorban egy választ jelölj be.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Az életed során	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az elmúlt 12 hónapban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az elmúlt 30 napban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C16 Hány éves korodban próbáltad ki először a következőket?

Minden sorban egy választ jelölj.

		9 évesen vagy korábban	10 évesen	11 évesen	12 évesen	13 évesen	14 évesen	15 évesen	16 évesen és később
a) Sört ittál, legalább egy pohárral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Cidert ittál, legalább egy pohárral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Alkoholtartalmú üdítőt ittál legalább egy pohárral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Bort ittál legalább egy pohárral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Égetett szeszt ittál legalább egy pohárral	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Berúgtál	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

C17 AZ ALKOHOL HATÁSA ALATT hányszor fordult elő veled valamelyik az alábbi problémák közül az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN?

Minden sorban egy választ jelölj.

Egyáltalán nem ittam alkoholt az elmúlt 12 hónapban → folytasd a C18. kérdéssel

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Dulakodtam, verekedtem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Baleset vagy sérülés ért.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Elvesztettem valamit, vagy megsérült a ruhám vagy más tulajdonom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Komoly vitakozásban volt részem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kiraboltak, meglóptak.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Problémám volt a rendőrséggel.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g) Kórházba, detoxikálóba vagy krízisosztályra kerültem, mert annyira berúgtam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Kórházba, detoxikálóba vagy krízisosztályra kerültem baleset vagy sérülés miatt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i) Övszer nélkül teremttem szexuális kapcsolatot	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j) Nem kívánt szexuális esemény áldozata lettem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k) Szándékosan megsebesíttem magam.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l) Autót, motort, mopédet vagy más gépjárművet vezettem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
m) Vezetés közben balesetbe keveredtem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
n) Mély vízben úsztam (uszodában, folyóban, tóban vagy tengerben)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C18 Megtapasztaltad-e az alábbi problémák bármelyikét valaki másnak az alkoholfogyasztása miatt az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN

Minden sorban egy vagy több kockát is bejelölhetsz

	Nem	Igen, idegen	Igen, barát vagy ismerős	Igen, más hozzám közel álló
a) Valaki, aki ivott, zaklatott vagy bosszantott téged egy partin vagy más privát helyen?.....	☐	☐	☐	☐
b) Valaki, aki ivott, zaklatott vagy bosszantott téged az utcán vagy valamilyen más közterületen?	☐	☐	☐	☐
c) Valaki, aki ivott, fizikailag bántalmazott téged?	☐	☐	☐	☐
d) Valaki, aki ivott, megrongálta a ruhádat, vagy más tulajdonodat?	☐	☐	☐	☐
e) Valaki, aki ivott, olyan közlekedési balesetet okozott, amiben te is érintve voltál?.....	☐	☐	☐	☐
f) Üttél-e utasként olyan vezető kocsjában/motorján, aki túl sokat ivott?	☐	☐	☐	☐
g) Előfordult-e veled, hogy valaki aki ivott, megfélemlített téged, amikor az utcán találkoztatok?	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4

C19 Véleményed szerint van olyan hozzád közel álló személy (barát, rokon, ismerős), aki túl sokat iszik?

1 nem

2 igen

→ Okozott ez a te életvedben kárt vagy problémát?

1 nem

2 igen

A nyugtatók/altatók (mint például a seduxen, andaxin, elenium, xanax, eunocin, dornicum, sevenal, rudotel, dorlotyn, noxiron, tardyl stb) olyan szerek, amelyeket általában az orvos ír fel, hogy az ember tudjon pihenni, aludni vagy hogy megnyugodjon. A gyógyszerárban nem árusítják ezeket a szereket recept nélkül.

C20 Szedtél-e valaha nyugtatót/altatót azért mert az ORVOS JAVASOLTA neked?

- 1 Nem, soha
- 2 Igen, de kevesebb, mint 3 hétig
- 3 Igen, 3 hétig vagy tovább

A következő kérdések a marihuánára és hasisra (cannabis, fű, vadkender, joint, spangli) vonatkoznak.

C21 Mit gondolsz, mennyire nehezen tudnál marihuánát vagy hasist (cannabist, füvet, vadkendert, jointot, spanglit) szerezni, ha akarnál?

- 1 Lehetetlen
- 2 Nagyon nehezen
- 3 Inkább nehezen
- 4 Inkább könnyen
- 5 Nagyon könnyen
- 6 Nem tudom

C22 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy marihuánát, vagy hasist (cannabist, füvet, vadkendert, jointot, spanglit) fogyasztottál?

Minden sorban egy választ jelelj!

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az utóbbi 30 napban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C23 Mikor próbáltad ki ELŐSZÖR a marihuánát vagy hasist (cannabist)?

- 1 Soha nem próbáltam
- 2 9 évesen vagy korábban
- 3 10 évesen
- 4 11 évesen
- 5 12 évesen
- 6 13 évesen
- 7 14 évesen
- 8 15 évesen
- 9 16 évesen vagy később

C24 Előfordult-e veled valaha, hogy lehetőség lett volna kipróbálni a marihuánát vagy hasist, de nem próbáltad ki?

- 1 Nem
- 2 Igen → Ha igen, hány alkalommal fordult ez veled elő?
 - 1 1-2
 - 2 3-5
 - 3 6-9
 - 4 10-19
 - 5 20-39
 - 6 40 vagy többször

A következő kérdések néhány egyéb drogra vonatkoznak.

C25 Véleményed szerint milyen nehezen tudnád beszerezni a következőket, ha akarnád?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Lehetetlen	Nagyon nehezen	Inkább nehezen	Inkább könnyen	Nagyon könnyen	Nem tudom
a) Amfetaminok (szpíd, gyors, Efedrin).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Metamfetaminok (ice, jég, met, kristálymet, sebes).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Nyugtatók/altatók.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Ecstasy (XTC, bogyó, Eki, X, EX).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kokain (kocsz, kokó, hó, fehér, kók).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Crack.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6

C26 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy ecstasyt (XTC, bogyó, Eki, X, EX) használtál?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C27 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy amfetaminokat (szpíd, gyors, Efedrin) használtál?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C28 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy metamfetaminokat (ice, jég, met, kristálymet, sebes) használtál?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C29 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy kokaint (kocsz, kokó, hó, fehér, kók) használtál?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C30 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy cracket használtál?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C31 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy szipuztál (szervesoldószerek, ragasztók, hígítók gőzéinek belélegzése azért, hogy más hangulatod legyen)?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Életed során.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az utóbbi 12 hónapban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az utóbbi 30 napban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C32 Hány alkalommal használtad az életedben a következő drogot?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a)Nyugtatók/altatók (orvosi javaslat nélkül).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b)LSD vagy más hallucinogének (bélyeg, korong, trip, lecsó).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c)Relevin	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d)Heroin (hernyó, hercsi).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e)Varázsgomba (mágikus gomba).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f)GHB (Gina, Dzsina, folyékony ecstasy).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
g)Anabolikus szteroidok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
h) Injekciós túvel bevitt drogok (heroin, kokain, amfetaminok).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
i)Alkohol gyógyszerrel (azért, hogy feldobjon).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
j) Fájdalomcsillapító (azért, hogy feldobjon).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
k) Patron/lufi.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
l) Mefedron (Kati, mefi, Zsuzsi).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
m) Egyéb drog (írd ide a nevét):	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C33 Hány éves korodban próbáltad ki ELŐSZÖR a következőket?

Minden sorban egy választ jelölj.

	9 évesen soha	9 évesen vagy korábban	10 évesen	11 évesen	12 évesen	13 évesen	14 évesen	15 évesen	16 évesen és később
a) Kipróbáltam a nyugtatókat/altatókat orvosi javaslat nélkül	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kipróbáltam az amfetaminokat vagy metamfetaminokat.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Kipróbáltam a kokaint vagy cracket	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Kipróbáltam az ecstasyt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Kipróbáltam a szipuzást.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Kipróbáltam az alkoholt gyógyszerrel azért, hogy feldobjon.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

A következő kérdések különböző újfajta szerekre vonatkoznak.

C34 Mostanában hozzáférhetővé váltak olyan új szerek, amelyek különböző tiltott szerek (mint a marihuána vagy az ecstasy) hatását utánozzák. Ezek a szerek különböző néven ismertek, mint például dizájner drogok, etnobotanikumok, új pszichoaktív szerek, és különböző formában kerülnek forgalomba, mint például növényi törmelék, por, kristály vagy tablettá.

Használtál valaha ilyen szert?

- 1 Igen használtam már ilyen szert
 2 Nem, soha nem használtam ilyen szert
 3 Nem tudom, nem vagyok benne biztos

C35 Milyen jellegű, formájú volt az az újfajta szer, amit az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN használtál?

Több választ is megjelölhetsz

- 1 Nem használtam az elmúlt 12 hónapban ilyen szert
- 1 Füstölésre, dohánnyásra alkalmas növényi keverék, drogszerű hatással
- 1 Por, kristály vagy tablettá drogszerű hatással
- 1 Folyadék drogszerű hatással
- 1 Egyéb, éspedig:

C35b Előfordult-e veled, és ha igen hányszor az életed során, hogy az alábbi szerek bármelyikét használtad?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Műfű, biofű, szintetikus kannabinoidok (új, marihuánához hasonló hatású szerek)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Új* stimulánsok (kristály, zene, 4-mec, formek, penta, MDPV, szintetikus katinonok, új, amfetaminhoz hasonló hatású szerek)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Egyéb szer (írd ide a nevét):	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

C35c Hány éves korodban próbáltad ki ELŐSZÖR a következő szereket?

Minden sorban egy választ jelölj.

	soha	9 évesen vagy korábban	10 évesen	11 évesen	12 évesen	13 évesen	14 évesen	15 évesen	16 évesen és később
	a) Műfű, biofű, szintetikus kannabinoidok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Új stimulánsok	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8	9

C35d Mit gondolsz, az alábbiak közül honnan tudnál beszerezni dizájner drogot (műfű, biofű, új stimulánsok stb), ha akarnál?

Több választ is bejelölhetsz.

- 1 barátától, ismerőstől
- 1 családtagtól
- 1 díltől
- 1 internetről
- 1 head shopokból
- 1 máshonnan (írd le)

C35e Ha kipróbálnál valamilyen dizájner drogot, miért tennéd, vagy ha már kipróbáltad, mi volt az oka?

Több választ is bejelölhetsz.

- 1 nem olyan káros, mint a hagyományos drogot
- 1 könnyű beszerezni
- 1 legális, nem büntetik a fogyasztást
- 1 olcsó
- 1 a többiek is ezt fogyasztják
- 1 nem mutatható ki rendőrségi tesztekkel
- 1 kíváncsiságból, az újdonság miatt
- 1 intenzívebben hat
- 1 a médiában erről beszélnek
- 1 nem tudom

A következő kérdések különböző szerekre vonatkoznak

C36 Véleményed szerint mennyire veszélyeztetik magukat (fizikailag vagy más módon) az emberek, ha a következőket teszik?

Minden sorban egy választ jelölj!

	Nem veszélyeztetik	Kicsit	Közepesen	Nagyon	Nem tudom
a) Alkalmi cigarettázás	☐	☐	☐	☐	☐
b) Napi egy vagy több doboz cigaretta elszívása	☐	☐	☐	☐	☐
c) Egy-két ital elfogyasztása majdnem minden nap	☐	☐	☐	☐	☐
d) Négy vagy öt ital elfogyasztása majdnem minden nap	☐	☐	☐	☐	☐
e) Öt vagy több ital elfogyasztása egymás után, minden hétfvégén.....	☐	☐	☐	☐	☐
f) Marihuána vagy hasis (cannabis) kipróbálása egyszer vagy kétszer	☐	☐	☐	☐	☐
g) Marihuána vagy hasis (cannabis) alkalmi fogyasztása	☐	☐	☐	☐	☐
h) Marihuána vagy hasis (cannabis) rendszeres fogyasztása	☐	☐	☐	☐	☐
i) Ecstasy kipróbálása egyszer vagy kétszer	☐	☐	☐	☐	☐
j) Ecstasy rendszeres fogyasztása	☐	☐	☐	☐	☐
k) Amfetamin (szpid) kipróbálása egyszer vagy kétszer	☐	☐	☐	☐	☐
l) Amfetamin (szpid) rendszeres fogyasztása	☐	☐	☐	☐	☐
m) Nyugtatók/altatók kipróbálása (orvosi javaslat nélkül) egyszer-kétszer	☐	☐	☐	☐	☐
n) Nyugtatók/altatók rendszeres fogyasztása (orvosi javaslat nélkül).....	☐	☐	☐	☐	☐
o) Dizájner drogok kipróbálása egyszer-kétszer	☐	☐	☐	☐	☐
p) Dizájner drogok rendszeres fogyasztása.....	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

A következő kérdések az Internetre, játékokra és szerencsejátékokra vonatkoznak

C37 Az ELMÚLT 7 NAPBAN mely napokon használtad az Internetet (számítógépen, laptopon, tableten, okos telefonon vagy bármilyen más elektronikus eszközön)? Kérjük, vedd figyelembe mindenféle internetes tevékenységedet.

Több kockát is bejelölhetsz:

nem használtam	hétfő	kedd	szerda	csütörtök	péntek	szombat	vasárnap
☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	1	1	1	1	1	1

C38 Az ELMÚLT 7 NAPBAN hány órát használtad az Internetet (számítógépen, laptopon, tableten, okos telefonon vagy bármilyen más elektronikus eszközön) egy TIPIKUS HÉTKÖZNAPON és egy TIPIKUS HÉTVÉGI NAPON? Kérjük, vedd figyelembe mindenféle internetes tevékenységedet.

Minden sorban egy kockát jelölj!

	fél órát vagy semennyit kevesebbet	kb. 1 órát	kb. 2-3 órát	kb. 4-5 órát	6 vagy több órát
a) Tipikus hétköznap (hétfő-csütörtök).....	☐	☐	☐	☐	☐
b) Tipikus hétvégén (péntek-vasárnap).....	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5
	1	2	3	4	5

C39 Az ELMÚLT 7 NAPBAN hány napon használtad az Internetet az alábbi célokra?

Minden sorban egy választ jelölj.

	soha	1 nap	2 nap	3 nap	4 nap	5 nap	6 nap	7 nap
a) Közösség oldalakon chatelsz, beszélgetsz vagy böngészsz (mint pl. Facebook, Twitter, Skype, blogok, Instagram).....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Online játékokat játszol mint pl: stratégiai játékok (RTS), lövöldözős (FPS) játékok, szerepjátékok (MMORPG), World of Warcraft	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Pénznyerő játékokat játszol pl.: poker, scratch, kocka	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Olvasol, szörfölsz, információt keresel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Zenét, videót, filmet töltesz le vagy fel	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Játékokat, könyveket egyéb dolgokat keresel, vásárolsz, eladsz (Ebay, Vatera, Amazon Google play, Apple store stb)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7	8

C40 Az ELMÚLT 30 NAPBAN egy átlagos napon hány órát használtad az Internetet az alábbi célokra?

Minden sorban egy választ jelölj.

	0 órát	fél órát vagy kevesebbet	1 órát	2-3 órát	4-5 órát	6 órát vagy többet
a) Közösség oldalakon chatelsz, beszélgetsz vagy böngészsz (mint pl. Facebook, Twitter, Skype, Blogok, Instagram)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Online játékokat játszol mint pl: stratégiai játékok (RTS), lövöldözős (FPS) játékok, szerepjátékok (MMORPG), World of Warcraft	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Pénznyerő játékokat játszol pl.: poker, scratch, kocka	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Olvasol, szörfölsz, információt keresel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
e) Zenét, videót, filmet töltesz le vagy fel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
f) Játékokat, könyveket egyéb dolgokat keresel, vásárolsz, eladsz (Ebay, Vatera, Amazon stb)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6

C41 Mennyire értesz egyet a közösségi oldalakkal kapcsolatos alábbi állításokkal? (Közösségi oldal az a hely az Interneten, ahol másokkal cseveghetsz, beszélgethetsz, chatelhetsz, információkat oszthatsz meg mint pl.: Facebook, Twitter, Skype, WhatsApp, Instagram stb.) ?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Teljesen egyetértek	Inkább egyetértek	Nem tudom	Inkább nem értek egyet	Nagyon nem értek egyet
a) Azt gondolom, hogy túl sok időt töltök a közösségi oldalakon.....	☐	☐	☐	☐	☐
b) Rossz kedvem van akkor, ha nincs időm a közösségi oldalakra felmenni	☐	☐	☐	☐	☐
c) Szüleim úgy gondolják, hogy túl sok időt töltök közösségi oldalakon	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

C42 Mennyire értesz egyet a számítógépes játékokkal kapcsolatos alábbi állításokkal?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Teljesen egyetértek	Inkább egyetértek	Nem tudom	Inkább nem értek egyet	Nagyon nem értek egyet
a) Azt gondolom, hogy túl sok időt töltök azzal, hogy játszom	☐	☐	☐	☐	☐
b) Rossz kedvem van akkor, ha nincs időm a játszani	☐	☐	☐	☐	☐
c) Szüleim úgy gondolják, hogy túl sok időt töltök játékkal	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

C43 Játézzátál-e és ha igen, milyen gyakran pénzért szerencsejátékokat az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN ?

- 1 Nem játézzátam szerencsejátékokat az elmúlt 12 hónapban
 2 Havonta egyszer vagy ritkábban
 3 Havonta 2-4 alkalommal
 4 Hetente 2-3 alkalommal
 5 Hetente 4-5 alkalommal
 6 Hetente 6 vagy több alkalommal

C44 Ha játézzátál pénzért szerencsejátékokat az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN, melyik játékot játézzátad az INTERNETEN?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Nem játézzátam ilyen játékot	Havonta ritkábban havonta	2-4-szer havonta	2-3-szor hetente	4-5-szor hetente	6 vagy több-szor hetente
a) Játékkautomata (félkarú rabló stb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kártya- vagy kockajáték (póker, bridzs, kocka stb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Lotto, Bingo, Keno stb.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Fogadás sportra, állatra (ló, kutya stb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6

C45 Ha játézzátál pénzért szerencsejátékokat az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN, melyik játékot játézzátad NEM az INTERNETEN?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Nem játézzátam ilyen játékot	Havonta ritkábban havonta	2-4-szer havonta	2-3-szor hetente	4-5-szor hetente	6 vagy több-szor hetente
a) Nyerdőautomata (félkarú rabló stb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Kártya- vagy kocka játék pénzben (póker, bridzs, kocka stb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Lotto, Bingo, Keno stb.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
d) Fogadás sportra, állatra (ló, kutya stb.)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6

A következő néhány kérdés a szüleiről szól. Ha többnyire nevelőszülők, vagy valaki más nevelt, akkor kérjük, hogy válaszaid rájuk vonatkozzanak. Ha például édesapád és nevelőapád is van, akkor arra gondold, akinek nagyobb szerepe volt a nevelésben

C46 Melyik országban születtél te, illetve a szüleid?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Magyarországon	Romániában	Más szomszéd országban	Egyéb európai országban	Európán kívül
a) Hol születtél te	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az édesanyád	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az édesapád	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

C47 Mi az édesapád (nevelőapád) legmagasabb iskolai végzettsége?

- 1 8 általános vagy kevesebb
- 2 Szakmunkásképző, szakiskola
- 3 Érettségi
- 4 Befejezetlen főiskola vagy egyetem
- 5 Főiskolai vagy egyetemi diploma
- 6 Nem tudom
- 7 Nincs apám

C48 Mi az édesanyád (nevelőanyád) legmagasabb iskolai végzettsége?

- 1 8 általános vagy kevesebb
- 2 Szakmunkásképző, szakiskola
- 3 Érettségi
- 4 Befejezetlen főiskola vagy egyetem
- 5 Főiskolai vagy egyetemi diploma
- 6 Nem tudom
- 7 Nincs anyám

OM1 Milyen településen van a lakásotok?

- 1 Fővárosban
- 2 Megyeszékhelyen
- 3 Egyéb városban
- 4 Községben vagy faluban
- 5 Tanyán

C51 Milyen gyakran igazak rád az alábbi állítások?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Majdnem mindig	Gyakran	Alkalmanként	Ritkán	Majdnem soha
a) A szüeim egyértelmű szabályokat határoznak meg arról, mit csinálhatsz otthon	☐	☐	☐	☐	☐
b) A szüeim egyértelmű szabályokat határoznak meg arról, mit csinálhatsz, ha nem vagyok otthon	☐	☐	☐	☐	☐
c) Tudják a szüeim kivel töltöm az estét	☐	☐	☐	☐	☐
d) Tudják a szüeim hol töltöm az estét	☐	☐	☐	☐	☐
e) Könnyen kapok megértést és gondoskodást anyámtól és/vagy apámtól	☐	☐	☐	☐	☐
f) Könnyen kapok érzelmi támogatást anyámtól és/vagy apámtól	☐	☐	☐	☐	☐
g) Könnyen kapok kölcsön pénzt anyámtól és/vagy apámtól	☐	☐	☐	☐	☐
h) Könnyen kapok pénzt ajándékba anyámtól és/vagy apámtól	☐	☐	☐	☐	☐
i) Könnyen kapok megértést és gondoskodást a legjobb barátomtól	☐	☐	☐	☐	☐
j) Könnyen kapok érzelmi támogatást a legjobb barátomtól	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

C52 Tudják-e a szüeid, hogy hol töltöd a szombat estét?

- 1 Mindig tudják
- 2 Többnyire tudják
- 3 Néha tudják
- 4 Általában nem tudják

C49 Véleményed szerint másokhoz képest mennyire jó körülmények között él a családod?

- 1 Magasan a legjobbak között van
- 2 Sokkal jobb az átlagnál
- 3 Valamivel jobb az átlagnál
- 4 Átlagos
- 5 Valamivel rosszabb az átlagnál
- 6 Sokkal rosszabb az átlagnál
- 7 A legrosszabbak között van

C50 A következő emberek közül kik laknak veled egy háztartásban?

Mindenkit jelölj be, akivel egy háztartásban élsz.

- 1 Egyedül élek
- 1 Édesapa
- 1 Nevelőapá
- 1 Édesanya
- 1 Nevelőanya
- 1 Fiútestvér(ek)
- 1 Lánytestvér(ek)
- 1 Nagyszülő(ek)
- 1 Más rokon személy(ek)
- 1 Nem rokon személy(ek)
- 1 Intézetben, gyermekotthonban élek

C53 Ha valaha használtál volna marihuánát vagy hasist, szerinted megmondta volna ebben a kérdőívben?

- 1 Már mondtam, hogy használtam
- 2 Igen, biztosan
- 3 Valószínűleg igen
- 4 Valószínűleg nem
- 5 Biztos, hogy nem

A következő kérdés ismét a marihuánára vonatkozik

MA1 Használtál-e marihuánát/hasis az elmúlt 12 hónapban?

- 1 nem
2 igen

→ előfordult-e veled bármelyik az alábbiak közül az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN?
Minden sorban egy választ jelölj.

	Soha	Ritkán	Időnként	Elég gyakran	Nagyon gyakran
a) Szívtál marihuánát/hasist <i>délelőtt</i>	☐	☐	☐	☐	☐
b) Szívtál marihuánát/hasist, amikor <i>egyedül voltál</i>	☐	☐	☐	☐	☐
c) Voltak <i>memória problémáid</i> a marihuána/hasis használatod miatt.....	☐	☐	☐	☐	☐
d) <i>Mondták</i> barátaid vagy családtagjaid, hogy <i>csökkentened</i> vagy vagy <i>abbahagynod</i> kellene a marihuána/hasis használatodat.....	☐	☐	☐	☐	☐
e) Próbáltad csökkenteni vagy teljes mértékben abbahagyni a marihuána/hasis használatodat <i>sikertelenül</i>	☐	☐	☐	☐	☐
f) <i>Voltak problémáid</i> a marihuána/hasis használatod miatt (pl.:vita, verekedés, baleset, rossz iskolai teljesítmény) mi volt az pontosan:.....	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

A következő kérdések arról szólnak, hogy mit gondolsz magadról és másokról

O02 Mennyire vagy általában megelégedve az alábbi kapcsolataiddal?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Nagyon elégedett vagyok	Elégedett vagyok	Elégedett is meg nem is	Nem vagyok annyira elégedett	Egyáltalán nem vagyok elégedett	Nincs ilyen személy
a) édesanyáddal való kapcsolattal?.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) édesapáddal való kapcsolattal?.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) barátaiddal való kapcsolattal?.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6

O11 Gondolj vissza az utolsó alkalomra, amikor alkoholt fogyasztottál! Hol voltál, amikor ittát?

Több választ is bejelölhetsz.

- 1 Soha nem iszom alkoholt
1 Otthon
1 Valaki másnak a lakásán
1 Utcán, parkban, vízparton, egyéb közterületen
1 Bárban, kocsmában
1 Diszkóban
1 Étteremben
1 Máshol (írd le).....

O12 Az elmúlt 12 hónapban hány alkalommal ittál alkoholtartalmú italt azért,

Minden sorban egy választ jelölj.

	Soha	Időnként	Az esetek felében	Majdnem mindig	Mindig
a) mert segít élvezni egy bulit?.....	☐	☐	☐	☐	☐
b) mert segít, amikor lehangolt vagy ideges vagy?	☐	☐	☐	☐	☐
c) hogy jobb kedvre derülj, ha rossz hangulatban vagy?	☐	☐	☐	☐	☐
d) mert kellemes érzést okoz?.....	☐	☐	☐	☐	☐
e) hogy feldobódj?.....	☐	☐	☐	☐	☐
f) mert élvezetesebbé teszi a társas összejöveteleket?	☐	☐	☐	☐	☐
g) hogy beilleszkedj egy általad kedvelt társaságba?	☐	☐	☐	☐	☐
h) mert feldobja a bulikat, ünnepeket?	☐	☐	☐	☐	☐
i) hogy elfeledkezz a problémáidról?	☐	☐	☐	☐	☐
j) mert jó buli alkoholt inni?.....	☐	☐	☐	☐	☐
k) hogy mások kedveljenek?.....	☐	☐	☐	☐	☐
l) hogy ne érezd úgy, hogy kimaradsz valamiből?	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

O13 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy energiatalt (Redbull, Hell, Bomba, Burn, Watt stb) ittál?

Ne számítsd bele az olyan sportitalokat, mint pl: Powerade, L-carnitine, vitalade

Minden sorban egy választ jelölj be.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Az életed során	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az elmúlt 12 hónapban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az elmúlt 30 napban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

O14 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy energiatalt (Redbull, Hell, Bomba, Burn, Watt stb) és alkoholt ittál ugyanakkor?

Ne számítsd bele az olyan sportitalokat, mint pl: Powerade, L-carnitine, vitalade

Minden sorban egy választ jelölj be.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Az életed során	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az elmúlt 12 hónapban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az elmúlt 30 napban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

OM2 Előfordult-e veled, és ha igen hányszor, hogy kávéit ittál?

Ne számítsd bele a pótkávé vagy a koffeinmentes kávéit:

Minden sorban egy választ jelölj be.

	Az alkalmak száma						
	0	1-2	3-5	6-9	10-19	20-39	40 vagy több
a) Az életed során	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
b) Az elmúlt 12 hónapban	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
c) Az elmúlt 30 napban.....	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5	6	7

OM3 Milyen gyakran ittál kávéit az elmúlt 30 napban?

- 1 Egyáltalán nem ittam kávéit az elmúlt 30 napban
- 2 Egy kávénál kevesebbet hetente
- 3 Egy kávénál kevesebbet naponta
- 4 Naponta 1-2 kávéit
- 5 Naponta 3-4 kávéit
- 6 Naponta 5 vagy több kávéit

OM4 Most szeretnénk, ha néhány személyes kérdésre még válaszolnál:

- a) Mennyi a testsúlyod (amennyiben nem tudod pontosan, írd becsült értékét): kg
- b) Milyen magas vagy (amennyiben nem tudod pontosan, írd becsült értékét): cm
- c) Milyen testsúllyal lennél elégedett? Mi a vágyad, hogy hány kilogramm legyen a súlyod? kg

A következő kérdések ismét az Internetről és az online játékokról szólnak

OM5 Az alábbiakban az INTERNET-HASZNÁLATODDAL kapcsolatos állításokat olvashatsz.

Kérjük, jelezd az 1-től 5-ig terjedő skálán, hogy az egyes állítások mennyire jellemzőek rád!

	soha	ritkán	néha	gyakran	mindig
a) Milyen gyakran internetezel olyankor, amikor inkább aludnod kellene?	☐	☐	☐	☐	☐
b) Milyen gyakran érzed nyugtalannak, feszültnek magad, ha nem internetezhettél annyit, amennyit szeretnél volna?	☐	☐	☐	☐	☐
c) Milyen gyakran van úgy, hogy szeretnéd csökkenteni az internetezéssel töltött időt, de nem sikerül?	☐	☐	☐	☐	☐
d) Milyen gyakran próbálsz titkolni, hogy mennyi időt töltöttél az interneten?	☐	☐	☐	☐	☐
e) Milyen gyakran panaszkodnak a környezetben lévőkre arra, hogy túl sok időt töltesz az interneten?	☐	☐	☐	☐	☐
f) Milyen gyakran fordul elő veled, hogy depressziósnak, szomorúnak, idegesnek érzed magad, amikor nem internetezel, és ez az érzés elmúlik, amikor újra bejelentkezel az internetre?	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

OM6 A következőkben kifejezetten csak a közösségi oldalak (Facebook, Twitter stb.) használatával kapcsolatban olvashatsz néhány állítást. Ha használsz ilyen oldal(aka)t, válaszd rájuk aszerint, hogy milyen gyakran tapasztaltad az ELMÚLT 12 HÓNAPBAN a következőket:

Kérjük, jelezd az 1-től 5-ig terjedő skálán, hogy az egyes állítások mennyire jellemzőek rád!

	soha	ritkán	néha	gyakran	mindig
a) Sokat gondoltam a közösségi oldalra, vagy arra, hogy mit fogok csinálni, ha belépek	☐	☐	☐	☐	☐
b) Késztetést éreztem, hogy egyre több időt töltsék a közösségi oldalon	☐	☐	☐	☐	☐
c) Arra használtam a közösségi oldalt, hogy megfeledekzzek a személyes problémáimról	☐	☐	☐	☐	☐
d) Megpróbáltam kevesebb időt tölteni a közösségi oldalon, de nem sikerült	☐	☐	☐	☐	☐
e) Nyugtalanná vagy zaklatottá váltam, ha nem használhattam a közösségi oldalam	☐	☐	☐	☐	☐
f) A közösségi oldalon töltött idő negatív hatással volt a tanulmányi eredményemre vagy a munkámra	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

OM7 Az alábbiakban az internetes online játékok használatával kapcsolatos állításokat olvashatsz. A kérdőív KIZÁRÓLAG AZ INTERNETES (ONLINE) JÁTÉKOKRA VONATKOZIK, de az egyszerűség kedvéért az egyes állításoknál csak a „játék” kifejezést használjuk.

Kérjük, jelezd az 1-től 5-ig terjedő skálán, hogy az egyes állítások mennyire, milyen gyakran jellemzőek rád!

	soha	ritkán	néha	gyakran	mindig
a) Amikor nem játszol, milyen gyakran fantáziálsz a játékról, vagy gondolsz arra, hogy milyen lenne most játszani?.....	☐	☐	☐	☐	☐
b) Milyen gyakran fordul elő, hogy többet játszol, mint ahogyan azt eredetileg tervezted?.....	☐	☐	☐	☐	☐
c) Milyen gyakran fordul elő veled, hogy lehangoltnak, szomorúnak, idegesnek érzed magad, amikor nem játszol, de aztán ez az érzés elmúlik, amikor játszani kezdesz?.....	☐	☐	☐	☐	☐
d) Milyen gyakran érzed úgy, hogy csökkentened kéne a játékkal töltött időt?.....	☐	☐	☐	☐	☐
e) Milyen gyakran panaszkodnak a környezetben lévőkre arra, hogy túl sok időt töltesz a játékkal?.....	☐	☐	☐	☐	☐
f) Milyen gyakran fordul elő, hogy nem találkozol egy barátoddal, mert inkább játszani szeretnél?.....	☐	☐	☐	☐	☐
g) Milyen gyakran ábrándozol a játékról?.....	☐	☐	☐	☐	☐
h) Milyen gyakran fordul elő, hogy játék közben nem érzekeled, milyen gyorsan múlik az idő?.....	☐	☐	☐	☐	☐
i) Milyen gyakran érzed nyugtalannak, feszültnek magad, ha több napig nem tudtál játszani?.....	☐	☐	☐	☐	☐
j) Milyen gyakran fordul elő, hogy szeretnéd csökkenteni a játékkal töltött időt, de nem sikerül?.....	☐	☐	☐	☐	☐
k) Milyen gyakran fordul elő, hogy veszekedésre kerül sor a szüleiddel vagy partnerreddel a játék miatt?.....	☐	☐	☐	☐	☐
l) Milyen gyakran fordul elő, hogy nemet mondasz egy programra, mert inkább játszani szeretnél?.....	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

A következő kérdések arról szólnak, hogy mit gondolsz magadról.

OM8 Az alábbiakban néhány állítást sorolunk fel arról, amit általában magaddal kapcsolatban érezhetsz.

Minden sorban egy választ jelölj, attól függően, hogy mennyire értesz egyet az adott állítással

	Teljesen egyetértek	Egyetértek	Nem értek egyet	Egyáltalán nem értek egyet
a) Összességében elégedett vagyok magammal.....	☐	☐	☐	☐
b) Néha azt gondolom, hogy semmiben sem vagyok jó.....	☐	☐	☐	☐
c) Úgy érzem, sok jó tulajdonságom van.....	☐	☐	☐	☐
d) Képes vagyok olyan jól csinálni a dolgokat, mint mások.....	☐	☐	☐	☐
e) Úgy érzem, nem sok mindenre lehetek büszke.....	☐	☐	☐	☐
f) Időnként értéktelennek érzem magam.....	☐	☐	☐	☐
g) Úgy érzem, értékes vagyok, legalábbis másokhoz képest.....	☐	☐	☐	☐
h) Bárcsak jobban tudnám magam tisztelni.....	☐	☐	☐	☐
i) Mindent egybevetve hajlamos vagyok arra, hogy egy csódtömegnek tartsam magam.....	☐	☐	☐	☐
j) Jó véleménnyel vagyok magamról.....	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4

OM9 Válaszolj az alábbi kérdésekre IGEN-nel vagy NEM-mel, aszerint, hogy előfordulnak-e veled a következő dolgok!

	Igen	Nem
a) Aggódsz amiatt, hogy elvesztetted a kontrollt afőlött, hogy mennyit eszel?.....	☐	☐
b) Fogytál-e 5 kg-nál többet az elmúlt három hónapban?.....	☐	☐
c) Kóvérnek érzed magad, amikor mások azt mondják, hogy túl sovány vagy?.....	☐	☐
d) Elmondhatod-e magadról, hogy az étel uralja az életed?.....	☐	☐
e) Meghánytatod magad, mert kellemetlenül tele vagy?.....	☐	☐
	1	2

OM10 Az elmúlt 7 napban milyen gyakran fordultak elő veled az alábbiak?

Minden sorban egy választ jelölj.

	Szinte soha	Néha-	Gyakran	Szinte mindig
a) Nem volt étvágyad, nem akartál enni	☐	☐	☐	☐
b) Nehezen tudtál koncentrálni arra, amit csinálsz.....	☐	☐	☐	☐
c) Lehangoznak érezted magad	☐	☐	☐	☐
d) Úgy érezted, hogy kényszeríteni kell magad, és nagy erőfeszítésedbe kerül, hogy elvégezd a feladatodat	☐	☐	☐	☐
e) Szomorú voltál	☐	☐	☐	☐
f) Nem tudtad elvégezni a feladataidat (otthon, munkában, iskolában)	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4

VÉGÜL NÉHÁNY KÉRDÉS KÖVETKEZIK A BÁNTALMAZÁSRÓL

Akkor mondjuk, hogy egy tanulót bántalmaznak, ha egy másik tanuló vagy tanulók egy csoportja durva és kellemetlen dolgokat mond neki vagy tesz vele. Az is bántalmazás, ha ismétlődően bántóan gúnyolnak, ugratnak valakit vagy szándékosan kihagyják dolgokból.

Nem számít bántalmazásnak, ha két kb. egyformán erős fiatal vitatkozik, vagy verekszik, vagy ha barátságosan, játékosan ugratják egymást.

OM11 Az elmúlt néhány hónapban milyen gyakran bántalmaztak így téged az iskolában?

- Az elmúlt hónapokban egyszer sem bántalmaztak az iskolában
- Előfordult 1-2-szer
- Havonta 2-3-szor
- Kb. hetente
- Hetente többször is

OM12 Az elmúlt néhány hónapban te milyen gyakran vettél részt tanulótársaid bántalmazásában?

- Az elmúlt hónapokban egyszer sem vettem részt mások bántalmazásában
- Előfordult 1-2-szer
- Havonta 2-3-szor
- Kb. hetente
- Hetente többször is

OM13 Milyen gyakran bántalmaztak téged az alábbi módokon?

Minden sorban egy választ jelölj.

	nem volt ilyen az elmúlt hónapokban	előfordult 1-2-szer	2-3-szor havonta	kb. hetente	hetente többször
a) Valaki bántó vagy gúnyos üzenetet küldött nekem chatprogramon keresztül, e-mailben vagy SMS-ben; ilyen üzenetet tett ki a falamra egy közösségi oldalon; vagy olyan weboldalt hozott létre, ami engem gúnyol ki	☐	☐	☐	☐	☐
b) Valaki kellemetlen vagy kínos fényképeket készített rólam és az engedélyem nélkül feltette az internetre	☐	☐	☐	☐	☐
	1	2	3	4	5

Köszönjük, hogy válaszaidal segítetted a munkánkat!

Az alábbi négyzetek a feldolgozáshoz szükségesek. Kérjük, ezeket hagyj üresen!

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Európai iskolavizsgálat az alkohol- és egyéb drogfogyasztásról

2015

ÚTMUTATÓ KÉRDEZŐBIZTOSOKNAK

1. a kérdés előkészítése, kapcsolatfelvétel az iskolával

Az ESPAD kutatás háttere:

A kutatás az Európai Iskolavizsgálat (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs) – ESPAD ötödik adatfelvétele. A kutatás 1995-ben indult 26 európai ország részvételével azzal a céllal, hogy rendszeresen ismétlődően és nemzetközileg összehasonlítható módon információkat gyűjtsön a fiatalok alkohol- és drogfogyasztási szokásairól, valamint dohányzásáról. A második adatfelvétel 1999-ben, a harmadik 2003-ban, a negyedik 2007-ben, az ötödik 2011-ben volt 35 ország részvételével. 2015 márciusában kerül sor a következő adatfelvételre, valamennyi országban **egy időben, és azonos módon**. A kutatást támogatja az Európa Tanács és az Európai Unió Kábítószer és Kábítószer-függőséget Megfigyelő Központja (EMCDDA). Jelenleg ez az egyik legnagyobb ilyen jellegű kutatássorozat a világon. Magyarországon a kutatást a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia és Társadalompolitika Intézete végzi. A kutatás magyarországi vezetőjétől (Prof. Dr. Elekes Zsuzsanna a BCE tanára) feltehetően korábban már kaptak felkérő levelet. Ha nem kapott az iskola felkérő levelet, akkor mondjuk el az abban foglaltakat, vagy mutassuk meg azt!

A kutatást a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ is támogatja, erről az elnök tájékoztatta valamennyi tankerületet.

Minta

A kutatásban résztvevő osztályok **véletlenszerűen** lettek kiválasztva, és a 9-10. évfolyamon tanuló diákokat reprezentálják. Ezért különösen fontos, hogy a kiválasztott osztályok diákjainak lehetőségük legyen a kérdőív kitöltésére. **A kiválasztott osztályok semmiképpen sem helyettesíthetők másikkal.**

A kutatás vezetői szűrőpróbaszerűen **ellenőrzik**, hogy a kérdezőbiztos valóban a mintába került osztályban töltette-e ki a kérdőívet. A mintától eltérő osztályban történt kérdésért munkadíjat nem fizetünk.

Amennyiben egy iskola semmiképpen nem hajlandó részt venni a kutatásban, akkor töltsük ki az iskoláról az elutasítási adatlapot.

Anonimitás

Különösen fontos, hogy a diákok számára biztosítsuk az anonimitást. Sem a kérdőíven, sem pedig máshol nem szerepel a diák neve. Az adatokat a kutatók összeítve, táblázatokban közlik csak, és osztályokra vonatkozó információk sehol sem jelennek meg.

- A kérdezés előtt próbáljuk meg, **nem megmutatni** az iskolában a tanároknak a kérdőívet – de semmiképpen se hagyjuk ott az előzetes megbeszéléskor. Nem szeretnénk, ha a gyerekeket felkészítenék a válaszadásra! – nem csak fogyasztási adatokat, hanem ismereteket és attitűdöket is kérdezzünk.
- **Ne menjen senki olyan iskolába kérdezni**, ahova korábban Ő járt, vagy most oda jár pl. a gyermeke, testvére, vagy ott tanít közeli hozzátartozója, stb. tehát **ahol nem kívülálló személyként jelenik meg.**

2. A megkérdezendő osztály kiválasztása az egyes iskolák egyes évfolyamain belül:

Az adatfelvétel mintavételi eljárása előre determinálja az egyes osztályokat az iskolákon belül. A kérdezőbiztosoknak a feladata a kapcsolatfelvételre és a kérdésre korlátozódik. Az iskolák értesítést kapnak az adatfelvételtől!

Amennyiben valamelyik osztályban sikertelen a kérdezés, ezt az elutasítási adatlapon rögzíteni kell.

3. A kérdezés lebonyolítása

a. A kérdezés során csak a kérdezőbiztos lehet jelen

- Kérjük meg a tanárt, hogy hagyjon magunkra az osztállyal, mert egy olyan ember jelenléte, aki ismeri a diákokat, módosíthatja a kitöltést. Nekünk kötelességünk gondoskodni a standard felvételi körülmények biztosításáról.

b. A kérdezőbiztos feladata az osztályban

- Elmondani a kérdőív első oldalának a tartalmát:
- Elmondani nagy vonalakban, hogy egy **egész Európára kiterjedő szociológiai kutatásban** vesznek részt, melynek során a fiatalok szokásairól szeretnénk néhány dolgot megtudni. Magyarországon összesen kb. 7.000 diákot kérdezzünk meg.
- **Kérjük a segítségüket** a kutatáshoz. Fontos, hogy a segítségüket, közreműködésüket kérjük, nem pedig vizsgáztatjuk őket!

- Hangsúlyozzuk, hogy **a kérdőív teljesen anonim**, nem szerepel rajta semmiféle azonosító, sem az egyes osztályokat, sem a diákokat nem lehet később visszakeresni. Ők se írják rá a nevüket. Az iskolában senki nem férhet hozzá a kitöltött kérdőívekhez. A kutatás befejezésével az osztályokra vonatkozó adatok sehol nem jelennek meg, csak összesített (országos, illetve bizonyos régiókra vonatkozó) eredmények kerülnek közlésre.
- A kérdőív nem teszt, tehát nincsenek jó, vagy rossz válaszok.
- Ha bármelyik kérdésre valaki nem akar, vagy nem tud válaszolni, hagyja üresen azt a kérdést. **A kérdőív kitöltése önkéntes, de nekünk nagyon fontos, hogy minél több kérdésre próbáljanak válaszolni.**
- Mondjuk el nekik, hogy ha valakinek problémája van a kitöltéssel, jelentkezzen, jöjjön ki hozzánk, és segítünk, amiben tudunk. Ne zavarják egymást a munkában azzal, hogy hangosan kérdeznek!
- Előfordulhatnak a kérdőívben olyan kifejezések, amiket esetleg nem ismernek. Az egyes kérdéseknél igyekeztünk az egyes szerekeknek minél több ismert nevét megadni. A kérdezőbiztosoknak az útmutatóban mellékelünk egy „szótárat”. Ennél több felvilágosítást a különböző szerekekkel kapcsolatban nem adhat!
- Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a kérdések többségénél soronként egy válasz adható, Mégis, van néhány kérdés, ahol több választ is bejelölhetnek. Erre próbáljanak meg figyelni a diákok. Próbáljanak mindig annyi választ adni, ahányat kérünk.
- Osszuk ki a kérdőíveket, és kérjük meg őket, hogy lehetőleg kitöltés közben ne beszéljék meg egymással az egyes kérdéseket, mert **mindenkinek a saját véleményére vagyunk kíváncsiak**. Olvassák el a kérdőív elején lévő tájékoztatót.

Technikai jellegű tudnivalók

- **A kérdezőbiztos ne sétáljon az osztályban, hanem üljön kint. Ne nézegesse a kitöltött kérdőíveket**, viselkedésével is próbálja a kérdőív anonimitását biztosítani. Ha valakinek problémája van a kitöltéssel, jelentkezzen és kérjük meg, hogy jöjjön ki hozzánk és segítünk, a fenti korlátok figyelembe vételével. A lehetséges maximális segítséget adjuk meg a diákoknak.
- Ha valamely kérdésre téves választ jelölnek meg, akkor lehetőleg húzzák át (sáfrózzák ki) a téves választ. Mindenképpen **egyértelműen jelöljék**, hogy melyik az általuk megfelelőnek tartott válasz!

- Kérjük meg a diákokat, hogy a kérdőívet **tollal** töltsék ki (lehetőleg kékkel vagy feketével, de semmiképp ne pirossal).
- A kérdezés során **ne viselkedjen a kérdezőbiztos úgy, mint egy tanár**. Egyenrangú félként kezelje a diákokat. Ne utasítsuk, hanem mindig kérjük meg őket arra, amit szeretnénk elérni, pl. kérjük meg őket, hogy ne zavarják egymást a munkában, és ne próbáljunk direkt módon fegyelmezni, rendre utasítani!

4. A kérdőívek összegyűjtése

Tegyünk ki a tanári asztalra egy talpas-borítékot. Amikor a diákok végeztek, a kérdőíveket tegyék be a borítékba. Ne a kérdezőbiztos szedje össze a kérdőívet, hanem a diákok vigyék ki az asztalra, és tegyék be a borítékba!

- Amelyik diák hamarabb végzett, az üljön vissza a helyére. Ne engedjük ki őket az osztályból, mert erre az órára a kérdezőbiztos vállalta át a felelősséget értük a tanártól.
- Ha mindenki végzett, ragasszuk le még az osztályban a borítékot, mintegy demonstrálva, hogy lezárjuk, és senki nem nyerhet betekintést abba. **A diákok előtt ne nézegessük a kérdőíveket!**
- **A kérdőíveket senkinek ne mutassuk meg az iskolában!**
- **Ha kimentünk az osztályból (vagy az iskolából), akkor írjuk rá a borítékra az osztálykódot.** Mindez megtalálható a mintalapon. Ne írjuk fel az iskola nevét a borítékra!!!

5. Az osztály adatlap kitöltése

- Az **osztály adatlapot az osztályfőnök vagy más tanár segítségével töltsük ki.** A kitöltött osztály adatlapot a kérdezőbiztosnak alá kell írni.
- **Az osztály adatlapon feltétlenül szerepeltetni kell az osztálykódot. Ugyanazt, amit a borítékra is ráírtunk.**
- Az osztály adatlapon a 1. kérdésnél tüntessünk fel minden egyéb, máshol nem szerepeltethető észrevételt, pl. ha valaki elhagyta az osztályt, azaz elutasította a kutatásban való részvételt.
- Az osztály adatlapra a kérdező írja rá a saját kódját!
- Az osztály adatlapot az iskolából való távozás után rögzítsük az adott osztály kérdőíveit tartalmazó borítékhoz.

6. a kérdőív kitöltésekor felmerülő problémák

• Alkohol:

Sörnél nem számítjuk be az alkoholmentes vagy a 2%-nál alacsonyabb alkoholtartalmú sört

Előre összeállított alkoholtartalmú üdítőital: sok országban „alcopop” néven ismerik, nálunk nincs gyűjtő neve. Ide tartoznak azok az üdítőitalok, amelyet alkohollal összekeverve palackoznak és árusítanak. Ilyen pl: smash, baccardi breezer, inside, nite. Nem soroljuk ide azokat a koktélok, amiket a bárban, vagy máshol rendelésre állítanak össze

Cider: újabban terjedő almabor (Strongbow, Carling, Bulmers, Somersby). Ha esetleg alkoholmentes cidert fogyasztottak, azt ne jelöljék itt.

Borhoz soroljuk a pezsgőt is

Égetett szesz: whisky, vodka, konyak, pálinka, likőr, vermut-félék. Itt kell beszámítani a **nem** előre összekeverten palackozott koktélok égetett szesz tartalmát.

• Drogok, nyugtatók

Itt támpontot csak az alábbi szótár adhat:

NYUGTATÓ/ALTATÓ: Seduxen, Xanax, Rivotril, Andaxin, Elenium, Frontin, Stesolid, Frisium, Librium, Nobrium, Rudotel, Grandaxin, Anteplepsin, Eunoctin, Dormicum, Imovane, Sevenal, Stilnox, Etoval, Dorlotyn, Hipnoval, Noxyron, Tardyl

MARIHUÁNA, HASIS: kender, vadkender, THC, „spangli”, „fü”, „zöld”, „joint”, gnüMZ, „haska”, „csoki”, „spagó”, hasisolaj, „mariska”

AMFETAMINOK: stimuláló szerek, speed, „szpid”, „gyors”, „amfet”, Ephedrin,

ECSTASY: XTC, „EX”, „bogyó”, „Eki”, „E”, extazi, „Éva tableta”, „Eksztázis”, „labda”, „X”

HEROIN: „hernyó”, „hercsi”, „H”, „HRN”, „nyalcsi”, „barna”

LSD: „bélyeg”, „korong”, „tripp”, „trinyó”, „papír”, „lecsó”, „sav”

KOKAIN: „koksZ”, „kokó”, „kók”, „hó”, „kóla”, „fehér”

SZIPUZÁS: szerves oldószerek, ragasztók, hígítók vagy csavarlazító gőzének belélegzése, butil-amilnitrit, „rush”, „popper”

GHB: folyékony ecstasy

MÁGIKUS GOMBA: varázs gomba, légyölő galóca

MEFEDRON: **Kati, mefi, Zsuzsi**

2015-ben kérdezzük olyan új típusú szerekről is, amelyek szinte naponta más néven jelennek meg, és a szakemberek sem mindig ismerik őket. Ezért nagyon

fontos, hogy ha a diák olyan szert fogyasztott, amit nem tud besorolni, akkor is írja be a szer nevét vagy a C32 kérdés m) pontjához, vagy pedig a C35b kérdés c) pontjához. Ezeket majd utólag besoroljuk.

7. A próbakérdezés tapasztalati alapján az alábbiakra hívjuk fel a figyelmet:

- A diákok késve érkeznek az osztályba, nem jut 45 perc a kérdőívek kitöltésére.
Javaslatok:
 - Kérjük meg az osztályfőnököt vagy a tanárt, hogy előzetesen hívja fel a diákok figyelmét a pontos kezdésre.
 - Kérjük meg az osztályfőnököt vagy a tanárt, hogy segítsen a diákok osztályterembe való behívásában.
 - Várjuk meg, amíg a diákok legalább 90 %-a az osztályban van, és mondjuk el a tájékoztatót, majd osszuk szét a kérdőívet.
 - Csengetés után még néhány percig hagyjuk, hogy a később érkezett diákok befejezhessék a kérdőív kitöltését, amennyiben hajlandóságot mutatnak rá és nem zavarjuk ezzel az iskola rendjét. A többieket csengetéskor bocsássuk el. Legyünk tekintettel a szünetre, amire a diákoknak szüksége van!
- A tájékoztató során hívjuk fel a figyelmet a kutatás fontosságára, illetve mondjuk el, hogy minden kérdésre olyan megfontoltan és őszintén válaszoljanak, amennyire csak lehetséges.
- A tájékoztató során hívjuk fel a figyelmet arra, hogy figyelmesen olvassák el a kérdéseket, és ha valami nem világos, forduljanak bizalommal hozzánk. Hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a C13 kérdésnél több választ is adhat és a C13a-e alkérdéseket ennek megfelelően töltsék ki.
- A tájékoztató során hangsúlyozzuk, hogy amennyiben egyik lehetséges választ sem találja teljesen megfelelőnek, abban az esetben jelölje be azt, amelyik a legközelebb van ahhoz. Új rubrikát, válaszlehetőséget csak akkor írjon be, ha végképp nem találja a számára elfogadható válaszlehetőséget.

9. Észrevett-e valamilyen rendzavarást a kérdőívek kitöltése közben?

- 1 Nem
- 2 Igen, néhány diáknál
- 3 Igen, kevesebb, mint a diákok felénél
- 4 Igen, körülbelül a diákok felénél
- 5 Igen, több mint a diákok felénél

10. Hogy ítéli meg, a diákok komolyan vették a kérdőív kitöltését?

- 1 Igen, mindannyian
- 2 Majdnem mindannyian
- 3 Többségük igen
- 4 Nagyjából a diákok fele
- 5 Kevesebb, mint a diákok fele
- 6 Szinte senki
- 7 Senki

11. Ön szerint a diákok könnyűnek vagy nehéznek találták a kérdőív kitöltését?

- 1 Nagyon könnyűnek
- 2 Inkább könnyűnek
- 3 Se nem könnyűnek, se nem nehéznek
- 4 Inkább nehéznek
- 5 Nagyon nehéznek

12. Mennyi idő állt rendelkezésre a kérdőív kitöltéséhez?

--	--

 perc

13. Mennyi idő alatt töltötte ki a kérdőívet az első diák?

--	--

 perc

És az utolsó?

--	--

 perc

A kérdezőbiztos megjegyzései:

.....

.....

.....

.....

.....

A kérdezőbiztos neve (nyomatott nagybetűvel)

A kérdezőbiztos kódja:

Figyelem! A következőt a kódoló tölti ki!

Teljesen érvénytelen kérdőívek száma:

fiú

lány

összes

--	--

--	--

--	--

